1708

Jo. Sdus

In imaginem Herculis Cupi-
dinem tergo gestantis, ac prope
succumbentis oneri.

Ante Jovis olim fuerat levis pondus, ipse deum [illegible]
Nunc gravis o humeris sarcina [illegible]

Idem Trium [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], flamma fe[illegible]

Idem in [illegible]

Tarpeia fervis arte Nero sub sidere [illegible]dit
Urbis opes magnae, populantibus [illegible] ignis.
Clamantem dolor [illegible] nec [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] at hic, nullo animi discrimine nec flens,
[illegible], atque orbes mutati [illegible], [illegible].

Idem.

Amor sit [illegible] [illegible] quod [illegible] malorum,
Ipse sibi [illegible] [illegible] [illegible] Amor.

In [illegible] Fistula Phaethontis.

Dum patrios moderatur equos puer [illegible],
[illegible] ignota regum sidera currit [illegible],
Orbis opes [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible],
Ipse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] suis.

Idem.

Vela [illegible], [illegible], [illegible], aut [illegible] discors
Seposita mors, aut miseranda [illegible].

Epita. Christ. Erasmi Roterod:
Joh: Leo Stagirisē.
authore.
Defunctus vita Basilea ... ...
Hac situs est tandem doctus Erasmus humo.
Quem licet in sera rapuerunt fata senecta,
Et vitae satiatum ...
... tamen ... ...
Flumina, ...
... ..., quandoquidem ille ... ...
Et ... ... lingua ...
Ingeniumque sagax, ...
... sub ... ...
... ...
... ..., ...
Collectaque ... ... ad flumina ...
... ...
Item
Lucij ... in vi ... ...
... .
Et ... ...
... situs ... ..., humo.
... infelix, ...
... ... :

Idem.

Ad Stygias descensurus aquas [illegible] idem:
Servus, ait [illegible] [illegible] [illegible].

Idem.

Cum [illegible] parvula [illegible] [illegible] honorem
Garrula [illegible] sylva criminibus.

Idem de ☉L.

Fert [illegible] Sol [illegible], cum [illegible]
[illegible], [illegible] criminis [illegible],
[illegible] magna [illegible]: [illegible]
Et [illegible] [illegible] in se [illegible] Anni.

Idem.

Senex dives de se.

Pauper eram iuvenis, nunc demum aetate senili
Dives, heu misero, tempore utroque, nihil.
Ut nunc potueram, nummorum usus deerat:
Cum nummi suppetunt larga, usus abest.

D. ERASMI ROTERODAMI OPVS DE CONSCRIBENDIS EPISTOlis, ex postrema authoris recognitione emendatiùs editum.

ITEM
IOANNIS LODOVICI VIVIS VAlentini Libellus uerè aureus.

CONRADI CELTIS Methodus.

CHRISTOPHORI HEGENdorphini Epitome.

Vnà cum INDICE tum rerum, tum uerborum copiosißimo.

COLONIAE,
Excudebat Petrus Horst,
Anno 1563.

Protulit haec aetate Batavia duo excellentissima ingenia, quorum alter Erasmus si veri studio ingenii addictus fuisset, quae magna in eo et admiranda inerant erudire potuisset, nemo nisi planè ei ingenuis negaverit. Alter Johannes Secundus Hagiensis, Poeta elegantissimus qui scripsit.

Elegiarum libros 3.
Funerum Libros 1.
Epigrammatum Lib. 1
Basiorum Lib. 1
Epistolarum Lib. 2
Odarum Lib. 1
Sylvarum Lib. 1 Parisiis An. 61. impressos.

ERASMVS ROTORODAMVS
Nicolao Beraldo S. D. P.

Ostquam Holonius ille desierat esse apud superos, eruditissime Beralde, nō putabam mihi quenquā alium metuendum, qui nęnias, quas iuuenis vel exercendi stili gratia, vel obsecundans amicorum affectibus scripsissem, in vulgus ęderet, in quiduis potius q̃ in hoc natas. Et ecce de repentè apud Britannos exortus est alter Holonius, qui librum de cōponendis epistolis excudit, quem annis ab hinc fermè triginta Lutetiæ scribere cœperam, cuidam amico parum syncero, cui simili munere gratificari volebam: videlicet, vt haberent similes labra lactucas. Lectioni simul & compositioni non plus temporis tributum est, q̃ dies viginti. Atq; adeò non erat tum animus hoc opus absoluere, vt Archetypum illi tradiderim auferēdum (nam adornabat longinquā profectionem) nullo antigrapho apud me seruato. Aliquantò post amici quidam, qui nescio quo casu, nacti nugas eas descripserant, precibus adegerūt me, vt operis rudimentum absoluerem. Erat enim non solum rude, verum etiam truncum ac mutilum. Receperā in manus, sed cum ne retractādi quidem arrideret, in totum abieci, nequaquam fore suspicans quenquam tam effrontem, qui me viuo & reclamāte schœdas meas euulgaret. Verum (vt video) nihil iam pudet typographos, posteaquam experiuntur nihil auidius rapi, q̃ nugacissimas quasq; nęnias, neglectis interim priscis & probatis authoribus, perfricta fronte sequi illud è Satyra: Lucri bonus est odor ex re qualibet. Proinde nos tametsi sic essemus affecti, vt nunq̃ antehac ęquè senserimus, quomodo fuerit animatus Flaccus, cùm scriberet carmē illud: Vt nox lōga quib. &c. nā agnoscis reliq: tñ sepositis

Holonius Leodiēsis Typographus, qui Colloqa prim9 formulis excudit.

Iuuenalis. Saty. 14.

Epist. I. lib. I.

operis ſacratioribus, quæ vt magis decent hanc æ-
tatem, ita magis iuuant hũc animum: dies aliquot
in recognoſcendis quæ iam exierant, perdidimus:
neſcio quanta iactura ſtudiorum grauiorum, certè
maximo meo tædio. Quod ne mihi ſæpius accidat,
etiã atq; etiã te rogo mi Beralde, effice quouis pa-
cto, vt iuuenis iſte nimium (vt apparet) amãs mei,
librum quem (vti ſcribis) à callido venditore ma-
gno emit, aut aboleat, aut certè tibi tradat ad me
tranſmittendum, quò mihi liberum ſit de eo ſtatue
re. Typographis quid imprecer, niſi mentem melio
rem ipſis dari? Cæterùm iuuentutem ſtudiorũ cul-
tricem, lubens admonuerim, vt in hiſce nugis quã
minimum operæ perdat. Video, diſcrutiorq; ani-
mo, bellum hoc inter Germanos & Gallos in dies
magis ac magis incrudeſcere. Quanta totius rei
Chriſtianæ calamitas, duos potẽtiſsimos orbis mo
narchas, ſic feralibus diſsidijs inter ſe conflictari?
Tolerabilius eſſet, ſi res eorum, quorũ intereſt, mo-
nomachijs finiretur. Sed quid commeruêre ciues &
agricolæ, qui ſpoliantur fortunis, exiguntur ſedib.
trahuntur captiui, trucidantur, ac laniãtur? O fer-
reos principum animos, ſi hæc perpendunt, ac fe-
runt: ô craſſos, ſi non intelligunt: ſupinos, ſi nõ ex
pendunt. Erat nonnulla ſpes in hoc vno Pontifice,
primum Theologo, deinde ſpectatæ à primis annis
integritatis. Verùm haud ſcio, quo pacto fit, vt Pon
tificum authoritas longè plus valeat ad excitandũ
inter principes bellum, quàm ad componendum.
Sed hi tumultus non dirimunt Muſarum fœdera,
nec hæc commercia nobis intercipere poſſunt bel-
lorum leges. Non conuenit Cæſarianis & Gallis, ſed
pulchrè conuenit honeſtiſsimorum ſtudiorum ſo-
dalibus. Quare valebis vir humaniſsimè, ſimulq;
cùm dabitur opportunitas, Budæum, Deloinũ, Bri-
xium, ac reliquos amicos meo nomine ſalutabis di-
ligenter. Baſileæ 8 Calend. Iunij. Anno 1522.

INDEX RERVM SCITV DIGNArum, quæ in hoc de Conscribendis epistolis opere continentur.

Decimus

à toto

Man-

Quibus

Respon-

FINIS.

D. ERASMVS ROTERODAMVS DE ratione conscribendi Epistolas.

QVIS EPISTOLAE CHARACTER.

QVi in epistolis unum aliquem characterem uel requirunt, uel præscribunt, id quod ab eruditioribus etiã quibusdam uideo factum: ij mihi nimirũ de re tam multiplici, propeque in infinitum uaria, nimis anguste atq; arctè uidentur agere. Neq; sane ita multò minus absurde facere eos existimo, quàm si sutor omni pede ad eandem formam crepidam uelit consuere: aut si pictor quoduis animal ijsdem linamentis, ijsdemq; coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilẽ uestẽ pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negant epistolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figuram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaq; fluat, & omnibus cõtentionis neruis careat: nisi quæ uulgo mutuatis uerbis contexta: nisi deniq; quæ breuitate ipsa epistolæ nomen mereatur, potius quàm uoluminis. Hanc formã si quis suo quodã instituto sequi malit: ut sæpe numero pro ingeniorum uarietate, aliud scribẽdi genus,

De ijs, qui in vnã regulam epistolã constringunt.

Simplicē epistolæ tenoré nō semper probandū.

alij magis arridet: cùm hoc equidem non admodū pugnabo. Sit enim per me suum cuique pulchrum. Verùm si eam nobis ita præscribit, ut uel solam, uel optimam haberi uelit, cùm argumentorum species non minùs sint innumerabiles, quàm mundi illi Democritici: & nullum ferè argumenti genus non recipiat epistola: & nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere dißidere. Qui quæso potest tam infinitæ rerum uarietati, simplex sermonis character accommodari? Quem quidem ut uel maximè alioqui per se optimum de ligas, fieri tamen non potest, ut idē ubiq; optimus esse uideatur. Ego tum unamquanq; orationis figuram optimam existimo, cùm maximè in loco adhibetur, tum peßimam, quoties iuxta priscum Græcorum adagium, τὸ ἐν φακῇ μύρον, hoc est, In lente unguentū admiscuerimus. Atque hæc quidē eruditis abundè satis in summa dicta fuerint. Cæterùm literatoribus istis quibusdam triuialibus, ut multo indoctioribus, ita non paulò magis importunis, pinguiore (quod aiunt) Minerua, & per partes satisfaciendum est. Quibus etiamsi (ut solent eße pertinaces) fieri satis non poterit, tamen eos coargui uel puerorum interest, ne horum auctoritate decepti ea rudibus annis discant, atque imbibant, quæ grandes iam dediscere, aut pudeat, aut nolint, & ut maxime uelint, non poßint. Atqui hoc indoctum doctorum genus, & illiterata literatorū

turba

turba literarijs in ludis hodie præcipuè regnat, & tanquam in sua tyrãnide Phalarismum quendam exercet. Illic mihi blatero quispiam arrepta censoria uirgula, Solonis leges dictabit, clamabitq; delendam esse epistolam, quæ non intra duodecim uersiculos constiterit: hanc enim epistolari modo præfixam esse metam. Obliteremus igitur hoc censore plerasque Platonis, Ciceronis, Plinij, Senecæ, diui Hieronymi epistolas ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα, πηδῶσας, & contemptis istorũ limitibus in iustũ usque uolumen porrectas. Quid si argumentum uarium & amplum obiectum erit, tu nihilominus me cohibebis, & circulum istum tuum magicum egredi uetabis? Agesilaus haud quaquam probum cerdonem sibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induceret calceum: at quantò molestior, qui magnum arctiore calceo stringit, torquetq;? Rectè Fabius scribit absurdum fore, si quis Herculis personam, & cothurnos infanti tribuat: uerùm multò uidetur absurdius, si infantis fasciolas calceolósque Herculi coneris adcommodare. Neque paulo grauius est tum flagitium, tum etiam periculum, in re copiosa contrahi, quam in re non ampla copiosiorem fieri: proptereà, quod superuacua fortasse cum tædio leguntur: certe necessaria non nisi magno utriusque dispendio prætereuntur. Porro, si omnino propositum est, delicatis quorundam ingenijs consulere, quibus omnis

hoc est, ultra septa translientes.

Li. 6. ca. 3.

epistola longa est, nihil esse scribendum præcipiamus. Neque rursus hæc dixerim, quod eos probem, qui ridiculè copiam adfectantes, emendicatis uocabulis, & malè consutis sententiarum centonibus, epistolam infarciant: quique cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem inuenire nunquã possunt. Nihil enim infantia loquacius. Sed ut puerorum causa eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexunt, cum interim nec ipsa breuitatis ac copiæ uocabula, quid sibi uelint intelligant, cùm unius atque eiusdem artificis sit utrunque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, eum demum optimè uerum dicere posse colligit, qui sit idem artifex metiendi optimus: ita nemo breuitatis nomine rectè laudabitur, qui nõ idẽ copiosissimè scribere poßit. Nam quid tandẽ est, breuitatẽ præstare? Nempe maximã rerũ uim, quoad fieri potest, in pauca cõferre: non pauca scribere, quod alioqui uel indoctißimus quisq;, desidiosißimusq; facilimè poßit. Omnẽ igitur ad copiose dicendũ suppellectilẽ in animo præpararis oportet, si Lasconismi, hoc est, breuiloquẽtiæ laudẽ auferre uoles. Ea aũt pro argumenti oblati modo, utq; sese dabit ociũ uel scribenti, uel lecturo, ita utemur: modo rei satis fiat. Neq; interim ulla epistola nõ breuis uidebitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atq; iterũ relectat, amen nõ satiet,

De centone lege prouerb. farcire cẽtones.

In Hispia minore.

Breuiter diçere.

ſatiet, cùm tua interim, uel intra duodecim uerſiculos conſiſtens, adeo breuis non ſit, ut Iliade quoq; uideatur prolixior. Quandoquidem in hac, tametſi longiſsima, nullus ex tot uerſuum milibus redundat, cùm ex tuis illis undecim uerſiculis ſeptem poßint reſecari: atque ita ſane reſecari, ut reliqui quoque ob ſermonis ineptiam immenſæ prolixitatis nauſeam faciant. Quare, ſi quem in ſcribendis literis impendio delectat hic Laſconiſmus, per me quidem licebit, ſi rei ocijque modò, non chartarum ſpacijs ac uerſiculorum numero breuitatem metiatur. Nec ita ſcribat pauciſsima, ut ex ijs ipſis ſuperſint quædã, ſed ut uelut è diuite rerum aceruo optima quæq; decrepta fuiſſe appareat. Meminiſſe tamen debemus, nonnihil intereße inter uolumen & epiſtolam, propterea quod hæc ad temporis rerum, perſonarumq; præſentem rationem, quantum licet, eſt accommoda. Volumen quoniam omnibus ſcribitur, ita temperandum eſt, ut optimis atq; doctiſsimis placeat.

Prouer. Epiſtola.

Epiſtolá

Volume.

DE ILLABORATA EPISTOLA.

SVnt qui nõ ferant epiſtolam, niſi inelaboratã, & hac de cauſa figuratã eſſe nolint: ne ſi quid in ea phaleratum fucíue appareat, lucernam olere dicatur. At ego citiùs feram epiſtolam, quæ lucernam oleat, quàm quæ temetum: quæ mirothecia, quàm quæ hircũ. Quis porrò tam iniquus cenſor, qui nõ eas ueterum epiſtolas optimas iudicet,

Myrothecia pixis vnguentaria, quam Cicero nartheciũ vocat.

quæ sint omni cura artéque elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusq; scripsit Cicero, quã illam prolixã ad Lentulum: rursus illam, qua curioni commendat Milonem, & pleraſq; ad M. Varronem: præcipuè uerò eam, qua Luceio persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet: quam ipse uelut accurate fœliciterque scriptam, Atticum uti legat hortatur? An lector his anteponat eas, quas scripsit ad Terentiã, Ciceronẽ, Tironem, aut Acilium? An Plinius, dum Ariano suo scribit quid sit factum in causa Marij Prisci: dum Gallo Laurentinum suum describit: dum Minitiano narrat, quid rerum geßerit in prouincia Bœtica: dum Apollinari Tuscos agros suos depingit, num decem uersibus absoluit epistolam? Atque is testatur eas potißimum à se collectas, quas scripsisset accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed interim habenda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam, & illaboratam epistolam, sui contemptum interpretantur. Sed ut dicam in genere, quemadmodum incidere potest, ut pro personæ, cui scribis, próque argumenti ratione, nullum ornamentorum, aut dignitatis genus non deceat epistolam: ita fere congruit simplicitas quædam orationis, sed elegans. Non efflagito phaleras, sed idem non fero pannos. Non desidero calamistros, modo adsit munditiæs. Pigmenta negas, at sordes ut absint facito. Non requiro curã anxiam ac morosam, sed

rursum

rursum nolo scopas dissolutas. Postremò, si libet, scribito ex tempore, scribito quicquid in buccā uenerit: sed ita, ut ad Atticum fecit Cicero. Prouerb.

DE GRAVITATE EPISTOLAE.

Nam istos, qui nusquam uolunt adsurgere epistolæ Phrasim, sed quotidiano sermoni proximam esse oportere contendunt, uel una Ciceronis epistola facile reuicerit: nimirum ea, quam scripsit ad Octauium Augustum: quæ adeo non repit humi, ut non solum attollatur ad orationum procellas, uerum etiam in tragœdiam exit. Et arbitror atrocißimam eius epistolæ partem eße resectam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Ciceronis interesse putabant. Quid enim illa, Quid illis interrogantibus, quid agat nunc Respub. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternā domum discesserit? à quo accipient de posteris suis nuncium ueteres illi Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua audient, quàm spolijs triumphisq; decorarunt, &c. quæ sequuntur. Num remißiora tibi uidentur, illa Albanorū tumulorū obtestatione, qua nihil in oratione uehemētius inueniri posse putat Fabius? Efferuescet igitur uel in tragicā usq; uociferationē epistola, si quando res ita postulabit, sumetq; ampullas, & sesqui pedalia uerba. Neq; de bello paceq; simili stylo loquetur eruditis magnatibus, quo de macerādis salsamētis, aut coquēdis holerib. mādaret famul. Cæterū in me dio-

Epistolam quandoque nō infeliciter adsurgere.

Ex Miloniana. Li 12. cap. 10.

Atticismū Cicero vo

cat quicquid sicce & integrè & ample, & ornatè, & copiosè postremo quicquid bene dicitur de Peri. Plin. Iunior lib. I. epist. non longè à fine.

diocribus argumētis si non incidet quod aliud suadeat non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requirā fulmina aut tonitrua Periclis, si modò sermo uelut è fonticulo lympidæ aquæ, grato, leniq; murmure perstrepentis fluat, non uelut mortuus stagni in morem torpeat, omnium expers adfectuum.

DE PERSPICVITATE epistolæ.

Ecce autē maxima pars eorum, qui hoc iuris, uel ætatis, uel fortunæ prærogatiua sibi uendicant, ut de literis, quas non didicerunt, censuram agant magnis etiam conuitijs à nobis efflagitant perspicuitatem. Graue flagitium esse clamitant, si uerbum ullū misceatur epistolæ, quod legentē uel tantisper remoretur. Memini cum ipse puer annos natus quatuordecim, scripsissem tutori cuidā meo, quem magis etiam puer habueram institutorem, & ex lectione librorum, qui tum suppetebant, ad miscuißem nonnihil, rescripsit homo, nō minus superciliosus, quàm indoctus: ut si posthac esset animus tales epistolas mittere, eadem opere cōmentarium adiungerē: sibi semper hunc fuiße morē, clarè, & punctuatim scribere: nā his flosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in quauis oratione præcipuam esse laudem perspicuitatis. Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quemadmodū pro re nō solùm probādà uerum etiā necessaria

ria est perspicuitas facilitasq; sermõis: ueluti, quoties serium quippiam petitur ab homine semidocto morosoúe, aut etiam uehementer occupato: ita incidit nonnunquam, ut nõ aliud genus excusatiùs admittat obscuritatem: uelut cùm eruditus cũ erudito uelitatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quemadmodum nos olim lusimus cum eruditissimo uiro Thoma Linacro, cui scripsimus epistolam metro trochaico tetrametro, sed ita temperata compositione, ut aliud agenti non suboleret esse carmen. Admonueram in epistolæ frontispicio, ut sibi caueret, nam mihi in animo esse, ipsum hac epistola fallere: & in calce adieci, iam me fefellisse, ni fallerer ipse. Non sensit homo fraudem, nisi monitus à me. Mihi non displicet illud Octauij Cæsaris: non aliter in sermone fugiendum uerbum insolens, quàm in cursu scopulum. Et meritò ridentur hoc nostro seculo quidam Apuleiani, & obsoletæ antiquitatis adfectatores. Arridet usitatis uerbis contexta oratio: sed ab istis lubens quæsierim, quæ tandem appellent usitata? num è competis, ac triuijs sumpta? Rectè sanè, si Gallicè, aut Germanicè scribendum erit. Verùm si Græcè aut Latinè, quid minus conuenit, quã eius sermonis mundiciem ab his autorib⁹ petere, apud quos præter meras sordes nihil est? Olim hoc iuris erat consuetudini publicè, ut quasdam uoces antiquaret, alijs gratiã nouitatis adderet. Quanquam ne tum quidẽ omnia pla

Vide Gel. lib. 10. ca. 9

cebant doctis, quæ uulgò in conciliabulis, theatris, aut castris iactarentur & erant in libris eruditorum ad quæ resisteret plebeius lector. Nunc uerò Latini loquendi consuetudo, non à foris & conciliabulis idiotarum, sed à probatis authoribus petitur. Itaque nullum uerbum inusitatum uideri debet, quod extet in elegantis mundique scriptoris literis. Quid Ciceronis oratione candidius, quid apertius? At hîc uidetur nonnullis Cimerijs tenebris obuoluta. Quid Terentiano sermone luculentius? At hunc ne commentarijs quidem adiuti, complures intelligunt. In sordidis authoribus uersatus, si quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia sibi uideri Græca, aut Arabica. Danda est opera, ut simus aperti, sed eruditis. Neq; quẽquã commoueat obscuritatis crimen, quod sit illi cũ Cicerone, aut Tito Liuio cõmune. Clamitas tenebricosam esse Flacci dictionẽ, sed eruditis uel in primis admirabilis est erudita perspicuitas. Proinde colligis opinor, in te tenebras esse, nõ in authore. Tu in quẽcunq; scriptorẽ incideris, modò laudatũ, noctẽ istã tecum circũferes. Vociferaris spinosum esse librũ, sed tui pedes spinas habent, nõ locus: caligas in sole & lux ipsa tuis oculis noctuinis ꝑ caligine est. Mutandus est, inquis, stylus: qui quoquo modò accidat, tamen nõ intelligitur. At quãto iustius est, & tibi etiam utilius, tuum mutare uiciũ q̃ eruditos omnes suam orationẽ tuo uicio adcommodare. Barbarè loquendi

Prouerb. [margin, beside "pertius? At hîc uidetur nonnullis Cimerijs tene-"]

Prouerb. [margin, beside "& lux ipsa tuis oculis noctuinis ꝑ caligine est."]

quendi

quendi mille sunt species, ac subinde exoriuntur nouæ. Itaque simplicius est, ac facilius, ut unam emendate loquendi rationem discant omnes, quàm ut omnes barbarè dicendi formas singuli. An æquum censes ut docti Romanam linguam, cui tot egregiæ disciplinæ, cui Christiana religio concredita est, sinant intermori, ne quid offendant istorum indoctam arrogantiam? Num par esse iudicas, committere ut intereant: non dicam Cicero, Quintilianus, August. & huius generis cæteri: seu Cyprian⁹, Hyeronymus, ut pro his legatur Catholicon, Holcot, Bricot, & Gorra? An Lucinia commutabit cũ cuculo modulos suos, propterea quòd asello iudici planius & intelligibilius canit cuculus? At iniquius sit, si docti cogantur rectum sermonẽ dediscere, ut cũ istis fœdè balbutiant: præsertim cùm ijs in manu sit, imò cum eis tot nominib. expediat ea discere quæ suo magno malo fastidiũt. Ego uerò, q semper discẽdi sum cupid⁹ nec his succẽsere soleo q priscas uoces, & à Ciceronis etiam consuetudine semotas, eruũt. Fortaßis & his usus erat Cicero, si extaret quidquid scripsit. Nõ indignor obiectũ esse, quod non intelligã, sed oblatũ gaudeo quod discã. Tu cõtrà mauis alienã eruditionem reprehendere, q tuã ipsius inscitiam uel agnoscere modestè uel mutare prudenter. Mauis solem in crimen uocare, q̃ lippiẽtes oculos tõsori Licino cõmittere. Ac uide interim quã studiose in nos iniquus sis: tu qui tuis in literis sordi

Tõsor Augusti Cæsa fuit Licinus de quo Horatius.

ſordidiſsimi ſermonis portenta inculcas, cum uerè tenebroſus ſis, ſanis etiã oculis: dilucidus tamen uideri poſtulas, & alios obſcuritatis accuſas. Paria certè facere debueras: & ſi oculis tuis iraſci non potes, ſaltem noſtras falſas diſsimulare tenebras, cũ tuas, quæ teterrimæ, ueriſsimæq; ſunt, cupias & laudari. Non dignatur tua prudentia Latinam lingũam diſcere, quò poßis D. Hieronymum (nam unum hũc plurimorum uice nomino) intelligere, & nos uis fecem iſtam ſermonis in tua culina nati, perdiſcere ut te, tuoſq; ſodales delirantes, ac miſere balbutientes intelligamus? Non uerò hæc optime lector, in hoc tot uerbis diſſerimus, quòd eruditam ſermonis ſimplicitatem contemnamus: quæ mea ſententia ſæpenumero plus habet artis, quàm operoſa ſtructura: ſed ut ueram perſpicuitatem à ueris tenebris ſeparemus. Seruiendum eſt auribus ſed eruditis: in his duntaxat, quæ cupimus ab eruditis legi. Quod huic obſcurum eſt illi dilucidum eſt. Sed hic luſcioſus, ille puris oculis. Eſt tamen aliquid ſuapte natura dilucidum, ad cuius ſenſum repurgandi ſunt oculi. Cæterũ, ut ad inſtitutũ ſeſe referat oratio: quanq̃ obſcuritas quoties officit, ubiq; uitãda eſt uel diſcẽti, uel ſcribenti, tamen haud ſcio, an ullo in genere plus inueniat ueniæ, q̃ in epiſtolis: modò non indoctis, in quibus uel Ciceronis exemplo, licet ſubinde Græca miſcere Latinis, obſcuris alluſiõibus uti amphibologcis, ſignificationibus, parœmijs, ænigmatibus,

Inepiſtola qd liceat.

bus, clausulis de repête præcisis. Tantū habenda ratio qua de re, cui scribas. Nō dānabitur libertas, si nō destituat nos cōsiliū, cui decet artē ubiq; cedere

DE COMPOSITIONE.

Porrò qui compositionem in hoc genere damnant equidem non adeò demiror, cùm uideam fuisse per multos, qui eam ne in orationib. quidem æquo animo tulerint. Quanquàm mihi nunc cum ijs potißimum res est, qui quid sit in oratione compositio, prorsus ignorant. Cæterum cùm eiusdē sit artificis, orationis numerum uel adhibere in tēpore, uel negligere, & hanc partem scriptoris arbitrio relinquo: nisi quòd uelim adolescentem, qui tantum exercendi styli gratia scribit, aliquandiu compositionem etiā elaborare. Ita fiet ut si res postulet orationē numerosam, aptè moduletur: sin neglectā, tamen illud Cice. cōuiciū, scopæ dißolutæ. De cōpositione lege Fab. lib. 8. cap. 4.

DE HABITV EPISTOLAE

Magna olim inter eruditos sententiarū uarietas fuit, quod dicēdi genus maxime pbaretur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticum. At Fabius existimat eum optimum dicendi genus sequi, qui pro re, pro loco pro tēpore, pro qualitate auditorum quàm appositißimè dicit: ut ineptè faciāt, qui dictionem ad certas leges adstringunt. Itidē & ego eam epistolam optimam iudico, quæ à uulgato hoc & indocto literarum genere q̄ longißimè recedat: quæ sententijs exquisitißimis, uerbis electißimis, Habitus, ipsa forma ac facies dictionis. Li. 12, c. 10.

mis, sed aptis constet: quæ argumento, loco, tēpori, personæ, q̄ maximè sit accommodata: quæ amplissimis de rebus agens, sit grauissima: de mediocribus, concinna: de humilibus, elegans & faceta: in iocis acumine delectet ac lepore: in encomijs apparatu, in exhortando uehemens sit & animosa: in consolando blanda sit & amica, in suadendo grauis sit et sententiosa: in narrando, lucida & graphica: in petendo, uerecunda: in commendando, officiosa: in rebus secundis, gratulabunda: in adflictis, seria. Denique (ne quæ sunt infinita persequar) sit uersipellis, ac polypus quemadmodum semet ad omnem subiecti soli habitum, ita sese ad quemuis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitum attemperet. Neque enim rei solum obsecundabit epistolæ stylus, uerùm ut indignum est egregio quopiam Mercurio, (nam nuncij uice fungitur epistola) temporum personarumq; rationē habebit: nec eadem de re quouis tempore, nec apud quosuis loquetur: alia specie sese offert senibus, alia iuuenibus, alia tetricis ac seueris: alia ijs, qui festiuiore sunt ingenio, alia aulicis, alia philosophis, alia familiaribus, alia ignotis, alia uacuis, alia negotiosis, alia fidis sodalibus, alia fictis amicis, ac parū beneuolentibus. Sed interim & illud spectabit, unde ueniat, nō solū ad quē ueniat, aut quib. de rebus legata. Proinde Mercuriū quendā aget, semet pro re presenti in omnē transfigurans habitū: sed ita tamē ut in tan-

Ingenijs hominum epistolam adcommodandam esse.

Nam ille nūc nūcij, nūc mercatoris, nūc furis habitum gerit.

ta uarietate unum quendam tenorem obtineat: uidelicet, ut semper munda sit, semper erudita, semper sana. Ab his si non fuerit recessum, nullum est praeterea delictum in epistola, cui non sit parata uenia. Erit loquacior, scripta dicetur tum auido, tum ocioso. Elaboratior erit, & lucernam olens, scripta est erudito. Habebit artificium, talem decebat mittere artifici. Carebit artificio, scripta putabitur ei, cui placebat simplicitas, aut imperitiori. Laconismum habebit, occupatus scripsisti occupato. Fucatior erit ac picturatior, scripta dicetur curioso: priscis uerbis, antiquario: blandior, amico: licentior, familiari: asperior, improbo: adulantior, ambitioso putabitur. Deniq; quidquid alibi non uacaßet crimine, hic uel à re, uel à persona scribẽtis, uel à moribus, fortunaq́;, uel aetate eius cui scribitur, defensionem inueniet. Quin & aliâs damnanda phraseos, & argumentorum uarietas, & inaequalitas, hic uel praecipuã habet gratiã. in Noctib. ac miscellaneis, argumento subinde nouo datur uenia, stylo subinde diuerso non datur: in epistolis iuuat etiam uidere, quãtũ oratio iuuenilis differat à senili, quidúe aetas stylo uel adiecerit, uel detraxerit. Quare, qui unã quampiam formã ac faciẽ huic generi tribuere conantur, hi nõ solùm inanem, uerum etiam ridiculam operam sumunt.

Qualia Gellio & Politiano scripta sunt.

PECVLIARIS EPISTOLAE character.

Fortaßis

Sunt qui ad Libanium tãquã ad germanum autorem referunt.

FOrtaßis erunt, qui quasdam epistolas semouebunt ab ordine: quod genus sunt epistolæ ad exercitationem, uel ostentationẽ ingenij cõfictæ: ueluti Phalaridis, quas eruditi tribuũt Luciano: & amatoriæ Philostrati sanè quàm elegantes si perinde essent castæ: adhæc heroicarum, autore Nasone, aliæque consimiles, quas si quis malit appellare declamatiunculas, equidem non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri nomen uidetur competere: quales sunt aliquot Platonis, Senecæ omnes: pleræque Hieronymi, Cypriani, & Augustini: Tertulliani paucæ. Sunt quas aliquis malit orationes appellare, nimirum quæ ad principes aut magistratus, arduis ac perplexis de rebus prolixè scribuntur. Tunc enim epistola non cõfabulationis, aut nũcij, sed oratoris uice fũgitur. Quod si qs nõ dignatur epistolæ uocabulo, nisi quæ priuatis de reb. inter amicos obambulet: quanq̃ ne hîc quidem certa forma præscribi potest: tamen si qua peculiaris est huic generi, uideor mihi non maiore cõpendio, quæ sit, indicare poße, q̃ si dixero talẽ oportere esse dictionẽ epistolæ, quales sunt amicorũ inter ipsos cõfabulatiões. Est enim (quod scitè scriptũ est à Turpilio Comico) epistola absentiũ amicorũ, quasi mutuus sermo, quẽ neq; agrestẽ, aut asperũ, neq; fucatũ esse oportet, neq; una de re, neq; ad fastidiũ usq; multũ. Eoq; simplicitatẽ, cãdorẽ, festiuitatẽ, argutiã amat hoc epistolarũ gen⁹. In his igitur oĩa le

porum

porum genera consectabimur, nisi quum res, aut personæ diuersa postulabunt. Neque diu sermonem eundem urgebimus. & quod solemus cum amicis cōfabulantes, miscebimus, si uidebitur, non solum multa uerumetiam uaria. Huic generi magis congruet Atticismus, ac stylus humilior, comœdiæ proprior, quàm tragœdiæ, aut si quid etiam humilius phrasi comica, modò docta sit humilitas: meminerimusq; non inferioris esse facultatis, cum laude humi serpere, quàm cum Dedalo uolare per aëra: & uicinum littus legere contractis uelis, quàm sublatis antennis medio ferri pelago. Amica est huic generi breuitas, maximè si uel de multis, uel de minutulis negocijs agetur: & si aut ipsi qui scribimus, aut ij quibus scribitur, occupatiores erunt. Cæterùm quibus rationibus præstanda sit breuitas, indicauimus in opere de Copia. Quod ad hoc institutum attinet, breuiloquentiam præstabimus, si quando ita, ut fit in comœdijs, statim mediam in rem aggrediemur: si præfationes superuacaneas uitabimus: si uerbis quàm significantißimis utemur: si rerum exitus ita proponemus, ut ex his conijciantur ea, quæ præceßerunt: si epistolæ, cui respondemus, argumentum recensere supersedebimus, quæ res nonnunquam bonam epistolæ partem occupat, sed hoc è nostris diuinandum relinquemus. Quod genus sunt illa: Quid narras? Antonius episcopus? Quem lupo quod aiunt. Hæc tempestas magis de-

Breuitas epistolæ quomodo constabit.

gis desiderabat Aurelium. Ille quid aliud, quã nullus magnus malus piscis. Tu uerbo, sed absolutius totum hominem depinxisti. Occideras de ualetudine fratris: sed optimo medico quantum debeam, breui reipsa declarabo. Foecunditas uxoris mihi iucundior esset, si res una cum prole cresceret. Cum Laurentio homine furiose maledico, satius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud, quàm irritabis crabronem aut si quid crabrone pestilentius? Ex his enim uerbis notatis perpendet lector, quid illi scripserit cui rescribitur. Sunt qui alienam epistolã penè totam recensent, propemodum uerbosius, quàm is qui scripsit. Si res postulat ut repetatur argumentum, id dextra quadam, & accommoda breuitate fieri conueniet. Qua quidẽ in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisq; epistolis facere consueuit: nimirum lectori consulens, ne quid desideraret si fortè non extarent epistolæ, quibus respondet: aut si tales essent, ut non liberet legere.

ELEGANTIA.

Elegãtia, mundicies & puritas sermonis Latini.

IAm admonere, ut sermonis uicijs careat epistola, tametsi hoc in arte sua præcipiũt Rhetores, tamẽ mihi uix operæpreciũ uidetur. Nec enim tam ad rẽ attinet admonere, ne fiat, q̃ dedocere nostrã ætatẽ, quæ passim id facit. Nihil breuius præcipitur q̃ ut sit elegãs epistola. At nihil maiore negocio discitur, nec usquã peccatur, aut turpius, aut frequentius.

tius. Hoc uiciũ intollerabile reddit infelix adfectatio. Quid enim tam portentosum, q̃ oratio: quæ cũ munda non sit, tamẽ ornata uideri uelit: & cũ sana non sit, tamen formosa uideri gestiat purpurißum hulceribus illinẽs: ueluti is, qui nostra ætate maluit dicere: sagio quid portendas, q̃. sentio quid tibi uelis? Multa lectione, multis præscriptionibus, accurata scriptorum obseruatione, multo scribendi docendiq; usu paratur sermonis mũdicies. Erit hic igitur primus ac præcipuus labor, si suppetet oratiõis puritas, atq; etiam ingenij sanitas. Artem in epistola non admodum efflagitabimus: sin deerit, risum etiã mouebit artis adfectatio. Adfectatio.

EXERCITATIO ET imitatio.

NE illud quidem hominũ genus errare sinemus, quos ipse non parum multos deprehẽdi, qui tribus præceptiunculis, ceu magicis uerbis rectè scribendi facultatem dari posse credãt quorũ stultitiæ utinã olim nõ obtẽperassem. Talis enim erat is, in cuius gratiã ante annos uigintiquinq; opus hoc deliniaram: non tam ex animo, quàm mea facilitate, cupiens obsequundare efflagitanti: quem mox expertus sum, & ingratum discipulum, & perfidũ amicum. Is in principum aulis meliorem ac maiorẽ ætatis partem contriuerat, nisi quod sacerdotijs opimis onustus, iam serò sapere cœpit, & de literis cogitare, quæ marsupium non consequuntur: A quib. nõ licet sine periculo discedere. Allusum est vulgato Hieronymiano.

Sed huius generis non parum multos comperi: qui
ſimulátque à prophanis negocijs, & à ſordidißi-
mis coaceruandæ pecuniæ curis, ad literas ſeſe ap-
pulerint, huiuſmodi quaſdam compendiarias re-
ctè ſcribendi leges à nobis flagitare ſolent: quas
& ita breues eße uolunt, ut tertiam paginam non
totam impleant: & ita efficaces, ut intra men-
ſem non totum è muta pecude reddant oratorem
eloquentem. Aiunt ſibi opus eße ommi compen-
dio, propterea quod ſunt ignauißimi, ut quàm mi-
nimum operæ ſumant in rebus honeſtis, & ætatis
bonam partem iam alijs in nugis perdiderunt,
poſtremò, quod ad ſordida illa negocia redire fe-
ſtinant, literas igitur uelut obiter ſecum rapere
ſtudent. Hos ſi redire libeat, iubeo ſemel ex muſa-
rum fonticulo bibere, atque in Parnaßo ſomniare,
quò repentè nobis prodeant ex aſinis luſciniæ. Cæ
terùm de quibus aliqua bona ſpes affulgebit, hos
admonendos cenſeo, ne errent. Neque enim com-
mittam, ut hæ præceptiones, quas ſtudioſorum ado
leſcentium induſtriæ promouendo paramus, alio-
rum ſtultitiam augeant. Augerent autem, ſi quis tã
tum his tribueret, ut citra uariam eruditionem ci-
tra ſtudium uigilãtißimum, citra multum uſum ex
his ſibi facultatem rectè ſcribendi polliceretur. Cæ
terùm delicatos iſtos, & indociles ſenes, quib. plu
res ſunt pecuniæ, quàm literæ: quibꝰ uacauit tot an
nos arcas onerare nũmis, nec uacauit animũ onera-
re ho

re honestis disciplinis, in Parnassum, ut dixi, mittamus, ut postquàm illic unam noctē cum Ennio somniarint, magno omnium stupore subito pro Midis redeant Cicerones. Aut certè legemus illos ad talem præceptorem, qualem Rhetorices doctorem depinxit Lucianus: Porrò iuuenes industrios, ac meliore mente præditos, ad uigilias, & exercitationis aßiduitatem hortabimur: quàm cùm in omni re, tum in hac potißimum tenere primas & à grauioribus autoribus dictum est, quàm ut dubitandum: & sæpius repetitum est, quàm ut hic sit admonendum. Neque tamen inficiabor, bonam laboris partem doctoris commoditate posse detrahi: quem ut aßiduum & indefatigatum, ita quàm doctißimum esse uolo: ne quod præcipit, ipse præstare non queat: & iuxta prouerbium, Sus suem docere incipiat. Quod si ob nostrorum temporum infelicitatem non temere talis contingit, ut exquisita doctrina præpolleat, ferendus tamen erit: modo ne sit ex horum numero, qui falsa persuasione doctrinæ turgidi, magna (ut inquit Fab.) confidentia stultitiam suam perdocent: illiteratiores, quàm ut alios docere poßint: elatiores, quàm ut ab alijs doceri se patiantur. Cuiusmodi pestes procul ab urbibus deportandas curarent, ubiq; magistratus, si quidem aut partes cognoscerēt suas, aut ulla omnino Reip. cura tangerentur. Amplißimis salarijs aluntur tot tibicines ac tubicines: at nemo potius erat amplißi

In Rhetore.

Lib. 2. ca. 2.

mo salario accersendus: quã eruditus ludimagister. Verum hoc salarium nolim esse certum ac perpetuum, ne magnitudo mercedis improbos inuitet & indoctos, quibus semper minus est frontis & plus audaciæ, quàm eruditis Conueniet salarium arbitrio doctorum, & spectatæ fidei uirorum, pro merito eius qui adsciscitur, præstitui, atq; etiã augeri minuiue, si is sua doctrina, sua industria uinceret expectationem de se, aut contra. Alioqui periculum erit ne usu ueniat, quod in amplißimis sacerdotijs uidemus accidere: quæ quo sunt magis optima, hoc ab indignioribus occupantur. Exstant apud nos, si musis placet, etiam uolumina non exigua de conscribendis epistolis, ad unamquanq; formam additis aliquot exemplis: sed ô Deũ immortalẽ, cuiusmodi? Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo imputãda est, quo prorsus extinctis omnib. bonis literis impunè regnabat inscitia, publicè simul ac priuatim: cũ grauis & copiosus autor eßet Mammætrectus opulẽtum quondã copiæ cornu Catholicon. Iã apud Italos cœperãt reuiuiscere bonæ literæ cũ Louanij magno cũ adplausu legerentur epistolæ Caroli cuiusdam, qui multis annis moderatus est pædagogiũ Liliẽse, quas nũc nemo dignetur sumere in manus. Apud Hollandos, orbis lumẽ habebatur Engelbertus quidã, qui suis epistolijs nihil aliud docebat pueros quã ineptè scribere. At nisi me fallit animi præsagiũ, breui ueniet ætas, cũ nec his monitis erit

Mammæ-trectus Catholicon. Epist. Caroli.

Engelbertux.

opus,

opus, nec meis præceptionib. iunctus egebit. Sed interim ut mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adiuuemus, posteaquàm suis tradiderit compendio artis Rhetoricæ præcepta, studebit illos breuib. & epistolaribus argumentis frequenter exercere. In his delectum habebit & curam, ut ea potißimum proponat, quæ ætati illi amœnitate uelut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libentiùs, ita & utiliùs exercebuntur, id fiet, si uel noua sint, uel faceta, uel alioquî puerorum ingenijs adfinia. Ea uel è poëtarum fabulis, uel ab historicis erunt petenda: nisi quid nouæ rei, ut ferè fit, suggerit uita mortalium. Frequenter enim & nostris temporibus eueniunt indigna, quæ nesciat posteritas. Et primi quidem generis sunt amatoriæ Nasonis, in quibus fortasse tutum non sit rudē ætatē exerceri. Quanq̄ heroicarū sunt castiores: neq; quidq̄ uetat et hoc genus castè uerecūdeq; tractari: Veluti si procus blādis literis ambiat nuptias puellæ. Si Helena Paridē ab amore nō pmißo deterreat. Nā Penelopes ad Vlyßem epistola tota pudica est. quemadmodū & Acontij ad Cydippē. Si uxor marito peregrè ceßanti scribat, uti domū properet. Si Nestor uir natu grādis & facūdus, hortetur Achillē epistola, ut Bryseida ereptā ab Agamēnone magno animo ferat: ostendēs regi etiā improbo parēdū eße: tū publicū cōmodū priuato dolori anteponendum: postremò, uehemēter indignum esse, Achillis

Quomodo exercēda iunctus in epistolijs argumentis.

Amatoria themata.

Homerus Iliad. a.

uel genere clarißimo, uel animo generoso uel factis egregijs, ob barbaræ ancillæ amorem uirtutis obliuisci. Vbi simul etiam amœnus sese locus aperit aduersus uoluptatem inhonestā: rursum alter pro immortalitate gestis eximijs apud posteros paranda. Si Phœnix eidem scribat, ut cum Agamemnone redeat in gratiam, & periclitantibus Græcis subueniat. Aut si Antenor Priamo suadeat, ne grauetur raptam Helenam suo Menelao reddere, uel quia per se iustum sit, uel quia stultißimi regis sit committere, ut ob turpißimum effœminati iuuenis, & uix uiri Paridis amorem tot fortißimi uiri dimicationem suscipiant: tot populorum fortunæ, simul & uita in extremum discrimen pertrahantur. Aut si Agamemnon suadeat Menelao fratri ut negligat potius Helenam, quàm ut ob mulierculam uita indignam, tot procerum milia in uitæ periculum adducat, & eam totius orbis tumultu repetat: quæ etiam si ultro rediret, non esset recipienda. Aut si Linus Herculem, duabus conspectis deabus; utram potius sequatur hæsitantem, ad uoluptatis contemptum, & uirtutem amplectandam extimulet. Aut si Menelaus Paridi uiolatum hospitium exprobet. Si Amphion fratrem ad musices studiū adhortetur, cōtra ille ad suū inuitet. In hoc genere plerią; Græci non infœliciter luserūt, sed nemo felicius Luciano: Ex his tamē deligenda censeo, quæ non omnino sint ociosa, sed ha-

Phœnix Achillis preceptor de quo Homer. Il. I.

Linus Herculem docuit, Lege Xenophōtē. Zethus Amphiōis frater. In dialogis minoribu.

beant

beant aliquid ad uitam communem conducibile. Ociosa sunt illa Luciani, de Ioue cerebro prægnanti, & implorante securim Vulcani: de Neptuno per Mercurium non admisso, cùm recens Iupiter peperisset è cerebro Palladem. Nam huius generis quæ sunt, ut sunt amœna, & ingenij fœlicitatem arguunt: ita non multum faciunt ad uitam communem. Huc propius conducunt, quæ è Comicorum argumentis ducuntur. Quod genus fuerit: si Phædriæ sodalis illi scribat, ut Thaidis amorem penitus excutiat ex animo ac pristinæ suæ seueritatis memor, ineptire desinat: præsertim cum magno famæ reique dispendio sit alenda, quæ nec amet ex animo, nec uni sui copiã faciat. Si quis diuiti illi Plautino suadeat, ut Euclionem, pauperem probum, potiùs quàm diuitem illum procum adsciscat generum: aut contra, diuiti potius collocet filiam, quàm pauperi. Si Demea fratrem ad suum uitæ institutũ uocet, hoc est, ab urbana uita ad rusticanam, à cœlibatu ad matrimonium, ab indulgenti liberorum educatione ad seueriorem. Si è diuerso Mitio Demeam, ad suum uitæ genus adhortetur. Et hæc quidem pueris gratiora. At illa, quæ ab historiographis sumuntur, propiùs etiam ad uerum accedunt, eóque plus frugis adferunt, nec ita multo minus iucunditatis: Veluti, si Horatius iam capitis damnatus patris opem imploret, suámque fortunam tam repentè mutatam deploret. Si Cicero Milonem

ut forti animo ferat auxilium hortetur. Si quis Catonem à literis Græcis, quas iam senex adpetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, an mortem sibi consciscat: an fuga saluti consulere properet: an exustis Philippicis uitam ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, uel suadere, uel dissuadere conetur. Si quis Q. Curtio gratuletur, tam fortem ac pium animum, qui priuatam salutem posthabuerit suæ ciuitatis incolumitati. Si quis Delphicis sacerdotibus suadeat, ut Phalaridis taurum recipiant. Si quis Lucretiam ui constupratam, à uoluntaria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid amicum regis metu latitantem, uagantémque consoletur, ut promissi diuinitus imperij expectatione mentem in rebus tam adflictis fulciat. Si Plato Dionysium regem ad Philosophiæ studium adhortetur. Rursus si alius quispiam dehortetur. Si Resp. Romana Camilli exulis uirtutem, aduersus Gallos extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calisteni ad Alexandrum Mag. proficiscenti rationē præscribat, qua debeat regis consuetudine uti, docens, cum regib. aut q̄ rarissime loquendū, aut q̄ iucundissime: quò uel silentio tutior sit, uel sermōe gratior. Si Calisthenes Aristoteli respondeat, consiliū futurū fuisse philosopho dignius, si potius author fuisset, nō proficiscēdi in eiusmodi principis aulā, in qua philosopho seruiliter esset tacendū, uel turpiter adulandū: sibi uel magis

Lege de calamitionem.

De hac re Laertius in vita Aristot.

magis curæ fore quæ sunt honesta quàm quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati suadeat, ut uxorem rixosam ac procacem domo exigat. Aut si Callicratides, ut omisso philosophiæ perenni studio ad mores communes, & Reip. administrationem sese conferat. Si Crito eidem suadeat, ut elapsus è carcere, uitæ suæ consulat. Huiusmodi copiosissimam uim Val. Maximus aliiq; scriptores, qui res memorabiles ex historicorum libris decerpserunt, citra uestigandi tædium suggerent. Quin ex una quapiam historia, uelut è uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Cæsa. plurima themata duci possunt. Quare nos rem, & infinitam, & cuiuis promptam non persequemur plurimis uerbis. In hoc genere uarie, diligenterq; conuenit exerceri iuuentutem, quòd præter styli fructum uetustas ac memorabiles historias, hac ratione uelut aliud agentes imbibent, ac penitus infigent memoriæ hominum & locorum nominib. adsuescent: ad hæc decori uim, & probitatis naturam præcipuas orationis uirtutes ita potissimũ cognoscent. Quare doctoris erũt partes, primus q̃ epistolæ formam proponat, rem gestam, unde necesse erit repetitã, & quemadmodũ cõueniet, accuratissime pueris exponere, indicatis & temporum momentis: & personarum proprietatibus, reliquisq; circumstãtijs: ne aut aberrent à decoro scribentes, aut parum consentanea dicant. Denique ut sint parati fontes, unde ducant, uel ar-

Lege Gel. Li. 1. ca. 17.

gumenta

gumenta, uel argumentorum confirmationes, quã ad rem non uulgariter adiuuat circunſtantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud auctores, ut ipſi uerborum ac ſententiarum uim inde uel colligant, uel imitentur, ex alijs ſimilia coniectantes. Item qualia argumenta ſuppeditant hiſtoriæ, talia licebit & confingere: cuiuſmodi pleraque ſunt declamatoria, ueluti Luciani de medico abdicato: & Auli Gell. de puerpe-
Lib. 12. C. 1 ra, cui ſuadet Fauorinus, ut proprio lacte nutriat infantùlum, de quò genere mox nonnihil attingemus: ſed eſt & illud breuius ac puerorum ingenijs adpoſitius exercitationis genus uarios locos communes, aut excogitatos, aut ab auctoribus traditos, arte tractare. Hi ferè ſumuntur uel ab apophthegmatis ueterum celebratis, uel à prouerbijs, uel ab apologis, uel à ſimilibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum uno quolibet poteſt argumentum epiſtolæ compingi. De apophthegmate ſit hoc exemplum: Socrates bibiturus cicutam, uxori Xanthippæ uociferanti, quod innocens eßet moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malles nocentem mori? id ualebit in epiſtola conſolatoria. Si unus quiſpiam eſſes de turba uulgi, merito grauiter ferres exilium, quòd longè aliter pro merito contigit: ſed quoniam ſcio te uirum cordatum, ac philoſophiæ quoq; præceptis nõ uulgariter inſtitutum, hoc ipſo leniter ferre debes fortunã tuã
quod

quod indigno obtigit. Ea demum grauis & acerba est calamitas, quæ accidit commerito. Nunc ista fortunæ procella quid aliud, quàm integritatem tuam ac in Rempub. merita illustrat? Sub hæc narrabitur aptè, quòd modò retuli, de Socrate. Prouerbij exemplum esto: Si me audies, desines cum tam multis coniuratis contendere. Ne tu Hercules es, nec res ista uirtute geritur: & tamen si prouerbio credimus, ne Hercules quidem aduersus duos: & tu cum tot cancris, cum tot hydris congredieris unus? Apologi exemplum erit, si quem admonebimus, ne periculoso negocio se temere admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua confici poßit, quod instituit, adhibebit apologum de capro, quẽ siti periclitantem uulpes pertraxit in puteum, unde postea non dabatur exitus. Item si quis admonebit amicum, ne pẽdeat ex officio quorundam, qui magnifica pollicentur, sed ipse coram suum agat negocium, eleganter accommodabit fabulam auiculæ caßitæ, quam in Noctibus suis refert A. Gellius. Li. 2. c. 29. Parabolæ uerò sit hoc exemplum: si quem admonebimus, ne pertendat obstinatè, quod per se quidem optimum esse iudicat, sed præsentibus rebus semet commodet, similitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non semper eò dirigit clauum, quò recto cursu cuperet ire sed frequenter obsecundat æstui, frequenter uentis: ac uelis flexis, cùm portum petit, non quo cursum instituerat,

rat, sed quem præsens tempestas concedit. Hæc mihi uidentur aliquanto plus conducere ad parandã orationis facultatem, quàm quædam, quæ in suis progymnasmatis tradidit Aphthonius. Cæterum quod de Apologis diximus, idem habebit locum in poëtarum fabulis, ad seriam rem, uel confictis uel detortis: Veluti si quem à negocio maiore, quàm ut ipsius uiribus conueniat, deterrere pares, Icari, aut Phaëtontis casum accommodes. Si quem à studio congerendæ pecuniæ reuocare studeas, in tempore adhibentur Tantali fabula. In huiusmodi thematis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet Fabius, teneræ adhuc mentes ueluti sub nutricibus mollius alantur, & uberiore quodam iucundioris disciplinæ, cibo lactéque saginentur. Cæterum adultiores iam, ad materias uerò proximas paulatim sunt abducendi. Eas præceptor uel aliunde sumptas proponet uel ipse comminiscetur ex omni genere causarum uarias maximéque fœcundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud discant quàm inepte scribere: si, quemadmodum in plerisque ludis fit, literator indoctus pro themate proponet friuolum stulti capitis somnium in quo neque sit ulla sententia, neq; quidquam cohæreat, ne sermonis quidẽ ulla gratia. Porrò in castigãdo tantum notãtur insignes solœcismi, ueluti si deprehẽdãt, admoneo uobis, pro admoneo uos: cũ alia, quæ dißimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nã ista

uicia

nicia uel usu dediscuntur : illa neglecta hærent in omnem usq; uitam.

QVOMODO PROPONENda materia.

AT doctor nec absolutè pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum : neque nudam tamen, uerum circumstantijs aliquot circumscriptam, ut adsuescant uelut ad certum scopum dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta & argumentorum probationes, amplificationes, aliásque figuras comminisci: Velut si quis suadeat puerperæ, ut suo lacte alat quod peperit, addat puerperam esse puellam, puerum elegantem, ac patri simillimum. Quanquam uix aliud argementum reperies, quod alienius sit à circunstantijs. D. Hieronymus in epistola, qua matri reconciliat filiam (nam ipse propemodum fatetur, hoc argumentum ab se scholastico lusu confictum) non nude proponit, filiam indecore diuulsam à matre, addidit matrem uiduam, filiam uirginem, cui frater esset Monachus: filiam adolescentiam, corpore uegeto: relicta matre contempto fratre, in monachi cuiusdam nulla propinquitate cõiuncti, formosuli & adolescẽtis, domesticum contubernium concessisse, cũ hoc cõiunctissime uiuere: nec aliud incusare, q̃ maternorum morum difficultatem: cognatos suspectum conuictum grauiter ferre, fratrem in primis. nec tamen

Argumenta quó inueniãtur.

adduci puellam, ut cum matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarrasse, qui sic proposuit: nónne eadem opera multam orationis suppellectilem suppeditauit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius, utrique adolescentes, sed alter mediocri fortuna, alter beatißimis parentibus natus, à primis annis sese non secus, ac fratres amarant in lusibus, in conuiuijs, in compotationibus, in amoribus, alijsq; uoluptatibus & uitijs, quibus ea ferè laborat ætas, uterque alterum & conscium habuit & sodalem. Natu maior Lucius, re male profligata & infamiæ iã prouulgatæ, & amoris infœlicis tædio, clam patria profugit. Lutætiæ fortè fortuna quendam amicum paternum nactus, ab eoq; excitatus, simul & adiutus, bonas literas non minus ardere cœpit, quàm anteà scortorum amoribus æstuauerat. Hic Antonio sodali Brugis relicto scribens, & sibi de mutato fœliciter animo gratulatur, & ueterẽ sodalẽ à perdita uita ad literarũ studiũ pertrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumẽti nõ sine circunstantijs: mox ostendet argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demõstratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere cõmuniter, quæq; tradũtur ab artis Rethoricæ scriptorib⁹, quæ sint huic themati peculiares, indicabit. Admonebit toti⁹ epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius uitæ tur-

tæ tur-

tæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucidè subijciat oculis Lucius. Tum innoxiæ uitæ & honestorum studiorum commoda cum amplificatione recenseat: quantopere hominem deceant, quàm ad beatè uiuendum conducant, quantum itē ornamenti, quantum solatij in utraq; fortuna præstent, quàm solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturum honestæ famæ decus largiantur. Deinde per collationem doceat has ueras & solas eße opes: in his uera esse uitæ oblectamenta: ex his ueros honores proficisci. Et hæc erunt futuræ epistolæ, ceu lineamenta quædam ueluti carbone denotata. Addet deinde ad unamquamque partem diuitem suppellectilem rationum confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte poßint commode succurrere loci communes, & quomodo tractari. Siquidē hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos patriæ deliciæ corrumpunt. Alter: Nihil homini felicius accidere posse, q̃ fidũ & amicũ consilium. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiret: iucundißimi cõuictus memoriã cũ uoluptate renouabit: dicet suã charitatē ob intermissam uitæ consuetudinem neutiq refrixisse erga ueterē sodalē, uerùm id optare se uotis ardentißimis, ut ea charitas, quæ puerilibus auspicijs & ineptis uoluptatib. alita fuisset, quo uereor ac diu

Loci communes.

turnior esse poßit, adamantinis uinculis adstringatur. Id futurum, si quam in stultis uoluptatibus habuissent societatem & coniunctionem animorum, eam in honestis studijs obtinerent. Et hic statim incidit locus communis de uera falsaq;, de firma & infirma amicitia. Negabit se satis sibi etiam felicem uideri, quòd ab illa insania resipuerit, quod honestißimis disciplinis pro turpißimis delicijs fruatur, nisi & alterā sui partem è similibus malis exemptam, suæ fœlicitatis participē uiderit. Nec id difficile futurum: siquidem illi sodalem his auribus audiat, de communi salute differentem, quibus sæpenumero audiuit de suis flagitijs pueriliter garrientem. Rem agi neque leuem, neque summis auribus hauriendam, sed in intima pectoris penitus demittendam. Et huiusmodi quidem exordiendi ratio poterit indicari, quod si quid erit causæ, cur malit obliquo ductu uti, finget se nihil dubitare, quin ille quoq; sit totus immutatus, atq; illi ueluti ad meliorē frugē immutato pro suo in illum amore gratuletur, prædicās ab eo fieri, quidquid ab eo fieri uellet. Tum suasionis ingressus quidā, ac ueluti transitus ostendetur. Negabit Lucius Antonium suum mirari oportere si quæ nunc scribit, longißimè à pristina uita dißideāt: imò si frequēter in falsis bonis, uerisq; malis sodali gratulatus est errans errāti: nunc demū iustißimā esse gratulandi causam, qui stultißimas ac pestiferas uoluptates cū feli

De obliquo ductu multa Trapezuntius.

cißimo

cißimo studiorum amore permutauit. Deinde tanquam diuisione proponet, se duo quædam in ea epistola conari: alterum, ut prorsus illi persuadeat, quanta sit illi gratulandi causa, id est, quantum effugerit malorum, & quid fœlicitatis sit assecutus: alterum, utriusq; interesse, ut Antonius, abiectis nugamentis, quibus iam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se conuertat, et ipse saluus Perithoum suum tanquam ab inferis reuocatum conspicetur: id erit uelut argumentationi uestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumentationum, ceu bases totius negotij. Quarum excogitatio, ut longe omnium difficilima est, ita cum primis necessaria: adeò, ut nisi his repertis, reliqua futura sint ociosa. Et non aliud est quod minus arte præscribi poßit. Qua de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quin proposita controuersia Thebanorum ac Thessalorum, & nos in commentarijs de Copia, rem si non eruditè, certè crasse explicauimus. Huic igitur argumento huiusmodi propositiones generales constituere licebit: Liberalibus studijs nihil esse pulchrius. Ea sumitur ab honesto. Nihil gloriosius, ea sumitur à laudabili, quod natura quidem ab honesto separatum non est, sed persuadendi causa separatim tractatur. Nihil suauius, ea sumitur à iucũdo. Primæ, quæ generalis est, huiusmodi secundariæ subseruient: Maximè secundum hominis naturam esse scire, eoq; nec hominis

Lege Plutarchũ in vita Thesei.

Propositionum excogitatio.

Lib. 3.

Lib. 2. de decima dicendi ratione.

uocabulum mereri, qui literas nesciant. Proinde si literæ nihil adferent momenti ad famam honestã, nihil ad uitæ iucunditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas, tamen propter sese expetendas. Altera fuerit: Ad perfectam uirtutem solas literas esse duces, ac ueluti pædagogas: cuius ut semina proficiscuntur à natura, ita à literis petitur absolutio. Ab his præstari cognitionem rerum expetendarum ac fugiendarum: has mederi morbis animorum, tranquillare mentes mortalium: ac his compesci secundis in rebus insolentiam: ab ijsdem peti lenimen ac robur in rebus adflictis. In priore propositione confirmanda adhibebitur argumenti uice, quòd puelli quoque natura gaudemus, si proposito ænigmate sensum coniecimus, aut si quid nouæ rei discere contigit. Contrà falli, molestè ferimus: à philosophis ceu propriam notam tribui, rationalem esse: at hæc non in illum competit, qui nihil ratiocinatur, sed pecudum more sensibus & usu ducitur. Esse uerò qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus duntaxat ita fieri posse, ut paulatim adiectis inscitiæ stultitiæque incrementis, homo deducatur usq; ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectũ, & inseuit cognoscendi studium, ut in rebus à Deo conditis philosopharetur: simulq; Deum omnium opificẽ, & seipsum, & reliquam huius mũdi machinã contẽplaretur. Ad hæc locupletanda poterunt

terũt adhiberi, quæ poëtæ, Platonici, reliquiq; scriptores de hominis conditione prodiderunt: de luteo Promethei simulachro, cui igniculus ille cœlestis inditus fingitur de luto, quod Deus summus ille figulus adflatu suo animauit de particula diuinitatis, iuxta quosdã, corporibus humanis addita. Quidam enim arbitrati sunt, animam nihil aliud esse, quàm scintillam ex igni, aut ardiolum è luce illa diuina, de mentibus è stellis petitis, aut certè è thesauro Dei. Huc pertinebit illud Platõis figmentum de animabus in terram delapsis, quibus hic scire nihil est aliud quàm ceu per somnium reminisci eorum, quæ quondam libere corporibus uiderunt apud Iouem. Hæc aliáque multa, diuinitatem quandam animi declarant. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpusculo inclusus, tot, tam uarius ac difficiles disciplinas intellectu complectitur, memoria retinet. Id prodigiosum uidebitur, si quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modò linguam didicit, quantò prodigiosius, quo Mithridates unam & uiginti linguas calluit. Et hæc est minima portiũcula mentis humanæ. Addendum his, quod Plato negauit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud esse, q̃ instrumentum, domicilium, aut uehiculum animi: animũ esse totum hoc, quod hominẽ nominamus. Itẽ illud, quod dixit Seneca (ni fallor) Vita sine literis mors est, & uiui hominis sepultura. Quid

Hesiodus in Theogonia.

Plin. lib. 7. cap. 24.

ra. Quid minus est homo, quã hominis cadauer? Ia n enim corpus non corpus est, sed sepulchrum: animum etiam ipsum à natiuo uigore cohibens: & hinc Philosophi σῶμα dictum putãt quasi σῆμα hoc est, sepulchum. Nec alio spectat, quod Plato scripsit, Philosophiam nihil aliud esse, quàm mortis meditationem. Nam si abduci à corpore, dicitur animæ mori: & Philosophia abducit animum à rebus corporeis & crassis, ad res æternas & intelligibiles: iam incipit animus uiuere, cum ab hoc sepulchro emicat. Ex historia sumi potest, quod Diogenes accẽsa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, respondit se hominem quærere. Rursus aduocata concione populi hac uoce: Audite homines, audite homines. Cum iam satis multitudo congregata, rogaret quid uellet dicere: respondit sese homines aduocasse, non illos, qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cuiusdam dictum de homine crasso & indocto. Nullus magnus, malus piscis. Nullum appellabat, nullius precij, nihiliq;: magnum, onustum obeso corpore, atq; abdomine pigrũ: malũ, nulla uirtute præditũ: piscẽ, infantẽ ac elinguẽ. Huc referri potest quod uulgò quoq; iactatis prouerbijs, stupidis & indoctis adimũt hoĩs uocabulũ. Quid enim aliud sibi uult, quòd stupidum & indoctum appellant statuam, ueluti figurã duntaxat hominis, nõ hominẽ: itẽ asinũ ad lyram, Suem Bœoticum, Asinum Antronium: nihilo

Σῶμα γὰρ ἔχημα ψυχῆς, Plato in Theætet.

Apud Laertium in Vitis.

Prouerbi.

hilo dißimilem elephanto, ouem, beluam, pecudē, fungum, stipitem, caudicē, plumbum, somnium ho minis, monstrum hominis. Adhibebitur & parabo la: ut, auena uicio soli in lolium degenerās: ut triti cum simili de causa degenerans in siliginem, nomē sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit si neglectis honestis studijs uentris tantum & ingui nis curam agere cœperit. Rursum alia: Et sicut ma teria sculpendo simulachro habilis, tamen signum non dicetur, nisi forma artificis industria accesse rit: ita natiuitas non facit hominem, sed humanæ naturæ capacem. Quod nascitur, ceu rudis quædā materia est: institutio formam inducit. Tertia fue rit: Vt maxime secundum naturam est surculum insitum eius arboris referre saporem, unde dece ptus est: ita non oportet animum hominis, cuius est origo cœlestis, à suo genere degenerare. Et ut na tiuum est igni nostro sursum niti, trahitur enim ut genuina ad fontem originis: ita hominis ingeniū, quanquam est his uaporibus corporeis immersum, tamen principij non potest obliuisci. Rursum alia similitudo ut ursus non esset ursus, si mens homi nis sub ursi figura lateret: quemadmodum nec Apu leius uere asinus erat, cùm incolumi mente formā asini circumferret: ita nec homo diceretur, si mēs pecudis humanam animaret figuram. Item si sta tua figuram hominis per omnia repræsentans, qua les ferunt fuisse Dedali, nō statim homo dicetur, q mente

Pli. lib. 18. cap. 17.

Lege Prouerb. L xv

dali statua mente uacet: nimirum figura non facit hominem, sed scientia. Hinc est quòd poëtæ ueteres nimirum homines prudentißimi, fabulis non ociosis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuisset, sed pecuinis uoluptatibus sese totos dedidissent, in ferarum naturam abijsse. Cōtrà, qui sapientia cæteros antecelluissent, eos ut Dijs genitos, in Deorum consortium à morte reuerti. Et dæmones, quos illi deos inferiores existimant, autumant dictos, quasi δαήμονας, hoc est, doctos, aut scientes. Et Horatius imperitum hominem appallat corpus sine pectore. Huiusmodi supellectilis uariam copiam pueris suppeditabit præceptor. Nam mihi interim satis est rationem ijs, qui docent, indicasse. Et quod nos in una propositione locupletanda tentauimus, id ille faciet in singulis, & in harum unaquaque parte, si quid erit tractabile, non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis suo quisq; ingenio consentanea rapiat, & ex his, quæ tradita sunt, similia consuescat effingere. Sed iam nunc quosdã exaudire uideor, præceptiũculis meis obstrepẽtes: Hui, inquiũt, ne tu dura mones, & negocij plena: tum aũt puerorum animis, atq; ingenijs maiora. At ego iam ab inicio nõ asinũ, sed præceptorem mihi requirebam, nec ineruditũ, nec laboris fugitantẽ. Nam si indoctus est, qua fronte doctoris nomen ac locum occupat? Si ignauus, cur negocium tam operosum suscipit? Hæc est literatoris

Vide Macrob. in Sõnium Scipi. Li I. epist. ad Tibull.

Ecbole per antipophorã.

professio:

professio: hæc fabula, quàm agendam suscepit. Nemo uinetum colendum suscipit, nisi statim animum suum ad inexhausti, & , ut inquit Verg. in orbem redeũtis laboris circulum præparet. Pueri uerò quid possunt audire, uel iucundius, uel utilius? Ab his exercitamentis prodibunt, qui facundè concionentur in templis, qui prudenti eloquentia moderentur senatum, qui cum laude obeant publicis de rebus legationes: denique, qui quauis in re, & iudicio ualeant, & oratione. At ista, inquiunt, nondum illis annis sapiunt. Vestro sanè iudicio, à quibus bonorum autorum loco modos significandi, & id genus glossemata, non minus stolida, quàm prolixa didicerunt. At antiquitus pueri à nutricibus in ludum missi, statim ab optimis autoribus literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis næuijs. Liceat quæso per uos, ô molesti, uel adolescentibus discere, quod uos pueros docere debueratis: sinite, ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Imbibat testula recens succum purissimum, quem diu resipiant. Discant ista in promptu habere, & in uarios usus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim docendo agitur, nisi ne semper sint docendi iuuenes? Quibus si quando optima traditurus es, cur ea nõ statim tradis? Si nunq̃, quid doces? An hoc agitur, ut tu semper doceas, illi semper sint docendi? Ne pigeat bonum uirum, ac de Repub. uel

In Georg.
Redit labor actus In orbem.

Fab. lib. 2.

Idem lib. 2 cap. 5.

gratis benemereri cupientem, huius operæ, discentibus quidem necessariæ: cæterum nec ipsis qui docent, sterilis & infrugiferæ. Ergo, posteaquàm totius operis ad hunc modum imaginem quandam, ac syluam subministrauerit, adfectus denique & epilogum ostenderit: tum indicabit idem argumentū alia quoque ratione tractari posse. Quod genus sit ne à proposito recedamus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparationem, itidem & inscitiæ uituperationem. Huius generis hæc erit propositio: Inter omnes res, quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasq; sequuntur, nihil est q cū eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni constituit, multo periculo peti, maiore poßideri, ne honores quidem ueros esse: quippe qui peßimo cuiq; sæpenumero contingere soleant, nec esse perpetuos etiamsi ueri sint, atq; adeò non perennes, ut ne diuturni quidē sint: quippe quos fortunæ temeritas, ut interdum insperantibus obijcit, ita frequenter inopinatò tollit. Contrà literas in ocio parari, summa tranquillitate poßideri, non nisi sua cuiq; industria cōtingere, ueram & immortalem parare gloriam. Et hic prim⁹ disserēdi cāpus, multis locis cōmunib. undiq; amœnus est: multa exemplorū similiūq; uarietate fœcundus. Deinde aperiēdus alter: Bonā mortalium partem, aurū, argentū, gemmas, & alias hoc genus

Secūda ratio tractandi hoc argumentū.

Saluſt. in Proœmijs.

genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & uitæ periculo persequi, cum ista sint aliena bona: quippe quæ & ociosis obueniant, & à cæca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereant, ueluti naufragio, incendio, bello, furto, carie, situ: quorum si nihil accidat certè usu consumi. Quòd si non utaris, nihil habere pulchri, quamobrem sint expetendæ. Ad hæc, ut affatim contingant, tamen non explere mentem hominis, sed tantùm irritare miseram cupiditatem. Postremò nec animi, nec corporis morbo mederi posse, sed potius utriq; hominis parti malorum omnium seminaria suggerere: & adeò per se non esse honestas, ut à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri, parsimonia putrescere: magno sudore cōgeri, maiore cura congestas seruari, maximo dolore diu seruatas amitti. In literis contrà hæc omnia. Nam alteram contentionis partem omittò, partim ne sim æquo longior, partim ut aliquid aliorum inuentioni reliquum faciam. Atq; hic secundus porrigitur campus, latissimè patens, & uarius, nec inamœnus. Tum tertio loco proponet: Formæ dotem plerisq; magnum quiddem uideri, & omnibus uotis expetendum: uerum hanc nemini cum sua laude contingere, ut neq; culpa negari. Ab ijs enim, quæ nobis adsunt à natura, neque laudem meremur, Aristot.

neque reprehensionem, neque etiamnum sciri, si bona contingant, utrum ab irata natura, an propitia detur: propterea, quod multis eximia species corporis perniciem atttulit, & ipsis qui poßident & ijs qui spectant. Nam poßeßori quid adfert formæ uenustas, præter solicitudinem, metum, suspicionem, rumorem parum secundum, materiam peccandi, libidinis fomitem & copiam.

Author Valerius.

Quod si hac præditus, pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est, quòd formosus: multas enim pellicit in perniciem, solicitatur ab innumeris. Atq; hinc est, quòd legimus quosdam sibi faciem cicatricibus defœdasse, quòd sentirent alios sua forma periclitari. Sin impudicus est, qui forma præcellit, quid tandem debet suo bono, nisi ùt facilius perditiusquè pereat?

Conceßio

Itaq; sua forma neminem pudicum delectari: alienã qui amet, libidinosum esse. Tum ut hoc magnum sit bonum, tamen corporis esse tantum, fluxum, caducum, & adeo non perpetuum, ut uel febricula, uel màcie, uel alio quouis casu subitò marcescat: certè ætatis progreßu deflorescere, certè morte perire. Diuersa in literis, hoc est, animi bonis omnia. Vides & hîc aperire campum mirè fœcundum, si quis conetur hanc partem omnibus suis numeris tractare. Quarto loco proponet, non paucos mortalium corporis uoluptates, uti præcipuum quoddã uitæ bonũ mirè complecti: uerum istas insanias esse falso iucũdas, non uoluptates, nec aliud q̃ risum (ut aiunt) Sardonium.

donium. Cur enim ei uoluptatis bonum tribuas, qui sui sensu caret? Ad hæc obscœnas esse, belluinas, ac prorsus homine indignas, quæ nos in feras transferant. Tum insynceras, multò plus aloës habere, quàm mellis: magno constare, & rei & famæ dispendio, quibus admixtum sit fastidium, comes pœnitudo: malorum omnium escas, laudis ac uirtutis inimicas: infidas his, à quibus adamantur, quos tandem deserunt etiamsi non deserantur ipsæ. Exhaurire loculos, offuscare famam, corporis ualetudinem atterere, ebibere succum uitalem, accelerare senium, morborum omne genus adducere, sui iustissimas ultrices, denique totum hominem in tartara demergere. At longè feliciores oblectationes ex honestis studijs colligi: tantò nimirum meliores, quanto corpori præstat animus, & homo beluis antecellit: tantò honestiores quantò uirtutis decus turpitudinem superat. Feliciter parari, felicius poßideri, quæ nos nobis non eripiant, sed restituant: quæ nos non ex hominibus in feras, sed ex hominibus in Deos tranforment. Ad hæc synceras esse, nullo fermento uiciatas, quæ omnem animi, si qua resedit, amaritudinem edulcent: quæ regustando fruendoq; dulcescant, quæ liuorem nesciant: hoc suauiores, quò cum pluribus communes: quæ nos ad extremum usque rogum non deserant: quæ annis, quibus omnia deteruntur & obsolescunt, efflorescãt: nauseam, satietatẽ, ac pœnitudinẽ nesciãt: quæ

Ouid de Pont. Ad de quod ingenuas, &c.

præ-

præstant, ut non uni aut alteri, sed omni sexui, omni ætati simus iucundi: quæ præstant, ut ipsi nobis etiã uoluptati simus: quæ faciunt, ut senectus etiam molestia careant: quæ nos in omnem regionem, in omnem fortunam comitantur. Denique quæ delectant eam hominis partem, qua uerè sumus homines. Sed parcam hæc longiùs persequi. Neque enim hæc sunt omnia, & innumera sunt, quibus hæc locupletari poßent. Neque nos aliud in præsentia, quàm uiam indicamus. Poterat hoc genus & alio colore tractari, uidelicet ut literas alijs bonorum generibus anteponamus. Præclara res est opulentia ad quam mortales infatigabili studio contendunt: quantò par est acrioribus studijs eniti ad honestas literas, quibus ditescit animus. Et in hunc modum de cæteris partibus, quas proposui, aut alijs his similibus: cuiusmodi sunt iuuentus, uires, nobilitas, & si quid aliud sit, in hominum uita uehementer expetitum. Quin & per fictionem tractari poterant. Eruditionem esse rem præclaram ac magnificam, adeò, ut si nihil etiam adferat emolumenti in hac uita, tamen sua ipsius causa sit expetẽda: quod attigimus in initio. Quis enim non optet perfectam omnium rerum cognitionem, etiamsi nunquã esset uicturus inter homines. Nũc instrumẽta sunt ad iuuandã Remp. ac priuatim amicos, ut etiã si citra doctrinã ipsi possemus feliciter uiuere, quoniã tamẽ uir bon⁹ nõ solũ sibi nascitur: uel in hoc cõparanda sit

(Tertia ratio huius argumẽti tractandi.)

(Quarta ratio. Vide Fabium in amplificatione: & Erasmum in Copia)

rãda sit eruditio, ut aliis possimus esse subsidio. Ve Plato in e-
rũ epistola seria nolim has partes nimiũ extare, id pistola ad
quod etiam in orationibus nonnunquam expedit Archytam
dissimulare. Sed oportebit alia quadam epistolari
facie obduci, nonnunquàm data opera perturbari:
sed tamen hic ordo profuerit animo, magnam re-
rum ac uerborum uim congerenti: ex quibus lice-
bit optima seligere, si locus postulabit breuita-
tem. Ita fit, ut non sit ieiuna breuitas. In hoc argu-
mento poterit & illud admoneri, blãdiorem opor-
tere fingi epistolam, quàm adolescens adolescenti,
congerro congerroni, amans scribit amanti. Tum
quòd qui suadet, inde sibi plusculum fidei concilia-
bit, quo suum errorem simpliciter agnoscat, ac dã-
net: & ueterum uoluptatum memoriam ita refrica
bit, ut declaret animum etiam à commemoratione
abhorrere. Ab ætate sumet occasionem, quæ si grã
dior est, dicet conuenire, ut plus sapiat, qui
uincat annis: absurdum fore, si qui dux huius insti-
tuti debuerat esse, nunc recuset esse comes. Sin mi-
nor, dicet nullam ætatem magis idoneam discipli-
nis, propterea quod sanguine calente magis inge-
nio uigeat, quodqúe tenacius hærent, quæ primis
annis hauriuntur. Hoc magis esse properandum, Quintili. lib. 1. ca. 1.
ne pars ei⁹ optima frustrà effluat. A forma itẽ: quæ
si præstãs est, dicet minime cõuenire, ut in formo-
so corpore animus inhabitet deformis: sin min⁹, di
cet hoc magis excolendũ bonis studiis animum, ut
cum

cum corporis forma paria fiant. A genere: quod si fingitur illustre, dicet olim nullos magis incubuisse liberalibus studijs, quàm claro genere prognatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinam, fortunæque sordibus obscurari, in bene natis habere suum decus. Tum obscuri hominis, literas fortunæ adminiculis destitutas, perpaucis esse præsidio: nobiles, quoniam ferè ad ciuiles magistratus aut ecclesiasticas dignitates uocentur, maximam adferre perniciem, si ad tractandam Rempub. citra doctrinam acccedant: si contrà, maximam adferre publice simul ac priuatim utilitatem. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, ut sibi suis ipsius præsidijs pariat nobilitatem, non paulò ueriorem, quàm qua uulgo tument claris orti natalibus. Ab opibus: si rem familiarem habebit amplam, demonstrabit illi, tantò magis enitendum ad honesta studia, ne cũ fortuna cætera suppeditarit, ipse sibi defuisse uideatur: magnum adiumentum ad consequendas liberales disciplinas esse diuitias: sed has tum demum esse splendidas ac salutares, si possessor his norit uti, atque hoc præstare doctrinam. Alios plerosque felicibus quidem ingenijs præditos, sed ob rei familiaris angustiam frustra consectari liberalia studia: ipsi ob rem amplißimam, nec ocium, nec librorum uim defuturam, & optimi cuisq; præceptoris futuram copiã. Sin erit tenui fortuna, tanto enixius oportet incumbere parandis literis, quæ et rem, & fa-

& famam pariunt, sed insignes. Nam diuitibus satis est uel infra mediocritatem esse doctos. Hæc Conclusio quidem à nobis fusiùs ac loquacius dicta sunt, uerum in tantùm necessaria, ut uerear ne multis hæc etiam tam multa non sufficiant. Fateor, ad docendum sunt perpauca, sed ad rationem ac uiam indicandam, non inerti non indocto præceptori arbitror fore satis: nam his doctorem magis instruximus, quàm pueritiam.

DE EMENDANDO.

IAm uerò in emendandis his, quæ pueri reddūt, exactißima diligentia est adhibēda. Neq; enim sat habeat doctor, manifesta sermonis uicia castigare, uerùm si quod uerbum parum elegans, si minùs ornatum, si sordidum, si durius translatum, si qua contra ueterum consuetudinem orationis figura, si quid absurdius compositum, si quid asperū, si quid hiulcum, id notatum emendabit mutabitq;. Tum si quid alio loco dictū, quod aliò magis quadrabit: si quid additum, quod non cohæreat: si quid prætéritum, quod inseri oportebat: si quod argumentum futile, uanum, translatum, aut alioqui uiciosum: si quod decus parum feliciter affectatum: si iocus sit frigidior: si languidiùs dictum, quod acrius oportebat: sicubi à decoro fuerit recessum: si tractationis color parum prudēter sit delectus si uerbosiùs tractatum, quod oportebat breuiùs: aut si breuiùs perstrictum, quod fusiùs erat tractandū. Neque simul

Quintili. li. 1. cap. 4.

Lege Fab. lib. 1. ca 2. & lib. 2. c. 2

Lege Fab lib 1 ca 2. & libro .2. capite. 2. tamen omnia reprehendet præceptor, sed alias alia, ne pueri despondeant animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim asperè & cum conuicio reprehendenda: & his uerbis, eo uultu, quasi discipulum oderis: nam ea res teneros animos in odium studiorum trahit: fitq; ut priùs oderint literas, quàm norint cuiusmodi sint. Verùm quæ tollerari non poterunt, ea blandiùs quidem, sed tamen diligenter corrigenda: quæ ferri utcunq; poterunt, aut dißimulanda interim, aut ingenio collaudato uertenda in melius. Contrà quæ scitè excogitata, tractatáue uidebuntur, ea nominatim probabit, & quamobrē placeant, exponet. Atque interim iubebit & reliquos omnes attentis auribus accipere thema cuiuslibet, quod recitatur, ac diligenter obseruare, si Lib 2. ca, 3. quid animaduertant reprehendendum, aut etiam imitandum. Neque illud inscitè monet Quintilianus, pueros ipsos percontationibus excitandos esse, & quid illic uideant uicij, & qua ratione mutandum: & quid secutus sit, qui feliciter adfectauit. Hoc satius est, quàm si non periclitante illorum iudicio, tantùm indicet ipse, quid damnet, aut probet. At huiusmodi percontationibus, uide quantum commoditatum consequemur. Primū audiētibus securitas aberit, ut ait Fabius, neq; perfluēt au- Lib 2 ca 3. res quæ dicentur, simulq; perducentur ad id, quod ex hac re quæritur: nimirum, ut aliquando hæc inueniant citra indicē, & intelligant ipsi. Sunt autē

quædam

quædam uicia, quæ præceptoribus in adolescentulis non debeant displicere, ueluti sublimior spiritus, & orationis luxuries, quod hæc indoles promittat perfectam maturitatem. Ego in nostris & alia pro tempore ferenda censeo, puta uoculas, aut etiam clausulas ex autoribus sublectas: poëtarum uersiculos, aut hemistichia subinde intertexta, trãslationum licentiam, apertiorem artis adfectationem, compositionem curiosè numerosam ac propè carmen exprimentem. Hæc enim omnia tametsi in adulto scriptore uicia sunt, in proficientibus tamẽ necessaria sunt. Porrò siue quid laudes, siue reprehendas, utrunq; & cum modo & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumẽtandi subtilitas probanda, in alijs sanitas: in alijs grauitas: in his lepos, in alijs uarietas, in nonnullis dispositio, in nonnullis consilium, ut ad quanq; uirtutem quisq; uidebitur accedere. Hæc laudis & reprehensionis dispensatio faciet, ut neq; quisquam de se desperet, neq; despiciat quenquàm, tum æmulatio quædam inter omnes excitata, dum irritatis omnibus, alterius quisque laudem adfectabit, dictu mirum, quantũ calcar addet ad studiũ. Quorundã putidis ingenijs, & rustico pudori, priuatis ac blandis admonitionibus erit succurrendum. Profuerit & illud, præmiola quædam puerilia proponere ijs, qui primas tulissent. Victores collaudare modice, uictos ad conãdũ hortari, quasi industria nõ ingenio

Lege Fab. li 2. cap. 4. Cice li. 2. de Orato.

Vide Fab. lib 9 cap. vltimo.

Vide Fab. lib. 1. ca. 2.

sint præteriti. Hîc rursus mihi cachinnum tollet Grammatista quispiam ex isto ordine, qui Michaëlem Modistam pueris solent prælegere, meq; clamitabit è ludo theatrum facere. Atqui cùm ipse è ludo suo carnificinam faciat, mihi concedat, si ueterum consuetudinem renouare studeo, apud quos in scholis huiusmodi concertationibus iuuentutem exerceri solitam, uel ipse Diuus Aurellius August. testis est. Siquidem is in libris, quibus titulum indidit Confeßionum, narrat sibi frequenter adclamatum fuiße, ubi Iunonis apud Maronē in Troianos stomachantis, uerba & affectus cæteris feliciùs adumbrasset. Agnoscis theatricum uerbum acclamandi in ludos literarios fuisse receptū, & tu putas scholæ nihil conuenire, nisi plagas & eiulatus? Fabius haud uulgaris formandæ pueritiæ artifex, non uno in loco præcipit, iuuenum studia non asperitate deterrenda sed blandis, applausibus, modestisq; laudibus alenda atque exacuenda: uultuq; doctorem in parentis abire adfectum: contrà discentes, præceptorem non horrere ut carnificem, sed obseruare ueluti parentem. Nec obscurum, quid sibi uelit Horatianum illud:

Lib. 1. Ac. Con. inimica mihi &c.
Li 2 ca. 4. & li. I. c. 4.
Lib 2. de officio præceptoris.

Quondam queris dant crustula blandi
Doctores, elementa uelint ut discere prima.

Lib. 1. Ser. Saty.

At cōtra hîc Arcadicus quispiam asinus, leonis indutus exuuio, cū & indoctior sit, quàm ut admiratione sui pueros habere poßit attētos: et insuauior, quàm

quàm ut à quoquàm poßit amari, uel amare quenquàm, tumultuosa carnificina menses eximit: Puerosq; ingenuos, quos neque meliores potest reddere, quippe uir stultus & improbus, neq; literatiores, ipse illiteratißimus flagris excarnificat miseros, clamoribus & conuitijs obsurdefacit, ut optimis illis annis sine fruge contritis magnam crudelitatis suæ mercedem percipiat. Vtinam tibi, ô sacrilege (nam barbari leuius ac dilutius est uocabulum) dignus tuis factis honos aliquàndo contingat, compellarisq; pileum istum, quem ut non promereris, ita nec intelligis, cũ cuculla permutare: pro ueste illa laciniosa, sagum aut renonem accipere: pro soleis ac scandaleis perones: pro ferula ligonẽ aut scuticam: istoq; ornatu è scholis, in quibus nihil aliud es, quàm canis in balneo, rus extrudaris: aut stiuæ, cui natus es, alligandus: aut, quod malim, in compedibus fossurus, aut si omnino sine imperio durare non potes, boues & asinos ista tua uoce territaturus. Túne audes, ô clurinum pecus, ut Plauti uerbis utar, docendi literas occupare munus, cùm nihil unquam didiceris? Túne audes stolide carnifex, bene natos & ingenuos atque ingeniosos adolescẽtes laniare flagris, quos citiùs occidere poßis, quàm docere? Tun' in eo loco, quem Græci ab ocio scholã, Latini à uoluptate ludum appellandum censuerunt, plus quam Phalaridis tyrannidẽ exerces? Tun' hominis monstrũ ab his etiã mercedem, si superis

Auoto.

In Truculento.

Ausonius ad Nepot.

 peris

Lege Liu. l 5 deca 1. Vale lib 6. cap. 5 Plu. in uita Camilli.

peris ita placet, exigis, de quibus peius sis meritus, quàm scelestus ille Faliscorum literator de sua pube? Siquidem ille dolo peccabat, tu palàm & confidentißime perdis bonæ spei pueros. Ille clementi hosti tradidit, ueluti pacis obsides, à quo sunt citra fraudem restituti. Tu hosti crudelißimo teterrimoque prodis, uidelicet inscitiæ, à quo fermè nullus elabitur, qui semel in illius ius uenerit. Sed efferri me uideo longius dolore iustißimò quidem, utinã perinde utili. Regnare iam paßim uideas plagosum hoc & indoctum grammatistarum genus, antra illa de quibus deblaterant, ceu furiarum regnum, misero eiulatu undiq; personare. Et credimus istam

Li. 1 ca. 4.

uerberandi consuetudinem Quintiliano, uiro tum prudenti, tum erudito, adde etiam castißimo, sine causa tantopere displicuisse. Et quod uir ethnicus ut sæuum ac perniciosum explosit, nos Christiani libenter recipimus, sæuientes non solum in pueros, uerum etiam in ætatem penè uirilem. Quòd si plagoso illi compotatio contigerit largior, iam pueris etiam instat uitæ periculum. Rideatur hoc, nisi nostra ætate permulta sint exẽpla infelicium, quos doctoris temulẽta sæuitia plagis occidit. Et postea deligimus equis nostris idoneum curatorẽ, liberos cuiuis asino committimus. Sed hãc cædendi sæuiendiq; neceßitatem in puerorum ingenia trãsferunt, qui

Prouerbi.

ceu Phrygum filij, nisi plagis concisi, non emendantur. At quo tandem ore, dic quæso belua, tu flagris

à pueris

à pueris officium discipuli requiris, cùm tu docto-ris officium non præstes? Effice ut merito te amet grex tuus: ut miretur primum studia: deinde te quoque studiorum gratia: postremò utrumque alterius causa. Quòd si nec amari potes, homo stolidus ac sæuus, nec admirationem miretur triuialis ista, ne dicam culinaria doctrina, uel inscitia potius, quid etiam in lado sedes impudens? Sin ueterem morem tuo damnas instituto, agè, profer istos egregios artifices, quos tu nou⁹ magister sic institueris, ut cum ueterum uel infimo certare poßint. Quod si qui sunt ad literas indociles pueri, præstat eos ablegare rus, ac parentibus reddere. Sed interim doctori decrescunt reditus: & ideo bonum uirum oportet esse, qui suscipiat erudiendam iuuentutē. Sed istis non alia ratio est quàm tyrannis principibus, qui malunt imperio, quàm æquitate retinere populum: non quòd illud meliùs sit, sed quod hoc difficilius. Sed iam dudum tempus est, ut ad id, quod instituerat nostra recurrat oratio: iamq; finis sit cū istis Bœoticis suibus rixādi. Ergo præceptor idoneus & istorū dißimillimus, posteaquàm adnotauit q̄d in scriptis puerorū placeat aut displiceat: tū exēplar aliquod à se studiose elaboratum proponet, aut etiam dictabit: neq; pigebit in marginibus quid ipse sit sequut⁹ adnotare. indicabitur ordinis ratio, trāsitus cōmodus: si quod schema speciosius, si quod argumentū noue tractatū: ut in eo perinde

ac speculo uideant, quid ipsos suffugerit, quid adse qui non quiuerint, ubi dormitauerint, aut cæcutierint. Alioqui quod isti faciunt, prauam epistolæ formam proponere, quid aliud est, quàm docere perperam scribere? Dicent, quotumquemque reperias, cui sit stylus? Calceolariam non docet, nisi calcifex: coquum non instituit, nisi coquus: gubernandi rationem nemo tradit, nisi nauclerus: & miraris, si literas docere non queas, quas nescis? Quid docet Grammaticus, qui loqui nescit? Expediet aliquoties & nudum thema proponere, ac totum inuentionis laborem ipsorum ingenijs relinquere, quo uirium suarum periculum faciant. Magis autem blandiuntur etiam nobis, quæ ipsi quasi peperimus ingenio: uerum id rarò fieri uelim. Nos olim cùm Senæ Alexandrum Archiepiscopum titulo D. Andreæ, Iacobi Scotorũ regis filium, rhetorum studijs exerceremus, isq; qui sibi iam uidebatur nonhil profecisse, rogaret, ut tantum indicatis propositionibus summis reliquam omnem inuentionem ipsi relinquerem: paruimus adolescenti ingenioso, miræq; spei. Adnisus est summa ui, fortaße sperans fore ut tametsi sermonis ubertate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multũ esset à nobis relinquendus. Primùm collaudabã hominis industriã & passus sum illum sibi aliquandiu placere. Mox ubi indicassem, q̃ multa illum fugissent, q̃ multa nõ uo loco dixißet, cristas demisit, & agnouit, quantum

A suo exemplo.

tum

tum adhuc abesset à meta. Illud in genere meminerit doctor, ut pro sui quibusque ingenij uiribus praeeat. Rudibus tota erit epistola praeformanda: progreßis satis erit liniamẽta quaedam praenotare: adultis suffecerit nudum indicare thema, ut & hac in parte parentum curam doctor imitetur; qui primum infantibus cibum praemansum in os inserunt: deinde sat habent in manum dare: mox mensis tantum admouent: postremo etiam domo extrudunt, ut suapte industria ipsi sibi quaerere consuescant &, quod dici solet, nare sine cortice. Conducet & illud, si iam ad mediocritatem progreßis proponemus idem argumentum iterum ac tertiò, alijs uerbis aliaq; sermonis figura tractandum. Quae res potißimum conferet ad parandam orationis copiam, ac foelicitatem. Id autem commodius fiet in breuioribus thematis. In hoc genere Ciceronem legimus cũ Roscio suo certare solitũ, utrum ille saepius eandem sententiã uariatis gestibus repraesentaret, an ipse mutatis uerbis efferret. Extant etiamnum & Maronis in hoc genere progymnasmata, ueluti de aurora, & anni partibus: sed hac de re tempestiuius ac pluribus dictũ est in libello de Copia. Caeterùm ad inuentionis facultatẽ pertinebit, ut palinodijs exerceãtur: ut quod modò suaserint, rursus dissuadeant: quod in coelũ laudibus tuleris, id uituperãdo ad inferos deijcias: ad ꝗ sis adhortatus, rursum ab eo deterreas. Qua quidẽ in facul-

Autor Macrob. li. 3. Saturn.

Li. I. ca. 2.

De Carneade multis in locis apud Cic. in Dialogo de Amicitia. Lege. Fab. lib. 2. cap. 4.

tate plurimum ualuisse fertur Carneades. Hæc erunt propemodũ similia locis, quos rethores communes appellant, ut pro amore, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter Socratem multi: & contra amorem, quemadmodum apud eundem Lysias pro literis, contra literas: pro diuitijs, contra diuitias pro monastica uita, & contra: pro linguis, contra linguas: pro matrimonio, contra matrimonium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiusdem generis sunt quæ per collationem seu contentionem tractantur. Vtra uita præstantior, ciuilis, quam practicam uocant Græci, an contemplatiua, quam theoricam illi uocant? Cœlibatus potius, an coniugium? ad dicendum utrum ars plus possit, an natura? Vtrum recens hoc Theologiæ genus præstantius, an priscum illud? Vtrum plus ualeat ad parandam famam militia, an alterarum studium? Ad rem parandam, utiliórne sit iuris prudentia, an studium medicinæ? idem fit in personis: Vter dux melior, Hannibal, an Scipio? Vter philosophus excellentior, Plato, an Aristoteles? Vter poëta doctior, Vergilius an Hesiodus? Vtrius facũdia mirabilior, Demosthenis, an Ciceronis. Hæc incidẽt in consultationibus, uerum cùm deliberabit aliquis, utrum Romæ citius paretur fortuna, an in patria: utrum satius sit literarum gratia adire Italiam, q̃ Lutetiam? Præter ea, quæ sunt locorũ communium, ex proprijs circũstantijs multa ducet argumenta

gumenta: Vtrum expediat pueros statim admouere studio literarum, an parcere tenerioribus illis annis, donec ætatis progressu nonnihil roboris collegerint. Neque semper necesse est, ut præceptor se thematis inueniendi labore fatiget: ex historijs, ut dixi, sumere poterit: ex epistolis eruditorum, si quas pueri nondum legerunt, ueluti ex epistolis Ciceronis, Plinij, Cæcilij, Symmachi, Apollõij, Angeli Politiani. Cur enim hunc in hoc genere non cum quolibet ueterũ conferamus? Sed tamen è Symmacho rem peti malim, q̃ phrasin Promptissimã huius generis uim, epistolæ diuersæ Græcorum suppeditabunt. Ex omnibus degustatis præceptor optima quæq; proponet. Semper enim ab absolutissimis exordiendum. Proinde Plinium illis statim obijci malim, quã Franciscum Nigrum, Marium, Philelphum, etiamsi pater in epistolis nonnihil habet laudis: Aeneam Gasparinum Campanum: multò minùs Carolum Virulium Louaniensem, cuius scripta cito gratiam exuerunt. Non quod negem in his esse quod aliquis possi imitari sed quòd mediocribus, aut tollerabilibus tantùm anteferri malim eximios. Cæterum cui palma debeatur in hoc genere, non est huius instituti pluribus uerbis persequi. Si quis, omissis Græcis patiatur quenquam ullo in genere anteponi, M. Tullio, Plinio, & Politiano primas detulerim. Sed hac sanè in re fruatur suo quisque iudicio.

Symmachus.

Sententia Quintil.

DB

DE CONSVETVDINE VNVM multitudinis numero compellandi.

IAm uerò consuetudinem insulsissimam quidem illam, sed aliquot iam sæculis mirè receptam unum hominem multitudinis numero compellandi, nõ tam dedocendi sunt iuuenes, quam animandi, ut ausint contemnere: certè quoties cum his agitur, unde nihil sit periculi. Mea certè ætate iã hæc ineptia magna ex parte obsoleuit, paulatim subolescẽtibus bonis literis. Quanq̃ supersunt et hodie nõ pauci uociferatores, q quod pueri malè didicerũt, non solũ ipsi mordicus tenent, uerũ etiam ab alijs exigunt inexpiabili cõtumelia se putant adfici, si quis unũ singulari numero salutet ac planè rẽ putant iniuriarũ actione dignam, ac legibus uindicãdam. Tu pro tua prudẽtia, quid sit optimum, dispicito. Hîc mihi continuò Tragicũ uociferãs in re nihili: Quid tu, inqt, me tuissas? tuissa famulos tuos, ego sum & te & tuis omnibus melior. Quid ais hominis monstrũ, tu sic appellari dedignaberis, quomodo olim reges suos appellabant parasiti: quomodo summos orbis monarchas olim affabãtur libertini, aut è plebe cerdo quilibet: Deniq; quomodo tu ipse Deum Opt. Max compellas? Cur non ut unum alloquar, cum unum uideã, etiamsi Polyphemo maior esses? An ideo Athonem montes dicam, nõ montem, quod ingens sit? An ideò nõ est mare Oceanus quod

Obiectio.

quòd uaste pateat? Adeò qui uix sunt homines, ijs nō satis est, si unius hominis loco ducantur. Cæsari totius orbis monarchæ loquimur: Superi bene uertant quod agis Cæsar. Et hic indignatur, nisi dixeris: Bene uertant quod agunt uestræ dominationes: perinde quasi non unum hominem, sed Hecaten quempiam triformem, aut Hermetem trimegistum aut Geryonem tricorporem alloquamur. Hoc fortaßis in muliere grauida sit tollerabilius, aut etiam, si mauis, in scropha. Cur à Grammaticis destincti sunt numeri, singularis, dualis, & pluratiuus, nisi ut uteremur? Honoris, inquit, gratia abutimur: aptè dictum, abutimur. Nam istud est planè abuti, perinde quasi quis soleam utranque eidem inducat pedi. Sed quis istud iuris uobis donauit? An æquum putatis, ut honoris uestri gratia, præter ueterum consuetudinem, barbare loquantur homines? Quòd si tyrannidem occupatis, ut nouæ etiam linguæ nobis sitis auctores, cur non saltem conflatis uobis? Etenim si numerus mutatus honorem habet, cur non eadem opera uidetur honorificum, plures singulari numero compellare? Cur non idem fit in tertijs personis? Honorificum est, si quis Marcolpho dicat: gratulor uobis: qui minùs honorificum est, saluta eos cum unum iubebas salutari, sed honorabilem? Cur hic honos tantum in pronominibus situs est? Honorificum est, saluto uos Domine episcope:

Alia obiectio.

Dilutio Ironica.

qui

qui minus, saluto uos domini episcopi? Honorificũ est, uidi uos ambulantem: cur non, uidi uos ambulantes si uni, sed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, crescit honos. Cur in re diuina, æditu non hunc in modum respondet sacrifico: & cum spiritu uestro? Cur is deo loquens, audet dicere: Præsta quæsumus omnipotens Deus? Cur nos homunculi non ueremur illi dicere: Remitte nobis debita, &: Ne nos inducas, si tantum honoris est in abusu numeri? Certè primus honos debetur Deo? cur hunc tantum fraudamus honore: cur huic præferimus homuncionem? Quid hic respondebunt isti? an nobis obijcent heterosin? Audio: sed hac non utuntur emendatè loquentes, nisi in prima persona, uel modestiæ, uel festiuitatis, uel euphoniæ gratia. In secunda nunquam, nisi cum genus significamus, non personam. Quale est illud Nasonis: Quæ uestra libido est. Taxat enim utrorum genus. Veluti si quis uni meretrici dicat: Vos estis pernicies adolescentum, non unam notans, sed totum ordinem. Huic simillimum est illud in tertia persona: Cùm ad uxores uētum est, tum fiūt senes. Vnde quod olim modestiæ erat, aut inuidiosũ, nũc repente honorificum esse cœpit? O imitatores, seruum pecus, ut mihi sæpe Risum, sæpe iocum uestri mouere tumult⁹. Istos fefellit, opinor, quod ueterũ quispiam magistratu fungens hũc in modũ scripserit: Considerамus, retulimus, statuimus, nimirum munus

In I. epi. Amatoria

Terent in Phormio

Hora li I. episto. 20.

munus publicum cũ suis collegis communicans, & potestatis inuidiam declinare uolẽs Hoc, ni fallor, exemplo reges & episcopi cœperunt & ipsi scribere. Nos Ioannes Episcopus Cameracensis. Nos Carolus Rex Gallorum. Nec dubium, quin & hoc qui primi cœperunt, modestiæ causa fecerint, uidelicet quo tyrannidis specimen fugerent. Tyrannicum enim uidebatur, potestatem cum nullo prorsus habere communem. Verum hic scribendi mos simulátque regius haberi cœpit, à nostris honorificentiæ causa certatim usurpatus est. Ridiculè sanè Nam si modestiæ laus est, ubi quis pro: Ego Ioannes Episcopus, scribit: nos Ioannes; qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumeliosus sit oportet. Nam si deijcere uirtutis est: alterum contemnere atque extenuare, maligni est, atque inuidi, si id fiat in absentem: si in præsentem, procacis & contumeliosi. Romanus pontifex in suis diplomatis admiscet nonnunquam. Hanc Petri sedem, quam indigni tenemus Quis ferat, si quis idem dicat illi: Confugimus ad istam Petri sedem, quam indignus tenes. Quòd si hãc sermonis ineptiã idiotarum stulta ambitio cõmenta est, qui dedignẽtur orationẽ habere cũ alijs cõmunem, cur eruditi hãc ineptam ac muliebrem inanitatẽ adsentãdo alunt? Scio deberi honorem magistratibus, parentibus, præceptoribus. Sed hic ridiculus est honos, quem præstat solœcismus. Verum largiamur interim, ut tantum

Occupatio.

tantum ualuerit consuetudo. Neq; enim me fallit, in epistolis decimi libri, qui Plinianis per Aldum adiectus est, legi semel atque iterum sermonem huiusmodi: Vt primum me domine, uestra indulgentia promouit. Quanquam & hic tergiuersari licuit, eas epistolas non esse Plinij: deinde hoc ipsum tam rarò fieri illic, ut mendum uideri poßit. Postremò cùm Vestra dicit, uoluit senatus auctoritatem cùm Cæsaris uoluntate coniungere, quod sciret hoc gratum esse imperatori molestißimo. Sed ut omissa tergiuersatione, largiamur quod isti uolunt, sit sane ciuilitatis hoc honore blandiri maioribus: sit rustici & inurbani, hoc honoris non reddere: certè nouum insolentiæ genus est, non esse contentum, si quis cui decedat de uia, si caput aperiat, si genu flectat, nisi ridiculè etiam loquatur honoris gratia. Scripserit aliquis Traiano, Vestra indulgentia: at idem non offenditur, cum toties repetitur, Tua pietas, pro, uestra pietas. Denique non sic illi loquitur Plinius, cum consul illius laudes prædicat, quam orationem oportuit quam maximè honorificam esse. Isti tam insolitum honorem etiam conuitijs, atque adeò flagris exigunt à nobis. Domitianus imperator, uir prodigiosæ arrogātiæ, sed Deū ac dominū scribere solitus est in suis diplomatis, atq; ita se cōpellari in aliorū instrumentis edixit. At is nemini unquā succēsuit, quod singulari numero compellaretur. Ferri poterat

Autor Suetonius in domitiano.

res,

res, si modo sint unico solœcismo cõtenti: uix duplicatus istorum ambitiõi satisfacit. Nam oro uos, simplex erat solœcismus, quem istorum insolentia iamdudum ut plebeium, nimisq; popularem fastidit ac renuit. Oro uestram humanitatem, sesquimendum erit: nihil adhuc nisi uulgaris honor. Oro reuerendißimas humanitates uestras, bene congeminatum uicium: mediocris honor est, & ferendus. Adde tertium solœcismum, & plenam inieris gratiam: oro reuerẽdißimas paternitates uestras, domine præstantißimè. Cumulatißimam uis inire gratiam, quadrigam solœcismorum facito hunc in modum. Oro reuerendißimas paternitates uestras, domine præstantißime, domine præsul. Euge, euge. Iste demum honorificentißimus est sermo, dignusq; quo solenniter adeantur reuerendißimi præsules, ac potentißimi monarchæ. Magis enim ridiculum, quòd quidam honoris gratia, personam quoque uertunt, dicentes: Mandauerat mihi reuereuerentia sua, pro uestra, siue tua. Huius sermonis ineptiam si quis non uidet, illiteratißimus sit oportet, si cum sentiat, non expuit. patientißimus si tam absurdam adsentationem libentius etiam auribus haurit gloriosißimus oportet. Et hæc sermonis portenta cuiusquam principis aures ferunt? Et huiusmodi non solum ferunt quidam, uerùm etiam efflagitant Christianæ modestidiæ columinæ: ac non parentibus homines seuerißimi graui

ter succensent: adeò ut quibusdam hac de causa dicā fuisse scriptam sciā, nō de asini umbra, quod dicī solet, sed de iniuria non adhibiti solœlecismi. Nuper etiam quidam, graui nimirū exemplo ultus est huiusmodi contumeliam, ad hunc quidem modum: Ab amicis magnis studijs agebatur apud episcopū quendam, ut quidam spectatis moribus, egregia doctrina uir, sacerdotio, quod tū fortè demortuus uacuum fecerat, inautoraretur. Negabat uigilantißimus pastor, temerè sacerdotia committi oportere inexploratis. Ipsum qui commēdabatur, accersi iubet, uidelicet de doctrina prudentiaq; uiri periculum facturus. Adest ille uir sane antiqua literatura probè præditus, sed syncerus ac simplex, qui nondum nouum hunc eloquentiæ florem attigerat: postremò, qui præsules omnes putaret didicisse literas, salutat numero singulari: Salue reuerende præsul. Vix totam salutationem dixerat, auertit se præsul, atque abit indignabundus, non aliter quàm si quis in faciem illius conspuisset. Admirantibus & causam rogantibus qui salutatorem commendarant, negat se illos conspectu colloquióque dignari suo, à quibus sic in os contemneretur. Frustra quidem rem purgare nituntur, planeq; surdo canitur fabula. Iratus ille, sacerdotium in alium quendā disertiorē transtulit, qui quadruplicato solœcismo, humanißimas reuerētias domini domini salutaret: & q unum hominem in

Ironia.

Ironia.

mul-

multis, rursus in uno multos uideret. At quantò salsiùs isti nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati nos uicißim binos aut ternos singulari uoce conuenirent? Etenim si honorificum est, uni multitudinis appellationem tribuere, uelut πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων *quã erit insignis contumelia, plures singularibus uerbis alloqui? Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquam plures in unum conflati, uix efficiant hominem alicuius precij, sic erat par pari referendum. Dices optime lector: Rides tu quidem iamdudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciam in re tam ridicula? Nam si planè contendunt honoris significationem esse in catechresi numeri cur frequenter unicam rem, eamque friuolam, nihilique, tricas, apinas, quisquiliasq; uocamus multitudinis numero? Cur unicum instrumentum, quo uerrimus pauimentum, multitudinis numero scopas uocamus? Non inuidendus honos istorum, quem cum quisquilijs & scopis habent communem. Hoc etiam interest, quod nisi multitudinis uocabulo nemo scopas rectè salutauerit, nisi dixerit, saluete scopæ: cum istis interim studiosa barbarie gratificemur, omnibus quidem grammaticis, ac grammaticorum filijs iratis. Quid quod interdum non sine periculo pluratiuè conuiciamur etiã, nimirum assueti. Quid enim si strab. quispiã dubijq; cõtuit°, uni è multis cõuiciũ dicat multitudinis numero:* Subiectio Persiana imitatio.

 nonne

nónne cum oculis quem petit non distinguat, periculum erit, ne tanquam commune maledictum in se quisque rapiat, & pro uno omnes, in miserum strabum conuicia regerant? id uero periculosius etiam fuerit cæco. Proinde genus hoc sermonis, quibus est hoc uicij, magnopere fugiendū censeo, ne forte oculorum morbo, plures pro singulis cernere putentur. Sic enim nuper quispiam istiusmodi salutatorem apertè derisit, & asperè potius quàm urbane: nisi fortè uidebitur rectè, malo nodo & malus quæsitus est cuneus. Is enim solus cùm esset in conclaui, & à strabo quodam multa cum pluralitate adiretur iterum atque iterum circumspectans, respondit cæteros abiisse, se solum esse: si quid uellet, oportuniore tempore rediret, dum illi adessent. Ille uerò negat se quenquam præter ipsum unum quærere. Tum alter hominem percontatur, quod illic lectos uideret? Cum unum duntaxat respondisset: Et quæ tandem inquit, intemperiæ te agitant, aut è qua popina nobis probè potus ades, ut ego tibi nō unus uideor, sed multi? Et sunt etiam qui rem tam absurdam tueri conentur rationibus philosophicis, ut aiunt. Siquidē Aristoteles scripsit, regem ut cæteris rebus precellit populū, ita sermone quoq; differre debere. Itidem par esse ut quos conditio, dignitas, opes, cultus, et insignia discernāt, discernat & sermo. Nec prorsus alia notarectius dignosci à priuato magistratu, quā abu-

ſu numeri, propterea quòd ille unus ſit è multis, hic non ſimplicem ſuſtineat perſonã. Papè accipio commentum: quanquam apud Græcos iſtud fiet commodius, quibus tres ſunt numerorum differentiæ. Ergo cui geminus ſit epiſcopatus, aut cuius epiſcopatum abbatia quæpiam opima conduplicarit, huic dicemus, χαίρετον. Quòd ſi tres ſunt epiſcopatus, aut duobus addita abbatia ternarium illum ſacrum ac myſticum expleat, hic dicemus, χαίρετε. Hac quidem lege, ſi τετράδα, aut ἑβδομάδα numero ſacerdotiorum ſint prætergreßi, æqui dent ueniam, ſi noſtram diſtinctionem ſua ambitione confuderunt. Nec uideo qui minus liceat in hunc loqui modum: Nos epiſcopi, nos abbates, cui uni plures ſint epiſcopæ, aut abbatiæ. Sed dubitare iam dudum poteſt, iſtinc ſtultiores, qui à re tam abſurda, tamen abduci non queant: an ego, qui in nugacißimis nugis tantum operæ ſumpſerim, niſi quod ut hoc facerem plurimæ res me cohortabantur, ſed duæ potißimum: tum ut iſtos apertius irriſos aliquando ſuæ ſtultitiæ pudeſceret: tum uti eos, qui planè depuduiſſent, iuuenes partim ueterum exẽplis animati, partim noſtris uerbis mõiti, non dubitarent cum ſua ambitione contẽnere. Deſinet offendere, poſtea quam deſierit eſſe inſolens: & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet eruditis.

Id eſt, ſaluete vos duo. Saluete, quaternum, ſeptenarium.

Cõcluſio.

DE SALVTATIONE

Trãſit ad præceptiones.

NVnc ad præceptiones huic argumẽto peculiares reuertemur: ſed ſi paucis admonuerimus, quæ ſint in ſalutatiõe fugienda, unde ſolemus epiſtolã auſpicari, ne peßimi gubernatores uideamur, ſi ſtatim in portu (q̃ aiunt) impegerimus. Eſt enim hæc ceu prima frons epiſtolæ, in qua delinquentẽ nõ ſolũ imperitiæ dedecus uerumetiã religiõis neglectæ piaculũ maneat. Nã à ueteribus ſuperſtitiose obſeruatũ uidemus, ut è primis illis fortè congredientiũ uerbis, futuri ſermonis uelut omẽ quoddã arriperent. Eoq́; qui ſibi fortè fortuna uenirẽt obuiã, quiue quapiã de re inter ſeſe tractaturi congrederẽtur, quò fauſtus eſſet occurſus ac bene ominatus ſermo feliciter utrique uerteret, mutuam ſalutem dicebant. Et ſacerdos quoties prodibat ad populum, ſalutabat, reſalutabatur. Ea conſuetudo è medijs hominum moribus, in epiſtolam, quæ, ut dixi, colloquium eſt inter abſentes, translata eſt. Eamq́; ſemper ueteres à dicenda ſalute ſunt auſpicati: idq́; tam à Græcis, quàm à Latinis tertia perſona factitatum uidemus: ſiue quod uſus ſermonis rex perſonam mutauit, ſiue quod ſtudio feſtiuitas quædam, quàm adfert perſonæ hypallage, uidetur affectata: ſiue quod olim ſalutatio non adderetur epiſtolæ, ſed in tergo tituli uice adderetur, uelut ab eo recitanda, qui literas perferret. M. Tull. Cicero, Trebatio imperatori. S. D. Græci fermè ad hunc modũ, Πλάτων τῷ Δίωνι εὖ πράττειν. Quæ

Vnde trãslata cõſuetudo ut ſtatim in fronte epiſtolę ſalutemus.

uerba non hoc sonant Græcis, quod quidam existimant, quasi iubeamus illos, quos ita salutamus, bene uiuere, sed quod felicitatem precemur. Nam quibus res sunt secundæ, ij Græcis εὐπράττειν dicuntur. Quidam, pro εὖ πράττειν dicunt χαίρειν, quod apud nos sonat gaudere. Vtrunq; uno uersu expreßit Flaccus. Id est, Plato Dioni bene agere.

Celso gaudere, & bene rẽ gerere Albinnouano.

Latini in hunc fermè modum salutãt: M. Tul. Cicero, M. Varroni S. D. Plinius suo more addit, suo: opinor quod nõ scribat. nisi amicis: C. Plinius Sabino suo S. D. Hebræi uulgatò gentis suo more, pacẽ optãt salutantes, siue quòd sentiant bellum ac discordiam esse malorũ omniũ compẽdium: siue quod pacem appellãt summã rerũ prosperitatem, ubi nihil est, quod offendit animum. Autor est Plinius anunculus, religiosum antiquitus fuisse, nominib. salutare, ne preces, opinor, ambiguæ ad alienum auertantur: quemadmodum in deuotionibus nomẽ addebatur, uelut irrita futura execratione, nisi urbis aut gentis uerũ nomẽ apponeretur. Ergo ne dirũ omẽ habeat epistola utriusq; nomẽ in ipso statim ingressu præfandum est: priore quidẽ loco illius, unde uenit epistola: posteriore eius, ad quem mittitur: etiam si longè sit honoratior cui scribitur, quàm qui scribit. Puerilis mihi uidetur illa nominum honoris gratia transpositio, nisi nobis placebit illa Gnatonis salutatio: Parmenonem suum summmum Li. 1. epi. 2. Epilogus huius loci In Eunucho Terẽtiana.

plurima salute impartit Gnato. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur. Idem equus portabat Cæsarem & Augustam, existimemus hominem læsæ maiestatis reum peragendum, quod plus honoris habitum sit equo, quàm Cæsari, & eius uxori. Sed extra iocum, mihi probatur ueterum simplicitas, quam utinam per nostræ tempestatis corruptissimos mores ubique liceret æmulari, ut nos inuicē nudis nominum titulis salutaremus. C. Plinius Caluo suo. S. D. Quid enim erat uerius aut purius? siquidem ubi quis nomen audit, omnes pariter uirtutes suas audit compendio. habet præterea nescio quid peculiariter blandum proprij nominis apellatio, quo audito, delectari uidentur & animantia bruta. Quo magis istos admiror, qui uocabulum suum, quod inditum est in baptismo, non alijs auribus accipiunt, quàm si atrox ingereretur conuicium. Stultiùs quòd aulici quidam non ferunt, ut liberi patrem patris, aut matrem matris appellent uocabulo, dominus aut domina uolunt audire: cùm illis uocabulis, neque sit quidquam honorificentius neque charius adfectibus: adeò nihil illis placet cum plebe cōmune. Porrò nominū uocabulo, prænomina, agnomina, cognominaq; complectimur. Prænomina fere à maiorib. mutuamur M. Tullius. Cognomina pleraq; gentilia sunt: Bruno Amorbachius. Agnomina solent euentu quopiā adcrescere: Scipio Africanus, Cato Vticensis. Hodie cognomina.

Notat eos qui proprium nomen tanquā conuicium aspernantur.

mina, aut gentilicia sunt, quemadmodum apud Itaлos Medicum Baptistarum, Balborum. Aut à loco dicuntur: Angelus Politianus. Nam præter ueterum consuetudinem faciunt, qui paternum nomen cognominis uice subijciunt: ut si quis Antonium Dionysij filium, Antonium Dionysium appellet. Cæterùm qui parentis uocabulum gignendi casu subnectunt, magis referunt Hebræorum consuetudinem, quàm Romanorum: Iacobus Alphæi, Ioannes Zebedei, Petrus Simonis. Iam barbara, nonnunquam & sono absurda uocabula, uel hominum, uel locorum, uel familiarium, aut Latinis Græcisúe uocibus reddenda sunt aut in Latinam faciem commodè deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum nomẽ agnoscatur: ut cùm pro barbier, quod uulgo tonsorem uocant, Barbirium dicimus: pro Busleid, Busledium: ut pro Lang Langium. Quod idem in Græcis & Hæbreis sibi permittunt eruditi: ueluti cùm pro elephas dicunt elepantus, pro Adam Adamus, pro Abraham Abrahamus. Quibusdam religio est, cognomen gentis immutare. Sed sunt quædam adeò barbara, ut stridores sint ueriùs, quàm uoces: persertim nonnunquàm apud Germanos monosyllaba quinq; confert consonantibus, quæ non sonari quidem poßint ab eius linguæ rudibus: quæ si molliri non poterunt, in Græcas aut Latinas uoces uertentur. Cognomentis, quæ ducuntur à loco, uel originis, uel dominij, quidam durè addunt

præpositionem: Picus de Mirandula: Latinius est, Picus Mirandulanus: tollerabilius putant, Picus à Mirandula. Ac fortasse licebit unum aut alterum exemplum apud autores inuenire, ubi addatur De: sed pueri, quod optimum est, primum adsuescant imitari. Non abhorret à ueterum consuetudine, non nunquam ijs, quæ diximus, magistratus, professionis, cognationis, aut etiam affinitatis cognomen adnectere, idq; contrà recentium morem, qui honoris gratia præponunt dignitatum uocabula: Beatißimo papæ Alexandro sexto. Veteres contrà: Trebatius M. Tullio Ciceroni imperatori: Hieronimus Damaso Papæ: Budæus Copo medico regio: Erasmus Ioanni Coleto theologo: M. Cato Bruto consuli: M. Tul. Quinto Fratri: M. Brutus Portiæ uxori. Optarim si fieri poßit, nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem si te laudari putas, cum episcopus scriberis, aut theologus: professionis ista sunt nomina, non gloriæ. Is demum laudaret, qui bonum episcopum, aut eruditum theologum scriberet. Tolerabile fuerit, si uxorem charißimam aut liberos dulcißimos appellemus, aut patrem optimum. Porrò quoties docti pluscul ùm admiscent honorificentiæ titulis, non suo seruiunt ingenio, sed alienis obsecundant. Istos nemo modestus feret, opinor, qui prodigiosis assentationibus salutationem infarciunt: ac tum existimant salutationem esse mirè rhetoricam, ubi nonnunquàm ipso etiam

hominis

hominis nomine prætermiſſo, hunc ſolem dixerint, alium lunam, hunc luciferum, alium cynoſuram, aut lucernam ardentem, ſpeculum ſine macula, thuribulum odoriferum, pyxidem unguentariam, cande labrum aureum, uirtutum ſacrarium, diſciplinarũ theſaurum, omnis ſcientiæ gazophilacium, phœnicem, aquilam, uitem, hortum, flumen, fontem, pela gus, apicem, culmen, florem, gemmam, iubar, fulmen, paradyſum: denique rerum omnium laudabilium copiæ cornu. Et quid non? ita nouus hic ſalutator, iuxta Comicum, uenuſtum dat aduenicns principium. Atque etiam ne parum ſint Gnatones, quemadmodum alios immodicè efferunt, ita ſeſe pari uenuſtate deijciunt, atque extenuant, ſeruulos à pedibus, uiliſsima mancipia eius cui ſcribunt, appellantes. Huius ſalutationis exemplum hoc erit, ſi quis forte requiret animi cauſa. Perſpicaciſſimo domino, ſeptem artium liberalium candelabro aureo: Radianti Theologorum apici: Religionis lucernæ ſemper fulgenti: Dominicalis ordinis lucifero: Vtriuſque Teſtamenti gazophilacio: Hæreſiarcharũ malleo: Oĩm uirtutũ heroicarũ & nõ heroicarũ, ſpeculo lympidiſsimo: Digniſsimo domino meo, domino præceptori, humillimus dominationis ſuæ diſcipulus & uiliſsimus ſeruitor, oſcula pedũ pro ſalute. Rides exẽplũ? Sane meritò rides. Sed huiuſmodi nõ ſolũ utũtur iſti uerũ etiã libris editis præcipiunt adoleſcentulis. Hæc noua ſalutãdi.

In eunuch ſce. 2. act.

Ironia.

Venus

Venus priscis incognita, tum demum nata est, ubi profligatis linguis, exactis bonis autoribus, quos illi poëticos uocant, in ludis literaris pro grammatica tradebatur Michaël Modista, pro Rhetorica similes nugæ. Quis unquam Gnato, aut Colax, aut Gelasimus usq; adeò fuit impudens, aut in tantum esuriit, ut istiusmodi uerba regi suo ausus sit in os dicere? Qui plagas pati possũt, qui iure profundi, qui osse peti, qui commingi sustinent, tamen non sustinent sic salutare, quemadmodum nos Christiani grauibus etiam uiris adulamur. Quando Plautus ille Parasitorum licentiosus & immodicus effictor, ausus est talem inducere in fabulas? si Christianam simplicitatem tueri non libet, simus uel ethnicorum exemplo paulò minùs impudentes. Paulus scripsit, inquiunt, honore inuicem præuenientes. At Apostolus illic non de salutatione, sed de subsidio loquitur: sic enim ille solet honorem appellare. Quòd si uitare non potest, quin blandius agatur cum eo cui scribitur, est uerecundiùs quoddam assentandi genus. Sunt figuratæ laudes: his epistolam, quanta erit, expleas licebit. Verum in ipsa statim salutatione, tam impudentem Gnatonismum, obsecro quis ferat, nisi aut Mida stolidior, aut Trasone gloriosior? Aequè uicio dandum est, quod quidam in principiũ literis factitant, eius cui scribitur, aut qui scribit titulum, trecentorum cognominũ longa serie in decimũ usq; uersum producere.

Gnato Terentianus Colax Gelasinus. Plautini.

Occupatio.

Laudes figuratæ. quæ nõ ab animo pferuntur.

cere. Iustinianus imperator Cæsar, Flauius Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Slauicus, Vandalicus, Africanus, pius felix, inclytus, uictor ac triumphator, semper Augustus. An non fessus lector epistolam parabit abijcere, prius quàm ad epistolam peruenerit, nisi coronidem, quàm recensendis titulis finire non poterant, per, Et cætera præcidissent? Ridendū & illud salutandi genus ineptè fucatum, quod Carolo Louaniensi quoque cum primis arrisisse uidetur quo salutis loco nunc hoc, nunc illud apprecamur uelutì Midæ diuitias, loco salutis: aut, humilimam recommendationem uice salutis. Promptam cum debita ueneratione seruitutem, loco salutis. Hæc equidem deliramenta inuitus refero, sed aliter dedoceri non poterant. Et in primis hæc sunt dediscenda: tum quòd salutationem uerbis superuacaneis onerant puritatemq; ac simplicitatē corrumpunt, tū quòd stultißimū uidetur, aliquid salutis uice subijcere, cùm ipsa salute nihil sit meliùs. Eiusdem ineptiæ sunt illa: Quot habet cœlū stellas, quot habet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quòd si quando pietate cōmendati uiri secùs atq; nos docem⁹, salutarūt: præposterè fecerimus, si à quibus uiuendi petenda fuerant exempla, non loquendi, in his quod optimum habuerunt, negligemus: quæ peßima, ea sola nobis proponemus. Neq; si quando D. Hieronymus D. Aug. D. Gregorius suorum temporū cōsuetudini concef-

Occupatio alia.

concesserunt, id nunc oportebit in ludum literarium uocare, præsertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cum uulgo commune. Postremò, quid absurdiùs, quàm ex magni nominis autoribus nihil imitari, nisi quod erat contemplatione cæterarum uirtutum ferendum? Post expressas reliquas Hieronymi uirtutes salutationis nouitatem condonabimus. Quod si non potes, noli huius prætextu tueri quod tempori suo dedit ille, non iudicio. Sed offendemus inquient, si tuis præceptis parebimus.

Obiectio.1 Quis enim non hanc salutem: Petrus Tartaretus Henrico Bedæ theologo S. D. contumeliam interpretetur potiùs quam salutem? Verùm ego non in hoc hanc operam suscepi, quo docerem sermonem stultorum auribus atque animis accommodare, sed uti rectè scribendi rationem traderem. Neq; tamē usq; ideò desperandum existimo nostrū hoc seculū, ut errorem, quem corrupti mores hominū & inscitia potuit inuehere, cum bonorū et eruditorum uirorū autoritas et usus nō poßit reuellere. Videmus quantum profectū sit paucis annis. Vbi nūc in scholis auditur Michaël Modista, ubi glossema Iacobi, ubi citatur Catholicon, Brachilogus, aut Mammætrectus, quos olim ceu rarum thesaurū, aureis literis descriptos habebant monachorum bibliothecæ? Certè semper erit ad optima conandum. Si statim sanctū erit ἀκίνητον, quidquid hic aut ille deprauarit in studijs, neq; quod deprauatū fuerit, restituere

Id est, immotum.

tuere licebit: quo tandem recident literæ? Denique si istis craßis licet ueterum eruditorum exemplum contemnere: nobis uicißim non licebit istorū indocilem inscitiam pro nihilo ducere? Quòd si quid à ueterum cōsuetudine licebit innouare, si uidebitur aliquid dandum eius animo, cui scribitur, aut publicæ consuetudini, tolerabitur quidem, modò absit enorme uicium, hoc est, ne salutatio sit uel loquacitate molesta, uel assentatione parasitica, uel affectatione morosa: ne quod diximus, peßimum sit omen toti epistolæ, si statim à uicio fecerit auspicium.

SIMPLICIS SALVTATIOnis aliquot formulæ.

SAlutationum, quæ præter indicium nihil habent, formulæ sunt huiusmodi: Pius pontifex Romanus, eius nominis primus, Lodouico Gallorū regi, eius nominis undecimo. S. D. Tyberius Cæsar senatui Romano. S. D. Senatus. P. Q. R. Machabæo duci, & socijs Iudæis. S. D. Horatius Trib. Mil. Bruto imporatori. S. D. Henricus Angliæ rex Maximiliano Cæsari. S. D. Demetrius eques Romanus Tito Lucio iudici selecto. S. D. In huiusmodi nominib. officiorum plerunq; hæretur à doctis, partim quod incertū, quæ ueterum nomina, quibus nunc respondeant: partim q̃ pleraq; iā recepta sunt peregrinis ac barbaris uocabulis. Siqdē quē olim urbis præfectum

ctum uocabant, nunc alicubi uocant Marchionem, alicubi locum tenentem: quem tribunum plebis, ciuium magistrum uocari credunt. Quem olim quæstorem ærarium, nunc redituarium uocant, siue receptorem. Quos olim rationales, nunc, opinor, phinanciarios dici. Quos olim quæstores parricidij, nūc scultetos. Quos olim caduceatores, nunc hiraldos. Quos olim senatores seu selectos iudices, hodie

Ammiral. uocant dominos parlamentares. Nam Ammiraldus pro littorum curatore, siue maris præfecto, nescio cuius linguæ uerbum est. Quod genus sunt & illa: Marisschalcus, Seneschalcus, Baro, quæ uidētur unà cum barbarico imperio inuasisse. Aut igitur his utendum, aut uetus aliquod uocabulum subijciendū quod nouo respondeat. Id cōmodius faciet, qui primū ex antiquis historiographis, è Varrone, è Cicerone de legibus, è iureconsultorum libris, ex libello Fenestellæ, quem ex professo scripsit, & inscripsit de Magistratibus, animaduerterit singulorum, & uocabula, & functiones. Item huius temporis officia, quibus uerbis dicantur, & quibus in rebus uersentur. Eandem curam oportebit adhibere, in conferēdis Græcis ac Latinis officiorū uocabulis. Nā illi ὕπατον, id est, summū uocāt cōsulē, ἀντὶ πατορ perconsulem, αὐτοκράτος dictatorem, seu imperatorem, quem eundem interim & βασιλέα uocant: sed hæc res plus habet negocij, quā ut hic sit obiter tradenda. Argumentum hoc proprium uolumen postulat:

stulat:

ſtulat: tantùm indicabo, quibus rationibus cognitum magiſtratũ poßis circuitione notare. Qui præeſt deſcribendis epiſtolis, & uulgó ſecretarius dicitur, uocabitur ab epiſtolis: qui ſchedas citatorias ſcribunt & notarij uocantur, dicentur à libellis: qui theſauro præfectus eſt, à theſauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubicularium, ſiue camerarium uocant: pocillator, à poculis ſcriniorum præfectus, à ſcrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, ſiue actuarij: atq; item de cæteris.

NOVAE SALVTANDI form.

PLiniano demum ſeculo natũ uidetur ut quos familiarius amarẽt, eos in ſalute ſuos dicerẽt, blandiore ſcilicet pronomine, coniunctißimam neceßitudinem ſignificantes. Plinius Calphurniæ ſuæ S.D. Ebutius Hiſpalæ ſuæ S.D. Quòd ſi nobis permittimus, à conſuetudine ueterum recedere, tot poterunt eſſe in epiſtolis ſalutandi formulæ, quot in cõgreſſu. Salue pater optime. Salue mater optima. Saluete liberi dulcißimi. Salue mea Terentia charißima. Salue multum. Salue plurimum. Salue etiã atq; etiam. Salue quantum mereris. Salue pro tuis meritis. Antonius Licentio ſuo multam optat ſalutem, plurimam ſalutem, perennem ſalutem. Nam plurimas ſalutes, aut innumeras ſalutes, non auſim dicere, niſi ſentiam à diuerſis allatas. Pollitia. Mar

filio suo multam ex animo precatur salutem. Erasmus Fausto suo multam optat faustitatem. Andreas Aegidio sodali iucūdiss. multam optat felicitatem. Antonius Laurenti Marco fratri charissimo perpetuam optat incolumitatem. Terq; quaterq; salue meum præsidium. Saluere te iubet tuus Lodouicus. Saluere te iubet qui ipse non salutet. Salutem tibi dico, quam ipse desidero. Salutem tibi mittit, qui ipse perijt. Salutem tibi mittit quàm ipsa, nisi tu dederis non est habitura. Saluus sis optime socer. Salue præceptor optime. Has itaq; atq; huiusmodi formas quanquam nihil diuersas à ueterùm consuetudine, tamen non uideo, cur oporteat in totum dānare, modò in locum adhibeantur. Illud genus non perinde probo: Salua sit tua præstantia, tua reuerētia, tua nobilitas, tua dominatio.

Eiusmodi salutationis formulæ extant nonnullæ in Epistolis Ouid.

QVOMODO PER ALIVM SALVtandum, aut resalutandum.

CRebrū et hoc in epistolis, ut per alios salutem⁹ alios. id apud eruditos ferè fit his modis. Attico nostro multā ex me salutē dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitissimos omnes meis uerbis saluere iubebis. Generū mea causa salutabis officiose. Amicis omnibus cōmunem ex me salutē dicito. Parentem optimum meo nomine salutabis diligēter. Fac, ut amicis cōmunibus meis salutem annuncies. Totam familiam tuam per te meis uerbis salutatam uolo. Non erat ocium omnibus scribendi, sed omnibus

Exempla sunt apud Ciceronē multa.

bus pro me multam dices salutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius esto salutator. Omnibus ex me annunciabis, me illis omnia læta præcari. Gener tuus iußit, uti suis uerbis tibi multam salutem adscriberem. Socrui tuæ optabis prosperam ualetudinem meo nomine. In salutandis amicis, quoniam in præsentia mihi non uacat scribere, fac Erasmi tui uices gnauiter obeas. Quàm blandißimè salutabis Antonium, sed meo titulo. Salutassem abbatem meis literis, sed tu mihi apud illum epistolæ uice fueris. Grauabo te non magna sarcina, ut meo nomine salutē perferas ad socrum meam. Quæso, ut sodalitatem totam mihi salutes accuratè.

REDDITA SALVTATIO per alios.

Attica, quam illi tuis uerbis dixi salutem, libenter accepit, teq; uicißim per meas literas saluere iußit. Tuam salutem Attica libens accepit, ac suam remittit. Ambrosius salutem, quam illi tuis uerbis renunciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligenter salutati, dederunt hoc negocij, ut te uicißim suo nomine iuberē saluere. Genero tuis uerbis salutem scripsi, nam aberat, is suo nomine tibi multam salutem iußit rescribi. Socer tuis uerbis per me salutatus, te uicißim meis resalutat. Qui me per te salutant, hos omnes mutua salute meis uerbis impartics.

DE EPITHETIS ET NOminibus adoptiuis.

NOnnunquam urbanitatis & comitatis est, addere honoris, aut adoptiua cognomina: quorum posterius exemplum est, ut si senem bene de nobis merentem, appellemus patrem: iuuenem nobis charum, filium: nouercã, matrem: sororis maritum, fratrem: quibus adijciẽtur & epitheta, quæ
Lib. 8. c. 2. Fabius uertit apposita. Hæc ueteres parciùs admiscebant titulis, etiamsi recentium consuetudo diuersum obtinuit: sed horum maior erit usus in media epistola. In his illud in primis erit obseruandum, ut si tribuenda sunt, tribuantur apposita personis & rei, de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus hæc ferè congruunt: Beatißime Papa, Pontifex maxime, Summe Pontifex, Amplißime pater, Sanctißime præsul, Vigilantißime pastor, Sacratißime pater, uenerande, suspiciende, obseruande, integerrime, religiosiß. pater.

PRINCIPUM EPITHETA ferè sunt huiusmodi.

CAesar Auguste. Rex inuictißime. Fortißime imperator. Dux illustrißime, Clemẽtißime princeps. Vir generosißime, præpotens, ornatißime, clarißime, splendidißime, Opt. Ma. quod à Ioue sumptum, quidam in Christum transferunt, in quẽ uerius competit, quàm in Iouem. Nonnulli etiam ad summos monarchas traducũt. Diuos ac deos appella-

appellare Reges, ethnici cuiusdã gnathonismi est. Dominos appellare, barbaricũ, etiamsi cœpit hoc nomen ferre Romana lingua, postquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant: mox ecclesiæ proceres, quo differrent à prophanis, pro dominis, dominis, domini uoluerunt appellari.

MAGISTRATVVM CIVIlium epitheta fuerint hæc.

Consul uigilãtißime. Senator splẽdidißime. Censor grauißime. Aedilis magnificentißime. Iudex incorruptißime. Prætor integerrime. Ex his uero, qui literas profitẽtur, Theologos graues, synceros, absolutos, sacros ac diuinos appellabimus: Rhetores, disertißimos, suauiloquentes, facũdißimos: Poëtas, sacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iurisperitos, iuris utriusq; cõsultißimos, prudentißimos legum, iuris utriusq; iuxta doctos. Dialecticos, acutos, argutos, inuictos: Medicos, peritißimos, fidos, eximios: Mixtè doctos, undecunq; doctißimos.

COGNATORVM ET AFFInium hæc ferè sunt epitheta.

Pater optime. Mater indulgentißima. Frater charißime. Patrue obseruande. Soror charißima. Vxor suauißima. Nepos mellitißime. Iucũdißime gener, adfinis, sodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota sunt insignes, di-

uites, & autoritate præstātes uiros appellabimus. Optimates uiros. summates, primarios, nobiles, graues, grauißimos. Ornatos, uirtute aut eruditione præcellentes. Obseruandos, honorandos, colendos, absolutos, eximios, egregios, prudentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circumspectos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas. Puellas, lepidas, bellas, amabiles, optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas. Adolescentes, ingeniosos, probos, modestos, optimæ spei, eximiæ indolis, generosæ indolis. Milites, fortißimos, exercitatißimos Opifices, industrios solertes, peritos, exquisitos, accuratos. Reliqua sibi quisq; ex his quæ recensuimus, inueniet. Atq; hîc quidem cautio sit oportet, non solùm, ne quæ alijs congruunt in alios transferamus: ueluti si quis puellam uenerandam, senem iucundißimum, regem pudicißimum, matronam inuictißimam nominet: uerumetiam ne quando manifestò falsa tribuamus: ut theologum malè doctum, grauißimum potius appelles, quàm eruditißimum. Præsulem stupidum ac supinum, quiduis potius, quàm uigilantem. Regem insigniter auarum, clementem magis dicas, quàm munificum. Etenim sibi quisque conscius, hæc in contumeliam rapit: non aliter, quàm si deformem senem, formosum puellum appelles: aut pumilionem, egregium heroa.

Quid cauendum sit.

VBI,

VBI, ET QVANDO POTISSI mum utendum epithetis.

HAEC, ut dixi, in salutationibus optarim potius adhiberi. Cæterum, in media epistola cum res agitur, erit his aliquando locus. Quanquã ne hîc paßim quæuis & sine delectu erunt adhibẽda. Nam ut boni ducis est, unumquemque militem, ita boni oratoris est, unamquamque uocem eo statuere loco, ubi quàm maximè poßit usui esse. Veluti principẽ, cui gratias ages pro accepto munere, aut à quo uelis aliquid impetrare largitatis, rempe stiuius munificentißimum, aut benignißimum nominaris, quàm fortißimum, aut inuictißimum. Adhibebimus autem in loco, si dicemus: Ignosces primo errori, dux mitißime. Patere te exorari clementißime Cæsar. Turcarum uim à Christianorum humeris depelle Rex inuicte. Succurre periclitanti ecclesiæ religiosißime princeps. Restitue per calũniam oppressos æquißime Prætor. Non est meum tibi consilium impartiri uir oculatißime. Tuo consilio nobis subueni uir prudentißime. Siquidem in his orationibus non sunt ociosa epitheta, sed argumenti uim obtinent. Vt enim probes non esse tuum illi dare consilium, assumis argumentum, quòd ipse quum sit oculatißimus, domi consilium habeat, nec egeat mutuo.

DE TRANSFIGVRANDIS epithetis.

TRANSFIGVRantur hæc appositiua nomina nonnunquàm haud ineleganter in substantiua, itaque pronominum uicem gerunt: Obsecro te pater piissime. Obsecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi uir fortissime. Gratulor tuæ uirtuti. Condona mihi hunc errorem uir mansuetissime. Condonet mihi hunc errorem tua mansuetudo. Nostræ stultitiæ præsidio sis, quæso, uir sapientissime. Nostræ stultitiæ tua sapientia sit præsidio. Compesse improborum audaciam uir integerrime, improborum audaciam tua compescat integritas. Publica calamitas implorat te Princeps clemētissime. Publica calamitas implorat tuam clementiam, optime Princeps. Succurre religioni Christianæ piissime Cæsar. Tua pietas Opt, Max, Cæsar succurrat religioni Christianæ labāti. Nō est hominis imperiti, uiro prudentissimo consilium dare: Non est meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ consilium dare. Te, inquā, appello uir impudentissime: tuam, inquam appello impudentiam. Nonnunquam uehementiæ causa rem duplicamus, sed immutata uoce: Succurrat mihi tua benignitas liberalissime Mecœnas. Te omnes execrantur homo ignauissime: Tuam ignauiam execrantur omnes, homo formidolosissime. Demiror te homo uecordissime: Vecordiam tuam admiror, ô demēs. His igitur si modicé & in loco utemur, & grauiorem amplificando reddemus orationem, & argumento iuuabimus sententiam, & ser-

monem

monem gata uarietate nouabimus. Nam uulgò ſcriptorũ in huiuſmodi, neq; modus eſt ullus, neq; tẽpeſtiuitatis ratio. Sic enim paßim: Dominationis tuæ literas accepimus, &: Reuerendißima tua præſtãtia mihi literis ſignificauit. Et Nobilitas tua meo nomine ſalutabit uxorẽ ſuã. Et Charitati tuæ breuiter reſpõdeo. Et Noſtra prauitas digniſſimæ paternitati tuæ gratias agit. Stultũ eſt ita uitare perſonã, quaſi fas nõ ſit ea uti. Et tamẽ fateor alicubi gratiam habere uocabulũ, qualitatis perſonæ loco ſubmiſſum: Stultitiæ meæ prudentia tua ſit præſidio. Noſtrã tenuitatẽ tua foueat liberalitas: Noſtram inopiam tua copia ſuſtineat.

DE ADOPTIVIS NOMINIBVS.

VT autem redeamus ad id quod ſuperius attigimus, ijſdem locis gratiã habẽt adoptionis uocabula: quoties potentes, quorum auctoritate ſubleuamur, quorum beneficẽtia adiuuamur, patronos, parentes, ac præceptores nominamus: Fœminas patronas, ac matres: Aequales amicitia iunctos, fratres, ac ſorores: Eiuſdem ſtudij ſodales, aut eiuſdem inſtituti profeſſores commilitones: Adoleſcentes, filios, diſcipulos, alumnos.

DE SVPERSTITIONE Epitheto.

FVgienda eſt infelicitas eorũ, qui ſe certis uocibus alligant, quas magica pene dixerim ſuperſtitione, uel mutari, uel inuerſo proferri ordine

piaculum existimant, perinde quasi Iouē conceptis uerbis euocēt, aut noxios dæmones adsciscāt. Quos nisi ritè, certisq; uerbis compelles capitis tui periculo feceris. Beatißime pater, audit Romanus Pontifex. Si scripseris, Pater beatißime, rescinditur diploma. Audit sanctißimus pater. Si quis scribat, Pater sanctißime, mutatur scriptum. Audit, sanctißimus dominus noster: nisi addas. Noster, aut si præpostere dixeris, Noster sanctißimus dominus, ingēs flagiciū commissum putabitur. Simili superstitiōe receptum est, ut Cardinalibus tantum reuerendissimas dominationes tribuamus: Archiepiscopos reuerendißimos appellemus: Episcopos & Abbates, reuerendos: Priores, uenerabiles: Decanos, spectabiles: Vnum Gallorum Regem, Christianissimum: solum Hispaniarum regem, catholicum: Angliæ regem, serenißimum solum: Cæsarem, semper Augustum: Duces illustrißimos: alios inferioris nobilitatis, tantum illustres: alios clarißimos. Quis hanc titulorum superstitionem inuexit in mundum? Nimirum pharisaicum illud hominum genus, quod alijs quoque ceremonijs, & falsæ doctrinæ, falsæq; religionis præstigijs, diu mortalium generi nimium credulo imposuit. Huiusmodi reuerendißimis dominationibus, & catholicis maiestatibus amplißimis paternitatib. subinde repetitis, bonam epistolæ partem occupamus, & Latini sermonis gratiam perdimus. Ignosco ijs, qui utuntur inuiti:

inuiti: nō ignosco, qui hæc comminiscūtur, aut qui exigunt ceu rem seriam. Quid enim si regem pro patriæ salute sese periculis obijcientem, pro catho lico aut Christianißimo, dixero patrē patriæ: ride bit, opinor, me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum Pontificem, non ambitioni, nō quæstui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiantem, sed Christi gloriæ, Christianique gregis saluti seruien tem, dixero pastorem Euangelicum: an non abpo sitius loquar, quod si dicam, Beatißime pater, cùm beati cognomen quadret etiam in diuitem? Si uerè talis est pontifex, tribui dignum titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant aliud esse, dominus Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia semel dominos appellandos: ecclesiasticos, dominos dominos: cæterum abbates aut episcopos, dominos. Quod si dominici uocabuli congeminatio facit ad significatio nem dignitatum, quoties eos uocabimus dominos, qui plus quàm uiginti sacerdotijs onusti sunt? Et de his tricis, doctißimi scilicet homines sudantes disputant, cum utrunque iuxta sit barbarum. Conditionis nomen dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum: barbaricum, non Romanum. Nam & lenonem cui mancipia sint, dominum rectè dixeris. Itidem magistrum nostrum si dicas, theologum intelligunt, præsertim Lutætiæ & Louanij: cùm calceariorum famuli suum patronum

Persiana imitatio.

Obiectio.

Dilutio.

tronum inter se confabulantes, nostri magistri uerbis significent: Veluti cum aiunt: ubi cessat noster magister? Temulentus est alicubi noster magister. Vtinam nunquam domum redeat noster magister. Quòd si capræ loqui possent, pastori suo dicerent, noster magister. Tantulum interest inter caprarium abiectissimum & idiotam, & inter sacrosanctũ diuinæ mentis interpretem: Dicent: Quid faciam, si quis honoris gratia uocat magistrum nostrum? Ride, moue caput, & desinent te sic honorare, si senserint aures tuas non delectari titulis ineptis.

QVOMODO DICENdum Vale.

Quemadmodum à salutatione auspicamur epistolam, ita dicto Vale, claudimus: nisi quod apud Græcos χαίρειν utroq; loco ponitur, sed in calce rarius. Item apud Latinos salue. Vale nõ dicitur nisi in digressu: quemadmodũ nec apud Græcos ἔῤῥωσο. Hoc interest, quod salutatio nónnunquam sic effertur, quasi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio salutem dicit. Vale semper ad scribentis personam accommodatur: Vale mea Terentia. Nemo sic scribit: Cicero Terentiam suam bene ualere iubet, quemadmodum Cicero Terentiam saluere iubet.

Id est, gaudere & valere.

VALE DICENDI FORmulæ aliquot.

Vale.

VAle. Vale rectè. Bene uale. Cura, ut quàm rectißime ualeas. Etiam atq; etiam cura ut ualeas. Da operã, ut bene ualeas. Communẽ ualetudinẽ fac cures diligenter. Si tu rectè uales, nos iamdudum ualemus. Valetudini tuæ, si quidem nos ualere uis, omni solicitudine fac seruias. Adnitere, ut quàm optime ualeas. Sit tibi curæ tua ualetudo, mi Tyro: Siquidem nos amas, ualebis mi Cicero, meq; mutuò diliges. Fac ualetudinem tuam summo tueare studio, Valeto. Scribam alias copiosius, interim mihi ualebis. Adero ad Calendas Maias, interea curabis ut ualeas. Da operam ut sis prospera ualetudine. Age curã ualetudinis tuæ. Si quid erit, quod uelimus eius cui scribimus, aĩo inhærere, solet post Vale subijci: Vale, nosq; quod soles ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, si philosophiam amplecteris. Vale, & quidquid acciderit, cogita te mortalem esse. Vale nostri memor. Valeto, & nominis immortalitati totis neruis incũbito. Vale meum decus, & caue ne tibi excidat; quod admonuimus de fratris negocio. Nonnunq̃ & post dictum Vale, subijcimus, quod nos fugerit, aut quod ideò fingimus nos fugisse, quò tenacius insideat animo. Vale mi More. Sed heus tu, propemodum præterieram, quod in primis dictum oportuit. Vale iam parabam obsignare literas, sed quia præter spem ocij nõnihil obtigit, libet etiam diutius tecũ garrire. Vale.

Formulæ quib. vtimur post Vale.

Vale.Sed iam obſignaturo epiſtolam illud percom mode uenit in mētem. Valebis ſed mane pauliſper: nunc demum occurrit animo, quod primo loco di-ctum oportuit. Vale. Sed ô me obliuioſum, pene ſe-ro ſoceri tui negocium mihi uenit in mentem. Va-le. Iam ceræ admoueram anulum: papè, quam pene me fugerat, quod omnium maxime ſcire te uole-bā. Valebis: ſed ſi illud prius admonuero, ut à fuca tis amicis te ſubducas. Vale: Eia de libro nunc de-mum ſeſe offert memoria: ne cui credas, niſi uide-ris meum chirographum. Vale, iterum atque ite-rum. Equidem non poßum deſinere, adeò mihi dul ce eſt, cum amico iucundißimo confabulari. Vale iam tertio. Sed prius q̄ obſignē epiſtolā, unum illud addā. Vale. Iā epiſtolā complicuerā, cū adiret me gener tuus qui te iußit ſaluere plurimū ſuis uer-bis. Iā obſignarā epiſtolā, cū alteras tuas ad me lite ras tradidit ueredarius. Itaq; reſignaui, & eadē o-pera binis tuis reſpōdeo. Huiuſmodi figuræ nō hoc tantū in loco, uerū aliàs etiā habent gratiā, ſi quid Fabio credimus. Nā & amouēt ſuſpicionē fuci, & artificij, & lectorē dormitabundū, uelut ad rē no-uā expergefaciūt. Reperiūtur apud Chriſtianos dicēdi Vale famulæ diuerſæ ab his, nō tamen in to-tum damnandæ, mea quidem ſententia: Incolumem te nobis diu ſeruet Optimus Maximus Ieſus. Faxit Chriſtus auctor omnis ſalutis, ut nobis & quàm diutißime & quàm rectißime ualeas. Diu te nobis

ac

ac Reipub. sospitem uelit esse dominus Iesus. Huius generis formas si quis effingat accommodas, non arbitror reprehendendum. Cæterum alienas istas coronides, dureq́; adfectatas non feram: Vale in eum, qui uastum cingit fluctibus orbem. Validũ te seruet, qui mare & terras uarijsq́; mundum temperat horis. Quid enim terra mari cincta facit ad ualetudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digestus? Mollius erat: Ille qui solus sonat omnem ægritudinem, donet tibi, ut quàm optimè ualeas.

Periphrasis est Dei, nisi tu Neptunũ intelligas.

QVID POST VALE.

Post Vale, continẽter locũ & diem adscribũt ueteres. Locũ, uariè his quidem modis: Datũ Romæ. Datum è Roma. Scriptũ Mãtuæ, siue è Mantua. Aut omisso participio: Carthagine, Lutetiæ, Athenis. Ex arce nostra. E uilla paterna. Ex nostro Formiano. E castris Cæsarianis. E regia Britãniæ. Ex nostro Musæo. E naui. Ex Pandochæo. Nã hoc quoq́; nonunq̃ iuuat discere, ubi fuerit amicus q̃ scribit: & locus ac tẽpus nonnunq̃ excusat epistolã neglectius scriptã. Tẽpus priuatũ his fermè modis adscribitur. Ruri ad multam noctem. Puteolis prima luce. Ex hortis suburbanis. Inter cœnandum aut maximè à cœna. E paternis ædibus crepusculo. Ex littore marino ad lunã. Ex aula Cæsaris nocte cõcubia. Noctu, multa nocte, profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intempesta:

Causę duę cur nomẽ loci statim subijcim^r.

Tempus priuatum.

Sub

Tempus publicū.

Sub gallicinium. Ex balneis pomeridianis. Tēpus publicū his rationibus additur: Anno à Christo nato millesimo quingentesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingentesimo supra millesimum. Anno à uirginis partu, millesimo trecentesimo nono. Anno ab orbe redempto, post millesimum quingentesimū. Anno à Christo passo, sexagesimo sexto. Anno ab hominum genere restituto. Anno salutis humanæ. Quidam auspicantur annum à natali Christi, quidam à Calendis Ianuarij, quidam à die paschæ, quidam à festo Annunciationis. Atque ex hac re sæpenumero captio nascitur parum attentis quàm uarietatem expediret tolli è rebus mortalium. Veteres ab orbe condito supputabant. Græci numerabant Olympiades, quemadmodum alij indictiones. Romani primum ab urbe condita numerabant, mox per consules designabant annum, quod is magistratus esset annuus. Ascribitur & mensis, & dies mensis Romæ calendis Ianuarijs, siue Ianuarij. Ad calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad Idus Iunias. Pridie Calendarum Ianuarij, aut pridie calendas Ianuarij: quod posterius apud auctores probos est usitatius. Postridie calendas Octobris, uel calendarum octobrium. Tertio calendas Augustas, uel Augusti, uel ad tertium calendas Augustas. Recentius est autem, quòd quidam à principe mensis die supputant: Die mensis Iulij

Iulij uigesimo octauo. Errant autẽ, qui propositionem Ad, additam, existimant semper tempus reddere incertum. Etenim cùm M. Tullius frequenter sic adscribit diem. Ad XV. Calend. Februa. num ita potus erat, ut quo die scriberet ipse nesciret? Imò hic sermo sumptus est à Græcis, qui τῶν ἐν τέσσαρα dicunt pro τεσσάρων. Cæterũ si quãdo de tempore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licebit: Anno circiter nonagesimo supra millesimũ: Anno plus minus quingentesimo: Ad annos circiter nonaginta: Annos fermè nonaginta. Dies, qui Calendarum diem aut Nonarum, aut Iduum proximè antecedit, non est aliter designandus, quã per aduerbium pridie: Pridie calendas Ianuarias: is enim est ultimus dies mensis Decẽbris. Qui proximè consequitur, duplici modo notari potest: Postridie nonas Iunias: siue, Octauo Idus Iunias. Nec absurdum est, quod nonnulli nostris festis indicant dies: Natali Christi: Natalicio uirginis matris: Pridie natalis Ambrosiani: Ferijs Paschalibus: Die à natali Ioannis Baptistæ tertio. In scriptis, ubi cum periculo poßit errari in tempore, profuerit eundem diem, aut annum uarijs notis indicare: ut, Anno à Christo nato M.D. Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, postridie Paschæ. Etenim si scriptoris uicio contigerit deprauari numerum, unũ ex alio poterit restitui.

Id est, Ad quartum.

DE ORDINE EPISTOLARI.

ORdinem in epistolis, uel à natura, uel ab arte licebit petere, sed ab arte infrequētius. Nam si in actionibus forensibus omnis ferè dispositio à consilio sumitur, non præceptis: quantò magis id faciundum in literis, quæ leguntur, non audiuntur, & leguntur à docto non à uulgo? Postremò, quæ nullum omnino nonunquam habeant ordinem: & si habent maximè, melius dißimulant, quàm ostendunt. Quare superstitiose faciunt, qui libertatem illam epistolarem certis partibus alligant, atque eiusmodi seruituti includunt, cuiusmodi ne orationes quidem tenere Fabio placet. In simplicibus argumentis eum sequamur ordinem, quem consilium nobis dictauerit, non præceptiunculæ. In confusaneis epistolis, in quibus innumerabilium propè rerum aceruus congeritur: aut quidquid in buccam uenerit, ita effundemus: aut ordinē aliquē à tempore, loco, personis, aut reb. imaginabimur, eum crebris trāsitiunculis breuiter significamus. Quas quidē uel à similibus, uel à dißimilibus, paribus, imparibus, cōtrarijs, disparatis, relatis, fingemus in hunc modum. Habes animū monstrosum, nunc corpus accipe monstroso animo dignum. Mea in illum officia tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognosce. Sed hæc adhuc puer, iā quæ adolescēs designarit, referam. Verùm hæc tibi cum multis communia, illud tuæ propriæ laudis. Sed hoc leue, illud nō tollerandū. Sed hæc in suis sordibus esse fatet.

Li. 6. ca. 6. & li. 7. ca. 10. & li. 4. de narratione.

Trāsitiunculę vnde petendæ.

fatetur, ueniamus ad splendida. Sic episcopatum est assecutus, nũc audi quomodo gesserit. Sic emit magistratum, nunc dicam ut episcopatum administrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum & inauditum. Sed hactenus iocati sumus, ueniamus ad seria. Sed tristia mittamus, reuertamur ad lætiora. Habes Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe comœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendam. Sed hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad primas tuas habes, nunc reliquis respondebo. Minusculæ tuæ epistolæ respõdi, uenio ad maiorem. Priori tuæ epistolæ satisfactum est, ad alteram accingimur. Quæ hic gerantur audisti, nũc ad literas tuas ordine. Sed hæc me magnopere delectant, illud malè habet. Quid doleam habes, nnnc quid metuam, accipe. Sed hæc spes tantùm erat, illud iam tenebamus. Quantam rem susceperis, ostendi: nunc qua ratione perficias disce. Tuis de negocijs habes, nostræ uerò res sic habent. Prioribus tuis (opinor) respondimus, nunc ad posteriores accingar. Habes forensia, nunc domesticas res accipe. Rusticanas res habes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de meis nunc uicißim accipe. Sed iam satis diu de Republica, ad domestica ueniam. Sed hæc rumore tantum cognouimus, illa uidimus ipsi. Dixi ducem, nunc tibi paucis moderatorem descibam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne leniri quidẽ ulla

arte potest. Turpißima audisti, audi turpiora. Quid ingratius? sed audi etiã ingratiora. Omnib. fere de rebus habes, illud unum addam. Consilij mei rationem habes, nunc quid te facere uelim, aperiam. Sed iam nimis multa de externis, de nostris pauca modò memorabo. De partu, rectè: de diuortio, discrutior. De affinitate noua uoluptatem nuncias maximam, sed de Castiano uita defuncto, acerbum profecto nuncium. Huiusmodi transitiunculis commode excogitatis, tanquam ansulis quibusdam inter se connecti poterunt, quæ natura nõ cohærebunt: pariterq; fiet ne tanquam scopæ dissolutæ turpiter diffluat epistola, & legetur libentius, & intelligetur facilius, & hærebit diutius. Quare connexionibus breuibus & aptis crebriùs uti conuenit: non in hoc solum genere, uerumetiã in simplicioribus argumẽtis, quibus ea quoq;, quæ natura sunt perpetua, interscecemus, quo legentis animus subinde renouetur.

Cõclusio.

MIXTAE EPISTOLAE
exemplum.

Mixtæ epistolæ exempla, quanquam apud Ciceronẽ plurima suppetunt, maximeq; ex ijs, quas ad Atticum in Q. fratrem scripsit: tamen necubi nostram operam studiosi adolescentes desiderent unum subijciemus.

DOMITIVS LVCIO SVO
S. D.

Seculum

SEculum exisse scribis, quod ne litera quidem à nobis adfertur: quãquam impudens ὑπερβολῇ, nam seculum istud uixdum etiam trimestre: tamẽ ut me sine culpa incusari doleo, ita tuo nostri desiderio maiorem in modum delector. Nos uix demum post Vlysseos errores ad Musas rediuimus, nondum satis etiam placatas. Expostulant adhuc, & quæruntur sibi parum obtemperatum à nobis fuisse, qui quidem felicissimo literarum ocio relicto, tantis fluctibus memet iniecerim. Lucubrationes tuæ nitidissimis formulis excusæ, nuper in uulgus exierunt, bonis, ni fallor, auibus: nam passim & à distractoribus, & à studiosa iuuentute rapiuntur. Neque desunt tamen Momi quidam, qui Veneris sandalium calumnientur, ne nihil in absolutissimo opere reprehendant. Styli nouitatem subaccusant, id est, antiquitatem, quod ego tamen summam laudẽ interpretor. Quare tu hæc æquo animo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius cœlestis eruditio huiusmodi Momos non potuit effugere. Nos quoq; dialogum nostrũ incudi redditũ perpoliuimus: is iamdudũ in bibliopolarum est officinis, æditionis aleam subiturus. Cæterum modò ab Aristotele, cuius signa à pueris secuti sumus, desciuimus: eq; Lyceo & ambulacris illis, in Platonicam familiam transmigrauimus. Et adeò defectiõis non pœnitet, mi Luci, ut te quoq; ad meam Academiam solicitare non prius sim desiturus, q persuasero.

Vide Donatũ in vita Vergil.

Alludie ad peripatos.

ro. Verū de scholis aliâs, nunc ad politica. Hic omnia plausu, lætitiaq; perstrepunt. Mediolanū receptum, dux à uictore in Galliam deportatus. Galli successu uictoriæ sublati, maiora moliuntur, & iā Italiæ minantur. Nunc ad domestica ueniam. Cætera ut uolumus, nepotulus tuus iam mensem febricula adflictatur, sed medicus bene sperare iubet. A nobis neque pecuniæ parcitur, neque ulli rei, quæ ad illius ualetudinem curandā pertineat. Ambrosium, qui tibi debet, iam tuis uerbis sepiùs appellaui, sed homo planè faciem perfricuit: quare aut nomen condones censeo, aut obtorto collo hominem in ius trahas: etiamsi uereor, ne oleum & operā omnē luseris. Elabetur aliqua Prothæus: sed de hoc tute statues. Domesticæ res sic habent. Nūc ad tuam epistolam. De Britannia adeunda quid ita mihi in mentem inciderit, demirari te scribis: ita credo, quia parum feliciter euenit: Quid facerē? Orabat is, cui negare fas non erat, & per æstiuos menses in Gallia desistendū erat. Putabam esse aliquid, eadē opera & amicißimo homini gratificari, & insulam multorū literis nobilē uisere. Postremò, fatebor enim, nonnihil etiā nominis atq; emolumenti spes sollicitabat. Consiliū habes nostrum, nunc euentum accipe. Ad reditū usq; secunda oīa.

Nunciatoria Aeneidos. 6.

Facilis descensus auerni.
Sed reuocare gradū, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

Priùs quàm nauim conſcenderemus, in littore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Cæterùm placidiſsima nauigatione Geſſoriacum appulimus. Hic denuo portitor omnes crumenæ angulos rimatur, ac Douarienſem portitorem deuouet, qui ſibi prædam præripuerit. O ſceleſtum, inquies littus: imò amicum & ſalutare. Nam niſi me nudum Britannia remiſiſſet, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronum ſicas incidi, à quibus ſola me nuditas ſeruauit. Nam aduerſus hoc hoſtium genus nullis armis melius defendimur, quàm inopia. Lutetiam denique reuerſum febris æſtuantiſsima excepit, quæ loculos pariter & corpus exhauſit. Habes non mali conſilij peſsimum exitum. Quòd mihi de noui honoris acceſsione, tam ex animo gratularis, morem tu quidem antiquum tuum obtines, ut amiculi cõmodis propè uehementiùs, quam tuis ipſius gaudeas. De Caſsij morte næ tu mihi luctum acerbũ annũcias. Quòd Vari nebulonis improbiſsimi impudentiã fregiſti, ô q̃ factum bene. Sed quid ais: Petroniúmne gladiatorio animo ad te uiã affectare, et tibi tã odioſum negociũ faceſſere? An hoc quoq; portentũ tuæ uirtuti fata deſtinarũt? Quòd Antonius de nobis amãtiſsimè et loqtur & ſentit, noui nihil nũcias. Quòd librũ tã impẽdiò carpit Zoilis, incredibile q̃ mihi placeã, ut illi me intelligo magnopere diſplicere. Fratres è turpi ſimultate te auctore in gratiã rediſſe, ſerio gaudeo. Dabis

Lamentatio.

Gratia.

Monitoria.

Officiosa. operam, ne quando quod sartum est, rescindatur. Nepotem tuum tam solicitè mihi toties abs te commendari, subiracunde fero. Ignosces, non tibi concedo, ut ille tibi magis curæ sit, quàm mihi, etiamsi eum amas plurimum. Quòd hæreditaria pecunia es auctus, neque me uis tibi gratulari, neque gratulandum puto. Quis enim non uel Crœsi diuitijs huiusmodi hominis consuetudinem antepofuerit? Sororem tuam filiolo auctam, te nepotulo, uolupe est. Eam rem spero Superi bene fortunabunt: Generum tibi uoluptati esse gaudeo. Ah in filium nimium sæuis. Memineris facito illum & hominem esse, & puerum, téque idem quod ille est fuisse. An illum uis repentè nasci senem? Age, mitte hanc noxam me peccatore, meóque periculo. Ad me recipio, illum posthac emendatiorem fore. Sed ô Deum immortalem: quantos risus tu mihi nuncias? Itáne Sabellius bibit, & fugit? Multum æris reliquit, sed alieni. Tandem fatearis oportet me uatem esse optimum. Quanto ante fugam istam prospexi, & præcinui? Consilium tuũ de nauigando neutiquam probo. Terrent me hyberni menses: sinus naufragijs infamis: tua ualetudo nõdum etiã confirmata. Sed de hoc ipse uideris, me certè autore nõ facies. De puero amandando, sanúsne es? Certè differ in reditum meũ. Quòd de filiæ nuptijs cogitas, ego tuæ sententiæ uehementer subscribo. Habes ad omnẽ epistolam tuam. Sed heus tu illud unũ me su-

Marginal notes: Gratulatio. Deprecatio. Iocosa. Monitoria. Dissuasoria.

me fugerat, fundus tuus si est uti describis, supra Domesti-
modum me delectat: tum ædificium, euge quàm sci ca.
tè abs te cogitatum. Iam istuc gestio reuolare, ut in
Academiola nostra ab omni urbano strepitu semo-
ti pariter philosophemur, certemusque, utrum e-
go te ad Academicorum partes abducam, an tu me
per fugam in Peripateticorum familiam reuoces. Iocosa.
Hæc meditare dum accurro. De ædificio te, quan-
quam architectum tantum, tamen hoc unum ad-
monebo, ut cœnaculum speciosis frequentibusque
luminibus illustre fiat. In hortis platanus sit patu-
lis diffusa ramis, & propè fonticulus aqua frigida
subscatens, ut Musas quoque, si quando uidebitur,
poßimus arcessere. Respondimus tuis, nunc quid Transitio.
hic agatur accipe. Nos certè hîc in grauißimo æ-
stu, tamen frigemus. Pontifex meus montes qui-
dem ille aureos promittit, sed promittit tantùm,
mittit nihil. Cæterùm spe Craßi diuitias uinci-
mus. Vt ut res cadent, nos certè utemur foro. Tu mi
N. toto pectore, id quod per te facis, in nominis Exhorta-
immortalitatem incumbe. Iam orbis prope uniuer tio.
sus ingenij tui expectatione suspensus, nescio quid
cœleste sibi de tua uirtute promittit: & cum in
locum res adducta est, ut desistere turpißimum fue
rit. Nos hîc gloriæ tuæ propagandæ magno arde- Commen-
mus studio. Nepotulos meos ideo tibi non commē datio.
do quoniam commēdatißimos esse scio. Scripseram
hæc multa quidem nocte, postridie daturus: et ecce Transitio.

tibi ante lucem, de repente Lucilius adest: uixq; rè salutatum ecquid abs te literarum apportat, rogo. Negabat quidquam esse scriptorum, sed multum omnino rerum nouarum tuis uerbis nūciauit. Primum nauigandi te mutasse consilium, id quod ego utriusque nomine uehementer gaudeo. Caminij fucatā beneuolentiam in apertam simultatem tandē erupisse, adeò moleste non fero, ut etiam gratuler tibi. Nam personatus amicus damnum dare poterat: apertus hostis, quid tandem est quod poßit nocere? Quòd pro nostra existimatione tantam cum inuidentißimis hominibus dimicationem suscepisti, non ego tibi tanquàm pro nouo officio gratias agam, cùm id facere nunquàm desinas. Quòd de adiungenda Demetrij affinitate nos consulis, quàmquam ipse concilio abundas, tamen in reditum nostrum rem proferas censeo. Corā agere præstabit. Plura tecum garrire libebat. Quid enim faciā libētius? Sed iam dudum accinctus tabellio literas efflagitat. Quare ualebis ipse, nostrosq; omnes ualere meis uerbis iubebis. Datum Aureliæ Nonis Decēb.

Gratulatio

Gratiarum actio.

Monitoria

EPISTOLARVM GENERA.

In eos, qui tria tantū epistolarū genera esse conten. Lib. 2. epi. 3

HViusmodi literarum genere ex uarijs reb. consarcinato, familiares inuicem persæpe utuntur. Nunc simplicium genera proponemus. In præsentia ne cōsilij quidem est omnes epistolarum formas recensere: id quod nō min⁹ infiniti negocij puto, q̄ Libycas harenas pernumerare. Nam quod

M.T.

M.T adCurionẽ tria epiſtolarũ genera facit, nõ id agebat, ut ſingulas literarum ſpecies diſtingueret, ſed ut propoſitæ complexioni ſeruiret. Ea uerò diuiſio, quæ non ex argumẽti uarietate, ſed ex characteris cõditione ducitur, parũ mihi uidetur ad docẽdum appoſita. Quòd ſi quis ex argumentorũ differentia formas cõmetiatur, cũ illorũ infinita ſit uarietas, quis erit formarũ modus? Quid enim eſt in rerum genere, quòd literis nõ committatur: In his gaudemus, dolemus, ſperamus, metuimus. In his ſtomachamur, expoſtulamus, blãdimur, querimur, iurgamur, bellũ denũciamus, in gratiã redimus, conſolamur, conſulimus, deterremus, minamur, excitamus, cõpeſcimus, narramus, deſcribimus, laudamus, uituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paſcimur, conuiuamur, nugamur, ſomniamus deniq;, ecquid tandem non? His tanq̃ certiſſimis miniſtris, omnes animi affectus, his publica, his priuata, his domeſtica credimus. Quare in re per ſe infinita eam moderationem adhibebimus, ut neq; ſumma tantùm genera ponamus, neq; minutiſſimas quaſq; partes fruſtulatim conciſas perſequamur, ne aut nimia paucitas ſtudioſis nõ multum afferat adiumẽti, aut immodica diligentia id demũ, quod ait Fabi⁹, aſſequamur, ut cũ nimis multa, nec dum tamen omnia uideamur dixiſſe. Li. 5 ca. 10.

TRES OMNIVM GENE. fontes.

Rheto

Cice. 2. de Orato. & Quintili. Lib. 3. c. 4.

RHETORVM plerisque tria causarum genera placuerunt: suasorium, encomiasticon, & iudiciale. Ad hæc tanquam ad fontes plerӕque literarum formæ referuntur, ut suasorio has ferè partes subijcias: conciliationem, reconciliationem, exhortationem, dehortationem, suasionem, dissuasionem, consolationem, petitionem, commendationem, monitionem, amatoriam. In demonstratiuo genere uersantur descriptiones personarum, regionum, prædiorum, arcium, fontium, hortorum, montium, monstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparum. Ad iudiciale genus hæc fere referuntur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, inuectiua, deprecatio. His tribus quartum genus accersere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Eius euiusmodi fermè species esse possunt. Narratoria, qua rem apud nos gestam longè positis exponimus. Nunciatoria, qua nouarum rerum quippiam annunciamus, siue de publicis, siue priuatis, siue etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatem nobis iucundam esse testamur. Lamentatoria, qua uel nostra, uel necessariorum incommoda deploramus. Mandatoria, qua negocij quippiam alij nostro nomine gerendum cōmittimus. Est, quæ gratiarum habet actionem, quo nobis gratum fuisse benemerentis officium declaramus. Collaudatoria, qua

qua puerum, aut qui in nostro sit imperio, officio functum laudamus. Officiosa, sic enim uisum est appellare, qua operam ac studium ultro pollicemur amico. Iocosa, qua cuiusquam animum festiua urbanitate delectamus. Verùm de his prudens supersedebo, propterea quòd ut incantatores certas quasdam preculas, ita isti formulas quasdam præscriptas habent, ut ne apicem quidem sine summo rerum humanarum diuinarumque discrimine putent demutari posse. Nos eorum conatus nostris præceptionibus adiutamus, qui ad optimum scribendi genus adnituntur: non qui uel arrogantissima superstitione, quod semel arripuerunt, id pro optimo defendunt: uel ad sordidissimum lucellum toto pectore inhiantes, pro optimis pessima sequi malunt. Quid enim ijs præcipias, quibus ea demum epistola optima est quæ quæstuosissima? His desputatoriam, suscitatoriam, doctrinalemque adijcias licebit: in quibus & theologicæ & ethicæ contineri possunt. Neque uerò me præterit, apud Græcos esse, qui epistolarum genera diuidant hunc in modum, ut φιλική dicatur, qua amicus scribit amico: συστατική, qua quempiam alteri commendamus: μεμπτική, qua desideramus in aliquo officium: ὀνειδιστική, qua cupiam exprobramus ingratitudinem: παραμυθητική: qua consolamur adflictos in rebus aduersis: ἐπιτιμητική, qua increpamus aliquem lapsum: νουθετική qua libere admonemus quod

Notat formularios.

Hæc ex principio voluminis I. epistolarum. Græcarum.

ſit agendum, quid non: ἀπειλητικὴ, qua dominamur alicui, metum inijcimus: ψεκτικὴ, qua morum improbitatē alicui exprobramus: ἐπαινετικὴ, qua collaudamus aliquem officio functum: συμβουλευτικὴ, qua consulimus, quid nobis uideatur optimum factu: ἀξιωματικὴ qua deprecatores intercedimus pro aliquo q̃ deliq̃t: ἐρωτηματικὴ, qua ſciſcitamur, aut percōtamur ab alio, quod ſcire cupim⁹: ἀποφαντικὴ, qua percontanti reſpondemus: ἀλληγορικὴ, qua tectis uerbis ſignificam⁹ cuipiam, quod ab eo ſolo, cui ſcribimus uolumus intelligi: αἰτιολογικὴ, qua reddimus cauſas cur aliquid aut factum non eſt, aut non eſt futurum: κατηγορικὴ, qua quēpiam incuſamus: ἀπολογητικὴ, qua nos purgamus: εὐχαριστικὴ, qua gratulamur amico ſuam felicitatem: εἰρωνικὴ, cùm diuerſa ſcribimus, ac ſentimus: ἀπευχαριστικὴ, qua gratias agimus pro officio in nos collato. Has epiſtolarum formas tantum recenſent, & exemplum qualecunq; ſubijciunt, nec indicant qua ratione genus unumquodq; tractandum ſit. Quod ſi maximè facerent, tamen ipſa generum diſtributio nō uidetur ab ulla ratione profecta. Nā quod appellant φιλικὸν, non ab argumento ſumptū eſt, ſed à perſona. Alioq̃ quos familiariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, exhortamur, cum his iocamur, aut expoſtulamus. Extat & Philoſtrati præfatio, de charactere epiſtolæ admonens nos, quòd epiſtolam nō oporteat nec Atticam eſſe plus

ſatis

satis, nec omnino carere Atticismo: quod hoc ipso figurata sit, quod figurata non est: quod tametsi ciuilis sit, tamē non abhorret à multitudine: quod in breuioribus epistolis liceat circulum absoluere, in prolixioribus non item, nisi uel in calce, uel in epilogo, uel in epiphonemate: quòd perspicuitas præcipuè congruat epistolæ. Hæc ut sunt ab illo festiuiter Græcè scripta, ita non uideo quid adiuuent adolescentes ad rectè scribendum. Nos igitur iuuentutis industriæ consulere pro uirili cupientes, diuersam generum distributionē sequi maluimus. Sed ecce properantem alio me uelut è cursu reuocat, auremq; uellicat secretariorũ chorus, qui principibus sunt ab epistolis. Itane nostri, inquiũt, ὥσπερ τῶν μεγαρέων οὐδεὶς λόγος. Verum his difficilè sit aliqd præscribere, quorũ calamus liber nõ est. Sed quēadmodum præcepit Martialis, ut coquus habeat gulam domini: itidem isti coguntur affectui principum seruire: quos illud tantùm obiter admonebo, ut ubiq; doctam sermonis facilitatem ac perspicuitatem sectentur, ac decori cũ primis meminerint. Id metiendum erit non ab ipsorum animo, sed ab eorum fortuna moribusq;, quorum nomine scribunt. Hactenus igitur epistolarum genera quatuor proposuimus, & suas cuiq; generi formas subiecimus: nunc ordine de unaquaq; specie præcipiemus.

Id est, ut Megarensium nulla ratio.

QVID INTER EXHORTATIONEM & SUASIONEM.

Ac pri-

Vide an rectius docēdi gratia legi possit.

AC primum finitimæ admodum inter se sunt exhortatio, & suasio, quas nos tamen dicēdi gratia separauimus: idq; fecimus neque sine exemplo, neque citra iudicium: propterea quòd & ueterum nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatiuo disiunxissent, & ipsi nonnihil discriminis perspiceremus. Siquidem nec eodem tendit utrunque, neque uia dißimili. Nam suadendo id agitur, ut uelis: exhortando, ut audeas. Suasio probationibus docet: exhortatio stimulis excitat. Suasor sententiam mutat: exhortator animū addit. Suademus aut errantibus, aut certè hæsitantibus: exhortamur cessantes, aut etiam iam currentes. Quare si rem ad uiuum excutiamus: exhortatio suasoriæ epistolæ pars erit, nempe epilogus, qui affectibus constat, non argumentis. Neque enim suadenti sat erit, quid sit optimum factu docuiße, nisi & stimulos subijciat, ne uel difficultate, uel periculo deterriti, uel ignauia retardati, quod optimū esse uiderimus, non sequamur. Sed ut in suasionem fere semper incidit exhortatio, ita in hac non rarò continget uti suasione. Est autem utrunque officiosum literarum genus, cuiusque usus maximis minimisq; in rebus quàm latißime pateat. Atque hoc maiore cura diligentiaq; nobis erit pertractādum.

DE EXORDIO EPIstolarum.

Sed

SED illud unum priùs in genere studiosis ado lescentibus præcipiemus, ut pistolam scriptu ri non statim præcepta respiciant, aut ad libros, unde uoculas sententiolásue aliquot mutuentur, confugiant: sed priùs res, de quibus scribere constituerint: solertiβima cogitatione dispiciant: tum eius, ad quem scribitur, naturam, mores, affectusque omnes perspectos habeant: quantum etiam ipsi apud eũ uel gratia, uel autoritate, uel meritis denĩque ualeant. Eque his omnibus diligenter pensiculatis, epistolæ tanquàm uiuum exemplar ducant. Quo constituto, tum demum nihil equidem morabor, quò minus locos aliquot ex autoribus petant, undè tum uerborum optimorum tum sententiarum copiosam suppellectilem poβint mutuari: eaq; oĩa oportebit commodè demutata ad rem præsentẽ accommodare: ne ueluti malè assuta, maleq; conferruminata, hoc ipso furtiua deprehẽdantur, quòd pesſimè cohærent. Quin Maronis ingenium potiùs imitemur in alienis asciscendis, ut non aliundè corrogata, sed domi nostræ nata uideantur.

Imitatus est Fab. li. 7. cap. vlt.

Vide Macrob. li. 5. Satur. c. 1. 2. & 3.

De exordienda epistola illud etiã in uniuersum trademus, hoc in genere principij rationẽ esse minus difficilẽ, quàm in orationib. Propterea, quod illic sæpè fit, ut orator iudicis animũ, et mores penitus pernosse non potuerit: & quoties apud cõplures cognitores agitur, hoc etiam accedit difficultatis, ut quo alius cõciliatur, eo propter diuersum in

Vide Fab. lib. 4. ca. 1.

genium alienetur alius. Et qui unicuipiam epistolam mittit, non difficulter poterit exploratum habere quibus ille rebus soleat commoueri: quòd etiam si nulla interceßit familiaritas, id quod fere fit, tamen diligenti percontatione licebit peruestigare. Quare præter ea, quæ de colligenda beneuolentia, attentione, docilitate, quæq; de animorum motibus Rhetorum literis præcipiuntur, & proprij cuiusq; mores, uel conuictu familiari, uel curiosa diligentia percepti, peculiarem quandam exordiendi materiam ministrabunt. Porrò, si ad parum notum scribetur, hoc commodior erit oratoris, quàm scriptoris conditio: quod illi obseruatis iudium uultibus, mutare quædam ex tempore: & si quid aliorsum quàm expectarat, rapi uiderit, corrigere dicendo: aut si præsenserit, declinare, liceat: cùm epistola semel reddita, neq; fronti legentis poßit obsecundare: & is, qui leditur scriptura, soleat relegendo dolorem suum exasperare, cui periculo conueniet exactißima cura occurrere. Ac cùm inter se norunt, non est difficilis principij constituendi uia, maximeq; præterea uaria. Nam in actionibus multis modis delinquitur in exordiendo: si nimium longo, si uulgato, si communi, si translato, si altiùs petito proœmio quis utatur. Ad ea literarum est libertas, ut unde libet initiũ sumere liceat, modò id sit eiusmodi, quod illum ad id, quod paras, præparet. Veluti si quis pecuniam mutuam rogaturus

Vide Fab. li. 4. cap. 1. Et Cic. de Inuen. vnde hæc sumpta.

Frons index animi

De viciosis exordijs Cice. lib. 1. de Inuent.

rus, statim in epistolæ initio de quopiam nunciet, quòd ille ob amorem nominis eius, singularem simultatem aut odium amarum cupidißimè sit accepturus: uel si quis amico, quem non ignoret accuratè scriptis literis impense delectari, fabellam aliquam quæ lepidißimis uerbis fucatam recenseat: deinde inter alia quædam ita de mutuando sermonem interijciat, ut quouis potiùs, quam huc superiora illa spectasse uideantur: nónne alienißimũ initium fecerit, in oratione non ferendum, in epistola scitißimum: Vbi illa etiam simulatio plurimũ obtinet gratiæ, quando nos aliò, quàm destinauerimus, delabi: aut longiùs amore rapi fingimus, quã initio constituißemus. Erit aliquoties, à re media, aut omnino præpostere ingrediendum, modò ita simulemus, non etiam obliti nostri fluctuemus, eãque ipsam erroris adumbrationem scito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Eaq; incredibili quadam amoris magnitudine dicemus accidere, qui neque modum nouerit, neque ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuò incipere, ubi desinendum erat: proterea quòd dum scribimus, coràm cum charißimis hominibus sermonem nobis serere uideamur. Quare obliquo illo procemij genere, quod Græci ἔφοδον, Latini insinuationem dixere, in actionibus non nisi tribus demum temporibus utendum putant: quum aut negocij turpitudo, iudicẽ à nobis uehementer abalienauit: aut qui

Vide Quintilian. lib. 7. cap. ult.

antè dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis longa, auditoris animum defatigauit. At in epistola, quoties uidebitur, obliquè ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum assumere principium, dum quacunq; uia tamen ad rem conferat. Neque hoc, ut in dictionibus, ita & in literis uiciose uidebitur fieri, eò quòd illic auditor unum quiddam expectat: ad quod dum festinat, fastidiat necesse est, quidquid aliò ducere uideatur. At in epistola, quia contrà fit, id quod per dissimulationem assumitur, non ingressus uiciosus, sed separata quædam epistolæ pars uidebitur. Rectum uerò exordium, his omnino rationibus constituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt ij, qui de arte conscripserunt. Sed oportebat eadem præcepta, quæ illi rectè ad forenses causas accommodarũt ad proprietatem epistolarum deflectere. Alioqu quid tandem erat, uel fructus, uel negocij, quæ fu issent à ueterum permultis accurratissime opti meque perscripta, denuò uel eadem uel deteriu scribere: id quod ab omnibus qui de hoc genere tr ctauerunt, factum uideo? Repetunt è Cicerone, qu modo exordiendum: quot narrationum genera quomodo partitione constituenda controuersia quemadmodum narratione aperienda causa: qui bus argumentis uel communiẽda nostra, uel adue sariorum coarguenda: quot epilogorũ species: dei de quid in compositione fugiendum, aut sequendi

De recto exordio quo in rebus honestis vtimur

de s

de sermonis elegantia, de luminibus. Sed Deum immortalem quid hæc propriè ad epistolam? Aut si maximè ista discenda sunt, ita uti sunt, quantò rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquentiæ fontibus, quàm è corruptis istorum lacunulis? Vt omittam interim quædam etiam illic præcipi, quæ ad epistolam pertinere ne poßint quidem: puta de persona litigatoris, & oratoris: de circumstantium persona: de subijcienda re pro homine: de homine pro re submittendo: de constituenda quæstione. Nisi fortè quædam ex his in criminatoriam epistolam incidere uidebuntur, sed etiam si incidunt eadem, tamen incidunt aliter. Ergo si quando res hortabitur, ut eius, ad quem scribimus beneuolentiam, aut conciliemus, si dubius sit animus: aut redimamus, si læsus: aut augeamus, si res erit durior: aut excitemus, propter diutius intermißam necessitudinis consuetudinem. A personis his fere modis fauorem captabimus, si nostris parentibus cum illius maioribus, arctißimam charitatem, copulatißimam consuetudinem intercesßisse dicemus, plurima utrinq; extitisse officia: si eam & beneuolentiam nobis tanquam per manus & hæreditaria successione traditam, nunquam neglectui fuisse dicemus. Verum amorem, quem ueluti cum nutricis lacte imbibissemus, unà cum ipsis annis accreuisse, & primum quidem fatalem potius fuisse, quàm iudicio constitutum: nunc consuetudine, officijs pluri-

Quomodo captanda beneuolentia à personis.

Alia ratio. mis sic esse confirmatum, ut nullo prorsus casu con uelli poßit. Præterea quanta semper patris illius, aut patrui, aut matris fuerit in nos charitas, aut nostrorum in illum, & quàm nos illos inuicē studiose, quam obseruanter coluerimus, aut ille nostros. Quòd si auitam, paternamq; amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos solere maiorum suorum neceßitudines repetere, qui ipsi nullis amicitiæ uinculis essent coniuncti: quemadmodum auita facinora narrant, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc neceßitudinem non tanquam hæreditaria sortè temerè obuenisse, sed à nobis ipsis & natam, & educatam, initio quidem ingeniorum studiorumq; similitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde conuictu coniunctißimo mutuis officijs: postremò mutua uirtutum utriusque admiratione sic coaluisse, adoleuisse, maturuisse, ut iam nihil accedere posse uideatur, uel ad beneficiorum cumulum, uel ad amorū magnitudinē. Tum nominatim quo in loco, & quē admodum, quibus communibus studijs puericiam, aut etiam ephebiam transegerimus, quas uoluptates, quæ incōmoda, quæ pericula communiter tulerimus. Hæc omnia iucunda cōmemoratione refricabimus. Solemus enim grandes eiusmodi rerū mutua recordatione mirè delectari: & consueuit plerūq; ex his inter pueros initia beneuolentia, in serā usq; senectā, multa cum uoluptate perseuerare. Porrò

A similitudine studiorum.

si qu

si qua propinquitas, si qua affinitas intercedet, sic natura coniunctißimos fuisse dicemus, ut longè tamen mutua charitate coniunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla esse cognationis uincula, quæ nostros animos arctiùs, aut iucundius, aut etiam tenaciùs alligent, quàm neceßitudinis: sine his cognationē aut affinitatem molestam quoq; haberi: ubi hæc adsunt, illa non magnopere requiri. Nullum esse præstantiùs firmiusq; neceßitudinis genus, quā quòd à uirtute pulcherrimisq; studijs cœperit initium. Affinitatis copulam diuortio dirimi: cognatorum charitatem simultate rescindi: beneficijs cō flatam beneuolentiam, alterutrius ingratitudine in odium uerti solere: tum contractum amorem temerè euanescere: eam demum copulam, quam uirtutis admiratio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipsam immortalem esse. Proderit & illius in nos merita, cum gratitudinis significatione uehementer exaggerare: nostra uicißim in illum, multa cum uerecundia ac figurate significare. Qui nostri de illo sermones, quàm penitus infixa memoriæ: quantopere illius literis delectemur: ut illius commodis gloriaq; magis etiam ex animo gaudemus, quàm nostrapte: quodq; incommoda illius nō paulò acerbius quam propria feramus: quantam pro illius dignitate, fortunaque, curam, studiumq; præstiterimus: quàm acrem contra maleuolentium improbitatem, dimicationem sustineamus.

Ab amore ex admiratione uirtutis nato

Ab illius meritis.

A nostris incōmodis.

Ab officio

Ab eruditione. Postremò, uel eruditionem, uel uirtutem quampiam in eo laudemus: nostra si qua erunt laude digna uerecunde commemoremus. A miseratione beneuolentiam captabimus, si nostram fortunam, aut eorum quos commendamus, flebiliter exponemus. Ab aduersariorum persona fauorem aucupabimur, si quas minas, si qua conuicia, si quam contumeliam illius causa nos pertulisse narrabimus, ab ijs qui & ipsum & eius nomine nos quoque habent inuisos. Contrà, quid nos in illos, aut fortiter contumelioseúe dixerimus, aut inimice fecerimus. Sed hæc suis in locis. A re præparatiores reddemus, si negabimus ulla ex parte ad nos pertinere quo de scripturi simus, ad illum magnopere: nobis illic neque seri, neque meti, nisi quòd amici charißimi commodis haud secus atque nostris commouemur: si præterea negocij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, necessitate, aut huiusmodi quapiam commendatione excitabimus. Si iubemus animo minime oscitanti legere, propterea quod longe plus momenti sit in re, quàm præ se ferat. Si quantopere cum nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouimus, curæ sit, quantiqúe referat, aperiemus. Quòd si res ipsa durior esse uidebitur, blandimentis præleniemus, prudentiam illius obtestabimur: ut quæ nos aptitimo amantißimoq; studio dicturi sumus, ea pro sua uetere mansuetudine, in optimā partem accipiat.

Margin notes: A miseratione. Ab aduersario. A re. Ab illius prudentia.

Rem

Rē eiuſmodi negabimus eſſe, cuiuſmodi primo ſtatim occurſu uideatur, tum ſi maxime dura ſit, tamen admonebimus quantulū amaritudinis, ſumma utilitate compenſet. Sed hæc, quoniam neque propriè exordij ſunt, neq; in genere commode præcipi poſſunt, in ſuum quæq; locum transferemus. Neq; omnino eam exordiendi formam improbauerim q̄ uideo neotericis ſcriptoribus nimio placuiſſe, ut à peructuſta quapiam ſentētia factóue memorabili in epiſt. ingrediamur. Quod genus ſit: Scio non temere ſcriptū eſſe à Flacco: quē cui commendes, etiam atq; etiam aſpice, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem. Nec ignoro iudicium tuum exactum, cui non temere quiuis probatur. Sed tamen tot modis exploratum habeo cuius iuuenis ingenium, ut illum non dubitem tibi uel meo periculo commendare. Item Hercules olim aduerſus hydrā Lernæam & cancrum congreſſurus, coactus eſt alienam opem implorare, qui ſolet opitulari cæteris. Ego unus cum tot monſtris dimicans, ijsq; ſubinde nouis exorientibus, quid faciam?

Exordiū à communi ſententi.

L. I. epi 19.

A facto memora.

ABRVPTVM EPISTOlæ initium.

SAtyrica illa, et ueluti ex abrupto principij ſpecies, in iocoſis & familiaribus mire decet, qualis eſt illa Ciceronis: Itáne præter litigatores iſtos nemo ad te uenit? &, Deum immortalem, quid ego audio? Sic eſt, inquam, uti ſcribis. Siccine igitur ueterem

Lib. 12. ad Cornificium.

terem amiculum negligis? Ergo mutabimus senten tiam, quando tu quidē hoc tantopere censes: Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas. sic isthæc ut scribis, res habet. Hui quis te tā esse uirū credidisset! Eho, quid ais obsecro? Ringitur Zoilus! Ne tu mihi album apportas nunciū. Hu

Vsus. iusmodi figuris id assequimur, ut non mutam epistolam epistolæ, sed uiuo sermoni uiuum item sermonē referre uideamur. Et quoniā utrinq; missæ acceptæq; literæ, mutuū alloquium imaginantur, pulcherrimū fuerit, quam rē repræsentant, eam quā appositißime adumbrare. Porrò solennes illas commendationes, quas iā ex more præsumunt, aut prorsus omittēdas, aut in epistolæ calcē cēseo traducēdas. Quanq̄ ubiuis etiā imperite uidetur fieri, ut nosmetipsos cuiquā cōmendemus, sed offerimus magis ac dedicamus operā nostrā. Alios cōmendamus, id est, laudamus: ut beneficio digni uideātur.

DE EXHORTATORIA EPISTOLA.

Adfectus. QVoniā exhortatoriū genus, quod Græci παραινετικὸν uocant, adfectibus fere constat, quos iuxta sapientū multorū sententiā, natura uocis tanq̄ stimulos quosdam ad uirtutem perfectā ac pædagogos addidit, animaduersum nobis penitusq; perspectum esse debet, quæ sit humani animi natura: quæ uarietas ingeniorū: quē quæq; res adfectum pariat: quibus quisq; rebus maximè ducatur: à

tur: à quibus abhorreat. Qua quidem in parte proprie facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rethorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epistolam conficiendam satis esse putabimus. Ergo ex his potißimum locis extimulandi animi rationes petemus. A laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, æmulatione, expectatione, exemplis, obsecratione. Loci.

A LAVDE.

A Laude bifariam exhortabimur, ut tũ rem ipsam laudemus, tũ hominem. Re laudanda excitabimus, si piam, si magnificam, si gloriosam, si rarã, si nouam, si arduam, si hactenus intẽtatam dicemus. Quanq̃ hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Personæ collaudatio in exhortãdo plurimum habet usus. Nã & honos unicè uirtutẽ excitat alitq;. Et ita mortaliũ animos natura finxit, ut uix quisquã adeò demisso sit pectore, quin laudibus erigatur. Quare studiose cohortationis monita multa cũ laude miscebimus, id q̃ Cicero & factitat, & factũ à se refert, ut exhortandi artificium quoddã indicare uoluisse uideatur. Ergo ab hac partè commouebimus, si ab eo bene gesta artificiosa laude dilatabimus: idq; tum à modò, tum à loco, à tempore, tum à persona, à difficultate rei: per collationem, per fictionem, alijsque amplifi- Lege. Fab. li. 8. ca. 4.

candi

candi modis, de quibus suo loco nonnihil attingemus: propterea quod cum plærisq; in generibus plurimum ualent, tum ad hoc proprie præcipueq; pertinent. Si quæ pulcherrime adhuc perfecit, ab omnibus in cœlum tolli dicemus, ut quæ feliciter & strenuè cœpta, pari aut maiori etiam animi magnitudine pergat, hortabimur: nihil illius immortalitati præter extremam manum deesse: eam imponere non tam esse ardum, & negociosum, quam ad tuendã, quæ iam uirtute parta sit gloriam, necessarium, ut qui eatenus omnes reliquerit, in hoc tanquam extremo actu bonus artifex seipsum superet. Si generis claritatem, si fortunæ splendorẽ, si nobilitatem, si dignitatem, si imperij præstantiam, si ingenium, si uires, si sapientiam, si uirtutem, si ætatem, si rerum usum extollemus: ac ne quid his indignum admittat, admonebimus. Itaque rei dilatatæ præstantiam cum eius uirtutis amplitudine commetiemur: dicemusq; illius diuinam uirtutem, huic tam præclaro muneri unam parẽ inueniri. Ac rei quidẽ securior est amplificatio, personam uerò quemadmodum laudes, nonnihil refert. Sunt enim alij paulò inaniores, qui laudẽ etiã apertiorẽ facile cognoscũt. Est ali⁹ morosiore natura, cui malè si palpere, recalcitrat undiq; tutus: quare ille plenius, hic laudãdus figurati⁹. Tãtum ad mores attinet. Neq; nihil in ætate discriminis. Siquidem iuuentus quoniam & ætatis uicio, et

Ex Satyris Horat.

rerum

rerum imperitia tumet, apertiore laude tanquam applausu clariore, cristas attollit, & senectus decrepita ob deficientis ætatis infirmitatem laudationē libenter accipit. At matura illa & uirilis ætas quo magis suis confidit uiribus, quoque longius, uel à puerorum ineptia, uel à senum deliramentis abest, eò tectius minusq; scenice laudari debebit. Ergo apud uiros natura seueriores, laudandi inanitatem figuris obtexere conueniet: ut aut occupatione laudem dißimulemus, aut contrario ductu orationis tanquam obiurgantes, maiore fide laudemus: aut in alteram quampiam personam laudationem eam transferamus. Quouis demum artificio apertum Gnathonismum effugiamus.

Sic aliquā do laudat Turnum Vergil. vt crescat Aeneæ virt.

A SPE ET METV.

PEracre res utraq; calcar habet, tū ad excitandos animos mortaliū, tum ad sustinendos, ne rerum magnitudine defatigentur, spes premiorum & incommodorum metus: quorum alterius quidē in adhortando propriæ sunt partes, alterius in deterrendo. Vtrunq; in genere deliberatiuo latè tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquā suasorio epilogo, commodorum, incommodorumq; summam, breuiter & non sine amplificationibus, tanquam in conspectu ponamus, immortalitatem, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentū diuersa-

uersa ex parte, inferos, æternos cruciatus, turpitudinem, ignominiam, egestatem, dolores, tumultus. Quod si utrisq; partib. uno in genere, id quod plerunq; fit, utemur, per antithesin, cōmoda dilatata cum incommodis item exaggeratis conferre oportebit. Ex quibus quenque rebus maximè duci senserimus eas res studiosius ampliatas, frequentius ingeremus: puta ambitioso honores: auaro emolumentum: seni uitæ tranquillitatem: itemq; de reliquis: contra ut quidq; maxime inuisum esse cognouerimus, ita quàm atrocißime ac celeberrime proponendum. Deinde laborem, quo uel tanta commoda petuntur, uel incommoda uitantur, per depressionem oportebit extenuare, ac postea per contentionem componere.

AB AMORE, ODIO, *miseratione.*

VEhementer commouerimus, si eorum quorum nomine pericula subeuntur, charitatē commemoratione renouabimus, & artificio alleuabimus: ut in patriā, parētes: in liberos à natura insitam pietatem: in bene meritos amorem: in amicos neceßitudinē: in præstantes uirtute uiros obseruantiam. Rursus si odium & atrocitatem, in eos, cōtra quos dimicatio suscipitur, quā grauißime exaggerabimus. Neq; enim amāti solum, quod antiquitus dictum est, nihil est difficile, uerum idem & odiū præstat. Quare utrunque calcar admouebimus, et

hinc

hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum atrocitatem cornibus aduersis conferemus: ut pro sanctißima Christi religione, contra teterrimam Turcarũ superstitionẽ pro coniugibus, pro liberis, contra nefarios parricidas: pro fidelißimis socijs, contra crudelißimos hostes: pro charißimo honestißimoq; amico cõtra maledicẽtißimũ sycophantã. Idem & ijsdem rationibus efficiet cõmiseratio: si amicorum sollicitudinem, inopiam, luctum sqallorem è regione inimicorum potentiam, ferociam, audaciam, insolentiam proferemus. Sed hos affectus, quemadmodum oporteat suscitare, & augere suscitatos, à Fab. plenißime traditum est, in exordij & conclusionis præceptis. Hoc tantum à nobis admonebitur, grauißimos animi motus excitaturum, qui consequentis temporis imaginem graphice repræsentabit: quantum cõmodorum sequatur, si res bene geratur: sin contrà, quantum malorum. Et qui per prosopopœiam rebus ipsis uocẽ dabit, uti patriæ, religioni, tẽplis, mœnibus, sepulchris, manibus è monumento excitatis: hisq; affectus, & sermonem conuenientem, ac decorum accommodauerit.

Li. 4. ca. 1. Li 6. ca. 1. 2. & 3.

Fa. li. 6. c. 2

AB AEMVLATIONE.

Quid æmulatio. Cic lib. 4. Tusc.

Hic locus ab inuidia sumitur, non illa ignaua & execrata, quæ cum ipsa nihil præclari machinetur, alienis tamen uirtutibus uritur: sed illa generosa, quam animis nostris inseuit natura

prudens

prudens, & æmulatione contra certantium, tan quam acerrimis quibusdam stimulis, incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis persuasit glorio-sum esse, & quantisue periculis redimēdum quàm plurimos præcedere: contra turpißimum, & quavis mercede fugiendum, in simili certamine posteriores tulisse. Verùm non simplex est ab æmulatione exhortandi ratio. Vtrinque enim accrescent animi, si æmulorum uirtutem, gloriam, studium, conatum, opes, improbitatem, cum amplificatione ante oculos ponemus. Sed cauendum obiter, ne contra certantium laudem usqueadeò exaggeremus, ut eius animum, quem erigere conamur, in desperationem abijciamus. Vnde comminisci quippiam oportebit, ut æmulos, uel fortunæ ui, uel huius lenitudine nonnihil præterisse dicamus, haud uirtute: eóque acrius adnitendum, ut id dispendij, quod fortunæ culpa sit acceptum, studio nostro sarciamus: & pudorem, quem negligentia contraximus, uincamus industria, siue eorundem ignauiam, inscitiam, infirmitatem, inopiam per eleuationem proferemus: hac quidem moderatione, ne quem hortamur ad securitatem & oscitationem trahamus. In superiori modo erectior reddetur, ubi intelliget tanto gloriosiorem futurā uictoriā, quanto uirtute gloriaq; præcelluerint ij, quibus cùm certatum est, cum ab egregijs uiris uel superari nō indecorum haberi soleat. In altero sic facilem esse uicto-

uictoriam ostendemus, ut tamen haud negligendam arbitremur: incertos eße rerum humanarum exitus. Et multò magis pudendum esse, ab ignauis æmulis superari. Hortabimurq; ut iã nõ cum illis, quos longo interuallo post se reliquerit, sed ipsi secum certamen esse putet.

AB EXPECTATIONE duplici.

EXpectatio quidem geminum habet calcar: nã haud mediocrẽ iniecerimus solicitudinẽ, si quanta sit omnium amicorum, & beneuolentiũ publica priuataq; de illius uirtute expectatio: nominatim quantũ sibi promiserint ij, quorũ ille iudiciũ & auctoritatẽ plurimi facere uidebitur, quorumq; causa facturus omnia putabitur, ostẽdemus: nõ illius unius interesse, sed omnium necessariorũ: sed posteriorum, in quos ea sit gloria transfundenda. Expectationem quàm maxime probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palã spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab anteactis, & antè dictis: ab omnibus somnijs, & uaticinijs, atque alijs item id genus circumstantijs.

AB INIMICORVN EXPEctatione.

EDiuerso maleuolentium & inuidorũ expectationẽ, & studia peruersa atrociter exaggarabimus è quib. nominatim referre quosdã fuerit efficacißimum, quos illi præter cæteros inuisos Primum calcar.

atque infestos nouimus: & quid quisq; aut inuidè dixerit, aut inimicè fecerit, referre. Horum omnium qui nunc præsenti gloria eius utuntur, si, quod ipsi uix ausint sibi promittere, res parũ feliciter euenerit, quàm insolens sit futurũ gaudium: quanta in bene cupientes insultatio, quæ scommata, qui risus, quãta ferocitas, descriptione ante oculos ponemus. Ita eius unius uirtutem, in æditißimo frequentißimoq; theatro omnium oculis expositã: unde necesse sit, aut cum summa beneuolentium gratulatione & plausu recedere, aut inuidentißimorum hominum sibilis cum summo nostro nostrorumq; pudore exigi atq; explodi.

AB EXEMPLIS.

In omni genere scripti plurimũ valent exempla.

IAm nulla perinde re ad uirtutem inflammescimus, ut eorũ, quos admiramur, exemplis, maximeq; illustribus, peruetustis ac domesticis. Illa enim auctoritate, hæc affectu cõmendantur: ꝓpterea ꝙ priscorũ uirtutes, quorũ ab inuidia lõgè absunt & audit quisq; libenter, & miratur impensiùs: & natura fit, ut quisq; finitimis exemplis acriùs tãgatur, ueluti maiorum nostrorum, affinium, præceptorum, & eorum quibus cum nobis uel patria, uel ordo, uel profeßio communis sit.

EXEMPLA QVOMODO tractanda.

IN his ergo tractandis, ut summa est utilitas: ita studij curæq; plurimũ erit adhibendũ. Primò, quos

quos proponemus imitandos, corū uocabula cū laude statim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates uir bonus diuino testimonio sapiēs iudicatus. Perspexit hoc Plato philosophiæ parens. Egregiè Phocion Græcorū longè incorruptißimus. Vidit hoc Alexāder ille Macedo, uir gloriæ natus. Dauid de quo dubites, utrum rex gloriosior, an propheta sanctior. Præstanti uir animo Camillus. Imperio & triūphis genitus Scipio. Nunq̄ satis laudatus Aemilius. Oportebit autē huiusmodi præfaciunculas ad rem esse accōmodas: etiāsi quæcunq; laus exempli autoritatē adiuuat, tamen alieniorū adhibere infantis est hominis: ut si quis eum, unde fortiter dicēdi duxerit exemplū, diuitem appellaret aut studiosum.

Valer li. 3. ca. 4. Plutar. in vit.

DE CONTRARIIS EXemplis.

DIuersum in contrarijs exemplis fieri conuenit: ut, quæ posteritas Dionysij, sacrilegi, tyrāni, nomē nō execrabitur? Nobilitatus crudelitate Nero. Sardanapolus uir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catalina impyßimus patriæ proditor. Sibi felix, patriæ funestus L. Sylla. Nā huiusmodi exemplorū nō in dehortādo modo, uerum & in exhortando frequens est usus, propterea quod, quemadmodū uirtutis imagine allicimur, ita uiciorū simulachris ad honesti amorē accēdimur. Neq; rarò usu uenit, ut eadē opera pariter,

Leg. Valeriū li. 1. c. 2 Lege Iust. Plutar. in vita Ant.

& adhortemur, & deterreamus: ueluti qui ad capessendam Rempub. exhortetur, idem utiq; à priuato ocio deterreat.

DE INAEQVALITATE exemplorum.

Vide Fab. li. 5. ca. 11.

ET quoniam exemplorum multa uarietas est: nam alia ex parte, alia in totum similia, aut dissimilia, alia contraria, alia maiora, minora, paria: ostendit in Topicis Cicero, ad exhortandũ efficatiora esse inæqualia. Quod ego quidem in hũc accipio sensum, ut semp à maiore ad minus descendat exhortatio. Nam etiamsi aut persona, aut res minor esse uideatur, tamen complexus rerũ & uerborum facit, ut maius sit, quod assumitur. Exempli causa: Si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Hoc Fabius rectè putat à maiore ad min'. Illud huic aduersum existimat: Tibicines cũ ab urbe discessissent, publice reuocati sunt: quãtò magis principes ciuitatis uiri, et de Repub. bene meriti, cũ inuidiæ cesserint, ab exilio reducendi. At hic tametsi tibicinum persona sit principũ cõditione inferior, tamen hoc ipsum tibicines fuisse publicè reuocatos, maius est, ob cõplexum, q̃ si principes ab exilio reducantur. Quòd si hic intellectus nõ placet, qui mea quidem sentẽtia uerißimus est, negatione obseruemus necesse est, id quod à neotericis dialecticis utcunq; pcipitur.

Lib eodẽ Vide Liuium lib. 9. ab vrbe cõdita. Exhortatio omnis ab inæqualibus.

Sed

Sed hæc inæqualitas erit per collationem aperienda, quæ fere exemplis subijci consueuit Infinitum uerò traditu, unde ea ducatur. Nam non modò ab una qualibet circumstantiarum, sed etiam ab alijs quibuslibet differentijs sumitur. Omnia tamen ad personam & rem referuntur. A persona ad hūc quidē modū: Formica Brutū & minutū insectum, & uix animal, hiberno uictui æstate consulit, & homo senecte non prospiciet in adolescentia? Hoc ausa est mulier, quid te uirum oportet? Hoc uirguncula intellexit, te anum quid par est sapere? ille ethnicus, tu Christianus. Ille barbarus, tu Romanus. Ille prophanus, tu sacris initiatus. Ille priuatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum, tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu patricius. Alenus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinæ tu à puero philosophiæ rationibus optimis institutus. Rudis ille, tu multo rerum usu exercitatus. A re autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu uoluptatem non contemnes? Vt corpus ualeat, ferrum patieris & ignes, & ut animo ualeas salutarē obiurgationem nō feres? Opes caducæ & sordidæ per tanta pericula petuntur, & à sapientia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem faciemus? Ille inermis, imparatus, nos instructi. Regnum ille sperabat, tibi immortalitas certa proposita. Toties ille, tu semel. Ille in tanta rerum difficultate, tibi om-

A persona

A re, siue negocio.

Ab vtroq; nia expedita. A persona, & à re pariter. Puella uitã prò nihilo habuit, tu uir, & uir eruditus, uoluptatulas nescio quas nõ quibis cõtenere? Erit hoc artis, quæ natura paria sunt, ea dicendo imparia facere, & artificiosa collatione altera exaggerare, deprimere altera.

DE VARIETATE ET ordine exemplorum.

Exẽplum quid propriè. QVanq̃ aũt appellatione propria id demum exẽplum dicimus, cũ res gesta aut perinde ut gesta exhortandi causa proponitur, tamen illustrium uirorum grauiter dicta, philosophorũ paradoxa, poëtarum figmenta, authorum nobiliũ sententiæ, parœmiæ uulgo receptæ allegoriæ, parabolæ, breuiter, quidquid similitudinibus est affine, id

Lib. 5. c. 11. exempli uim habet & à Fabio huic generi subijcitur. Neq; primum illud genus, quod retulimus, simplex est. Nam quædam ab inanimis ducũtur, uti Sol

Exempla ab inanimis. Christo moriẽte luxit, qd hominẽ oportet facere? Saxa mors illius scindere potuit, humanã mentẽ nõ permolliet? Orbes cœlestes perpetua uertigine parent imperatori Deo: nec ullũ sydus è tot stellarũ milibus ordinẽ deserit, aut in officio cessat, & mor

Pli. lib. 8. cap. 18. tales quid facere par est? A mutis reb. Tigris pro catulis præceps sæuit in prædonem, & pro liberis coniugeq; charißima, uirum fortẽ quid facere oportet? Leo in uictos & abiectos non sæuit, & non idem

idem faciet Imperator? Apis non solum mutum, uerumetiam exiguum animal, in commune laborat, & homines Rempublicam negligunt? Elephantus numen agnoscit, & negligunt mortales? Quæcunq; autem ab inanimis ducuntur & mutis, imparia fere sunt, siquidem ut similia, non ut paria proponuntur: sicut & illa, quæ à spiritualibus trahuntur: quod genus est, Cacodemones credunt & contremiscunt, quò magis oportet hominem immortale numen uereri. Cœlestes illæ mentes, & immortales, nocturni diurniq; uitæ nostræ, custodes, perpetuò nobiscum obambulant: quanto studio par est, nos ipsos pro nostra salute uigilare? Deus ipse, cuius liberum est diffingere pro arbitratu, quod arbitrio suo finxit, ad ulciscendos sontes lentißimus, ad ignoscendum promptißimus est, & regem mortalem cuiusmodi esse conuenit? Iam quæ ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus, à persona, à negocio, ab utroque. Ergo ut primi generis exempla copiose suppeditant, omnium rerum, maximéque insignium naturæ, uires, miracula, et ex authorum monumentis, & nostrapte obseruatione, comparata esse debent: fontium, fluminum, marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, florum, atque ex his quàm plurimæ similitudines iam præparatæ, atque repositæ: ut si quando usus fuerit, uelut è proximo depomantur. Secundi

A spiritualibus.

Require capite præcedenti.

Exempla inanimatorũ vnde accumulãda.

uerò generis, diuitem suppellectilem accumulauerimus: si quae ueterum erudita curiositas, de uolatilium, de quadrupedum, de ferarum, de serpentium, insectorum, piscium ingenijs memoriae prodidit: quaeq; quotidie mortalium experientia deprehendit, eorum omnium quàm densißimam multitudinem in memoria, tanquàm in procinctu paratam habeamus: maxime si qua sunt, quae à certis auctoribus prodigiose facta referuntur. Quod genus est illud de Delphino amatore, & puero adamato, apud Aulum Gellium: & de dracone, qui nutritum suum, iam à latronibus in sylua iugulandum, seruauit: deq; leone, qui hospiti ob os exemptum gratiam, uenatum aggerendo retulit: & de Arione ac Delphino, cuiusmodi permulta à Plinio referuntur: quorum & in inanimis nonnullus est usus. Verùm haec quoniam ad fabularum speciem proximè accedunt, authoritas erit grauitate & multitudine, tum etiam sermonis commoditate fulcienda: denique praefaciunculis etiam munienda. Porrò eorum, quae ab humana persona ducuntur minime frugalem, maximeque uariam copiam constare oportebit: tum ex priscis historijs atq; annalibus tū ex his, quae nostra ferè memoria gesta memorātur: eaq; cum sit expeditior, magisq; ad manum copia, de quaq; uirtute, de quoq; uicio, de quaq; re illustri aliquot exēpla sunt ediscēda, aut praemeditāda: neq; id ab unico historico, aut unica gēte, sed è grae-

cis,

Irrationalium vnde petenda.

Li 7. ca. 8. & Pli Iun. li 9. ad Caninium

Gel. lib. 5. cap. 14.

Gel. li. 17. cap. 19.

Herodot. Li. 1. Plin. li. 9. cap. 8.

cis, Latinis, Hebræisq; scriptorib. omnibus, ex his, quæ apud Aegyptios memorabiliter sunt acta, quæ apud Lacedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos, quæ apud Syros, apud Persas apud Rom. apud Gallos, apud Britannos, apud Iudæos, apud Stychas: nam habet quæq; gens miracula, suos ritus, sua quædam instituta. Narrant hodieq; nautæ & negociatores, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio rei circumuolitant, quædam non minus prodigiosa, quàm prisca uetustas finxisse creditur. Horum omnium duplex esse ordo poterit, ut ad efficatiora sensim increscat series: qui quidem non tam est uulgatus, quàm utilis, aut ut ab antiquißimis, maximeq; externis, per gradus ad nostratia, & proxima demum ueniamus, ut ab Aegyptijs Phrygijsq; ad Persica, à Persicis ac Syriacis ad Græca, à Græcis ad Hebræa, ab his ad Romana, a Romanis ad barbara, ab ethnicis ad Christiana, à peregrinis ad nostratia, tũ à ueteribus ad recentiora, ab ijs, ad ea quæ nostra sunt gesta memoria descendamus, à quibus ad gentilia, postremò ad domestica perueniamus.

Ordo exẽplorum.

DE FABVLOSIS EXEMPLIS.

PRoximæ sunt huic generi ueterum poëtarũ fabulæ, & prophetarum allegoriæ. Sed fabularũ hic erit usus, ut aut fabulas esse negemus: fuisse antiquitus permulta, & his incredibiliora, quæ tamen à certißimis authorib' sint literis prodita:

Fabularũ vsus.

aut poëtæ laudē præfati, quid sibi eruditißimi prudentißimiq; homines eiusmodi figmētis uoluerint, probabiliter aperiemus hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat diuina mens Homeri, non poëseos modò, sed omnis etiam philosophiæ parentis, cum & in Iliade Vlyssem, plerisque belli negocijs admisceret, & in Odyssea tot casibus alterum decennium fecerit iactari, arduum perque durißimos labores esse uirtutis iter. Neque tempore profectò, neque aniliter erudita finxit antiquitas, Herculem tam multis exantlatis laboribus, consumpto igni corpore, in Deorum contubernium fuisse relatum. Id enim erat priscis illis sapientibus institutum, sanctißima philosophiæ mysteria ne paßim euulgarentur, huiusmodi doctis fabellis obtexere. Significauit autem, immortalitatem non contingere nisi his, qui perpetuam ætatem honestis laboribus exegissent, & inexhausto uirtutis ardore cum omnium uiciorum monstris indefatigati bellum geßissent. Sub hoc genere & mysticos ueterum sacrorum ritus, superstitiosasq; natio nū priscarum cæremonias cōplectimur, in primisq; Hebraicarū literrū mysteria: in quib. quidē interpretandis, utinā tā essemus circumspecti, q̄ sumus frequentes & audaculi. Mirabor enim, si quisquā illa scite interpretabitur, omnis antiquitatis ignarus: ita ut fere sunt isti, qui tantùm uersantur in plus quàm mutis literis, ac spinosis quæstiunculis. Eodē referenda sunt

(nam

(nam eundem habent usum) quæ à tragicis comicisq; personis mutuamur, & corũ, quæ in dialogis, & item historijs, non ad fidem rei gestæ, sed ad imitationem compositis inducuntur. Huc quoq; pertinere Fabius autumat apologos Aesopicos & Aniani, quos ille λόγους μυθικοὺς, id est, sermões fabulosos appellat. His enim uehementer duci animos, præcipuè simplices & imperitos, cùm tantùm ualuerit ille Menenij Agrippæ, de membris humanis aduersus uentrem coniuratis, sermo, ut grauiter irritatam plebem patribus reconciliarit. Quòd si quẽ deterreas, ne cum potentiore contendat, miros habebit stimulos apologus Horatianus de rana sese inflante. Neq; leuiter interdum mouent excellentium uirorum dicta, itidem ut facta: qualia nonnulla Plutarchus collegit: & ueterum sapientum paradoxa: Vt rex est, qui metuit nihil, & poëtarum & illustrium scriptorum insignes sententiæ, ut Enniana illa:

Liuius. 2. Decad. 1.

Li. 1. Serm. Satyra. 3.

Fortes fortuna iuuat. Et Vergiliana:

Ci. Tusc. 2

Nate dea, quò fata trahũt retrahũtq; sequamur.

Quidquid erit, superanda oĩs fortũa ferẽdo est.

Vergi. 5. Aeneid.

Aut uulgò receptæ, quas adagia nominant. Sunt & à nobis animosæ quædã, et plenæ spiritus fingendæ: ut Viri est, aut fortiter interire, aut uincere. Non moritur, quisquis pro patria mortem oppetit. Vt palma contra impositum onus, ita masculus animus contra fortunæ difficultatem debet erigi, ultroq; insur-

Gel lib. 3. cap. 6. insurgere. Virtus duris laboribus pascitur, nõ frangitur. Viri nihil habet, qui glorioso labori ullã uoluptatem anteponit. Inductiones autem Socraticæ, quas ειςαγωγας uocãt, nõ tam ad excitandũ ualẽt, q̃ ad persuadendum, etiamsi ad utrumq; sunt non inefficaces. Horum omnium miscellaneam quandã agemus, quò uaria magis sit oratio.

DE OBTESTATIONE.

EXhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperuimus. Quod si quis epilogum etiam paræneticum quendam requiret, is non incommode per obtestationem sumitur: ut eum per inclytas maiorum imagines, quibus plus lucis attulerit, quàm acceperit: per egregia gentis decora, quæ sua uirtute non mediocriter illustrauerit: per gloriam bene gestis partam: per egregia facinora, quibus quotidie seipsum uincat: per immortale nomen, cuius iam æterna iacta sunt fundamenta: per felicißimã Indolẽ: per ingenium immortalitiꝭ pulcherrimis rebus natum: per incredibilem sapientiam, prudentiam singularem, doctrinam raram, animi magnitudinem propè diuinam, uirtutem absolutam, à qua nihil sit tam arduum, quod aut præstari non queat, aut non ab omnibus expectetur: per maiorum manus, qui se à sua posteritate benefactorum gloria superari gaudeant: per liberorum & nepotum pietatem, ad quos decus hoc unà cum patrimonio sit hæreditaria traditione transiturum: per amicorum

rum & beneuolentium uota: per inuidorum studia: per odia execrata maleuolentiam, quos optime sic demum ulturus sit, si inuidentißimas aures illorum, & oculos, uirtutum splendore, & pulcherrimis rumoribus perstringat atq; obruat, obtestabimur atq; execrabimus ut se digna uelit & audeat.

DE LENIENDA EXHORtatione.

VErum si quādo periculū esse iudicabimus, ne quid offendat uehemēs & importunior exhortatio: nam habet hæc nescio quid monentis, præcipientisq; aut etiam diffidentis: & quorundā ingeniorum ea est insolentia, & securitas sui, ut ne moneri quidem patiantur. id igitur ubi metuimus multis rationibus exhortationis molestiam leniemus, ut aut negemus nos oratione nostra languentem uelle accendere, sed currentem incitare: ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iamdudū sua spōte facit, sed nos pro nostro singulari in illum studio ita gerenti gratulari: orabimusq; ut importunitati nostræ det ueniā, quæ non aliunde proficiscatur, q̃ ab immodico quodam gloriæ illius studio. Nihil esse tā magnificum, quod illius uirtus non sit abunde præstitura: sed tamē qui in certaminib spectāt, tametsi nihil opus esse sciunt, tamen non possunt non applaudere, cui ualde fauent: cumq; is, qui certat, suæ uirtutis probè cōscius, secur⁹ sit ab animo, tamen fautor ille securus esse non potest, donec certam

tam uictoriã uiderit. Aut lõgè aliud à nobis institutũ fuisse simulabimus, sed præter consiliũ huc calamũ esse delapsum, transuersum scilicet agentè nos incredibili quodã amore, ut eum exhortaremur, q nõ tam calcaribus egeat, quã freno. Deniq; uirtuti eius omnia secunda præcabimur.

QVIS HVIC GENERI character proprie conueniat.

EX multis styli generibus. graue illud et acre atq; ardens, & incitatũ exhortationi præcipue cõuenit. Nã florida, concinna, ac festiua alibi gratiã habet, hic masculus, & , ut ita dicã, robustus debet esse character, amplus, & , neruosus. Grauitas aũt est, quã δείνωσιν Fabius nominat, eamq; inter præcipuas orationis uirtutes ponit. Sed in his, quæ ad concitandos affectus potißimũ ualent, his ferè rationibus cõstare uidetur: rebus, uerbis, amplificatione, figuris, & compositione. Rebus grauitatem cõsequemur, si quàm optimis sententijs, è sublimibus, grauibus, ac magni nominis, & peruetustis authoribus petitis: si exẽplis exquisitißimis, si priscis, si illustribus, si neutiquã uulgaribus utemur. Verbis rerum grauitatẽ augebimus, si uoces sonantißimas, si amplas, si quàm maximè grauiter translatas, significantes deligemus. Sonantes: ut, bellicos tumultus diuina propè uirtute profligasti. Amplas: Immortalia uirtutũ tuarum monimenta, nulla

Lib. 8. c. 2.

Grauitas quibus rebus constat.

nulla unquam seculorum series obliterabit. Significantia: ut, Fratrem ne desere frater.

Aeneid. 4.

Egregiam uerò laudem & spolia ampla refertis,
Vna dolo diuûm, si fœmina uicta duorum est.

Liu. lib. 8. cap. 3.

Hanc uirtutẽ sermonis Fabius energiam appellat, quod nos actionẽ, aut efficaciam uertere possumus. Ea præstat, ne quod uerbum tota oratione sit otiosum, quemadmodum in hoc carmine Vergiliano:

Túne in triuijs indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Nã in posteriore uersiculo singulæ quæq; uoces nouum pondus addunt. Hoc modo grauitatis laudem assequemur, si sermonem perpetuum, argumentis, amplificationibus, infarciemus, eaq; singulis uocib. includemus. Augent orationẽ & epitheta. i. apposita, maximeq; translata, ut cruentis manibus, sacratissimum decorum &c. Huius tamen modum requirit Fab. & ociosa sunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non ad usum utuntur poëtæ.

Fab. lib. 8. cap 6.

DE AMPLIFIcatione.

Amplificatio vnde sumitur & quãta eius uis.

IN affectibus autẽ promouendis præcipuè atq; adeò propè sola dominatur amplificatio: cuius q̃dem uis oĩs in alleuando deprimendoq; consistit. Ea sumitur à circunstantijs omnibus, à quibus & probationes ducuntur. His autẽ rationibus licebit amplificare: Primum quidem commutato rei nomine: ut, si, qui cæsus sit, eũ dicamus occisum: et qui

Modus amplificãdi in eleuando.

sit

sit improbus, cum latronem nominemus: si quod nobis molestum est, id enecare, aut ad restim adigere dicemus. Contraque si qui pulsauerit hominem, attigisse: qui uulnerauerit, læsisse dicetur. Si impudica quæ sit, meretrix: si audaculus, gladiator nominabitur. Alter est modus nihil à superiore diuersus: nisi quod illic sola ponuntur quæ amplificant, hic per collationem efferuntur etiam illa, quæ recta erant, ut magis emineat atque increscat amplificatio. Quod genus est Ciceronis in Verrem: Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expungnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorum, in uestrum iudicium adduximus. Tertius amplificandi modus, incrementum uocatur: cùm non statim quod est atrocissimum ponimus, sed per gradus plures, aut etiam unum peruenitur, interdum ad summum, interdum ad id, quod supra summum est quodammodo. Sic oratio increuit Ciceroni: Facinus est, uincire ciuem Romanum: scelus, uerberare: parricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere? Hic ultra summum peruentum est. Ad summum sic: Matrem tuam cecidisti, quid dicam amplius? occidisti. Increscit & citra distinctionẽ oratio, dum cursu quodam grauius, grauiusq; semper aliquid insequimur: ut, Pecuniam, honores, regnũ, uitam deniq; patriæ charitate cõtempsit. Et de uomitu

Deprimendo.

Actio. 2.

Incrementum.

In Verrem act. 5.

mitu Antonij: In cœtu uerò populi Romani, negocium publicum gerens, magister equitum. Est & hoc incrementi genus, quum tanquam per fictionem, inferiora quæ sunt, augemus, ut illa maiora uideantur: Vt, hanc rem tam æquam, si quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recusare non debeas: nunc orat pater, & sic meritus. Si tantis officijs nullam gratiam reposuisses, ingratißimus eras: nunc pro summo beneficio maleficium summum retulisti. Si liberorum & coniugum salus defendenda tantùm esset, tamen nullum erat periculum non subeundum: nunc pro totius Christiani orbis incolumitate, dignitate, capiuntur arma. Confine est huic, cum id quod tanquam exempli causa propositum est, augemus, eoq; aliud maius etiam esse ostendimus: uti Cicero mulieris facinus, quod medicamentis partum abegisset, exaggerat: ac meritò rei capitalis damnatam dicit, quæ quidem spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ designatum, Reipublicæ ciuem, sustulisset. Deinde Opianici culpam, cuius par noxa uidebatur, hunc ad modum exaggerat per collationem: Quanto est Opianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus. Siquidem illa, cùm suo corpori uim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem efficit per alieni corporis uim, atque cruciatum. Grauiùs auget illud comparationis genus, cum utrinq; plura pluribus redduntur. Quòd

In Phil. 2.

Pro Cluentio.

genus est illud M.T. in Catilinam: an uerò uir amplißimus P. Scipio pontifex maximus, Tibe. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublicæ priuatus interfecit, Catilinam orbem terræ cæde atque incendio uastare cupientem, nos consules perferemus? Hîc & Catilina, Graccho: adolescens perditus, uiro ornatißimo: & status Reipublicæ, orbi terrarum: & mediocris labefactio, cædi atq; incendijs, uastationi: & priuatus, consulibus comparatur. Per ratiocinationem amplia-mus, cùm alibi fit, alibi ualet amplificatio, id quod non simpliciter accidit. Amplificantur enim & ex antecedentibus consequentia, & ex consequentibus antecedentia. Prioris exemplum hoc erit: Ille cauum conuersa cuspide montem impulit in latus, ac uenti uelut agmine facto, Qua data porta ruũt. Ex his sic amplificatis apparet, quanta sit tempestas cõsecutura. Et Christiani iudicij supremi horrorẽ exaggeremus, amplificatis his monstris quæ ferũtur antecessura. Posterioris erit illud Ciceronis in Antonij uomitum, quem tantum ait uini in Hippiæ nuptijs hausisse, ut postridie cogeretur in conspectu populi Romani uomere, & frustis esculentis subsellia complere. Mirè significauit, quãta præcesserit ingurgitatio, cum eò in loco uomeret neq; casu, neq; uolens, sed neceßitate. neq; recens ut ferè solet, cibus refunderetur, sed qui in posteri usq; diẽ redundasset. Est alia huius generis species

Amplificatio per ratiocinationem.

cùm

cùm aut ea, quæ per se grauißima sunt consultò de-
primimus, quo magis magisq; attollantur, quæ se-
cutura sunt: aut diuersa attollimus, ut augeamus
ea, quæ præferuntur. Prioris exemplum erit illud Actio.7.
in Verrem: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum uir-
garum Nauarchus nobilißimæ ciuitatis precio re-
demit: humanum est. Alius, ne securi feriretur, pe-
cuniam dedit, usitatum est. Ex his, quæ grauißi-
ma non uideri non possunt, sic eleuatis, necesse
est atrocißimum quiddam colligi, atque expectari.
Sic amplificauit Terent. Hegio, ubi Demeæ de
uirgine uiciata quæstus facinus hoc ueluti uulga- In Adelp.
tum iam, & humanum contemnit, iubetq; grauius
adhuc accipere, cùm pater nihil hoc grauius, neq;
fieri, neque dici posse crederet. Posterioris gene-
ris illud est, quum Vergilius Aeneæ laudes ex am- li.12. Aen.
plificata Turni uirtute adauget: aut cum Hanniba O præstās
lis bellicis laudibus crescit uirtus Scipionis: aut animi iu-
cum Germanorum aut Gallorum fortitudo, Cim- uenis. &c.
brorum immanitas augetur, ut maior sit uictoris
gloria. Sed infinitæ prope sunt, ex relatione ad Liu. 10. de
aliquid, amplificandi formæ: ueluti si clades à Tro cad. 6.
ianis Græcisquè acceptas amplifices, quo uidea-
tur Helenæ species admirabilior, ob quam non pi-
guerit sapientißimos uiros tot mala perpeti: utq;
in Platonis symposio, & Alciabidis forma & to-
ties oblata copia, Socratis continentia singula-
ris colligitur. Reliquum est ultimum augendi Ratio am-

plificandi per congeriem. genus, quod συναθροισμὸν, id est, congeriem appellant, qua rem eandem alijs atq; alijs modis efferimus. Nam ni summa fiat uarietate, uiciosa erit iteratio: ueluti Cicero pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Sed plus habet grauitatis, cùm paulatim series insrescit: ut, Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius.

Ex 7. acto. Verrina.

Iam uerò extenuandi eædem sunt rationes quæ amplificandi, neque diuersus usus. Optimæ extenuationis exemplum erit illud Comicum: Hæc uerba una me hercle, falsa lachrymula, quam oculos terendo miserè uix ui expresserit, restinguet.

Extenuandi ratio. In Eunuc.

Obseruatiuncula.

Hîc uiciosissimum fuerit ad leuiora à grauioribus orationem proficisci, ut uitam, sanguinem, pecuniam pro te effundere non dubitem. Plurimum uerò ponderis orationi accedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc eleuata inter se componuntur.

DE FIGVRIS AD GRAuitatem facientibus.

IN hoc genere potißimum consectabimur ea sermonis schemata, siue tropos, qui reddunt acrem & ardentem orationẽ. Huiusmodi sunt ex his, quæ in uerbis sita sunt, membra, articuli, comparia, repetitio

petitiones, contentiones, interrogationes, dubitationes, metaphoræ prosopopœiæ, apostrophæ, demonstrationes, quæ rem oculis subijciunt cum exaggeratione. Eandem uim habent asseuerationes, si quis tamen has inter schemata numerat, epiphonemata, quas acclamationes rectè uerteris. De quorum singulis non est huius instituti prolixius dissere re, qui rhetoricen non hîc docemus, sed indicamus duntaxat, quod ad scribendas epistolas attinet. Cæterum totius huius generis supellectilem, ac uim copiosam colligere licebit, cum ex alijs scriptoribus, tum præcipuè ex historiographis: apud quos reperire licet crebras orationes, quibus dux exercitum, aut miles militem, aut magistratus populum ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit & ea meminisse, quæ philosophi & facundi scriptores, de fortitudinis natura memoriæ prodiderunt. Nos tamen interim, quo quæ præcipimus iuuentuti ceu digito commonstremus, unicum subijciemus exemplum.

EXEMPLVM EPIST.
cohortatoriæ.

DICI non potest, iucundissime nepos, quãta tum me, tũ tuos omnes uoluptate affecerit pulcherrim⁹ rumor, nuper hîc de reb. fortiter abs te gestis, exortus. Iacta sunt perpulchra immortalitatis tuæ fundamenta. Quid aũt hortari incipiã, ut rem diuinitus cœptã, perficias: qui eo animo sis natus,

Principiũ à laude.

Exhortatio cũ laude mixta.

natus,ut nihil unquam humile aut sordidum cogitaris, utq; non tam calcaribus quàm frenis egere te putem? Sed tamen incredibili quodam erga te studio compellor currentem (quod aiunt) incitare. I bone, quò uirtus tua te uocat, i pede fausto: perge absoluere, quod summa cum laude cœpisti, te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam uidit illustrius patre tuo clarißimo, ista tua indole, ista eruditione, isto animo dignum præstare. Impone summam manum immortalibus monimentis, à quorum absolutione non multum abes: quod maximum ac difficillimum est, præstitisti: quod desideratur, plus habet decoris, quam difficultatis. Certasti cum maiorum tuorum imaginibus, quibus tuapte uirtute plus lucis attulisti, quàm acceperis. Vicisti ætatem, qua cum prope adhuc impubes habearis, nihil tamen non forti uiro dignum uel geßisti, uel cogitas. Anteuertisti maioribus tuis uirtutũ magnitudine, uicisti hactenus, & tui studiosorũ expectationem, & æmulorũ inuidentiã. Sed postq̃ omnia superasti, unũ etiam certamẽ reliquũ esse puta: nẽpe ut teipsum imiteris, tui similis esse studeas: tu teipsum præire contendas. Nam uinci à teipso, tam fœdum fuerit, quàm pulchrum fuerit reliquos superasse. Ita si semper tibi instes: non deerit, qui cum laudibus certare poßis. Cogita te eum in locũ, ipsius fortunæ manib. esse deductum, ut necesse sit, aut summa cum laude peragere fabulã, aut summo

cum

Laus à bene cœptis
A genere
A patre.
Ab indole
Ab eruditione.

A spe metuque.

cum probro defatigari. Ardua quidem & difficilis est uirtutis uia, sed amplißima tibi præmia propone. Decus, immortalitas, imperium, opes, dignitas, felicitas, in manu sunt, si pertenderis. At si (quod omen dij auertant) defatigeris, non solum pristinæ gloriæ tenebras offuderis: uerum etiam in posterum omnem dignitatis spem tibi resciderìs. Labores neque diuturni sunt, neq; ita magni: præmia tum æterna, tum amplißima proponuntur. Multa iam pars exhausta, annus duntaxat est tibi perdurandus: in quo facito, ut tanquam in conclusione, & extrema muneris tui parte, perfectißimus atque ornatißimus fuisse uidearis. Fac ut ueterum heroum pulcherrima facta tibi ob oculos aßiduè uersentur. Hercules ille, totius Græciæ facilè princeps, quot laboribus sibi iter in cœlum aperuit, quot monstra superauit, qui ad inferos etiam ipsos legitur penetrasse? Quæ tibi si ficta de illo uidebuntur, non pugno quidem, sed tamen diuinitus à sapientißimis doctißimisq; uiris excogitata sunt, quò nobis heroicæ uirtutis exemplum absolutum proponerent, & ad immortalitatē nominis uitam ostenderent. Nam quonam alio consilio Homerus, cui magno doctißimorum hominum consensu, diuinitas quædam tribuitur, Vlyssem, quem nobis ut sapientis uiri simulachrum proposuit, tam diuturnis laboribus iactatum scripsit: nisi ut significaret hanc unam esse uiam, ad æternam no-

Ameta.

Ab exemplis.

Exemplū poēticum

Tractatio fabulæ.

Laus authoris.

Exemplū Græcū ex Historia. Exemplū Macedonicum. Exemplū Romanū. Exemplū Hebrȩum. Exemplū fœminarū Transitus. Exemplū domesticum. Exemplū aui.

minis decus parandum apud posteros. Hac Epaminundas, hac Alcibiades clarißimi Græciæ imperatores, sibi immortalem apud posteros laudem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum cogitasse credis, cùm se tantis periculis obijceret? Quem tu laborem Decios illos recusaturos fuisse unquam credis, quorum alter, ut æternam sibi laudem compararet, dijs manibus se deuouit: alter in medios hostes se præcipitem dedit? Quæ non ætas Machabæorum nomen celebrabit, quorum unus elephanti uentre perfosso pulcherrimam oppetens mortem, clarißimo facinore immortalem gloriam est consequutus? Quid hodie uel celebriùs, uel plausibiliùs Iudith, Debboræ, & Rachab memoria quæ quoniam sexu suo maiores, masculū animi robur præstiterunt, non inter fœminas. sed inter heroas commemorantur. Sed quid nos externa atq; antiqua repetimus? domi habes, qui te ad huiusmodi uirtutem debeant incitare, & quidem eò uehementius, quo genere coniunctiores. Nam cæteros quidem egregios uiros imitari, laudi ducitur: at tuorum sine summo dedecore dißimilis esse non potes. Viuit adhuc recens, & posteritate ipsa crescit aui tui uiri fortiß. memoria. Quanto ille animo iam inde à teneris annis ad nominis immortalitatem contendit? Honestos ille labores, pro ludo habuit: uoluptatem & ocium non secùs, ac pestem teterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex

eo iam natu admodum grandi audiuisse memini, se haud longiorē uitam à superis optare, q̃ ut patriæ sua industria posset usui esse, cui se potius quàm sibi ipsi natum dicebat. Ad propria ueniam, tibi magis, quàm mihi ipsi nota. Pater tuus uir fortißimus atque optimus, quid unquam durum aut difficile iudicauit, quod uel ad gloriæ incrementum, uel reipu. commodum pertinere putaßet? Quot ille, quamq; difficiles legationes adolescens, non sine summa laude obijt? Quot hyemes sub pellibus egit? E quantis angustijs sua sese uigilantia expediuit? Quem ille magistratum non petijt? Quid autem petiuit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non summa cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo paterna illa monita infixa sedere. Sæpe enim te adolescentulum, ut memini, Vergiliano illo carmine consueuit exosculans hortari: Disce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem, Fortunam ex alijs. Nec rarrò me audiente, hunc usurpare sermonem solebat, sibi prorsus uideri nihil interesse inter eos, qui nunquam nati essent, & eos qui nulla re memorabili gesta, obscuri ex hac uita migrassent. Quare cum ab his sis maioribus ortus, huiusmodi præceptis foris, domiq; institutus, obscurum tibi esse non debet, quid tui, uel patria potiùs ipsa abs te expectaret: præsertim cū isti generi, isti indoli, egregiam quoq; doctrinam adiunxeris: quū iam istiusmodi rudimenta edideris. Cogita tuorū

Exemplū patris.

Repetitiones.

Dicta familiaria patris.

Ab expectatione.

omnium, non amicorum modo, sed ciuiũ etiã quot quot sunt, oculos in te unum coniectos, omnium in te suspensos animos: quorum iam expectationi uix satis facturus uideris, si tantum à natalium tuorum uirtute nihil degeneraris. Nescio quid maius sibi de te pollicentur, quorum si uotis tua uirtus responderit, quid si etiam uicerit, quantus erit tuorum omnium triumphus, quanta patriæ gratulatio?

Ab expectatione maleuolorum.

Quantum autem Trebonij uiri, ut scis, tui amantissimi, & iudicio de te & amori in te accesserit? Sin rem indiligenter gesseris (quod omen Deus auertat) maleuolentissimi homines, qui tuæ hactenus inuiderunt uirtuti, quosq; rerum tuarum splendor excruciat, continuò uerticem tollent, erimusq; & tu, & tui omnes ludibrio & risui nebulonibus inuidentissimis. Amici obmutescent, inimici insultabunt: beneuoli frigidi, maleuoli feroces.

Contentiones, A certa persona.

An hæc feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium nosti. Nullo commodiore modo pestem illam ulcisci potes, quàm ut gloriæ tuæ inuidia contabescat. Varum autem uirulentissimum hominem ad suspendium adegeris, si nobis uictor redieris. Codrus iam nunc suspendio trabem delegit. Si nihil te, neq; tua gloria, neque nostra expectatio mouerit, hoc certè tanti fuerit, ut hæc monstra conficias.

Epilogus per obsecrationẽ.

Quare te charissime nepos, unica spes, & idem decus tuæ gentis, per luculentissimas maiorum tuorum imagines, per egre-

giam

giam indolem, per sapiētiæ laudem, cui semper studuisti: per nostram patriæq; expectationem: per bene auspicata laudum tuarum initia, obsecro, atq; obtestor, ne committas, ut cùm hactenus cæteros uiceris, à teipso superatus uidearis. Dij tua cœpta secundent, & felicibus utere fatis. Vale decus nostrum. Est & inter Hieronymianas epistolas, exhortatoria ad Heliodorum, quæ uniuersum eius generis artificium una complectitur.

DE GENERE DEHORTATORIO.

Operæpræcium nō putaui dehortationis exemplum subijcere, quod eadem sit utriusq; generis ratio, cùm uix unq̃ exhortemur, quin eadē opera dehortemur. Exempla eorum, quibus ea res infeliciter cesserit accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, probrum, conuicia, damnum, incommoda, diligenter colligemus, quæ per exornationem, quam rhetores descriptionem appellant, ante oculos pōemus. Sed hæc aliaq; studiosorum industriæ relinquenda putauimus: Nunc ad singulas cuiusq; generis partes, non quidē ex omnibus sed optimis authoribus syluam quandam uerborum ac sententiarum subministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adijciemus, quo scripturi, hæc semper tanquā penum ad manum habeant, & imitandi studio similia discant effingere.

Exem:

EXEMPLVM DEPROMPTVM ex prima Ciceronis ad Q. fratrem epistola.

Ab expectatione bonor.

QVare, quoniã in istis urbibus cũ summo imperio & potestate uersaris, quibus uirtutes tuas consecratas, & in deorum numero collocatas, uides in omnibus reb. quas statues, quas decernes, quas ages: quid tantis hominũ opinionib. tantis de te iudicijs, tãtis honoribus debeas, cogitabis. Quòd si in mediocri laude sermonis ac prædicationis res nostræ essent, nihil à te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularem. Nũc uerò propter earum rerum, in quib uersati sumus, splendorem & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista prouincia assequimur, uix uidemur summã uituperationẽ posse uitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni tum faueant, tum etiam à nobis omnem diligentiã uirtutemq; postulent & expectent: omnes autem improbi quod cum his bellũ suscipimus sempiternũ, uel minima re ad reprehendendũ contenti esse uideantur. Quare cum eiusmodi theatrũ est totius Asiæ celebritate refertißimũ, magnitudine amplißimum, iudicio eruditißimũ, natura aũt ita resonans, ut Romam usq; significationes uocesq; referantur: contende quæso atq; elabora, nõ modò ut his rebus dignus fuisse, sed etiã, ut omnia illa tuis artibus superasse uidearis.

A metu.

Ab expectatione malorũ.

Simul & istud cogita, nos non de reliqua & sperata

rata gloria iam laborare, sed de parta dimicare, quæ quidem non tam expetenda fuit, quàm tuenda nobis est: quod reliquum est, id non tam difficilè, quàm præclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atq; hæc nō eò dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed potius ut currentē incitasse uideatur. Facies enim perpetuò, quæ fecisti, &c. Tu quanq̄ consilio non eges, uel abundas potius, tamē hoc animo esse debes, ut nihil cures, q̄ ut ante factum aliquod egregium audiamus, q̄ futurum putaremus. Te uerò ad moneo tum beneficijs tuis, tū amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à puero inflammatus fuisti, omni cura atq; industria cōsequare, magnitudinemq; animi, quē ego semper admiratus sum, semperq; amaui, constanter obtineas, nec unquā inflectas cuiusquam iniuria. Illud te ad extremū & oro & hortor, ut tāquam poëtæ boni, & actores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusione muneris ac negocij tui diligētißimus sis. Quamobrem, si me amas, quantū profectò amas, si dormis, expergiscere: si stas, ingredere: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Hoc sit negociū tuū, hoc ociū, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiā somnus reponatur. Effinge aliquid, et excude quod sit ppetuò tuū. Nā reliqua rerum tuarū post te, alium atq; aliū dominum sortientur, hoc nunq̄ tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animū, quod

Mitigatio exhortationis.

A laude.

Obsecratio.

Plinius.

hortor

horter ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipsi sis tanti, quanti uideberis alijs, si tibi fueris. Quod te quoque ut facias, & hortor, & moneo: memento quibus imaginibus onereris, quæ nomina, & quanta sustineas. Proinde dum suppetit uita, enitamur, ut mors quàm paucißima quæ abolere poßit, inueniat. Lusus uocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quàm seria consequuntur. Confugit in sinum tuũ Respublica. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minùs mirum uidetur, quod mortales istos caducosq; titulos, aut depreceris, aut temperes. Scis enim ubi uera principis, ubi sempiterna sit gloria: ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim & statuas templaq; demolitur & obscurat obliuio, negligit carpitq; posteritas. Contrà, contemptor ambitionis, et potestatis domitor, ac frenator animus, ipsa uetustate florescit nec ab ullis magis laudatur, q̃ quibus minime necesse est. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuũ, sed monimentis æternæ laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti & incolumi nunquam nisi modici honores, sæpiùs nulli decernerentur.

Cicero. EXHORTATIO.

SEd præsta te eum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Magna est hominũ opinio de te: magna cõmẽdatio liberalitatis: magna

magna memoria consulatus tui. Hæc profecto uides quanto expreßiora, quantoq; illustriora futura sint, cùm aliquantum ex prouincia, atq; ex imperio laudis accesserit. Quanquam te ita gerere uolo, quæ per exercitum, atq; imperium gerenda sunt, ut hæc multo antè meditère, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas sentiasq; id: quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facilime posse obtinere summũ atq; altißimum graduum ciuitatis: quæ quidem mea hortatione tibi inanis aut sine causa suscepta uideatur, &c. Teq; ad studiũ summæ laudis cohortabor. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, & parata incredibilis quædã expectatio, quàm tu una re facilimè uinces, si hoc statueris, quarũ laudum gloriã adamaris, quibus artib. eæ laudes cõparantur, in ijs esse laborandũ. Libro IX. epistola. Duabus tuis, locos habet hortatorios, & itẽ gratulatorios, circa mediũ finẽ. Quam indicare malui, partim ne uolumen oneretur, partim quod gratiora sunt quæ nobis ipsi decerpimus, Epistolarum libro 10. Cicero ad Quum ipsum Furnium, aliquot habet locos hortatorios. Itẽ παντοιης ἀρετης μιμνήσκεο curaq; & Atticum. efficie, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. Per fortunas tuas Cicero, per libros te oro & obsecro, ne quid grauius de salute & incolumitate tua consulas. Nam deos hominesq; amicitiámque Dehorta- nostram testificor, me tibi prædixisse, neq; teme- tio, id est

re mo-

re monuisse: Quare si tibi tu, si filius unicus: si domus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt, si aliquid apud te nos, si uir optimus gener tuus, ualemus: eorũ fortunã non debes uelle conturbare, ut eam causam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contrà salutem tuam habeamus. Etiam atque etiam Cicero cogita, ne te, tuosq; omnes funditùs euertas: nec te sciens, prudénsque eò demittas, unde exitum nullum uides esse. Quare quid est, quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ seruias? Proponam tibi claros uiros, quod facere solent qui hortantur: neminem habeo clariorem, quàm teipsum. Te imitere oportet: tecum ipse certes: ne licet quidem tibi iam tantis rebus gestis, non tui similem esse. Quod cum ita sit, hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. Contigit enim tibi, quod haud scio, an nemini, ut summa seueritas animaduersionis, non modo non inuidiosa, sed etiam popularis esset: & cum bonis omnibus, tum infimo cuiq; gratißima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ, sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij atq; consilij. Quo facto, intelligere debes, in te positam esse Remp. tibiq; nõ modo tuendos, sed etiam ordinãdos illos uiros, à quibus initiũ libertatis profectum est. Tu quoniam Remp. nosq; conseruas fac diligentißimè teipsum, mi Dolabella, custodias.

vniuersæ virtutis memento

Adhortatio ex obliquo.

dias. Nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam: magna enim res est. Quamobrē, aduola obsecro, atque eam Rempub. quàm uirtute atque animi magnitudine magis, quam euentis rerum liberasti, exitu libera: omnis omnium concursus ad te futurus est. Fortem & liberū animum, quo & consul & nunc consularis Remp. uindicasti, sine constantia & æquabilitate nullum esse putaris. Nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat: quia neminem magis decet quā te Remp. amare, libertatisq; defensorem esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio atque efflagitatione omnium. Tu te exuscita, ut eam ciuitatem, in qua maxima gessisti, liberam atque honestam fore putes, si modo sint populo duces, ad resistendum improborum consilijs. Quare magnum fac animum habeas, & spem bonam. Cessator esse noli, & illud, γνῶθι σεαυτον noli putare ad arrogantiam minuendam solùm esse dictum, uerumetiam ut bona nostra norimus. Præterea meminerimus quanto maiore animo honestatis fructus in conscientia, quàm in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec si casu aliquo nō sequatur, idcirco quod gloriam promeruit, minùs pulchrum est. Ij uero qui benefacta sua uerbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso, qui gesserat recensente uanescit. Homines

Cicero ad Quin. fratrem.

Plinius.

nes enim cum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas, ipse culparis. Multò deformius amittere, quàm non assequi laudem. Item li. 2. tota epistola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiusmodi sententijs extimulamus animum laudis cupidum.

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης id est,

Vnum auguriũ optimum, pugnare pro patria.

ἄλκιμος ἔσσ' ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.

Strenuus esto, ut aliqs te etiã posterorũ prædicet

ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.

Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris.

Aeneid. 5. I, bone quo uirtus tua te uocat, i, pede fausto.

Aeneid. 6. Nata dea, quò fata trahunt, retrahuntq́; sequamur.

Plinius. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
Quàm tua te fortuna sinat.
Fac aliqd dignũ ꝓmissis. Difficilia q̃ pulchra
In magnis & uoluisse sat est.
Macte hac grauitatis gloria Cæsar.

DEHORTATIO.

Cicer. epi. familia. SEd ego te ut ad certam laudem adhorter, sic a dimicatione deterreo: redeoq́; ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium, non tam ex consilio tuo, quàm ex euentu homines esse facturos.

COMMENTITIA MEA.

NOn est affectanda gloria forti uiro, suapte uirtute contento: sed hæc bene facto non aliter quàm umbra corpus consequitur. Nō appetit laudem, sibi bene cōscia uirtus eximia, sed hoc cōtigit illustrior ac uerior. Splēdidus titulus, pater patriæ: sed hūc promeruisse pulchrius est, quā possedisse. Inter omnia tua gentisq; tui decora, si mihi credis, erit hoc præcipuè gloriosum. Tot egregijs facinoribus, summa cū laude gestis, fac istū ceu colophonē addas arduū facinus, ad quod te hortor, sed tuo genere, tuoq; animo dignū. Ab ista familia, ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebeium, aut mediocre. Omnia summa præstes oportet, si uelis maiorum tuorum ornamētis, si tuæ pristinæ gloriæ, si omniū de te expectationi respondere. Cogita te uersari in theatro longè frequētißimo. Omniū oculos in te cōiectos: quibus nūquam satisfacies, nisi summa cum laude peregeris cœptam istius pulcherrimi facinoris fabulam. Ipsa uirtus abunde magnum sui præmium est. Non uiuit, qui uiuit inglorius. Non perit, qui moriens, honestam sui memoriam relinquit posteris. Vt omnia mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo redditur illustrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentum ære perennius, quod non liuor edax, non aquilo impotens poßit diruere, aut innumerabilis annorum series, aut fuga temporum.

Dehortatio à gloria petita.

Hor lib 3. Odc. vlti.

Onerant te tuorum imagines, non illustrant, nisi quibus factis illi sibi nobilitatem pepererunt, ea tu tuearis & alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc patriæ pietas, huc ciuium tuorum nunc in tua uirtute sita salus: tantum exeras istum uerè magnũ animum tuum, aderunt fortibus ausis superi fauentes. Audaces adiuuat ipse Deus: in re honesta, suus cuique animus Deus est. Nunc delibera, utrum malis maiorum tuorum ornamentis tuisq; laudatissimis factis hoc decus ac ueluti summam manum addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid hactenus tot egregijs laboribus partum est gloriæ, simul amittere. Nulla possessio difficiliùs aut tardiùs paratur, quam honestæ famæ: nulla citiùs amittitur.

Aeneid.1.

Si te nulla mouet tuarum gloria rerũ, certè liberis tuis nullam possessionẽ relinquere potes, uel speciosiorẽ, uel præciosiorẽ q̃ huius facti nunq̃ intermorituram gloriam. Vt leones & aquilæ, non cum quibuslibet feris belligerantur, sed quasdam predas, ut suis unguibus indignas contemnunt: ita tuum est, hoc facinus, quo maius est ac difficilius, hoc maiore cum animo suscipere, uelut eximiam gloriæ materiã, eximiæ uirtuti seruatam. Scio difficilimũ esse ad quod hortor: nec ignoro uerũ esse q; dici solet, οὐ παντὸς ἀνδρός: sed

Id est, Nõ cuiusuis viri prou.

aliquando grauiora præstitisti, nec alius animus par tanto negocio. Si palma dedignatur cedere ponderi imposito, sed magis contra impositum nititu

tur sursum erigens sese: quanto magis oportet
rtißimi uiri animum, ex ipsa negocij difficulta-
crescere: Non hæc scribo quo te cessantem exti
ulem, sed quo sponte currenti calcar (quod aiũt)
ldam.

Mitigatio

Non tam hortor ut ista facias, quam gratulor
trò properanti, quò nostra uota tuã uirtutẽ uole
ant inuitare: Primum cogita, quid deceat Germa
ũ, deinde quid Saxonẽ, deinde quid Alberti nepo
m, postremò quid Philippum. Duplicem sustines
pectationẽ, nimirũ ut laudatißimo patri Phi-
ppo Philippus, & eximio fratri, cui succedis, re-
pondeas. Nobilitas uera nõ aliunde, quam ex egre
ijs factis nascitur. Hanc ipse tibi præstare potes.
uid suspicis uetusta stemmata? Quin ipse tibi pa
s immagines? pulchrius erit decus, cuius author
ueris, quàm cuius hæres. Quanto pulchrius est, te
uis maioribus, tua uirtute prælucere, quàm in a-
ienæ laudis hæreditatem uenisse?

Probrum ignauia quorundam nuper acceptũ,
ua uirtus tuaq; uigilantia sarciat oportet. Proxi-
se acceptam cladem omnes fortunæ imputabunt,
i nunc declararis, quantum in libello ualeat for-
is & infractus ducis animus cum eximia pruden-
ia coniunctus.

Nihil magis nostrum est, quàm quod nobis no-
tra paratur industria. Hoc tibi præstat ista pecto
is uirtus, ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis,

quod reliquum est dabunt superi, & pietatis fauto-
res & honestæ uirtutis prouectores. Macte istius
animi esto. Istiusmodi studijs ad nominis æternita-
tem grassare. Eia macte uirtute. Sic sic itur in cœ-
Vergil. 9. Aeneidos Macte puer. lum. Agè fortissime iuuenis, ne defatigare, ne con-
quiesce, donec pulcherrimis gestis honestissimum
finem imposueris. Maxima studij pars tibi iam de-
cursa est, hoc alacrius ad metam propera, quo pro-
pior es. Nihil est tam arduum in rebus humanis,
quod non efficiat, si sibi imperarit animus, ut ma-
gnopere uelit. Quæ res primum deos, ac diuuos fe-
Epiphonema. cit? nónne præclara in Rempublicā merita? Quid
enim Deo similius, quā excelsus animus, uel gra-
tis de uniuerso mortalium genere bene mereri stu-
dens? Magnificentius est, amplissimos honores pro-
meruisse, quàm obtinuisse. In magnis & uoluisse
magnum est. In rebus præclaris etiam conatus in
magna laude ponitur. Quum hactenus in campo
gloriæ præcurreris omnes, hic tui similis sis opor-
tet. Si quid in te generosæ mentis, si quid paterna
indolis, si qua scintilla pietatis in patriam, si quid
consilij, si quid constantis animi, si quid mascul-
roboris, si quid heroicæ uirtutis, id totum nunc
expromas oportet. Non poteris in hoc laudis cur-
su defatigari, si spectes quæ premia tibi sint pro-
posita. Perge infracto animo, quà cœpisti, nomén-
que tuū immortalitati cōmenda. Verùm decus ni
in opibus, sed in uirtute positum est. Bene colloca

uit

uit, qui patriæ uitam impendit. Te unum spectant oculi ciuium tuorum. Tuis humeris innixa est patria. Illi despondebunt animum, nisi te eum præstiteris, quem semper esse iudicarunt. Hæc ruitura est, si te subduxeris, cogita laborem esse breuem, felicitatem ad quam properas, esse perennem. Ardua est iuxta Hesiodum, uia, sed in uertice manet inæstimabile præmium. An aliquid durum uideri debet, quo paratur æterna felicitas? Ne specta quid hic aut ille interim de te loquatur sed quid tota posteritas semper sit loquutura. Verè regium magniq; animi est, malè audire, cùm bene feceris. Inuidiam maleuolorum gloria benefactorum obrue. Pulcherrimum uindictæ genus est, inimicum benefactis ad suspendium adigere. Inuidorum latratus, uelut ignauorum canum negli ge. Illud uide, quo te bonorum consensus prouocat. Malis placuisse tam turpe est quàm ob turpia. Enitere ut his placeas, qui bonis placent omnibus. Asina per medios ignes succurrit suo fœtui, Simile. & uir fortis destituet patriam periclitantē: cuius pars sunt & liberi? Parua & exilia sydera, ualidorum exortu obscurantur, sed tu non potes magis illustrare progenitorum tuorum gloriam, quàm si ad istum modum famam illorum obscures. Eo perge, non quo te reuocat mundus, sed quo te uocat CHRISTVS. An te remoratur difficultas, ubi cœlum promittitur? An diffidis,

ubi fautor & adiutor est Christus? An dubitas de præmio, ubi promissor est Deus? Non agnoscet beneficium tuum ætas tua. Atqui istud demum est animo excelso dignum. Nullum beneficij genus heroicis animis dignius, quàm quòd erogatur in posteros. Sudoribus emuntur literæ, sed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur, sed semel partæ nunquam amittuntur. Seriùs contingunt, sed ubi contigerint, tutißima simul & perennis est posseßio. In alijs egregie gestis magna laudis portio fortunæ deciditur: nonnullam & hi sibi uendicant, quorum opera res peracta est: huius facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendum, ut hanc fefellisse uidearis. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, miram quandam de te concitarunt apud omnes expectationem: hanc fallere turpißimum fuerit, æquare necessarium, uincere pulcherrimum. Si uoles cogitare quid te dignum, sic te geras in ista prouincia, ut qui in eadem ante te non mediocri cum laude uersati sunt, tui comparatione magnam laudis partem amittant: neque quisquam exoriatur, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto magistratu, ut & authoritate tua successori tradas augustiorem, & integritate uigilantiaq; difficiliorem. Cogitato tecum, aliquid est istud laboris, quod percipiendæ iuris prudentiæ datur, tribus aut ad summum quatuor

Adhortatio ad literas.

Adhortatio ad iuris studiũ Gel. li. 16. cap. 1.

annis

annis absolui: cæterùm honorem in omnem usq; uitam te comitaturum. Labor abit, honestas manet: labor breuis gloria immortalis. Alij tot annos desudant, per terras mariaq; uolitant, ut rem familiarem augeant. te pigebit ad paucos annos honestissimis studijs incumbere, quo tibi simul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, ut scripsit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet addere, quòd is princeps nobis contigit, sub quo nemo gratis uirtutem colit. Quidam ita propagant nominis tui memoriam: ut nullum monumentum fidelius custodit hominis famam, quàm si benefactis nomen tuum insculpas animis hominum, hoc est, si ingenij monumentis, non solum de tua patria, uerumetiam de cunctis nationibus: non solum de tuæ ætatis hominibus, uerumetiam de posteris bene merearis. Vide etiam atq; etiam necubi dormites in hoc opere. Magni refert, unde famam auspiceris. Expedit omni cura perpolitum esse, per quod primum innotescere uis populo. Posteaquàm semel bonarum literarum patrocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Vides cum cuiusmodi monstris res est, prorsus Hercule quopiã est opus. Eũ nemo melius præstabit uno te. Obtestor te per nostram amicitiam, per utriusq; salutem: nam mea nisi te incolumi, non cõstiterit, ne te periculoso negocio admisceas. Vel hircus Aesopicus te doceat, ne te cõijcias temere in negocium, unde cùm uoles, Dehortatio.

non poßis temetipsum extricare. Facilis descensus Auerni, sed reuocare gradum perdifficile est: Si tibi uilis est tua uita, uxoris ac liberorum te moueat calamitas. Sine his tu perire nõ potes, cũ ex te uno pendeant omnes. In te omnis domus inclinata recũbit. Hanc tua prudentia, tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui collapsurã. Tu inuicto animo, quod honestißimum iudicabis, sequere. Optimæ causæ fauebunt & numina.

Aeneid 6.

EXHORTATIO MEA.

COgita quanta factum istud laus & gratulatio sit consecutura. Quid multis? sic te numeris omnibus uirtutum absolutum præsta, ut inimici uituperare te non poßint, nisi simul laudent. Illud noctes diesq; tecum cogita, quò te quoq; possis tollere humo, uictorq; uirũm uolitare per ora. Quis non exosculetur istam eximiam indolem? Quare te etiam atq; etiam hortor, ut quod tibi maiores prætulerunt tu posteris præferas. Tu uel unus efficere potes, ne prorsus uerum sit, quod uulgò iactatur nobiles, nostros nihil habere in domib. suis pulchrum, nisi imagines. Hortãtur te uno ore amici omnes ut magno sis animo, utq; omnia summa speres. Hoc utilißimum iudicato, quod est cum honestate coniunctum.

Georg. 3. Tentanda via, &cet.

DEHORTATIO MEA.

SIc habeto rationẽ dignitatis, ut memineris salutis. Fama ægrè quidem restituitur, sed restituitur

tuitur tamen. Vita semel amissa nunquam recuperatur. Stultum est cum eo contendere, cui par esse non poßis. Qui certat cum eo, quem non potest uincere, quæso quid aliud quàm irritat crabrones? Frustra nitendo, nihil aliud quam odium quærere, an non extremæ dementiæ est? Si aduersus naturam tuam niteris, nihil aliud quàm cum dijs pugnaueris: & scis quomodo res ea successerit gigantibus. Quantò cum periculo tentantur ea, quæ uires nostras superant, Phaëtontis, Icari, & gigantum fabula te docere poterit. Quàm non tutum sit audacem esse erga potentes & Armatos, Adonidis interitus docere nos debet.

De Phaëtôte Oui. li 1. Meta. De Ica. 8. De Adon. 10.

QVIBVS RESPONDENDVM exhortatori.

CVM ego id ipsum destinassem addidisti calcar spōte currēti. Video quā faueas gloriæ meæ. Itaq; dabo operam, ut nō solum iudicio de me tuo, uerum etiam studio satisfaciā. Quanq̃ ipsa res iamdudum inflammarat animum meum, tamen nō mediocre calcar addidit tua tam amica exhortatio Vtinam fortuna, & meo animo, et tuo studio respōdeat. Non alia ratione poteras me magis deterrere, q̃ me conatus es incitare. Ais quicquid præscripsero, omnes habituros oraculi uice. Absit ut in negocio tam periculoso, meā authoritem quisquā sequatur. Strenuè tu quidem suffundis aquam, quod aiunt, sed mihi magis opitulatore opus est, quàm hortato-

hortatore. Quin ipse capeßis, ad quod me instigas? Si uideres uires meas esse pares negocio, nihil esset opus, qui adderet animum. Animi satis est, si tantũdem esset uirium. Næ tu equum, quod aiunt, in campum prouocas. Te quidem authore nihil non audebo. Iste tuus animus tam feliciter ominans, mihi fuerit auspicij uice. Nutantem animum, tua exhortatio totũ impulit in curam huius negocij. Omnis iacta sit alea. Nos tuis auspicijs rem fortiter aggrediemur: De exitu uiderint superi. Nos quod in nobis est, fortem et erectum animum præstabimus. Age, nos uela uentis pandemus. Tantum ut fortib. ausis aspirent superi. Vtinam quemadmodum addis animum, ita poßis & successum rei dare. Tanti est apud me tua authoritas, ut te authore non dubitem, uel in medio saltare foro. Quis tam est Thersites, quem ista tua tam ardens oratio non faciat uirum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed iã currẽti, ut aiunt. Quod mea sponte faciebam, id tuo hortatu multò faciã alacrius. Vt forti militi tubæ sonitus ad prælium addit animos, ita tua exhortatio me satis iam animatũ, reddidit alacriorem. Vt qui monet quasi adiuuat, quemadmodum ait Plautus: ita qui hortatur, qui acclamat, qui applaudit.

Prouerb.

Homerus Iliad. 2. Thersi, facies.

In Curcu. act. 3. scen. vltim.

DE EPISTOLA SVASORIA.

IAm ad suasorium genus ueniamus, quod quidem ab illo superiori non admodum abhorret. Nã ut illic,

illic, ita hic quoq; laudem, spem, expectationem, cohortationi nonnunquàm admiscemus. Complectitur autem hoc genus uarias epistolarum species, quas separatim tractabimus. Nam & qui petit, suadet, & qui commendat, & qui consulit, & qui monet, & qui consolatur.

Quib. partibus constet suasoria epist.

Suasoriam igitur epistolam hoc pacto licebit instituere. Si res postulabit, captanda paucis est beneuolentia.

Exordiũ.

Id quemadmodum fieri conueniat, à Rhetoribus diligenter monstratum est. Deinde narrationem subijciemus, in qua omnia ad suadendum accommodabimus, & tanquam argumentorum semina iaciemus.

Narratio.

Diuisio.

Deinde si res ipsa partes in se continebit, eas cum diuisione proponemus. Quòd si simplex erit, ipsi nostro ingenio diuisionem faciemus, & rationum capita, à quibus potissimum sumus suasuri, sub distributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde singulas rationes uariè, copioseq; tractabimus.

Confutatio.

Si quid uehementer nostræ rationi uidebitur officere, id statim in principio destruemus: aut ut quicque inciderit, ita confutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, postea de earum tractatione præcipiemus.

Enumeratio partiũ è quibus constet.

Sumuntur autem rationes ab his potissimũ partibus, honesto, utili, tuto, iucundo, facili, necessario.

Partes à quibus suadetur.

Honestum autem diuiditur in rectum & laudabile. Rectum in uirtutem & officium. Virtus in prudentiam, iusticiam, fortitudinem, temperantiam. Prudentia in intelligentiam, memoriã, prouidentiam.

Definitiones singulorum.

dentiam. Iusticia in naturam, consuetudinem & legem. Natura in religionem, pietatem gratiam, uindicationem, obseruantiam, ueritatem, pactum, par, iudicatum. Fortitudo, in patientiam, magnificentiam, fidentiam, perseuerantiam. Temperantia, in continentiã, clementiam, modestiam.

Honestũ. Honestum est, quod propter se est expetendum.

Rectum. Rectum, quod cum uirtute fit & officio.

Virtus. Virtus est animi habitus, rationi consentaneus.

Officium. Officium est uirtutis, ad unamquamque personam accommodatio. Id sumitur ab ætate, scientia, dignitate, profeßione, alijsq; circunstantijs: ut aliud est officium militis, præceptoris, discipuli, consulis, prætoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, uiri, fœminæ, coniugati, cœlibis. Quæ quidem officia pro loco, tempore, & rerum conditione uariantur.

Prudẽtia. Prudentia est rerum multarum memoria, & usus complurium, negociorum.

Memoria. Memoria est, per quam animus præterita repetit.

Intelligentia. Intelligentia est, per quam ea quæ sunt, perspicimus.

Prouidentia. Prouidentia est, per quam futurum aliquid uidetur, antequàm fiat.

Iusticia. Iusticia est æquitas, ius unicuiq; tribuens, pro dignitate cuiusq;.

Natura. Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quædã uis innata inseuit.

Religio. Religio est uis insita, quæ deorum metu, & cæremonijs hominem ducit.

Pietas. Pietas est in parentes, aut patriam, aut alios sanguine iunctos officium.

Gratia. Gratia est officiorũ, bonorum, & amicitiarum memoria, & enumeratio.

Vindi-

Vindicatio est, quæ uim. & contumeliam defenden do aut ulciscendo propulsat, per quam peccata pu nimus. Obseruantia est, per quàm ætate aut sapien tia, aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritas est, quæ nos mouet, ut rem sicuti est, & sicuti scimus, dicamus. Consuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatem, æquè ac si legitimum sit, usitatum est. Pactum est, quod inter aliquos conuenit. Par est, quod inter aliquos commune & æquale est. Iudicatum est, de quo alicuius, uel aliquorum sententia iam constitutũ est. Lex ius est, quod aut populi, aut imperatorum iussu cõstitutum est. Fortitudo est, rerum magnarum appetitio, & rerum humilium contemptio, & laborum cũ utilitatis ratione perpeßio. Magnificentia est, rerum magnarum cum ampla animi cogitatione administratio Fidẽtia est, per quã animus in magnis & honestis rebus multũ in se fiduciæ certa cum spe collocauit. Patientia est, rerum arduarum ac difficilium honestatis ac utilitatis causa, uoluntaria & diuturna perpeßio. Perseuerantia est, in ratione bene considerata, stabilis & perpetua permansio. Temperantia, est rationis in libidinem atque alios non rectos impetus animi firma, ac moderata dominatio. Continentia, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est, qua animi temerè in odium concitati, comitate retinentur.

Vindicatio. Obseruantia. Veritas. Consuetudo. Pactum. Par. Iudicatũ. Lex. Fortitudo Magnificẽtia. Fidentia. Patientia. Perseuerãtia. Temperãtia. Continentia Clemẽtia.

Modeſtia. tur. Modeſtia eſt, per quam pudor honeſtus, claram et ſtabilem comparat authoritatem. Hæc ſunt, quæ honeſta appellantur, propter ſe expetenda. Quæ his autem contraria ſunt, turpia nominantur, & propter ſe ſunt fugienda. Et quoniam uirtutibus uicia ſunt finitima, non difficile erit, quãuis rem uel ad laudem, uel ad reprehenſionem retrahere: idq; uel à nominis deprauatione, uel ab aliqua circumſtantiarum. Sed hæc Rhetorum ſunt, & ex eorum præceptis mutuanda. Laudabile eſt,

Laudabile quod conficit honeſtam & præſentem, & ſequentem commemorationem. Id ex officio & uirtute naſcitur, neque unquam ab honeſto ſeparatur. Vtilitas in conſeruatione præſentium, & comparatione ſequentium commodorum, & in eorum, quæ his ſunt contraria, euitatio conſiſtit. Commodorum uerò, quæ & bona appellantur, quædam ſunt corporis, ut forma, uires, facultas & eiuſmodi: quædam animi, ut docilitas, celeritas ingenij, memoria felix, bonitas naturæ & indolis. Ad hæc, quæ noſtra paramus induſtria, eruditio, magnanimitas, tẽperantia, ac cæteræ uirtutes: quædã fortunæ, ut honores, magiſtratus opes, amici, & eiuſmodi. Horũ ut quidq; tractandũ ſit, ne ſim prolixior, à Rhetoribus peti iubebo. Tantũ argumẽtandi formas annotabo, quæ Rhetori conueniant: nam eas, quas in tres figuras digeßit Ariſtoteles, magna ex parte frigent etiã in philoſophorum ſcholis. Quanq̃ hãc

Vtile.

Bona triplicia.

partem

partem non reperi in exēplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atq; inter cognoscendum planè comperi, hoc ab alio quopiam assutum fuisse, q nactus sit hæc in schædis meis, ex rhetorum præceptionibus, in alium quempiam usum decerpta. Non resecuimus tamen, quod in his magis desideraremus aptam tractationem, quàm utilitatem.

DE COMPLEXIONE ET cæteris argumentationum oratoriarum generibus.

Complexio est, in qua utrūuis cōcesseris, reprehenditur. Vare, si tibi bonus præceptor fui, quid insectaris bene meritum? sin malus, cur reuocas? Poëtas desine calūniari, quos si ipse didicisti, cur in alijs reprehēdis, quod ipse feceris? sin, quod magis credo, non didicisti, cur quod ignoras calūniaris? Pater, si maritum improbū noueras, cur me illi collocasti? si probū, cur distrahis? Gabiniū admonendū nō cēseo, nam si probus est nō est reprehendendus: si improbus, admonitionē tuā contemnet. Miserū est habere uxorē: nā si formosa sit, metu angeris: sin deformis, hoc ipso miser eris quod deformē habes. Si meministis, obtundam: sin obliti estis, cū re nihil egerim, qd uerbis efficere poßim? Stultum est, cuiq̃ absenti obtrectare: nam si amicus est, cur præsentem potius non admones, sin inimicus, cur odium eius irritas, et illi nihil noces? De fu- Dilemma. Exempla

turis euentis angi metu non debemus: etenim si bona sint frustrà metuimus: sin aduersa, infelicitatē duplicamus. Deprauata autem complexio dicitur, cùm aut utraq; pars, aut altera conuerti potest, & in aduersarium retorqueri, ut illud apud Aulū Gellum: Intendo tibi litem, si persuasero me nihil debere, non reddo mercedem, quia persuasi: sin minùs persuasero, nihil debeo, neq; enim didici artem. Sic utraq; pars conuertitur: Si persuaseris te nihil debere, dabis, quia didicisti artem: sin minùs persuaseris, rursus accipiam, quia non persuasisti. Accusandus omnino non est: nam si ueretur, quid eum accusas, qui probus est? si nō ueretur, quid eum accusas qui id perui æstimet? Inuerte partem priorem: imò si ueretur, maximè est accusandus, ut corrigatur. Inuerte posteriorem sic: Imò si non ueretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus. Complexio, quæ ex oppositis partibus constabit, refelli non poterit, ut hæc: Non sum accusandus, si aliter euenit quàm putaui. Nam si sciebas id nō profuturum, tu potius es accusandus qui quod Reipublicæ utile uidebas, præsens conticuisti: sin nesciebas, nec hic sum accusandus, cùm & tu eiusdem futurorum insciti æ reus sis. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac cæteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc modo: Si illū ab hoc dicis occisum, quum sine causa nunquam suscipiatur maleficium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius

De falsa cōplexione.

Li. 5 ca. 10

Aliud exemplum.

De enumeratione.

commodi aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum sed neq; odium, neq; metum, neq; spem intercessisse, neq; ad amicum aliquem mortem eius pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo, ab hoc non esse occisum.

ALTERVM EXEMPLVM.

Quoniam hunc fundum constat meum fuisse, quem tu nunc possides, necesse est aut hæreditate tibi obuenisse, aut te uacuum occupasse, aut hunc emisse, aut usu tuum fecisse, aut certe me inde ui deiecisse. Me uiuo, mea res hæreditate tibi obuenire non potuit: Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meum fuisse constat, possidere non potes: usu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, ut ui me à mea possessione deieceris.

Confutatio enumerationis.

Hæc argumentatio confutatur, si aut unum aliquot membrum, quod ab aduersario præteritum erat, profertur: aut si unum quippiam ex his quæ prolata sunt, falsum ostēditur. Vt si dicat eum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratione præterierat: aut si emptionem proferat, quod alter in enumeratione negarat.

De simplici conclusione.

Simplex conclusio est argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid consequi necesse est, hoc modo. Si hunc hominem in prouincia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit occidi non potuit. Item: Spirat, igitur non est mortuus. Peperit, igitur cum uiro concubuit. Cum uiro concubit, igitur uirgo non est. Homo est,

igitur animal est: Poëtas nouit, igitur didicit. Hæc argumentatio confutatur, si non coherere consequens ostenditur, ut: Si mater est, diligit filium. At Medea (dicet aduersarius) filium interfecit: Poëta est, igitur lasciuus. At prudentius continentissimæ uitæ fuit. Sunt enim quædam, quæ probabiliter quidem, ac iuxta sensum communem, sed neque necessariò, neque perpetuò consequuntur. Ferè fit, ut iuuenes illaqueentur amoribus, sed reperias castissimis moribus præditos. Aut quod antecedit negabitur: ut si in primo exemplo dicat aduersarius, cum non Romæ, sed in prouincia fuisse. Subiectio, est argumētatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici poßit. Deinde per singulas interrogationes properè subijcimus rationes quibus id quod dictum est, non ita esse ostendimus hoc modò. Quæro igitur, unde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? patrimonium amplum relictum est? At patris bona uenierunt. Hæreditas aliqua obuenit? At à suis exheredatus est. Ex mercatura, quam agere constituit, quæstum maximum consequutus est? At ex ea re, quæ habere uidebatur, omnino amisit. Quare si his rationibus locupletatus non est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde non oportuit, surripuit. Numeratur hæc argumentatio & inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus, argumētatio est: quatenus ornatè conficit orationem, exornatio putatur. Neq; tamen

Subiectio.

id concludendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc modò. Quid faciam miser? taceam? instigem? purgem me? laterem lauem? Reprehenditur hæc argumentatio ut enumeratio: à qua non multùm differt, si aut aliquid prætermissum ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis. Oppositio, est argumentatio, in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me occisum non fuisse. Hæc propositio est cuius oppositum sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis: nunc autem cùm eò tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quòd hominem à me occisum suspicemini.

De oppositione.

ALIVD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbros C. Marium imperium continuare. Nā si pax esset, & nullus nos ad nouas cogitationes cogeret, liceret autē facere quæ uolumus, nunq nobis Quirites nouandū aliqd dicerem contra exempla atq; instituta maiorum Contentus enim essem moribus his, legib', eaq; consuetudine, quæ nobis à patribus tradita est.

Reditad primã pro positionẽ.

Nunc autem cum bellum acerrimum sit, & hostes Italiam deuastent, quotidieq; propius ueniant, ac iam urbi imminere uideantur, is qui omnibus impe ratoribus antecellit C. Marius uel contra instituta ciuitatis (silent enim leges inter arma) ut nos libe- ret nouo quodam exemplo hoc etiam anno consula tum ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim quæ non faceremus, si pax esset, hæc nobis cùm bel lum sit, necessario supienda uidentur.

Hęc propositio est opPositio.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab insignibus modò, uerum etiam à leuißi- mis uicijs nobis temperandum est: nam si nulli es- sent nobis inimici, facilè istis uicijs ignoscerem, quæ & humana sunt, & ipsa ætate penè excusantur. Nunc autem cùm in dignitate uitæ constitutus, à pluribus inuidis & maleuolis obserueris, dandam tibi operam censeo, ne uel in minima culpa depre- hendi queas.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauißimè omnino istam iniuriã feram necesse est, quæ si mihi ab alieno quopiam, de quo nihil es- sem benè meritus, obiecta esset, æquiore animo fer rem: liceret enim inimicum ulcisci, & simplex uul nus esset. Nunc autem cùm ab eo hanc cõtumeliam acceperim, qui cum summa mihi familiaritas fuit, & in quem tantum officiorum contuli, quantũ in alium neminem, non molestißime ferre nõ poßum: Duplicatur enim uulnus, cùm iniuriæ ingratitudo

summa

ſumma additur: & cum, quo amico ſum uſus ſine ſumma turpitudine non licet ulciſci.

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquum eſt, ut tibi meam operam ſine fructu commendem. Nam ſi referendi facultas tibi deeſſet, uoluntas prompta adeſſet, uoluntate contentus eſſem. Nunc autem cùm ſis opulentiſſimus, et id tibi ſuperſit, quod mihi deeſt, haud par eſt, te gratis meum officium poſtulare.

Violatio, quam Græcis βίαιον appellant eſt argumentatio, in qua ex aduerſariorum ratione, non id quod ipſi uolunt, ſed quod nobis utile eſt ſequi demonſtramus. Hæc in confutatione ſolùm adhibetur. Violatio.

EXEMPLVM.

Non eſt ducenda uxor. Ratio, eo quod ex cõnubio in orbitatem & luctũ incidamus. Imò eò maximè eſt uxor ducenda, quæ filijs alijs procreatis, luctum orbitatis à nobis expellit.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ſunt legendi poëtæ: demulcent enim legentis animum, & alliciunt. Imò ob id ipſum ſunt legẽdi, quia demulcent animum.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil eſt magni tentandum cuiquã eò quod breuis ſit hominis uita. Imò tantò magis aliquid egregij tentandum erit, ut cum diu uiuere nõ poſſimus, aliquid relinquimus, quo nos uixiſſe teſtemur.

Et iterum: Damnandus est, occidit hominem: imò præmio donandus, quia tyrannum hominē occidit.

De inductione. Inductio est argumentatio, quæ rebus non dubiis, concessis, propter similitudinem, rem, quæ dubia erat, comprobat. Dic mihi prætor uarijs sententijs pugnandum, nec ne: si illo die inter nos dissensissemus, utrius sententiæ staretur? Nec est dubium, inquis, quin consulis. Quod si diuersa fuissent auspicia, & mea quidem pugnandum eo die significassent, tua quiescendum? Meis ne auspicijs pugnandum fuisset, an tuis quiescendum? Meis scilicet, quia consul fui, parendum dices. Age uerò si meis auspicijs, mea sententia, pugnatum prosperè est, æquum ne tibi uidetur eum honorem ex ea re assequi, cuius nec sententia, nec auspicijs quidquā actum est?

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic mihi senex ingratißime, si nihil in te beneficij collocassem, num tu me iniurium uocasses? Nō, inquies. Neq; enim iniuria uideri potest, si nihil de eo benemerearis, cui nihil debes. Nunc igitur cùm ultro plurimum in te officij contulerim, non æquū est mihi succensere, quod benefacere desierim, qui succensere non poteras, etiam si nunquam benefacere cœpissem.

De collectione. Collectio est argumentatio, quæ rationibus & expolitione absoluitur. Hæc in quinq; partes distributa est: propositionem, rationem, rationis confir

mationem

mationem, expolitionem, & conclusionem. Propositio est, per quam summatim ostendimus, quid sit, quod probare uolumus. Ratio est, quæ demonstrat uerum id esse, quod proposuimus uno aut pluribus argumentis. Rationis confirmatio, quæ rationē expositam corroborat. Expolitio est, quæ rei locupletandæ et honestandæ causa sumitur. Conclusio est, quæ postremò diffusiùs dictas breuiter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Quoniam breuiter docui, iudices, qua de causa semper Vlysses Aiacem extinctum uoluerit, nunc quid uobis impedimento sit, quin eū ab hoc interfectū, uel hac luce clarius uideatis: potuisse quoq; quòd uoluerit facilè perficere, quā breuißime ostēdam. Nam is, cùm sine socijs accerrimum uirū uideret, tum demum cogitauit, posse eum incautum opprimi. Etenim quum arborum frequentiam prospectum omnem eripere uideret, tum eum securū alijs cogitationibus occupatum, nō antè quidquā aduersi suspicaturum arbitrabatur, quàm ei gladium occultus infigeret. Itaq; solitudo loci, obscuritas, insidiæ præparatæ, ac dolus accerrimi & capitalis inimici nihil metuentis, solitudo & securitas, potestatem interimendi fortißimum uirū, deterrimo omnium atq; perfidißimo præbuerūt: Non credat hoc quisquā, nisi constet nihil esse Vlyßis animo scele-

Propositio.

Ratio.

Confirmatio.

Expositio.

ratius, atq; improbius. Cuius rei indigna mors Palamedis praeclarum testimonium est, cùm singularis prudentiae uirum, dolo atq; insidijs confisus, uel publico iudicio superasse posse sperauerit. Quod si non in syluis, neque in solitudine, sed celeberrimo loco, cunctis spectantibus, publico iudicio, sapientissimum hominem superare posse credidit, quantò magis solum, atque incautum, idq; in latebris interimere posse sperauit? praesertim cum Palamedis iniusta nex animum ad maius facinus audendum accenderit. Quare si syluam, si solitudinem, si illum inermem, incautum, hunc praemeditatum haec omnia, paratúmque fuisse intellexistis, nolite amplius dubitare iudices, Aiacem ab Vlysse occidi potuisse.

Cõclusio.

ALIVD EXEMPLVM.

Propositio.

Nihil dementius est quam de improbo homine bene mereri. Quisquis enim id facit, suo officio, suóque sumptu hostem sibi facit eum, quem neque amicum, neque inimicum habere licuit. Nam si eum suis officijs nullis deuinxisset, nihil cum improbo commercij fuisset. Nunc cum is ei se deuinctum sentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorem uideri pudeat, necesse est, ut eiusmodi hominem extinctum uelit, ne sit, cui debere superbissimus simul & ingratissimus homo uideatur. Id si cui obscurum uidetur. Trebonij hominis innocentissimi casu, liquidò poterit intelligere, qui cum

Ratio.

Confirmatio.

Varum senem, omnium quos terra sustinet ingratißimum amicum etiam habere potuisset, si nihil de eo meritus esset: eum suis summis beneficijs acerrimum effecit inimicum. Itaque quantò se deuinctiorem illi intelligit, cui homo superbißimus minimè uelit, tantò diligentius in eius perniciem incumbit. Quis eum hominem sanæ mentis iudicaret, qui latroni gladium, quo ipsum iugularet ultrò ministraret? Nihilo plus sapit is, qui improbum & ingratum demerens, causam illi præbet, cur se perditum uelit. Quare cum nostro beneficio summum malum nobis parari intelligamus: & quemadmodum amico nostro cesserit, uideamus, ipso Oreste uidebimur insaniores, si posthac improbum hominem nostris beneficijs demereri uelimus. Expolitio. Cōclusio.

ALIVD EXEMPLVM.

Sapientis est famæ suæ longè diligentius, quàm opibus suis, nō minus uerò dilig ēter, quā uitæ consulere. Minus siquidem dāni & incōmodi accipit, qui pecuniā aut etiā uitam amittit, q̄ qui famā. Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa in integrum restituitur nunquam. Et uita quidem corporis, cum certos à natura terminos acceperit in longum tempus extendi nequit. Fama uerò hominis, quæ est altera & potior uita nostra, etiam post cineres & rogum superest. Vitam igitur quis- Propositio. Ratio. Confirmatio.

quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam aufe-
rente, diu frui non poteramus.

Expolitio At famam qui eripit, re immortali & pulcherrima nos spoliat. Quod ueteres rectè intellexisse mihi uidentur, qui non pecuniam modò uerum etiam uitam ipsam effundere non dubitabant, quò nomen suum quàm maximè prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos uiderent, nec causam quidem esse putarent, cur diutiùs in uita manerent. Adeò grauius famæ

Cōclusio. quàm uitæ dispendium iudicabant. Quòd si homines ijs rebus maximè timere uidemus, quæ cum sint preciosissimæ, facilimè tamen perduntur, ac difficilimè restituuntur: sapiens existimandus non est, qui famæ, quæ neque restitui potest semel amissa & qua nihil habet homo preciosius, non multò diligentiùs consulendum putat, quàm pecuniæ, aut etiam uitæ. Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio: si uel confirmatio, uel expolitio, uel utraque omittitur. Ra-

De ratiocinatione. tiocinatio est, argumentatio perfectissima, quæ accommodatione assumptionis, ad id quod propositum est, elicit conclusionem. Hæc quoque, sicut collectio paucioribus partibus constare potest, tamen ea, quæ perfectissima putatur quinq; partibus consumitur. Propositione, ratione, propositionis assumptione, assumptionis ratione, & comple-

Propositio. xione. Propositio est, per quā breuiter is locus pre-
ponitur

ponitur, ex quo omnis emanat uis argumentatio-nis. Ratio est, quæ demõstrat uerum esse, quod pro posuimus uno pluribúsue argumentis. Assumptio, est oratio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Assum-ptio.

Assumptiõis ratio est, per quam id, quod assumptum est, confirmatur. Complexio est, per quam id, quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus hoc modo: Omnes qui causam habent ad suscipiendum facinus, si uita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficium suscipere solent. At Vlysses interficiendi Aiacis summam causam habuit: nec est homicidium ab eius uita alienum. Vlysses igitur interficiendi Aiacis maleficium suscepit. Hæc est ratiocinatio tripartita, omißis rationibus. Hanc quinque partibus hoc pacto tractabimus: Omnes homines, iudices, quorum uita per consuetudinem à scelere non abhorret, odio sic mouentur, ut uehementer exoptent, suas inimicitias quouis explere facinore. Nam eiusmodi homines, qui manus semper iniusto sanguine cruentas habere consueti sunt, cùm non poßint à uicio animi recedere: non solùm cùm aut ita accidit, ut commodum consequantur, aut incommodum maleficio uitent, mouentur ad facinus, uerum etiam ipsi causas quærunt, quibus socio iniurias manus adferant. Etenim si boni uiri cauendum putant, ut ne causam quidem habeant, qua prætermittere officium

Cõplexio

Proposi-tio.

Ratio.

com-

compellantur: hos crudeles uiros, hoc iniquos, qui semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendi hominis causam quærere. Præterea si boni nonnunquam metu, aut inimicitijs à recta uia, qua semper uixerunt depulsi sunt, quis non credat homines prauos commodo suo moueri, ut conseruare consuetudinem suam uelint? illi uirtutem sibi solitam utilitate decepti omittunt: hi officium, quod nunquam obseruauerunt, cum utilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, obseruabunt? Videlicet ignoratis, iudices, quanta uis sit iræ? quid inimicitiæ poßint? quod odium pariat? Non dico hic beluas ira & odio moueri, & alteri noceant. Non dico multos sapientißimos uiros, odio & ira permotos, temperare sibi non potuisse. Præterire melius est, quot urbes, quot regna, quot gentes infectæ odio iacent. Quare iudices, si etiam bonos inimicitijs corrūpi uidetis, huiusmodi hoēs, qui per consuetudinē à maleficio abesse non possunt, odio motos, obtruncare inimicum uoluisse dubitatis? At Vlysses acerrimus inimicus capitaliq; odio ab Aiace dißidebat. Scitis enim oēs, scitis: nec opus est, ut altius rem uobis aperiā, quē in illū animum geßit, post iniquißimā illā contentionē morū. Scitis timidum hūc hominē, qui nihil unquā uirtute animi, oīa fraude egerat, fortißimū hoīem, acerrimū hostē inimicorū persecutorē, iniuria laceßitū uehementer extimuisse. Intelligebat enim, nisi uitā illi eripe-

eriperet, se incolumẽ esse non posse. Cõsueuerat, si manifeste non poterat, quouis modo aduersarios aggredi: cui rei Palamedis indigna mors testimonio est, quem cũ prudẽtia oẽs superare uidebat, nõ ignoratis qua proditione, quibus insidijs, qua inuidia motus, occiderit. Atque ex illo nullum periculum metuebat. Aiacis metu conficiebatur. Hac in re inuidia odium, ira, & metus simul concurrunt. In Palamedem inuidia solum mouebatur. Quare iudices huiusmodi homines uel parua de causa maleficia suscipere solent. Hic autem odio acerbo Aiacis, ac metu perculsus erat. Non est audiendus si neget se Aiacem interficere uoluisse. Propositiones autem à principibus causarum locis inueniuntur, ut in coniecturali statu, à petitione testium, hoc modo: Sine testibus non est audiendus aduersarius. In negociali constitutione, à lege hoc pacto: Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria: ut, Non sunt omnis rei petendi testes: Plurima enim flagitia occultè committuntur. Et hoc tempore cõtra leges aliquid innouare oportet. Si uerò id, quod aduersarijs propositum est, aut proponi poterat, refellere uoluerimus, tũ utendum erit propositione, sublatione, opposita propositione, solutione. Propositio est, sublationis pollicitatio. Exemplũ: nec me clã est quid callidißimus senex calũnietur. Sublatio est aduersarij. Exemplũ: nõ debuisse me cõtra pactionẽ discedere. Opposita propo-

Cõplexio

De propositionis inuentiõe.

De exornãda propositiõe.

propositio est, solutionis pollicitatio: ut, uerum id quã friuolũ sit, non est difficile ostendere. Solutionem secundarijs locis confirmabimus, hoc modo: Ridiculè enim mihi pactionem allegat, quam ipse prior soluit. Conuenerat, ut biennium abs me doceretur, fateor: uerum ea lege, ut ille mores in melius mutaret. Nunc cum ex malo factus sit pessimus, ab utro nostrum est pactio uiolata? nempe ab isto.

ALIVD EXEMPLVM.

Nec audiendos Theologos puto, qui poëtas legendos negent, quod uerborum nitore legentis animum uehementer alliceant. Quid enim magis pro poëtis dici potest? Nam si, ut fatentur, poëtæ mira quadam dicendi politie, uenustateq; delectant: cũ ea uoluptas non modo à turpitudine absit, uerũ etiam summam adferat utilitatem, causa est ostensa, cur maximè poëtas legere debeamus.

De rationũ inũentione.

Rationes porrò, quibus propositiones cõfirmantur, inueniuntur à circumstantijs, quæ numerari sex solent: persona, res, causa, locus, tẽpus, modus: quibus additur à nullis septima, materia. Persona est, quæ ad aliquam rem confirmandam, uel infirmandam capitur, hominis conditio. Persona est duplex: Vna extra causam, ut maiorum aliorum iudicum, auditorũ. Alia in causa, ut accusatoris, rei iudicis, testium. Persona in decem partes distribuitur. Nomen, naturã, uictum, fortunã, habitum, affectatio

Persona. Quæ consideranda in vnaquaq; persona.

Nomen.

fectationem, studia, facta, casus, orationes. Additur & consilium. Nomen proprium, ut Cato sapiens, Aristides iustus, Metellus Numidicus Pius, Pomponius Atticus, Melauius Polynices, Petrus Cādidus. Nomen commune, ciuitatis, aut gentis, aut prouinciæ: ut, Pœnus perfidus, Græcus leuis, Athenienses studiosi, Romani bellaces. Ab his sæpe rationem ducimus, maximè in genere demonstratiuo, nomen fortuitò impositum in calumniam trahentes: ut, Hic uerò nomine Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non fortuitò, sed præsagio quodam & omine contigisse. Aut inuertimus nomen: ut Falso nomine Innocentius, cum nihil sit eo nocentius: Candidus, cum præter nomen nihil habeat candidi. Aut per antiphrasin, ut Vigilantius dictus, cùm Dormitantius meritò debeat appellari. Fingimus & ipsi nomina, de quo suo loco dicemus. Nihil enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura, aut diuina, aut humana & mortalis est. Diuina sumitur ex augurijs, extis, ominibus prodigijs, oraculis, diuinitus dictis. Mortalis natura diuiditur in Sexum: ut uir, mulier: Nationem, Græcus, Barbarus: Patriam, ut Romanus, Athenienses: Cognationem, ut nobilis, ignobilis: Aetatem, ut puer, iuuenis, senex: Dignitatem, quæ in commoda animi & corporis distribuitur, siue etiā incommoda. Animi autem commoda & incommoda sunt, ut acutus, hebes, memor, obliuiosus, prudens,

Nomen.

Natura.

stultus, timidus, audax: dum hæc insunt à natura, non industria comparata. Corporis autem sunt, ualetudo, imbecillitas, longitudo, breuitas, formositas, uelocitas, tarditas, candor, fuscedo. Item & nasutus, hirsutus, glaucus, & huiusmodi. Victus distribuitur in educationem, apud quos, quomodo, & cæt. In usum, ut quo in negocio: quo quæstu sit occupatus, & cæt. In mores, ut libidinosus, an frugi, auarus, an liberalis, & huiusmodi. In fortuna considerandum est, seruús ne sit an liber: pecuniosus, an tenuis: exul, abdicatus, an secus: priuatus, an cum potestate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio est, animi & corporis ex tempore aliqua mutatio: ut uultus lætus, tristis, cupiditas, metus, titubatio pallor, rubor, tremor, oculorum suffusio gestus insolutus, incessus modò citus, modò tardus, quæ inter signa coniecturalia numerantur. Habitus, uirtutes & uicia corporis & animi complectitur, quæ non insunt à natura, sed industria sunt cōparata: ut uelocitas, robur, ingenium, memoria probitas, eruditio, facundia, & huiusmodi. Studium est uehemens animi ad rem quampiam applicatio: ut medic⁹, orator, poëta, theologus, miles, uel equorum studiosus, & eiusmodi. Facta, casus, & orationes, ex tribus temporibus considerantur: ex præterito, quid fecerit, quid illi acciderit, quid dixerit. Ex præsenti quid faciat, eueniat, quid dicat. Ex futuro, quid facturus sit, quid illi euenturum

Victus.

Fortuna.

Adfectio.

Habitus.

Studium.

Facta, casus & orationis.

rum sit quæ dicturus sit, aut ipse, aut eius socij, ciues, maiores, amici, inimici. Consilium est facien di excogitata ratio. Res est totius negocij certis signis conflata complexio, quæ potißimum in epi logis adhiberi solet. Causa diuiditur in impulsio-nem, ratiocinationem. Impulsio est temerarius inceptus animi ad aliquid faciendum aut non faci-endum: ut ira, cupiditas, uiolentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quæ commodorũ comparatione, aut incommodo-rum uitatione ad rem hortatur. Ea consistit in com modorum adeptione, retentione, augmento, aut in commodorum euitatione, reiectione, diminutio-ne. Est autem duplex causa: principalis, & acces-soria. Principalis, ut, occidit hominem, ex quo pe-cuniæ maximam summam sperabat. Accessoria, præterea non ignorans se Clodio, huius inimico acerrimo, rem gratam facturum. Locus opportu nus an importunus, angustus amplus, nemorosus, montosus, lõginquus an propinquus, celebris an de sertus, sacer an prophanus, publicus an priuatus. Modus, clàm an ui, palam an occultè. persuasione an sponte, audacter an captiose, insciens an pru dens, amore an odio. Materia, fuste an gladio, ar cu ueneno, incantationibus Nunc quomodo ratio nes à circumstantijs inueniantur, exempla subij-ciamus. Proditor es patriæ Catilina: nisi huius ei testes Cicero produxerit, non est audiendus.

Consiliũ.
Res.
Causa.
Locus.
Modus.
Materia.
Ratio à persona. rei.

A persona aduersarij Ea enim nobilitate, his maioribus natus sum, ut si-
ne testibus id de me suspicari non debeatis. Atque
A persona iudicum. ideò magis expellendus est Cicero, cum hæc sine
testibus dicat, quod mihi semper inimicus fuerit,
& nobilitati (utpote nouus homo) infestus. Nam
uestræ prudentiæ iudices est, eam potestatem tali-
A re. bus uiris non concedere: ne fictis argumentis nobi-
les homines circumueniant. Non enim tanti scele-
A loco. ris suspicionem sine testibus approbare debetis:
præsertim in hac Rep. in qua leges sanctißimè sem
A causa. per sunt conseruatæ. Atq; ideo magis expellendus,
ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrũ
A tẽpore. hi noui homines inuadere cõentur: His præsertim
temporibus, quibus ignobilium animi in nobilita-
tem sunt accẽsi: & ea licentia uiuitur, ut nemo fal-
De inuentione confirmationum. sa crimina non excogitet. De circumstantijs hacte-
nus, unde rationes propositionũ inueniuntur. Nũc
de confirmationum inuentione. Profluit autem om
nis confirmatio ab ijs locis: ab exemplo, minori, ma
iori, æquali, & contrario.

EXEMPLVM.

Propositio. Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumen-
Ratio à persona. tũ aliqd innouare. Et maxime nobis Romanis lice
bit, qui semper ad utilitatem Reip. aliquid noui so
lemus excogitare. Maiores enim nostri ex commo-
do Reipub. reges expulerunt, & decemuiros conti
Ab exẽplo nuare imperiũ paßi sunt: & tribunos plebis sacro
sanctos constituerunt. Scipionem ante tempus con
sulem

fulem creauerunt. Si paterfamilias multa è re sua innouare non ueretur, senatus ob Reipub. commodum quippiam innouare non audebit?

A minore

Si tempore pacis innouare quidquam solemus, tempore belli, cum res postulat est innouandum.

Confirmatio à contrario.

Profluit expolitio à circumstantijs, unde & rationes. Est autem expolitio quiddam ex ratione confirmationeq́; conflatum hoc modo:

De inuentione expolitionis

Continuare Scipioni imperium uel contra leges oportet. Nam & maiores nostri ex utilitate Reipub. decemuiros facile continuare imperium paßi sunt.

Confirmatio.

Atque illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus?

Expolitio ex tẽpore

Et illi ad ornandam Rempub. nos ad defendendam libertatem faciemus.

A causa.

Et illi decemuiros continuare imperium simul paßi sunt, nos unum solummodo non patiemur?

A re.

Et illi Appium Claudium hominem ut res docuit, libidine perditum, atque tyrãnicum, nos Scipionem, qui ea continentiæ exempla dedit Numantiæ, ut omnium probatißimus uideretur.

A persona

In orationibus uerò longe aliter de expolitione præcipitur. Hoc monendus est studiosus, sicut ad unam propositionem confirmandam plures rationes adferri posse, ita unam quamque rationem pluribus confirmationibus posse muniri: et item ad confirmandas singulas, plures expolitiões posse adhiberi. Verum quemadmodum rationes propositionibus breuitatis causa nonnunquam admiscentur, ita confirmatio rationi, confirmationi expolitio intexitur.

De Enthymemate & Epenthymemate.

Est igitur hoc loco expolitio, siue enthymema, oratio, quæ à circumstantijs ad confirmationem non sine collatione fertur. Epenthymema est, quædam addita enthymemati acuta excogitatio. Exempli causa: Coriolani factum plusquam hostile nobis uideri debet: tyrannicum enim est patriam expugnare. Hostes enim oppugnandi non sunt: quibus hic maiori odio est prosequendus, quod illi alienam, hic suam patriam oppugnat. Et cui plurimum debet, hanc euertere conatur. Fluit quidem comprehensio à circumstantijs, sed approbatur à quadam aut totius in minora, uel pauciora, insicisione, aut similium enumeratione, aut fictoria ratione, quæ oppositum rei confingat.

Proposi-tio.
Ratio à re
Confirmatio à contrario.
De cõprehensione.

EXEMPLVM.

A fictoria ratione.

Simulat non amat puella: quæ si uirũ quempiam amaret, non ego te ueneficij accusarẽ si teipsum arderet, artes tuæ mihi suspectæ non essent. Si alium quendã furorẽ fureret: si alia ægritudine laboraret nõ te accusarẽ. Pater tres semel interfecit filios, si duos interfecisset, si unũ solũ, si nõ filiũ, tamẽ moleste ferretis. Misit centum talenta Philippus Atheniensibus, quibus Demosthenes sibi traderetur. Non si mille daret, nõ si decẽ millia, nõ si ciuitates, gentes, prouincias, regna simul omnia cõferret, Demosthenem qui Græciæ libertatem, tũ prudentia sua, tum eloquentia tutatus est, tradituros putarẽ. His ego talẽtis nõ dico Hyperidẽ, aut Aeschinem,

A similiũ enumeratione.
Ab incisione toti' in paucio ra.
Ab incisione in plu ra.
Ab incisione in mi n ora.

ſchinem, ſed ne plebeium quidem quempiam, aut opificem, aut omnino ciuem infimum, traderem.

ALIVD EXEMPLVM

Ego ſi tuos filios (ſi modo tui dicendi ſunt, quos crudeliſsimè trucidaſti) aut uerberibus adfeciſſes, aut exilio, & abdicatione notaſſes, moleſte tamen etiam ferrem, tot pulcherrimos iuuenes uel clariſsimo patriæ ſolo priuari, uel indigne uerberibus cædi. Nunc uerò cum non abdicatione, non exilio, non uerberibus, ſed morte tres ſimul abſtuleris, nō expoſtulem? non accuſem? non grauiter feram? At qui ſi unum interfeciſſes, exclamarem, nunc tribus necatis ſilebo? Inueniuntur item argumenta, & rationes à locis topicis, nempe à genere, ſpecie, differentia proprio, definitione, toto, partibus, cauſis, effectis, uſibus, iunctis, iudicato, ſimili, maiori, minori pari proportione, oppoſitis, tranſumptione, caſu, coniugatis, diuiſione: Genus eſt, quod cōtinet ſpeciē. Ad generis negationem, conſequitur, et ſpeciei remotio, non contra: ut, uirtus non eſt, igitur nec iuſtitia. Animal non eſt, igitur nec homo. Remota ſpecie, non conſequitur remotio generis, ſed adfirmata ſpecie, ſequitur adfirmatio generis. Iuſticia non eſt, igitur uirtus non eſt non conſequitur: iuſtitia eſt, igitur uirtus eſt, conſequitur. Ad remotionē tamen totius generis cōſequitur remotio cuiuslibet ſpeciei. Rurſus ad adfirmationē totius generis,

Ab inciſione totius in paucio ra.

A genere.

A ſpecie.

neris, consequitur cōfirmatio uniuscuiusq; speciei: ut, omne argentum legauit, igitur & cœlatum legauit. Omnibus scientijs operam dare iubemur, igitur & poëticæ. Nulla uirtus est principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur tamen necessario genus si quis formas eius omnes per enumerationem negauerit, hoc modo: Nam quod nec ratione utitur, nec brutum est, id ne animal quidem est. Differentia est, qua genus diducitur in speciem. A differentia æqualiter infertur, & remouetur species, quam constituit. Genus autem comprobatur, non improbatur, ut supra dictum est de specie: ut, si sentit, est animal: si ratione caret, homo non est. Ratione non caret, igitur & animal est. Nam si ratione caret, non statim animal non erit. Proprium est, quod soli speciei accidit, ut homini risus. Id, quemadmodum differentia, id cuius est proprium positum, infert, remotum aufert. Vt, quod risibile est, id hominem esse necesse est. Quod risibile non est, id ne homo quidem dici potest. Si tyrannicidæ proprium est tyrannum occidere, hic tyrannum occidit, igitur præmio donandus. Hoc quoniam proprium non est, sic confutabimus. Si tyrannū occidere, tyrannicidæ proprium est, carnifices, quib. tyrānos occidendos tradimus, tyrannum occidunt, carnifices igitur præmium accipiant. Definitio est, cuiusq; rei breuiter & absolute potestatem complectens, oratio. Hæc cū re definita

A differentia.

A proprio

A definitione.

finita conuertatur necesse est: ut, si animal rationale est, igitur & homo: quod nec animal est, nec rationale; id homo non erit. Si homo est, ergo & animal rationale. Si homo non est, igitur nc animal quidem rationale. Definitio confutatur, si aut uerum proprium, aut differentia uera, aut genus uerum positum non est: si quid in altero continetur, aut excluditur, quod non idem in altero contineatur, aut excludatur, hoc modo: Monetam omnem uxori legauit: cœlatum autem argentum moneta est, argentum igitur cœlatum omne legauit. Neque enim omne cœlatum argentum moneta dicitur. Nam patera, & huiusmodi cœlatum argentum est, nec tamen ista monetam uocant. Constituuntur & definitiones ex accidentibus, quæ si huiusmodi sint, ut cum re definita conuertantur, ualet consequutio: ut homo est animal bipes, erectū, sine pennis. Psitacus auis est uiridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in senecta. quæ altero pede cibum tenēs uescitur.

A De scriptione.

Constituuntur & definitiones ex enumeratis absolutè partibus, speciebus siue formis: ut, Respublica est, quæ unius aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facilè confutatur, si qua species in enumeratione præterita additur. Exemplum: Iniuriæ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut conuicio aures afficiunt. Confutatur: Quid si quis filiam tuam rapiat, iniuria non erit? Etymologia est nominis in

Alterum genus descriptiōis.

Ab etymologia.

terpretatio, siue notatio: ut, Hic Chrysogonus est appellatus, quod aurum undecunque pariat. Nam χρυσὸς Græcè aurum, γόνος fœtum significat. Fingit, igitur poëta. De Deo disputat, igitur Theologus. Medetur, ergo medicus. A toto inferuntur partes, non remouentur, hoc modò. Si tota Respu. consilio gubernanda est, ergo & domus, & unusquisque ciuium. Non tamen quoniam tota Respub. fortunæ committenda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neque enim quia tota domus redintegranda non est, igitur nec paries unus. Verùm partes si uniuersæ colligantur, totum inferunt: si uniuersæ remoueantur, totum auferunt. Considerantur autem partes à tempore, à quantitate, à loco: ut, Si neque in cœlo, neque in terra inuenitur, nusquam igitur inueniri poterit. Causa & effectus conuertuntur, si modo eiusmodi sit causa, ut ab ea una fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectum. Ea quadrifariam diuiditur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem. Ab efficiente causa: ut, Non potest non esse dies, exorto sole. Nec uirgo est, si cum uiro concubuit. Si sapientia uirum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit umbram. Voluptas infamiā gignit, igitur fugiēda: Virtus honorem affert, igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Puluerulentus est, igitur in itinere fuit, non est consequens: harum enim rerū plures possunt esse causæ.

A toto.

A causa.

Ab efficiente.

Subla-

Sublata materia, & effectus necessario aufertur: A materia
ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potu-
it fabricare. Ferrum cum desit, qui possunt gladi-
os cudere? A forma: ut, Apertè mentiuntur poëtæ A fortuna
uolaße Dedalum: nam quod natura negat, nemo
potest facere. A fine ducuntur argumenta: ut, Fe- A fine.
licitas est expetenda, igitur & uirtus. Non ma-
lum est uiuere, igitur nec commedere. Bona est
medicina, nam & salus bona est. Bona est pax, igi-
tur & bellum utile. Hæc argumentatio in conie- Ab vsibus.
cturali statu potißimum adhibetur. Ab usibus:
ut, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Na-
uigare conuenit, igitur & naues parare conuenit:
Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre licet.
Veterem mythologiam scire pulchrum ergo, & poë- A genera-
tas didicisse pulchrum erit. A generatione ad cor- tione.
ruptionem: ut, Malum est extinguere Rempubli.
igitur bona est Respub. Concordia ciuium optima,
cur non igitur & ciuitas? Ab adiunctis: ut, Cæsa- Ab adiun-
rem sapientißimum fuisse constat, quem nullius un ctis.
quã rei pœnituerit. Stultus Antonius, qui nihil un
quam geßit, cuius non postea pœnituerit. Pallet,
cogitabundus sedet, subinde animũ mutat, igitur a-
mat. Expellauit, titubauit, trepidauit, igitur cõsci-
us sibi fuit. Si tibi famam meam cõtaminare licuit,
mihi expurgare non licebit? Quem quis amat, non
lædit: quem hæredem facit charum habuit. Orbæ
inseruit, igitur hæreditatem captat. Si poëta est,
igitur

igitur lasciuus. Si dialecticus, igitur contensiosus. Si theologus, morosus. Si medicus, auarus. Quæ tamen facilè confutari possunt, præsertim si eiusmodi sint, ut sæpenumerò non consequantur. Ab iudicio uel authoritate: ut, Optima statim discenda sunt. Sic enim Quintilianus institutor optimus faciendum existimauit. A simili sic: Vt in tempestate, cum maximum periculum, mare uentiq; minantur, tum peritus nauclerus minime à clauo discedit, oculos & manus ad omnia intentas habet: Ita uir sapiens, cùm maximè sæuit fortuna, & cum res sunt maximè dubiæ, tum maxime consilio uti, & uigilare ad omnia debet. Locus autem à simili confutatur, si aut dißimile esse docebimus, quod alter simile dixit, aut aliam commodiorem similitudinem adducemus, hoc modo: Vt picem nemo tractat, nisi contaminetur: ita poëtas nemo potest legere quin ad libidinem incitetur. Negabimus simile quippiam poësin diuinam scientiam, cùm pice habere, aut commodiorem similitudinē dabimus, hoc modò: Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; flosculo, quicquid est optimum, id excerpant, si quid ueneni, id araneæ exugendum relinquant. Ita nos in poëtis, quod est eruditionis, & bonæ doctrinæ, id nobis rapiemus, si quid obscœnitatis occurrerit, id relinquemus. Vt neque equus indomitus quamuis natura bonus, ad eas utilitates, quæ ab eo desiderātur idoneus est, ita nec ho-

A iudicatis.

A simili.

Simile per negationem.

mo indoctus, quamuis ingeniosus, is est à quo uirtutis fructus poßis elicere. Non enim ut qui currenti ad cursum succedit, uelocior est: sic qui imperatori, ad regēdum exercitum melior. Nec ut nauis, ita amicitia noua fidelior. A maiori, hoc modo: Parenti non obtemperat, & audiet alienum? Huius mortem tam fert familiariter, quid mihi faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. A minori uerò sic? Si furem cædere licet & latronem. Si puer ista potuisti, uir non poteris. A pari, Si lex parricidam damnat, & matricidam. Si patri in filium ius est, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, cur me eijcias? Porrò exemplum, aut simile est, aut contrarium, aut maius, aut minus. Simile exemplum: ut, Iure occisus Saturnius, quoniam & Gracchus. Contrarium: ut, Brutus filios proditionem molientes, occidit. Manlius uirtutem filij morte mulctauit, Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Maius: ut, Si propter matrimonium uiolatum Troia funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: ut, Tibicines, cùm ex urbe receßissent, publicè sunt reuocati: ciuitatis principes, qui bene de Repub. meriti sunt cùm inuidiæ ceßissent, ab exilio non sunt reuocandi? Simile ostenditur, a genere, natura, ui, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam & uisus. Confutatur:

A maiori.

A minori.

A pari.

Ab exēplo

De cōfutatiōe argumētorum ab exēplo

A genere.

A vi.

tatur: sed uisus materialis, non item intellectus. A ui: Insit iuuentuti seueritas quædam, quoniam & senibus. Confutatur: sed iucunditas iuuentutis propria. A magnitudine, Si fortè non electione sit gubernator nauis, nec imperator classis. Confutatur: at maiori maius ratione gerendum est. A multitudine: Nostræ ne, an hostium hæ ciuitates sint, dijudicemus: sic enim & maiores de duabus fecerunt. Confutatur: sed in pluribus maius periculum. A tempore: Continuet Pompeius imperium, quoniam & Marius. Confutatur: sed ille atrocissima Reipublicæ tempestate, quum nunc urgeat nemo. A loco & causa. Quum in Italia bellum sit, non traijciantur in Aphricam copiæ, ne simile quid cum Atheniensibus patiantur. Confutatur: sed longius illi, & ignota in loca: propiùs nos, & in cognita: & ea ex re alios quoque hostes illi attraxerunt, nos hostem Hannibalem ab Italia expellemus. A persona. Continuet Marius imperium, quoniam & Scipio. Confutatur: at sanctus ille uir, hic nõ æquè. Ab opiniõe. Qui Cereris sacra stuprauit obeuntem ea pœna plectatur, qua qui Vestæ obeuntem corrupit. Confutatur: sed qua maiori conatu suo suscipiuntur peccata, atrocius punienda sunt. Poßunt autem multa horum ad eiusdem euersionem concurrere. Locus à proportione, hoc differt à simili, quod ibi à simili simile ducitur: hic similitudinis ac proportionis fit collatio. Per

simile

A magnitudine. A multitudine. A tẽpore. A loco & causa. A persona Ab opinione. Locus à proportione.

simile effertur argumentum: Nam ut nauis gubernator non sorte, sed iudicio eligitur: ita in Repub. magistratus sunt eligendi. Per proportionem sic: Ita se habet ad nauim gubernator, ut ad Rempub. magistratus. At iudicio, non sorte gubernator eligitur. Oportet ergo & magistratus, iudicio non sorte eligere. Locus à proportione eodem modo reprehenditur, quo locus à simili. Locus ab oppositis quinque partibus diuiditur. A priuatiuè oppositis sic: Cæcus est, igitur nunquàm uidebit. Item, Non est solus cæcus, qui caret oculis: Nam multos tametsi oculos habent, tamen cæcos appellare non dubitamus. A negatione: Pacem contempsere Carthaginenses. In Hispania eni[m] nostros socios solicitant. A relatione oppositis: Carthaginenses Romanis subiectos esse conceditis? Constat igitur Romanos Carthagini imperasse. Si tu me præceptorem appellas, cur ego te non appellem discipulum? Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Si me pro filio non habes, nec tu mihi pro patre habeberis. Si nos pro tuo exercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A contrariè oppositis. Si sanus non es, ægrotare constat: Si amandus, qui bene meretur: odio prosequendus, qui malè. Si præmio dign⁹, qui tyrannũ occidit: supplicio adficiẽdus, qui tyrannũ iuuat. In contrarijs, quæ mediata uocantur, nõ consequitur necessariò: ut, Si niger nõ est, igitur albus est: nam uiridis, aut ruber

Ab oppositis.

A priuatiuè oppositis.

A negatione.

A relatiuè oppositis.

A contrarijs.

ruber esse potest. A disparatis: Disparata genere sunt, quæ sub eodem genere posita, diuersis differẽtijs, uel proprijs separantur. Quanquam etiam quæ genere distant, disparata possunt uocari: ut, Si homo est, igitur nec asinus, nec Deus, &c. Tu cũ decem pondo argenti desposueris, qua fronte auri tantundem repetis? Marmoream domum diruisti, & reponis latericiam? A transumptione: Philosophus non inuidet quoniam nec sapiens. Distinguitur hic locus ab interpretatione, quoniam hic nihil exponitur, sed à uerbo notiori, minus notum infertur, illic nominis ratio affertur, hoc modo: Sapiens nõ inuidet, philosophus amator est sapiẽtiæ, igitur non inuidet. A coniugatis? Si rhetorice uirtus est, rhetorem studiosum esse necesse est. A casibus: Si ingratitudo turpis est, turpiter igitur facis qui bene merito gratiam non referas. A diuisione: Diuisio fit, aut per negationem, aut partitionem. Per negationem, hoc modo: Aut utile est bellum incidere, aut non: sed non est utile bellum inferre, igitur quiescere utile est. Partitio autem, aut est generis in species: ut, Animalium quædam ratione participant, quædam sunt rationis expertia, aut totius in partes, aut uocis in significata, aut subiecti in accidentia, aut accidentis in subiecta, aut accidentis in accidentia. Sed de his hactenu satis, iam ad partes suasorio generi proprias redeamus. Tutum, quod ad incolumitatem pertinet.

A trãsumptione.

A coniugatis.

A casibus.

A diuisiõe

Tutum.

Iucũdum.

Facile.

Iucun

Iucundum,quod uoluptatem aut animi,aut corporis,aut utriusque affert. Facile,quod sine periculo aut negocio fieri poßit. Necessarium, quod aliter fieri nequit. Cætera à rhetorum præceptis petantur. Nemo putet omnibus his partibus semper in suadendo utendum esse, quod perlongum foret,præsertim in epistola. Sed quot incident, & quanta ex parte,eatenus attingere sat fuerit. Conciliato igitur eius animo, cui scribimus deinde si inciderit,subiecta narratione, tertio loco id quod suadere aut dissuadere uolumus,cum amplificatione quadam est proponendum. Deinde post diuisionem, aut etiam omissa diuisione, ratio aut multa rationes sunt subdendæ rationibus,confirmationes subiungendo. Confirmationi ipsi nonnunquàm altera confirmatio firmamenti causa apporitur. Deinde rem locupletabimus exemplo, authoritate, prouerbio,sententia, simili, dißimili, contrario. Quæ ita inter se miscebimus, ut nunc à ratione ad simile, à simili ad exemplum, ab exemplo rursus ad rationem,uel eandem alijs uerbis uestitam, uel aliam ueniamus. Nam ab exemplis rationes nonnunquã nascuntur. Item authoritati sententiæquè rationem conuenit subijcere. De exemplorum uarietate iam diximus. Similia ex omni rerum genere petuntur:quare plurimorum animantium, herbarum,aliarumquè rerum species, & naturas cognitas & perspectas habere conducet: authorita-

Necessarium.

tes quoque aliâs philosophorum, aliâs oratorum, theologorum, historicorum. Quæ si scitè intermiscebimus, nunquam deerit quod dicamus, & satietatem uarietate facilè uitabimus. In hac uarietate, expolitione & collectione rhetorica diligenter utemur. Huius præceptiunculæ hoc erit exemplum.

EXEMPLVM EPIST. suasoriæ

Beneuolentia captat.

QVanquam pro tua singulari sapientia ipse abundè per te sapis, affinis iucundißime, nec alienis eges cõsilijs, tamẽ hoc uel ueteri nostræ amicitiæ, quæ ab ipsis propè cunabulis una cum ætate nobis accreuit, uel tuis summis in me officijs, uel arctißimæ deniq; affinitati debere me putaui, is esse uellem, quem tu me semper existimasti uir & amicum, et gratum, ut id, quod ad tuam tuorũ salutem ac dignitatem plurimum interesse iudicassem, te libenter ac liberè admonerẽ. Aliena nõnunquàm rectiùs quàm nostra perspicimus. Tuum consilium meis in rebus persæpè sum secutus, neq; minus felix mihi comperi quàm erat amicum. Nũc uicißim in tuis meum sequi uoles futurũ arbitror, ut neq; me suasisse, neq; te pœniteat paruisse. Cœnauit apud me sexta idus Aprilis, cùm in uilla mea tana essem, Antonius Baldus, homo ut scis, tuarum rerũ studiosißimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctißimus. Triste plenumq; lachrymarũ con-

Attentio.

Fides.

Narratio habens inspersa argumentorũ semina.

uiuium. Nunciabat mihi magno utriusque dolore, matrem tuam fœminam integerrimam, è uiuis concessisse: sororem tuam luctu ac desiderio uictam, sterili dictarum uirginum choro asscriptam esse: ad te unum spem stirpis tuæ redisse: amicos summo consensu tibi puellam summo genere natam, forma præstanti, optimè moratam, postremò tui amantissimam, summa cum dote obtulisse. Te uerò nescio qua seu doloris impotentia, seu religione ita cœlibatum decreuisse ut nec generis studio, nec sobolis amore, nec amicorum ullis aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abduci possis à sententia.

Tu tamen uel me authore mentem istam mutabis & cœlibatu relicto, sterili ac parum humano uitæ instituto, sanctissimo coniugio indulgebis. Propositio.

Qua in re neque tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum uincere debebat, neq; meam authoritatem quidquam mihi prodesse cupio, nisi clarissimis rationibus ostendero, id fore tibi longe tum honestiùs, tum utiliùs, tum iucundiùs. Quid, quod etiam hoc tempore necessarium? Diuisio, id est, limen argumentationis.

Nam primum hac in re, si te honesti ratio mouet, quæ apud probos uiros plurimum ualere debet quid matrimonio honestiùs, quod ipse Christus honestauit qui nuptijs unà cum matre, nō solùm interesse dignatus est, uerùm etiam nuptiale conuiuium Ab honesto primū ratiocinatur.

miraculorum suorum primitijs consecrauit? Quid sanctius, quod ipse rerum parens instituit, adiunxit, sanctificauit, quod ipsa sanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit, hæreseos damnetur? Tam est honorificum matrimonium, quàm est infame uocabulum hæretici. Quid æquius, quàm id reddere posteris, quod ipsi à maioribus accepimus? Quid inconsideratius, quàm id sanctimoniæ studio perinde ut prophanum fugere, quod DEVS ipse totius sanctimoniæ fons ac parens sanctißimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quàm hominem ab humanæ conditionis legibus abhorrere? Quid ingratius, quam id negare minoribus, quod ipse, nisi à maioribus accepisses, ne esses quidem qui negare posses? Quod si matrimonij quærimus authorem, non à Lycurgo, non à Mose, non à Solone, sed ab ipso summo rerum omnium opifice cōditum & institutum est, ab eodem & laudatum, ab eodem honestatum consecratumque. Siquidem initio cum hominem è limo finxisset, miseram prorsus & inamœnam eius uitam fore intellexit, nisi sociam Euam adiungeret. Quare uxorem non è luto illo, quo uirum, sed ex Adæ cratibus eduxit, quò prorsus intelligeremus, nihil nobis uxori charius esse debere, nihil cōiunctius nihil tenacius adglutinatum. Idem ille post diluuium mortalium generi reconciliatus hanc primam legem prouulgasse legitur, non uti cœlibatum amplecterentur,

A laudabili.

Ab æquo

Rationes per cōtrarium.

Cōfirmationes cum laude ab origine rei

Homo primū conditus, mox vxori iunctus

Post diluuium renouata matrimonij lex.

rentur, sed ut crescerent, ut multiplicarentur, ut terram implerent. At quo pacto, nisi coniugio darent operam? Et ne hic uel Mosaicæ legis libertatem, uel tempestatis illius necessitatem causemur, quid aliud sibi uult illud in Euangelicis quoq; literis repetitum comprobatumque Christi suffragium? propter hoc inquit, relinquet homo patrem & matrem, & ad hærebit uxori suæ. Quid parentum pietate sanctius? At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo authore? nempe Deo. Quo tempore? non Iudaismi tantùm, sed Christianismi quoque. Deseritur pater, deseritur mater, & adhæretur uxori. Filius emancipatus incipit sui iuris esse. Filius abdicatus desinit esse Filius. At sola mors dirimit coniugium si tamen illa dirimit. In his modo dirimitur, qui coniugium repetunt. Quàm diu perseuerat coniugalis affectus, non uidetur diremptum matrimonium. Iam si cætera sacramenta quibus ecclesia Christi potißimum nititur, religiosa quadam ueneratione coëuntur, quis non uidet huic plurimũ religionis deberi, quod & à Deo & primũ omnium est institutum? Et cætera quidẽ in terris, hoc in paradiso: cætera ad remediũ, hoc ad consortium felicitatis: cætera naturæ collapsæ sunt adhibita, unum illud cõditæ datum est. Si leges à mortalibus institutas sanctas habemus, non erit coniugij lex sanctißima, quam ab eodem accepimus, à quo & uitam, quæ una propè cum ipso homi

Quod naturæ lege fuerat proditũ euangelica comprobauit authoritas

Ab impari

num genere nata est? Deniq; ut legem exemplo cōfirmaret adolescens ut dictum est, ad nuptiale conuiuium uocatus, una cum matre libens adfuit: nec adfuit modò, uerumetiam prodigioso munere honestauit, haud alibi miraculorum suorum initium auspicatus. Cur igitur, inquies, Christus ipse à coniugio abstinuit? Quasi uerò non plurima sint in Christo, quæ mirari potius quàm imitari debeamus, sine patre natus, sine parentis dolore processit, clauso monumento prodijt. Quid in eo non supra naturam? Sint hæc illi propria. Nos intra naturæ legem uiuentes, suspiciamus illa, quæ supra naturam sunt, quæ pro modulo nostro sunt, æmulemur. Sed è uirgine nasci uoluit. E uirgine quidem, sed coniugata Virgo, mater, Deum decebat: coniugata, nobis quid esset agendum, significauit. Virginitas eam decebat, quæ cœlestis adflatu numinis illibata pareret illibatum. Sed Ioseph sponsus nobis casti coniugij leges commendat. Qui magis coniugalem societatem potuit commendare, quàm quòd arcanam illam, & angelicis quoq; mentibus stupendàm, diuinæ naturæ cum humano corpore animaq; coniunctionem, quod ineffabilem illum & æternum in ecclesiā suam amorē declarare uolens, se spōsum illius, illam sponsam suam appellat? Magnum, inquit Paulus, matrimonij sacramentum est, in Christo & in ecclesia. Si qua fuisset in rerum natura sanctior copula: si quod fœdus religiosius,

Cōfutatio

Altera cōfutatio.

Ephes. 5.

sius, quam coniugium profectò ab eo sumpta fuisset imago. Quid simile usquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud Apostolum Paulum: cœlibatus hîc ne nominatur quidem. Nec accusatur quidem, nisi compensatione maioris boni. Alioqui si quis naturæ legem sequutus det operam liberis, præferendus est illi, qui perseuerat in cœlibatu, non ob aliud, nisi ut sibi liberius uiuat. Verè continentes ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex se nullam habet laudem. Iam uerò Mosaica lex sterile coniugium execratur, atque ob id à communibus aris quosdam submotos legimus. Quamobrem tandem? Nempe ideò, quod tanquam inutiles, & sibi duntaxat uiuentes, populum nulla sobole augerent. In Deuteronomio Deut. 7.
præcipuum benedictionis argumẽtum proponitur Israelitis, quod nullus esset inter illos futurus sterilis, nec mas, nec fœmina. Et Lya dicitur dispecta à domino, quod non pareret. Quin & in Psalmis, inter præcipuas beatitudinis partes refertur uxoris fœcunditas: Vxor, inquit, tua sicut uitis abundans, filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Quòd si lex damnat ac notat sterile matrimonium, cœlibes multò amplius damnauit. Si natu- Ab impari
ra pœnam non effugit, ne uoluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit quid commerentur ij, qui ne operam quidem de-

Laus coniugij à præmijs.

derunt, ne steriles essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui sponsam duxisset, eodem anno non cogeretur in bellum exire. Periclitatur ciuitas, nisi sint qui eam armis tueantur.

A necessario.

Ac certum exitium est, nisi sint qui coniugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate deficientem sufficiant. Quin & Romanæ leges eos, qui cœlibes essent, damno etiam mulctabant, à Reipublicæ muneribus secludebant. At qui liberis Rempub. auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebant.

Plutarh in vita Catonis.

†Priscæ leges pœnas cōstituerant aduersus cœlibes, quæ tametsi per Constantinum Cæsarem temperatæ sunt in fauorē Christianæ religionis, tamen arguunt q̄ non sit è Rep. uel minui ciuitatem amore cœlibatus, uel spurijs impleri. Quin Cæsar Augustus Censor, inquisiuit in militem, quòd in ducenda uxore non paruisset legibus, & periclitabatur, ni docuisset se trium liberorum parentē. Declarant et in hoc Cæsarum leges fauorem erga coniugium, quòd indictas uiduitates à Miscella inductas sustulerunt, ac sublatis pœnis, huiusmodi pacta tanq̄ præter æquum & bonum inita pro irritis haberi uoluerūt. Adde quod Vlpianus declarat dotis causam semper & ubiq; præcipuā: quod haud quaquā fuisset, nisi præcipua quædam utilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos coniugio, sed maior fœcunditati. Simulatq; contigisset nomē patris, hæreditatis,

Hęc oīa in priorū ędi tionū exē plarib. desiderātur.

reditatis, & omnis legati atq; etiam caduci capax reddebatur, id liquet etiam ex poëta Satyrico: per me scriberis hæres: Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Plus etiam commodorum adferebat ius trium liberorum, in his est immunitas à publicis legationibus. Quinque porrò liberi uacationem impetrant à personalibus quoque muneribus, quod genus est tutela. Ei, cui tredecim liberi contigissent, Iulianus Imperator non modò uacationem indulsit à decurionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. Nec silent huius tanti fauoris causam sapientißimi legum conditores. Quid immortalitate felicius? Hanc natura negatam, matrimonium arte quatenus licet largitur Reipub. Cui non optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis fornicibus, nullis pyramidibus titulisue certius propagatur, quàm liberorum procreatione. Apud Adrianum Imperatorem causam uicit Albinus, non alia commendatione, quàm quòd Reipub. dedisset numerosam sobolem. Proinde dispendio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidum succedere, quod intelligeret imperium magis fulciri propagitione iuuentutis, q̃ pecuniarum acceßione. Postremo cæteræ leges nec omnibus regionibus nec quibuslibet temporibus congruunt: sola coniugij lex ad oẽs orbis nationes, ad omne tempus pertinet. Lycurgus leges tulit, ut qui uxores non ducerent, hi & æstate arcerentur à ludis et spectaculis,

Plutarch. in vita Lycurgi.

hyeme uerò nudi forum circuirent, ac semetipsos execrati iusta pati dicerent, quod legibus nõ paruissent. In summa, uis scire quantum matrimonio tribuerit antiquitas, uiolati matrimonij pœnam perpende. Græci quondam uiolatum matrimonij ius, decennij bello uindicandum censuerunt. Ad

Lex Iulia. hæc non Romanis modò, uerumetiam & Hebræis, & Barbaricis legibus adulteris pœna capitalis statuebatur. Furem quadupli pœna absoluebat, adulterij scelus securis expiabat. Apud Hæbræos au-

Deut. 22. tem populi manibus lapidabatur, qui id uiolasset, sine quo populus nõ esset. Nec hoc cõtenta legum seueritas, illud etiam permisit, deprehensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: nimirum id donans dolori maritali, quod grauate

Ab impari concedit uim à capite propellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quàm qui uitam. Profectò sanctißimam quandam rem coniugium uideri necesse est, quod uiolatum humano sanguine sit expiandum: cuius ultio, nec leges nec iudicem expectare cogitur quod ius nec in parricidio est.

Sed quid de descriptis legib. agimus? Naturæ hæc lex est, non in tabulis æreis exarata, sed animis no-

A definitione. stris penitus insita: cui qui non paret, ne homo quidem sit existimandus, nedum bonus ciuis, nam si ut

A natura. stoici homines accutißimi disputãt, rectè uiuere est naturæ ductum sequi, quid tam naturæ cõsentaneum

neum, quàm matrimonium? Nihil enim tam à natura, nõ hominibus modò, uerùm etiam reliquo animantium generi insitum est, quam ut suam quodq; speciem ab interitu uindicet & propagatione posteritatis, tanquam immortalem efficiat. Quod sine cõiugali coniunctione fieri non posse quis ignoret: Turpißimum autẽ uidetur multa pecora naturæ parere legibus, homines Gigantum more naturæ bellum indicere. Cuius opus si oculis haud cæcutientibus inspiciamus intelligemus in omni rerum genere coniugij speciem quandam inesse uoluisse. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio authore cũ primis graui, adeò manifesto sexus discrimine cõiugium inuenitur, præsertim in palmis ut nisi marita arbor in fœminas circũstantes ramis incumbat, tanquam concubitum appetens, hæ planè steriles mansuræ sint. idem indicat, authores esse, qui credunt in omnibus, quæ gignit tellus, inesse sexũ maris et fœminæ. Taceo de gemmis, in quibus sexum inueniri scripsit idem author, at non solus. Nónne Deus ita res cunctas uinculis quibusdã connexuit, ut aliæ alijs egere uideantur? Quid cœlum perpetuo motu uersatile, nónne dum tellurem omnium parentem subiectam, uario rerum genere fœcũdat, uelut infuso semine, mariti fũgitur officio? sed singula pcurrere nimis longũ arbitror. Quorsum aũt hæc spectant? eò uidelicet, ut intelligamus coniugali societate et constare, et cõtineri omnia? sint

A minori.

In arbore coniugiũ. li. 14. ca. 4.

In Gẽmis.

Coitus cœli & terræ.

sine ea dissolui, interire, collabi cuncta. Fingunt ueteres illi ac sapientißimi poëtæ, quibus studium fuit philosophiæ præcepta fabularum inuolucris tegere, Gigantes anguipedes terræ filios, extructis in cœlum montibus bellum Superis intulisse. Quid hæc sibi uult fabula? Nimirũ immanes quosdam ac feros homines & obscuros, à coniugali concordia uehementer abhorruisse, eoq; fulmine præcipitatos, hoc est funditus interisse, cùm id uitarent, quo solo constat humani generis incolumitas. At ijdem Orpheum poëtam, ac citharœdum saxa durißima cantu mouisse commemorant. Quid significantes? Nempe uirum & sapientem & facundum, homines saxeos & ferarum ritu uiuentes, & à uago concubitu probibuisse atque ad matrimonij sanctißimas leges adduxisse. Apparet igitur, qui connubij amore non tangitur, eum non hominem, sed saxum uideri, hostem naturæ, numini huius rebellem, suapte stultitia sibi perniciem accersere. Crudelior enim est, qui generi suo quã qui uni sibi molitur exitium. Agè uerò quandoquidem in fabulas minimè fabulosas incidimus. Idẽ Orpheus, cùm apud inferos Plutonem ipsum manesq; permouit, ut Eurydicen suã liceret abducere: quid aliud poëtas cogitasse putamus, quàm ut nobis coniugalem amorem commendarent, qui apud inferos quoq; sanctus, ac religiosus haberetur? Eodem pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium præfece

Fabula & eius expositio.

Horat in Arte.

Post. Põp.

præfecerat, Iunonem pronubā Lucinam, quæ parturientibus adesset superstitiose quidem errans in deorum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonium rem sacram ac dignam, quæ dijs curæ sit, iudicarit. Diuersi quidem apud diuersos populos ac nationes, ritus, legésque fuere. Nulla unquam gens tam fuit barbara, tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij nomen non sanctum, non uenerandum sit habitum. Hoc Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut si qui sint his quoque semotiores religiosum habuit. Quid ita? quia necesse est omnibus esse commune, quod communis hominum parens inseuit, & adeò penitus inseuit: ut huius rei sensus non solum ad turtures, & columbos, uerumetiam ad immanißimas feras pertingat. Siquidem leones in uxorem mites sunt. Pro catulis dimicant tigrides. Asinos per obstantes ignes agit prolis tuendæ pietas.

Ab authoritate & exemplis.

Pietas & in feris. Plin. li. 8. cap. 43.

Atq; hoc sanè ius naturæ uocāt, ut efficacißimū ita latißimè patens. Vt igitur diligēs cultor nō est qui præsentibus rebus cōtentus, arbores adultas satas quidē accuratè tractat, cæterum neq; propagādi, neq; inserendi curam agit, propterea quod necesse est, paucis annis eos hortos quantūuis diligēter excultos interire: Ita parum diligens in Rep. ciuis censendus, qui præsenti turba contentus de propaganda ciuium multitudine nō cogitat. Nemo igitur

Simile.

tur unquam egregius ciuis habitus est, qui non liberis gignendis, rectéque instituendis operam dederit. Apud Hebræos & Persas laudi in primis erat, quam plurimas habere uxores, tanquam ei patria plurimum deberet, qui eam numerosissima sobole locupletasset. Num tu Abraham ipse sanctior uideri studes? Is pater multarum gentium non esset appellatus, idq; Deo auspice, si uxoris contubernium refugisset. Num tu Iacob religiosior haberi quæris? is Rachelis amplexus tam diuturna seruitute redimere non dubitauit. Num Solomone sapientior? At quantum ille uxorum gregem domi aluit. Num Socrate castior? qui Xanthippem, fœminam etiam morosam domi pertulisse legitur: non tam ut ille suo more iocabatur, quod domi disceret tollerantiam, sed ne in naturæ officio claudicasse uideretur. Intellexit enim uir unus Apollinis oraculo sapiens iudicatus, hac lege se genitum, ad hanc natum, hoc se debere naturæ. Nam si rectè à ueteribus philosophis dictum est, si non temerè à nostris theologis comprobatum: si meritò, uelut adagionis uice ubique decantatum, neque Deum, neque naturam quidquam frustrà facere, cur hæc membra tribuit, cur hos stimulos, hanc gignendi uim addidit, si cœlibatus per se laudi ducitur? Si quis te magnifico munere donaret, arcu, ueste aut gladio, indignus accepto uideberis, si uti eo aut noles, aut nescies. Cũ cætera omnia tanta ratiõe sint consti-

Hebrei. Persę.

Laert. in vita.

constituta haud uerisimile uideri debet, hac una in re naturam dormitasse. Nec audio qui mihi dicat fœdam illam & obscenam pruriginem, & Veneris stimulos non à natura, sed à peccato profectam. Quid tam dißimile ueri? Quasi uerò matrimonium, cuius munus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præcesserit. Iam in cæteris animantibus unde illi stimuli? à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Nam in corporis affectionibus minimum interest inter hominem & reliquos animantes. Postremò nos imaginatione fœdum reddimus, quod suapte natura pulchrũ ac sanctum est. Alioqui si res non opinione uulgi, sed ipsa natura uelimus expendere, qui minus fœtum brutorum animantium more, edere, mandere, concoquere, excernere, dormire, quam licita permissaq́; Venere uti? At uirtuti potius, quàm naturæ parendum. Perinde quasi uirtus sit ulla dicenda, quæ cùm natura pugnet: unde nisi proficiscatur, ne esse quidem poterit, quæ cultu & disciplina perficiatur. Sed Apostolorum te institutum delectat, qui & ipsi cælibatum sunt secuti, & alios ad id uitæ genus sunt cohortati. Imitentur sane Apostolos uiri apostolici, quorũ cũ sit muneris, & docere et instituere plebem, non queunt simul & gregi & uxori satisfacere. Quanq̃ & Apostolis aliquot uxores fuisse constat. Episcopis cœlibatũ cõcedamus. Quid tu apostolicũ institutũ sequeris ab apostolico munere longè

Cõfutatio

Cõfutatio

Cõfutatio

longe alienißimus, homo nimirum & prophanus, & priuatus: illis hoc ueniæ datum est, ut uacent à coniugij munere, quò magis uacarent copiosiorem prolem Christo gignere. Sit istud sacerdotum ac monachorum priuilegium, quod apparet in Essenorum institutum successisse. Tui status alia ratio est. At ipse Christus, inquies, beatos pronunciat, qui sese castrarunt ob regnum Dei. Non reijcio authoritatem, sed sententiam interpretor. Primũ arbitror hoc Christi dogma, ad ea tempora potissimum pertinere, quibus oportebat ecclesiasten ab omnibus mundi negocijs quàm maximè expeditum esse. Cursitandum erat per omnes terras, imminebat undique persecutor. Nunc is est rerum ac temporum status, ut nusquam reperias minus inquinatam morum integritatem, quàm apud coniugatos. Exaggerent quantumlibet suum institutum monachorum ac uirginum examina: iactent quantum uolunt cæremonias cultúsque suos, quibus potißimum inter cæteros eminent: sanctißimum uitæ genus est, pure castéque seruatum coniugium. Prætereà non is modo sese castrat, qui uiuit cœlebs, sed qui caste sanctéq; colit coniugij munus. Atq; utinam uerè castrati sint, quicunq; suis uicij magnificum castrationis prætexunt titulũ sub umbra castitatis turpius libidinantes. Neq; enim me pudoris esse puto, commemorare, in quæ dedecor sæpe prolabãtur, qui naturæ repugnãt. Postremò

Mat. 19.

ne pra

ne præcipit quidem Christus ulli cælibatum: at idem diuortium palàm interdicit. Mihi sanè uidetur, non pessime consulturus rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præsertim cum ubique tam ingens sit sacerdotum turba, quorum quotusquisque castam agit uitam? Quanto satiùs concubinas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum infamia, cum irrequieta conscientia, habeant palàm cum honesta fama: ac liberos gignant, quos ut uerè legitimos ament, sanctéq; instituant, quibus & ipsi pudendi non sint, & uicissim ab illis cohonestentur: atque id opinor, iampridem procurassent Episcoporum officiales, nisi prouentus amplior esset ex concubinis, quàm ex uxoribus. Sed diuina quædã res est: angelica res est uirginitas: At humana quædam res est coniugium. Ego nunc homo loquor homini, plebeius plebeio: infirmus infirmo: Laudãda quidẽ res est uirginitas, at ita, si nõ hæc laus ad quã plurimos transfetur. Quã uulgo usurpare homines incipiant, quid uirginitate dici, cogitariue possit exitialius. Tũ si in cæteris maximè laudẽ mereatur uirginitas, in te certè reprehensione carere non potest, per quem stabit, quo minùs optimum illud genus, & immortalitate cum primis dignum obliteretur. Postremò minimũ abest à uirginitatis laude, qui ius illibatũ coniugij seruat, qui uxorem gignendæ proli, nõ libidini

Confutatio.

Ex lege Mosaiça.

bidini habet. Si frater fratris sine liberis defuncti semel excitare iubetur, tu uniuersi tui generis spē interire sines, præsertim cùm ad te unum reciderit? Neque uerò me clam est magnis uoluminibus priscorum patrum decantatas uirginitatis laudes: quorum Hieronymus adeo miratur eam, ut non multum absit à contumelia matrimonij, & ab Episcopis orthodoxis ad palinodiam sit inuitatus. Verum donetur hic ardor illis temporibus: nunc optarim: ut isti qui paßim sine delectu, ad cœlibatum, ad uirginitatem adhortantur, ætatem quæ sibi nondum est nota, hoc opere collocarent in describenda imagine casti puriq; matrimonij. Atqui his ipsis, quibus tantopere placet uirginitas, non displicet bellum aduersus Turcarum gentem, qui numero tot partibus nos superant: quorum si rectum est iudicium, consequetur, ut in primis rectū & honestū habeatur, pro uirili liberis gignendis operam dare, & iuuentutē in belli usum sufficere. Nisi fortè bombardas, tela, naues ad hoc bellū apparādas putant, uiris opus esse non putāt. Idem probant ethnicorum parentes ferro trucidemus, quo liceat filios etiam inscientes baptizare. Id si uerum est, quanto mitius est idē efficere cōiugiorū officio? Nulla natio tā immanis est, quin execretur infanticidium. Principum leges pari propemodū seueritate puniunt prouocatū abortū, et accersitā pharmacis sterilitatē. Qur ita? Quia minimū interest

Cōfutatio Hieronym.

A cōsequentib.

A pari & impari.

interest inter eum, qui quod nasci cœperit, intercipit: & eum, qui procurat, ne quid nasci poßit. Hoc quod in tuo corpore uel arescit uel magno etiam salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabitur, homo erat, si modo tu esses homo. Execrantur Hebræorum literæ uirum, qui iussus congredi cum uxore fratris defuncti, ne quid nasceretur, proiecit semen in terram: & uita iudicatus est indignus, qui uitam inuidit nascituro fœtui. At quantulum ab hoc differunt, qui sibi perpetuam sterilitatem inducunt? An non uidentur tot hominees occidere, quot erant nascituri, si liberis gignendis dedissent operam? Quæso si cui sit fundus soli natura feracis, quē incultū sinat perpetuò sterilem esse, nónne legibus pœnas daret, eò quod Reipub. intersit, ut suam quisq; rem bene tractet? Si punitur is qui negligit agrū, qui ut maxime colatur, nihil aliud fert, quàm triticū, aut fabas, aut pisas, qua pœna dignus est, qui recusat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque illic diutino molestoq; labore est opus, hîc breuē culturam etiam uoluptas ueluti paratum præmium inuitat. Quare si quid naturæ sensus, si honestū, si pietas, si religio, si officiū si uirtus te mouet, cur ab eo abhorres, q. deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, diuinæ pariter & humanæ literæ laudant, leges iubent, omniū gentium consensus approbat, ad quod optimi cuiusq; exemplū adhortatur. Quod si

A simili.

Epilogus superiorū argumentationum

A iucūd.

preræque res etiam acerbæ, uiro bono sunt expe-
tendæ, non alio nomine. quàm quòd honestæ sunt:
matrimonium profecto multò maxime expeten-
dum, de quo quis dubitare poßit, plúsne habeat
Rationes. honestatis, an uoluptatis. Quid enim dulcius,
quàm cum ea uiuere, cum qua sis non beneuolen-
tiæ modò, uerum etiam corporum mutua quadam
communione arctißimè copulatus? Si magnam
quandam animi delectationem ex reliquorum ne-
cessariorum beneuolentia capimus, quàm dulce in
primis sit habere, qui cum animi tui secreto adfe-
ctus communices, qui cum perinde ut tecum lo-
quaris cuius fidei te tutò committas: qui tuas for-
tunas suas esse ducat. Quid tu credis habere fœli-
citatis mariti uxorisq; coniunctionē, qua nulla
poßit in rerum natura inueniri, neque maior, neq;
Confirmatio ex collatione. firmior? Cum cæteris enim amicis animorum dun-
taxat beneuolentia coniungimur, cum uxore &
summa charitate, & corporum permixtione, &
sacramenti fœdere & fortunarum omnium socie-
tate copulamur. Præterea in cæteris amicitijs
quanta simulatio? quāta perfidia? Sed ij quos nostri
amantißimos existimamus, sicut hirundines, exa-
cta æstate deuolant, ita fortuna reflante deficiunt.
Nonnunquàm recentior amicus ueterē eijcit. Pau
cos audiuimus, quorum fides usq; ad uitæ finē con-
stiterit, Vxoria uerò charitas non perfidia corrum
pitur, nulla simulatione obscuratur, nulla rerum
muta-

mutatione conuellitur: denique sola morte imò ne morte quidem distrahitur, illa parentum, illa sororum, illa fratrum pietatem tui amore contemnit. te unũ respicit: ex te pēdet: tecum emori cupiet. Res est? habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Nõ est? habes quæ quærat. Si res secundæ sint duplicatur fœlicitas: sin aduersæ, erit quæ te consoletur, quæ aßideat, quæ inseruiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tu uoluptatem ullam cum hac tanta coniunctione conferendam censes? Si domi agis, adest quæ solitudinis tædium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequatur, absentem desideret, redeuntem læta excipiat. Dulcis iuuentutæ tuæ sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est, uel quæuis societas, quippe quem ad beneuolentiam atque amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non commune est? Contra autem, si feras quoq; solitudinem horrere, societate delectari uidemus, mea sententia ne homo quidem sit existimandus, qui ab hac societate omnium & honestißima, & iucundißima, abhorreat. Quid enim eo homine odiosius, qui tanquam sibi uni natus, sibi uiuat, sibi quærat, sibi pareat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentum dignũ censebitur, quod cũ Timone illo ex uniuerso hominũ cõtubernio in mediũ mare proijciatur? Neq; hic ausim illas tibi

uoluptates proponere, quibus cum natura nihil uoluerit esse homini dulcius, nescio tamen quo pacto à magnis ingenijs dißimulantur potiùs, quàm contemnuntur. Quanquam quis adeo seuero, ne dicam stupido, sit natus ingenio, qui eiusmodi uoluptatum genere non capiatur: præsertim si citra numinis, aut hominis offensam, citra famæ detrimentum poßit contingere? Equidem eum non hominem, sed planè saxum dixerim: etiam si minima bonorum, quæ habet coniugium, pars est, ea corporum uoluptas. Sed fac te istã ut uiro indignã cõtemnere: quanq̃ ne uiri quidẽ uocabulũ sine his meremur: ponatur, si uis, inter extrema coniugij cõmoda: iam quid casto amore esse potest amabiliùs, imò quid sanctiùs atq; honestiꝰ? Accrescit interim dulcis affiniũ turba. Duplicatur parentũ, fratrũ, sororũ, nepotũ numerus. Natura enim unã dũtaxat matrẽ, unũ patrẽ tribuere potest. Coniugio pater alter, altera mater accedit, q te, ut cui sua uiscera cõmiserint, singulari pietate nõ prosequi nõ poßũt. Iã uerò quãti illud æstimabis, ubi pulcherrima coniunx pulchra faciet te prole parentẽ? Vbi quis ibi paruulus aula luserit Aeneas, qui tuos tuæq; coniugis uultus referat, qui te blande balbutie patrẽ appellitet? Iã accesserit cõiugali charitati uinculũ adamantiũ, q ne mors quidẽ ipsa queat abrũpere: Felices, inquit Flaccus, ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis diuulsos querimonijs,

Voluptas ab affinitate & liberis.

Allusit ad hoc, q Aeneid. 4

Supre-

Suprema citius soluet amor die. Habes qui senectutem tuam oblectent, qui oculos claudant qui iusta persoluant, in quibus renatus uidearis, quibus superstitibus tu ne occidisse quidem puteris. Non abeunt ad alienos hæredes, quæ tibi parasti. Ita tanquam omnibus perfuncto uitæ munijs, ne mors quidem ipsa acerba uideri poterit. Omnibus uelimus, nolimus, senectus imminet. Hac ratione natura prospexit, ut in liberis ac nepotibus repubescamus. Quis enim grauiter ferat senectutem, ubi suos uultus, quos adolescens gessit, in filio conspexerit? Mors omnibus parata est. At hac una uia uelut immortalitatem quandam meditatur naturæ prouidentia, dum sic aliud ex alio propagat, ut ueluti cum planta, arbore excisa, repullulat: nec interijsse uideatur, qui prole relicta moritur. At minime me fugit, quid inter hæc obmurmures: Beata res est coniugium, si omnia secunda eueniãt: sed quid, si morosa contingat uxor? quid si impudica? quid si liberi impij proueniant? Occurrent animo tuo exempla eorum, quibus coniugium exitium attulerit. Exaggera quantum potes, sed tamen hominum ista uicia fuerint, non coniugij. Crede mihi, non solet nisi malis maritis mala uxor cõtingere. Adde quòd tibi magna ex parte in manu est, ut bonã eligas. Quid si corrumpatur? A malo quidem marito uxor bona corrumpi potest: à bono mala corrigi consueuit. Falso uxores accusamus. Nemo, si quid

Refutatio incõmodorũ matrimonij.

mihi credis, unquàm nisi suo uicio improbam uxorem habuit. Iam ex bonis parentibus ferme similes nascuntur liberi. Quanquam et hi utcunque nati, fere tales euadũt, quales illos finxeris institutione. Iam uerò non est quod zelotypiam metuas. Iste stulte amantium morbus est. Castus ac legitimus amor zelotypiã nescit. Quid tibi tragœdiæ in mentem ueniunt? Hæc maritum adultera securi percussit: hæc ueneno sustulit: illa morum odio ad mortem adegit. Cur non potiùs Tyberij Gracchi Cornelia succurrit? Cur non Alcestis, non optimi mariti coniunx optima? Cur non occurrit uel Iulia Pompeij, uel Bruti Portia? Cur non æterno nomine digna Artemisia? Cur nõ Hypsicrate Mithridatis Pontici regis uxor? Cur non Tertiæ Aemiliæ comitas in mentem uenit? Cur non Turiæ fides? Cur non Lucretia, Lentuláque succurrit? Cur non Arria illa à Plinio celebrata? Cur non innumeræ aliæ, quarum & pudicitia, & fides in maritos, ne morte quidem potuit immutari? Rara, inquis, auis in terris mulier proba. Et tu rara uxore dignum te finge. Mulier (inquit sapiens ille) bona, pars bona. Aude tuis moribus dignam sperare. Plurimum in hoc situm est, quam diligas: quomodo fingas, qualem ipse te illi præbeas. Sed dulcior est, inquies libertas. Quisquis uxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors possit excutere. Quid aũt dulce esse homini soli possit? Si dulcis est libera

Zelotypia

De Artemisia vide Gel. li. 10. cap. 18. Vide Val. & Plutar.

Prouer. 18.

Libertas.

libertas, sociam adsciscendam censeo, qua cum bonum istud tibi commune esse uelis. Quanquam quid ista seruitute liberius, ubi ita uterq; alteri obnoxius est, ut neuter manumitti uelit? Adstrictus ei, quem in amicitiam recipis. At hic nemo libertatem ademptam clamitat. At uereris ne liberis morte absumptis, orbus in luctum incidas. Si orbitatem times, ob id ipsum ducenda uxor est, quæ sola hoc præstare potest, ne simus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imò anxiè omnia matrimonij incommoda disquiris, quasi cœlibatus nihil habeat incommodi? Quasi uerò ulla sit uita mortalium, quæ non sit omnibus fortunæ subiecta casibus. E uita migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit. Quod si ad cœlestem illam uitam respicias, mors hæc hominum uita est, haud uita dicenda. Sin intra humanam conditionem animum contineas, nihil est coniugali uita, neq; tutius, neq; tranquillius, neque iucundius, neque amabilius, neque felicius. Ab exitu rem specta, quotumquemq; uides, qui semel expertus coniugium, non auidè repetat? Mauritius meus, cuius eximia prudentia tibi non est incognita, nónne ab obitu coniugis, quàm unicè deamabat, altero mense duxit in thalamum nouam sponsam? non adeò libidinis impatientia, sed negabat sibi uitam uideri uitam absq; coniuge, rerum omnium cõsorte. Iouius noster nónne iam quartam ambit uxorem? Sic adamabat uiuas, ut nullam consolationem

A simili.

Orbitas.

Violatio qua retorquetur argumentũ.

Ab euẽtu.

admissurus uideretur. Sic una defuncta, ad sarciendam thalami solitudinem properabat, quasi leuiter illas amasset. Sed quid nos de honesto ac iucundo disputamus, cùm non utilitas modò suadet, uerum etiam necessitas ad coniugium impellat. Tolle matrimonium, perpaucis annis uniuersum hominum genus funditus intereat necesse est. Xerxen illum Persarum regem, cùm ex êdito loco ingentem illam ac uix ulli creditam hominum multitudinem intueretur, lachrymas non tenuisse dicunt, quot ex tot hominum milibus, post annos sexaginta, nullius omnino superfuturus esset. Cur quod ille de suis copijs intellexit, non etiam de uniuerso hominum genere perspicimus? Sublato coniugio quotusquisq; ex tot regionibus prouincijs, regnis, urbibus, cœtibus post centum annos supererit? Eamus nunc, & cœlibatum miremur, qui æternam sit generi nostro cladem allaturus. Quæ pestis aut lues à superis aut inferis immitti poßit nocentior? Quid ab ullo diluuio timeri poßit acerbiùs? Quid tristiùs expectetur, etiam si Phaëtonteum redeat incendium? Aut ex huiusmod quidē tempestatibus multa relinqui solent incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri potest. Videmu quantum morborum agmen, quot casuum discrim na noctes diesq; hominū paucitati insidiētur: quo pestis absumit, quot absorbet mare, quot Mauors a ripit! Tace oenim de quotidianis mortibus. Circu

Ab vtili ac necessa rio.

Loci communes.

uol

uolat undique mors:ruit,rapit,properat quantum potest genus nostrum extinguere, & nos cœlibatum miramur,coniugium fugimus? Nisi fortè placet Essenorum institutum, aut Dulopolitarum, quorum gentem facinorosorum nunquam deficiens numerositas propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis nos eodem munere donet, quod apibus tribuisse dicitur,ut sine concubitu fœtificemus,& posteritatis semina è flosculis ore legamus? An uerò postulamus,ut sicut à Iouis cerebro Mineruam prognatam poëtæ fabulantur: ita nobis è capitè liberi exiliant? An denique ut iuxta ueterum fabulas, è terra ueluti mures in Aegypto, è saxis proiectis,quod est in fabulis,è duris arborum truncis homines producantur? E terræ gremio per multa sine nostro cultu enascuntur. Plantulæ sub umbra matris sæpè pullulascunt: at homini hanc unam propagandi uiam natura esse uolui, ut mutua mariti uxorisqúe opera mortalium genus ab interitu uindicaretur:quod si fugiant tuo exemplo mortales,ne ista quidem, quæ tu miraris,esse poterunt. Cœlibatum miraris.suspicis uirginitatem. At nec cœlibes erunt,nec uirgines,si cõiugij usum sustuleris. Cur igitur prælata est uirginitas? cur honorata,si exitium adfert mortalibus? Laudata est, sed pro tẽpore,sed in paucis. Voluit enim Deus hominibus cœlestis illius uitæ,tanq̃ imaginem quãdã & simulachrum ostendi, ubi neq; nubent ullæ, neq; nuptum

Cõfutatio

nuptum dabunt ulli. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo inutilis. Quemadmodum non omnes agri, quanquàm feraces ad usum uitæ seruntur: sed pars negligitur, pars oculis pascendis colitur. At patitur hoc ipsa rerum copia, in tanta aruorum amplitudine, exiguam partem sterilem relinqui. Verum si nulli serantur, quis non uideat nobis ad glandes fore redeundum? Ita cœlibatus in tanta hominum multitudine, in paucis quidem laudem habet, in omnibus summam reprehensionem habiturus. Iam si maximè in alijs sit uirtutis nomen habitura uirginitas, in te certè uiciosa fuerit. Cæteri enim puritati studuisse uidebuntur: tu generis parricida iudicaberis, quod cum honesto coniugio propagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Licet è numerosa sobole uirginem Deo consecrare. Rustici frugum primitias superis immolant, non uniuersum prouentum. At te unum stirpis tuæ reliquias esse memineris oportet. Nihil autem refert, utrum occidas, an seruare recuses, qui à te uno seruari & poterat, & facile poterat. At sororis exemplum te ad cœlibatum adhortatur. At ista uel una re potißimum debebas à cœlibatu deterreri. Generis enim spem quæ prius utrisque erat communis, nunc totam ad te unũ reuolutam intelligis. Detur hæc uenia sexui, detur ætati. Puella dolore uicta peccauit, stultarum muliercularũ aut stultorum monachorum impulsu sese præcipitẽ dedit. Tu

A simili.

A pari.

ἀ διαφόρου

dit. Tu maior natu, uirum te esse memineris neces-
se est. Illa maioribus suis cõmori uoluit, tu ne mori
antur operam dabis. Soror subduxit sese officio, tu Gene. 19.
duorum tibi partes obeundas esse cogita. Non du Exẽplum
bitarunt filiæ Loth cum patre temulento rem ha- cum colla
bere, satius esse iudicantes, nefario etiam incœstu tione.
generi consulere, quàm pati interire. Tu matrimo
nio honesto, sancto, pudico, sine offensa, summa Epilogus
cum uoluptate non consules tui generi, alioqui in totius de-
termorituro? Quare sinamus eos Hipolyti institutũ claratiõis.
imitari, sectentur cœlibatum, uel qui mariti fieri
possunt, patres non poßunt: uel quorum tenuitas
liberis educandis non suppeditat, uel quorum ge-
nus aliorum opera poßit propagari: aut certè eiu-
smodi est, ut magis Reipublicæ cõducat intermori,
quàm propagari: uel quos peculiaris quidam æter-
ni numinis fauor, communi hominum sorte sele-
ctos cœlesti cuipiam functioni distinauit, quorum
mira est raritas. Tu uerò, cùm teste medico, uiro
neque imperito, & minimè mendaci, magnã poste-
ritatem promittere uidearis: patrimoniũ habeas
amplißimum: genus autem tum optimum tum cla-
rißimũ, ita ut obliterari sine nephario scelere, ma-
gnoq; Reip. detrimento non poßit: tum adsit ætas
integra, nec desit forma: offeratur uerò cõiunx pu
ella, qua neq; integriorem neq; illustriorem ullam
uiderunt ciues tui, pudica, modesta, pia, facie diui-
na, cum dote amplißima: cùm rogent amici, lachry

mentur

mentur propinqui, instent adfines, patria flagitet: ipsi maiorum tuorũ cineres è tumultis id ipsum te obtestentur, tu tamen adhuc cunctaris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parum honesta abs te peteretur, si qua difficilis, tamẽ uel tuorum uota, uel generis charitas animum tuum expugnare debuerat: quantò æquius est id amicorum lachrymas, patriæ pietatem, maiorum charitatem abs te abstinere, ad quod te diuinæ pariter & humanæ leges hortantur, natura instigat, ratio ducit, honestas allicit tot commoda inuitant, necessitas etiam ipsa cogit? Sed iam argumentorũ plus satis. Confido te iam dudum me monitore sententiã mutasse, animumq; ad salubriora consilia appulisse. Primùm conducet in hoc suasorio genere longè omniũ utilissimo diligẽter exerceri. Dominatur enim ferè in omnibus generibus. Primum igitur cuiusmodi sit, quod persuadere cupis, attente est considerandum. Deinde quæ sunt in eo commoda omnia diligenter colligemus, & amplificabimus: contrà uerò si qua insunt incõmoda, quæq; illius animum posse deterrere uidentur, ea aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis q̃ plurimis rationibus, & rationũ confirmationibus, ac locupletationibus. Qui loci incidẽt cõmunes, ad rem accõmodandi sunt, uelut hic incidebat, omnibus reb. insitam esse uim propagandi sui: item, mille morbis, mille casib. atteri genus humanum: item, quam nihil in hac uita iucundũ sine consorte:

De exercitatione. huius generis præceptio.

Loci communes.

sorte:

forte: item, senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri paratis liberis. Postremò uerò uidendum, quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea, quæ excogitata sunt, quàm commodiss. posint explicari.

DE GENERE DISsuasorio.

IN dissuasiõe omnia incõmoda colligemus. Hæc quemadmodũ inuenire poßint, mox paucis demonstrabimus: quæ quidẽ meditata, & tanq̃ ad manum habere oportebit. Proponat aũt didascalus aliquod argumentũ scitè excogitatum, capita rationũ exẽpla, similitudines: & si uolet, dispositionẽ paucis ostendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum inuẽta castiget, mox palinodiã scribere iubeat. Nonnunq̃ etiam acuẽdi ingenij gratia, infames materias proponat. Veluti si quis suadeat paupertatẽ, exiliũ, ingratitudinem, ægritudinem, contemptum studiorum, neglectum linguarum, tyrannidem, uel ut uetulus uetulam ducat, ut demum ducat uxorem improbam. Nihil enim est ita natura bonũ, quin ab ingenioso oratore deprauari possit. Hac exercitatione tum copia, tum promptitudò quædam quauis de re dicẽdi parabitur. A me modò suasum est matrimonium, ubi plæraq; eius uitæ commoda collegi, contra autem cœlibatus incõmoda exaggeraui. Incommoda uerò matrimonij, quæ illic partim extenuaui, partim refelli, ea in palino

Infames materię interdum pueris proponendæ.

dia ea

dia erunt exaggeranda : contrà , commoda aut uehementer deprimenda, aut commoda esse neganda.

Quo nam igitur modo erit hæc palinodia instituenda? Aut hoc ipsum argumentum ijsdem positis circumstantijs, in diuersam partẽ tractabimus: aut fingemus amicum secum hæsitantem, utram uitam uelit amplecti, aut iam nuptias animo destinasse. Et ut à circunstantijs discamus inuenire argumenta, thema certis personis confictum proponemus, hoc pacto: Petrus adolescẽs, minimus fratrum suorum, summo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera à schola reuocatus, ab eadem ad ducendam uxorem solicitatur, puellam & diuitẽ, & egregia forma. Pater neq; uxori, neq; filio refragatur, sed liberũ illi permittit, ut eligat. Scribit nũc illi sodalis, æqualis, & socius studiorum, conaturq; illum à matrimonio deterrere. Hîc, ut cõiugium q̃ miserrimũ ostendat, omnes eius uitæ ærumnas contrahet: primùm ab ipsius coniugij natura. Adducet enim seruitutem. & eam quidem, quam semel admissam effugere nullo modo posis. Nulla enim seruitus non misera esse potest, cùm hominẽ natura libertatis auidum finxit. Atq; hîc incidit locus cõmunis, latè tractabilis. Ad hæc, cum omnis seruitus misera est, tı illa minimè uiro cõuenit, qua cogimur mulierculi inseruire. Præterea quod mutua est seruitus. Accedit etiam alterum incõmodum, quod eam ipsam s

Thema cũ circũstantijs.

A natura.

A ratione seruitutis.

stiner

tinere cogeris, & alere, cui inseruis. Nam reli
uis in seruitutibus serui ex dominis pendent, at il
a ex te. Prius ibas quò uolebas: cœnabas ubi uole Exaggeratio seruitutis.
as: uiuebas qui cum uolebas, uagabaris, nugabaris,
onuiuabaris lusitabas, confabulabaris: nunc domi
esidendum, cœnandum domi, cubandum domi, ui-
endum more illius. Quæ si facis, ubi dulcis illa li-
ertas? Sin minus lites domi paratæ, audienda iur
giosæ uxoris conuitia. Res augeri poterit per con Percõtentionem.
entionem. Seruus uernaculus, siue empticius, uel
recio dato, uel ex heri benignitate sperat liberta
em: hîc sola mors habet ius manumittendi. At for-
mosa est, non potest non esse uoluptati. Imò si for
nosa est certam miseriam effugere non potes. Nã A contrario.
i deformis esset, minus quidem animum uolupta
e oblectaret: at rursum metu minus angeret, mi-
nus procax esset.

Nunc cum formam suam nõ ignoret, multò erit insolentior. Tum si parum pudica sit, qu tibi iucũda poterit esse uita? Sin pudica, quod haud scio an fieri poßit, perpetuò metu cruciaberis, ne te nõ satis amet, ne corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames, miserum est uiuere cum ea, quam non ames. Sin ames, hæc omnia secum incõmoda adfert amor, suspiciones, iniurias, iurgia, rixas, &c. Præterea stulti est cõpedes suas quamuis aureas, amare. Quid refert, lineo, an serico fune stranguleris? Perextenuationem.
Deinde extenuabis eam corporis uoluptatem, qua

negabis tantos dolores esse emendos. Est enim pecu
nia prorsus plena fastidij, plus aloës, quã mellis ha-
bens: indigna magnis ingenijs. An hæc una tãti est,
ut multo dulciores uoluptates relinquas, & tot mi

Locus cõmunis. Ab autoritate.

serias adeas? Atq; hic rursus incidit locus cõmunis
aduersus eã uoluptatẽ, quæ ex coitu percipitur, q̃
quidam non inscitè morbi comitialis speciem dixe-
re. Plato escam malorũ. Nulla res magis hebetat a-
nimi uigorẽ, nulla magis eneruat uires corporis,
nulla magis accelerat senium. Post hæc ostendat rẽ
esse plenam periculosæ aleæ. Hic locus incidet odio
sus, de uicijs fœminei sexus, quàm paucæ bonæ au
pudicæ reperiantur, quàm paucos non pœnitueri
initi coniugij. Hæc omnia, quæ nimium frequente
accidunt, ponet ob oculos: Vxorem rixosam, proc
cem, impudicam: breuiter his moribus, ut quod fr
quenter accidit, maritum ad mortem adigat: per
nes querelas, dotis exprobrationem, affinium gra
ue supercilium, gerrulam socrus linguam, suffoss
rem alieni matrimonij, liberos impiso ac perdito
aliaq;, quæ plurima collegêre Iuuenalis, Tertullia
nus, Hieronymus, et alij, qui in uituperando mat

Ab incõmodorum enumeratione.

monio uires eloquentiæ deprompserunt. Atq; hin
ueluti gradu facto, descendet ad ea incõmoda, qu
felix etiam matrimonium ferè consequuntur: ma
rem rei domesticæ curam: studium augendarum f
cultatũ, adipiscendorum honorũ: huc enim extin
Et uxoris fœcũditas, morbum filiorum aut uxori
mor

mortem, luctum, orbitatem. Contrà, quæ uoluptas sit in literis: Non posse quenquam simul & uxori, & Musis uacare: Quæ dignitas, quæque felicitas uir ginitatis. Hic per contentiones enumerabit, quæ relinquat, quæ subeat. Sed sine matrimonio genus humanū sustineri non potest. Quasi uerò desint, q isto munere fungātur. Isthuc alijs relinque, qui humanis rebus sunt nati, tu ad diuina, ad cœlestia fa- ctus es. Sunt tibi fratres, quorum opera genus tuū possit propagari: tuum est illud, non liberis, sed literis illustrare. Plures filios tibi parabis beneficijs tuis, q̄ uxor possit gignere. Et sæpenumero fidelius amant, quos pararis, quàm quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pueros, quot adolescētes ad honestas literas ac piam uitam institueris. Hi parē tem non grauant sumptu, non discrutiant alendi sollicitudine, imò potius alunt parentem. Et hic est locus communis, longè uerius esse patrem, qui fingit ac format animum, quàm qui generat corpus. Ad horum omnium singula poterunt accommodari exempla cæteraq́;, quibus ostendimus orationem locupletari. Hæc indicasse suffecerit, ne plus satis onerem us lectorem.

Per contētionem.

Occupatio.

A diuerso studio.

Locus cōmunis.

DE CONSOLATORIA EPIST.

QVum uita mortalium undiq; plena sit calamitatum, neq; multos reperire liceat, quos suæ fortunæ non pœniteat, nullum officium incidit

frequentius, quam ut amicorum animos consolando subleuemus. Neque uerò mediocre beneficium est, tempestiua & amica consolatio: qua quoties in rebus adflictis eorum, quibus bene uolumus ægritudini mederi non licet, uerbis saltem lenimus dolorem. Verùm scite idipsum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici uulnus crudum adhuc & recens exulceremus potius, quàm mitigemus. Proinde triplex erit ratio tractandæ consolationis: una simplex & aperta per quam argumentis declaramus non esse causam dolendi: cùm uiro sapienti nihil accidere poßit triste, præter turpitudinem neq; à quoquam lædi poßit, nisi à seipso. Huiusmodi ualidis pharmacis utemur, quoties nobis cum philosopho, aut alioqui uiro cordato res est. Altera per insinuationem sumenda quoties aut animus est infirmior, aut dolor recentior acerbiorque quàm ut apertè patiatur sibi admoueri manus. Siue cùm erectior est animus eius, quem consolamur, quàm ut uideri uelit opus habere consolatore. Nam quemadmodũ sunt quidam animo tam excelso præditi, ut cùm ægrotent grauiter, tamẽ pudeat medicum accersere quod ignauũ ac forti uiro pudendum existiment ægrotare: ita sunt, qui pudore quodam generosæ mentis, quamlibet magnum dolorem animi premunt ac dißimulant: His hac arte erit obrependum, ut negemus nos consolandi gratia scribere, cùm multis modis perspectam habeamus illi

Triplex ratio tractandæ consolationis

Simile.

Quomodo instituenda insinuatio.

illius eximiam sapientiam, tum infractam animi magnitudinem omnibus fortunæ procellis maiorem Tametsi fatebimur casum esse eiusmodi, ut alium quemlibet facilè poßit deijcere: tamen non dubitare nos, quin homo à puero ueræ philosophiæ præceptis institutus longo rerum usu doctus, ad hæc inuicto quodam animi robore præditus fortiter ferat, quod ex communi mortalium lege uitari non potest: nos illius fortitudini gratulari uelle potius, quàm dolori mederi. Priori incommodo sic medebimur, ut eius, quem consolari uolumus, affectum in nos transferamus: sic attemperantes orationem. ut nostro dolori magis obsequi, quàm illius ægritudinem mitigare uelle uideamur. Hac arte Mar. Tullius Milonis causam agens, fictè metum in se transfert, quo iudicum animis metum eximat. Siquidem quos dolor adhuc totos poßidet, non aliter tractandi sunt, quàm isti, qui ob morbo uiciatum animi iudicium sibi uidentur esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut mortui, aut testacei. Oderunt dissentientes, amant eos, qui per dißimulationem ipsorum imaginatiõi adsentãtur. Proinde qui his mederi student, nonnunq̃ simulãt sese eodem teneri malo. Porrò contracta beneuolẽtia facilè persuadent remedium, ac paulatim obrepentes, tandem eximunt falsam imaginationem. Itidem agendum erit cum his, quorum animus nondũ admittit malũ medicantis. Dicemus nosipsos ad cõ

solandum parum esse idoneos, qui non minus angamur animo. quàm is ipse, quem confirmare deberemus. Deinde doloris causas etiam exaggerabimus, eamqúe exaggerationem non solùm à re ipsa, sed ab eius etiam, qui patitur, indignitate sumemus, non sine laude quadam eius iniuriam quàm plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit factum, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia quæ dolorem lenire poßint, diligenter colligemus. id fiet, si ipsum malum, in quod incidit, uerisimiliter extenuabimus: & bonum unde excidit, quantum licet eleuemus. Malum extenuabimus, si minimè diuturnum forè ostendemus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ breui finem habitura putentur, præsertim si eam incommoditatem magna aliqua spes sequutura monstretur. Hic omnes rerum coniecturas diligentißime dispiciemus, quibus eam spem quàm maximè probabilem efficiamus. Vnde autem coniecturæ sumantur, Rhetorum de statu coniecturali præceptiones haud obscurè demonstrant: & Ciceronis cùm multæ, tum illa in primis ad Cecinnam epistola, exemplo esse potest, ubi idem facetè suo more, tanquam augurandi disciplinam quandã tradere uidetur. His omnibus assentationem quandã admiscebimus. Quod si eiusmodi sit incõmodum, ut diuturnum uideri necesse sit, aliis extenuandi rationibus utemur. Aut enim non esse incommodũ, aut nõ ess

Extenuandi malum modus primus.
A natura mali.
Cõiecturę
Alter modus extenuandi malum.

tam graue, quàm apparet, nitemur ostendere. Id faciemus, si quidquid erit in eo cõmodi, id accuratè cum amplificatione quadam indicemus. Nullum enim tam graue malum homini potest accidere, ex quo non aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum esse malum existimandum, quod citra culpam homini obtigerit, quemadmodum docet Aristoteles, iucundam esse malorum recordationem, quæ cùm honesta fama coniuncta sunt ita leuius ferimus, quæ nostra culpa contracta non sunt. Hic philosophorum rationes, & præter cæteros Stoicorum plurimum adiuuabunt: si eiusmodi calamitatem, uel famæ eius profuturam, uel gradum quendam ad maxima commoda iactum esse ostendemus. Solet enim summa uirtus summaq; felicitas à durißimis initijs plerũq; proficisci: idq; exemplis approbabimus. si theologico more eiusmodi tempestatem à supremis propitijs immissam dicemus, corpori quidem molestam, sed animæ salutarem. Nihil aũt æquè dolorem leuat, teste Cicerone, ut cõmunis tanq̃ legis humanæ cõditionis recordatio: quare id mali illi cum uniuerso mortalium genere uel certè cum clarißimis optimisq; uiris q̃ plurimis cõmune esse declarabim⁹. Hic illustrium uirorum exempla qui in eosdem luctus inciderunt, aut certè similes: quiq; eos fortißimo animo, maxima cum laude tulerunt, accumulabimus. Postremò ad exhortationem ueniemus, ad pristinam animi tolerantiam,

Epilogus quō instituendus. magnitudinem . sapientiam, eruditionem uocabimus. In conclusione omnem operam, studium, diligentiam & ipsi, & eius filijs, ac necessarijs deferemus. In consolando iocus erit uehementer fugiendus, nisi leue sit incommodum, ut ioco poßit exhilarari. Tum si modo, cui scribimus, is erit, qui huiusmodi rebus capiatur, quàm blandißimè iocandum erit, ita tamen, ut ueras consolationes cum iocis permisceamus.

Quid cauēdum in cōsolatiōe. Præterea cauendum, ne non tam amice consolari, quàm præcipere uideamur: nisi uehementer erit familiaris, cui scribimus, ne tanquam sani ægrotantibus imperemus ne quid de nostra aliorumúe felicitate commemoremus, ne Tytirum illum Vergilianum rustice imitemur: O Melibœe, Deus nobis hæc ocia fecit. Vt enim societas miseriam leuat, ita alienæ immunitatis recordatio ægritudinem exasperat.

Argumentū siue thema episto. Orditur ab officio. Epistola consolatoria exilij. Ductus est obliquus. Quę cùm satis diligenter præcepta putem, exemplum adijciemus. Canidius uir in Republi. sua præclarus. per inuidiam factionum aduersarum eiectus, in longinquis regionibus exulat, relicta domi uxore paruisque liberis, eum amicus consolatur. Officium meum tibi, ut à quo persæpe meo in luctu fuerim amantißime confirmatus, uicißim in tuo tristißimo casu deberi quidem agnosco sed te nihil egere gaudeo. Ita enim fortiter sapienterque exilium ferre audio, ut nos qui tui desiderio angimur, tua potius, quàm tu nostra consolatione simus subleuandi.

A studijs. Ne tu sanè ui

fortißim

fortißime nihil à tuis studijs alienum facis. Ita enim à puero & optimis maiorũ institutis, & philosophiæ rationibus animum præparasti, ut nullus te fortunæ status, nec secundus erigere, nec aduersus poßit deijcere; Non quò te tam acerbi uulneris sensu omnino carere putem: id enim stupentis magis, quam excellentis animi uidetur. Quis enim tam saxeo pectore sit, qui, quod tibi euenit, cùm pro summis in Rempub. meritis summam contumeliam acceperit, tanta ingratitudine non permoueatur? Quis tantum obliuionis ex illo Letheo flumine bibit unquam, ut nullo natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum desiderio teneretur? Non tibi doleat uulnus qui acceperis, cùm multis non tuis modò, uerum alienis, bonis tamen, doleat? Quare si te dolere uetem, inhumanißimus planè uidear: tametsi affirmare ausim, permultas esse causas, cur tu malum moderatiùs ferre debeas. Quod si etiam diuturnum fore uideretur, tamen erat, quo te sustentares. Nempe in primis tua uirtute, literis, conscientia rectè factorũ: qua quidem nulla est in rebus aduersis, uel uerior, uel præsentior consolatio. Nunc certißimo augurio breui futurũ spero, ut tibi de honestißimo reditu gratulemur: omnesq; existiment æmulos tuos, qui tuam salutem extinguere credebantur, dignitatem tuam uehementer illustrasse. Id quidẽ ego, augurium ne uanum putes, certißimis signis partim quidẽ à tua

Amplificatio.

Occupatio.

Cõplexio

uirtute & maximis in Rempub. officijs, partim à
A persona — temporum natura colligo. Eam enim in te sapien-
tiam, integritatem, industriam, nostra Resp. domi
bellíq; experta est, & si tu pro animi tui magni-
tudine patria carere facile posses, illa certè tali ci-
ue diuinitus carere omnino non sustineat. Cur i-
Confutatio. — gitur sic meritum eiecit, inquies? Rerumpubl.
tempestates nosti, nec uulgi animos ignoras, qui-
bus nihil instabilius: qui procellarũ in morem sur-
sum ac deorsum fluctuant, nec quenquam constan-
ter, aut odisse solent, aut amare. Ita est humanum
ingenium, uirtutis nec præsentis fulgorem, nec
absentis desiderium ferre possumus. Præsentem, ut
Flaccus ait, odimus, sublatam ex oculis quærimus
Exempla. — inuidi. Camillum uirum clarißimum, cuius in pa-
ce splendorem Romana Respub. ferre non potuit,
adflictis in rebus coacta est reuocare: nec prius,
quàm expulisset, qualem ciuem habuisset, ciuitas
alioqui sapiens intelligere potuit. Itaque quum
Amplificatio à circũstantia per conseq. — absenti patriam reddidissent, & dictaturam non
ambienti decreuissent, imperium quod à ciuibus
deserebatur, ab exule defensum est. Socratem, ui-
rum omnium quos terra produxit optimum, Any-
ti & Meliti calumnia undecim uiri ueneno dam-
narunt: quem ubi desiderare cœpit ciuitas Athe-
niensis, repentè omnium conuersis animis in ipsos
accusatores publicus est impetus factus: Socrati sta-
tuæ erectæ. Serius quidem illi, quàm Socrati com-
modum

modum erat, resipuerunt, tu nondum ita cecidisti, quin facilè restitui poßis. Iam multos, quos tuus in Redub. splendor urebat, tui desiderium cruciat: factionis aduersæ qui sunt, partim amicorum præ-bus uicti, partim absentia tua, partim ipsa die mutati, posuerunt odium: nonnulli ad amicorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certè est, qui nõ mitiùs oderit. Peroportunè uerò bellum oritur, & magnum & periculosum, & quidem cum ijs ipsis, quos aliquando tua uirtute coërcitos meminerũt. In quo cùm uehementer Respublica tuam operam sit desideratura, in certam spem adducor fore, ut qui ab ingratis ciuibus fueris eiectus, à supplicibus reuoceris: ut non tam acerbum fuerit eiectum fuisse, quàm gloriosum sic fuisse reuocatum. Habes augurium meum: quod ita meum est, ut idem amicorum tuorum nemo non speret, inimicorum nemo non metuat. Quo si quid addubitarem, non uterer ullis remedijs potius quàm illis, quibus te uirum fortem facilè sustentari uideo, quibúsque ipse utor quotidie, & te uti facile suspicor. Optima consolatrix philosophia, quæ non unum aliquod malum inanibus fomentis lenire, sed ad omnes fortunæ incursus, animum armare solet. Huius, ut ita dicam, lacte cum ab ipsis sis incunabulis enutritus, quid ego Sus Mineruam, aut Vlulas Athenas? sed tamen pro tua modestia memorem aiunt, te moneri patieris, uidelicet ut hominis

Facit verisimile.

Ab occasione.

A spe.

Transitus

Cõsolatio è philosophorum decretis.

Ab animi dotibus

felicitas

felicitatem non in fortunæ temeritate, sed in animo esse sitam memineris. Patriam, opes honores, cæteraq; munera sua, fortuna potest eripere: animum sapientem, neque dare, neque eripere potest. In te ipso omne præsidium tuum constitutum esse cogites: Sapienti uiro, præter turpitudinem, nihil acerbi posse accidere. Virtutem seipsam contentam, non è casuum mutabilitate pendere. Non cruciari, sed cruciatum dignum admittere, in malis est numerandum: Tua te uirtute inuolutas oportet. Exilium dolet? Non tu miser qui immeritus pateris, sed ij lõgè miserrimi, qui immerentem eiecerunt. Infelicius enim longè est, facere iniuriam, quam accipere. Patriam ingratißimi ciues eripuerunt: animi magnitudinem, uirtutem, integritatē, eruditionem, honestam famam eripere non potuerunt, nec poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optimè meritus, ab ea Repub. quam sępenumerò tua uirtute seruaris, exulas. At istuc maximam ægritudinis partem leuare deberet. Socrates uir integritate laudatißimus, uenenum biciturus, uxorem eiulantem, deplorantemq; quod innocens esset moriturus, obiurgans Stulta, inquit, nocentem me mori malles? At, Quod uenit ex merito, leuiter, lenteq; ferendum.

Paradoxa

A definitione.

Cõfutatio

Cõfutatio

Quæ uenit indigno pœna, dolenda uenit.

Vulgi ista sententia est, & stultitiæ plena. Sapienti uerò, quæ maior esse poßit consolatio, quam ex

rectè

rectè factorum conscientia, quæ cum aderit, etiam si fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ. Omne solum forti patria est. Egestas, exilium, bellum, non mala sed materia uirtutis sunt. Crescit enim, & alitur aduersis rebus animi uigor, perinde ut ilex, quæ quo diligentius duris bipennibus tondetur, eò latius ramos diffundit. Darius se rebus aduersis prudentiorē fieri dicebat. Ego uero existimo multos egregios uiros, fortunæ sæuitia non prudentiores modò, uerum etiam clariores euasisse. Num Herculis gloria per orbem sic emanere potuisset, nisi illi Iuno tot monstra, tanquam uirtutis materiam obiecisset? Vlyßem equidem non tam bellicis rebus, quam tolerantia malorum, quibus decennium est iactatus, immortale nomen adsequutum puto. Cedunt ipsa interdum feliciter mala, & à superis propitijs immittuntur. Multos tibi recensere possem, quibus ita ceßit exilium, ut optandum fuisse uideretur: qui cum in patria, uel obscuri, uel inuidiosi uixissent, apud exteros & rem amplißimam & summos honores sunt adsecuti. Claudium uirum nobilißimum, à ciuibus in exilium actum, Gallia excepit. Iam exul adeo locuples, clarus est, ut non modò patriam non desideret, uerum etiam quod non ante reliquerit, pœniteat. Ferrum Aliacensem Cameracēsis ciuitatis Episcopū eiecit: Roma ex exule fecit Cardinalē. Multa apud nostros, ad gloriam uirtu-

Sententia mixta simili.

Apophthegmata

Exempla fabulosa.

Locus cōmunis.

Exemplū confictū.

uirtutis uia grassantibus obstãt, æmulatio, inuidia, postremò uirtutis & splendoris satietas quædam. Quare cùm ex his rebus, quas tu semper es admiratus, & in quibus felicitatem constituendam iudicauisti, nihil tibi deceßit, nihil est, quod te his casibus uehementer affligtes, quibus natura uniuersum hominum genus subiectum esse uoluit. Hac enim lege nascimur omnes, ut omnibus fortunæ casibus subiaceamus. Sic libitum est fortunæ in rebus humanis ludendi, indignos attollere, optimum quemque deijcere, læta miscere tristibus. Quid autem acerbum uideri potest, cuius conditio tibi cum omnibus est communis? Repete cogitatione, & ueteres, & recentes annales. Quem tu regem, quem ducem, quem clarum uirũ ab hoc sæuo fortunæ ludo immunem fuisse comperies? Quoties illa è domino seruum, è rege captiuum, è consule rhetorem, è triumphatore exulem, ex patriæ conseruatore hostem patriæ fecit? Quid unquam habuit Græcia Alcibiade uel generosius, uel fortius? At hic ubi splendore suo inuidiam suscitasset, ex ea Repub. quam multis uictorijs illustrasset, in exilium eiectus est. Aristides ob inuidiam, quod ob morum incorruptam integritatem uulgò iustus cognominaretur, ostracismo damnatus, solum uertere iussus est. Quid Phocione iustius? at hunc etiam uenenum bibere coëgit. Quid Socrate castius? At huic sua uirtus exitium attulit. Quid

Cõplexio huius partis.

Mitigatio mali a cõmunitate.

Per cõtentionem.

Exemplũ Græcum.

Exemplũ.

Quid de Scipione dicam? Quid de Bruto? quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea Republ. carere compulsi sunt, quam magno suo periculo ipsi seruassent? At quanto animo sapientißimi uiri, ciuium iniurias tulerunt? Nimirum intelligebant uirtutem suam, & gloriam bene gestis paratam, non in ingrata patria residere, sed una in exilium comitari. At frustra suam operam in ingratißimos ciues contulerant. Minimè. Quid ita? quia non ut in patria senescerent, ea pericula susceperant, sed ut æternam sibi famam compararent. Exules tamen erant. Minimè. Quamobrem? Eam enim pro patria habere desierant, in qua talibus uiris locus non esset. Vbicunque bene sumus, in patria sumus. Quare non magno eius desiderio tenebantur ubi minus tutè, quàm in exilio uiuendum intellexerant. Numidico Metello, qui ob summam animi constantiã eiectus erat, cum in spectaculo sedenti literæ reuocationis redderentur, ne aperiendas quidem putauit, antequàm ludi finirentur. Et Metellus quidem Roma negligenter planè carebat sed Metello Roma carere non potuit. Quam ob rem nõ poterat? quia cuius præsentis animi magnitudine ciues inuidi cruciabantur eius absentis industriam requirebant. Ille uerò exulem se esse non meminit, ne afflictum quidem, aut miserum putabat. Cur ita? Nimirũ per suasum habebat eos, qui rem exilio dignam admitterẽt, miseros esse eos uerò,

Romanorum.

Subiectio

Noema.

uero, qui ob uirtututis inuidiam exularent, non supplicium, sed gloriæ materiam accepisse. Secundis enim in rebus animum magnum obtinere, non magni negocij est. At sæuiente fortuna, animo non frangi, sed æquabilem mentis statum tenere, id uerè longe pulcherrimum putatur. Tu uerò quum sis istis uiris neque rerum usu neque animi magnitudine inferior, literarum etiam peritia superior, strenuos gubernatores debes imitari, qui, cum maximè aduersa tempestas incumbit, tum minimè à clauo discedunt. Neq; enim magni artificij est, tranquillo mari uentisq; ferentibus rectum tenere cursum, sed egregium nauclerum tempestas arguit aduersa. Et quoniam mare ingreßis, uenti in manu non sunt, ijs, qui contigerunt, æquo animo utendum erit. Adde fieri nonnunquam, ut uenti nimium secundi plus periculi adferant, quam aduersi, coguntur q; plus æquo turgentia uela contrahere. Rebus enim plus satis ex sententia procedentibus, facilè præcipites in exitium ferimur: aduersis uerò, ut cautiores, diligentioresq;, ita tutiores nonnunquam sumus.

γνώμη.

Collectio

Allegoria

Cóclusio.

Quapropter cordatis uiris fortunæ fauorē semper suspectum esse uideo, quæ tum maxime insidiatur, cum blanditur maximè. His ergo te rationibus facile confirmassem: quanquam quale est Herculē uelle cōsolari: nisi iam certa de reditu tuo spes omnium tuorū animos obtineret. Tu fac ut animi uirtutem

tutem

autem domi belliq; spectatam in ista interim palestra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negocia tantæ sunt curæ, ut ne tibi quidem ipsi maiori esse poßint. Vale.

Consolatoria themata.

Quanquam autem orbitati, & exilijs potißimum adhiberi solet consolatio: tamen licebit & alia themata comminisci uarijs de rebus, quæ molestiam adferunt ueluti de morbo corporis, de ualitudine parum prospera aut firma, de senectute, de parum bonis auibus contracto matrimonio, cuius frustra pœnitet: de monachali instituto, de sacerdotio, aut alio uitæ genere, cuius tædet eum, qui sese addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate molesta, de inuidia, de rebus aliquo casu ereptis, de beneficijs penes ingratum hominem depositis, de liberis improba uita dehonestantibus parentem, de pestilentia, de bello, cæterisq; innumeris. Nam hos ueluti fontes uisum est indicare præceptoribus, unde sument subinde nouum thema.

Subijciemus & alterum exemplum. Antonius Sucquetus amisit filium, optimæ spei adolescentẽ. Hunc consolatur amicus.

Aliud thema.

ALIVD EXEMPLVM consolationis.

A suo dolore.

QVàm acerbum uulnus ex adolescentis optimi decessu pater acceperis, Antoni clarißi-

me, equidem ex meo ipsius dolore facile coniecturam facio. Quare uehementer sim inhumanus, si parentem in tam tristi casu lugere uetē, cū alienus ipse non queam non lugere: Impudēs aūt merito uidear, si tuo dolori parē mederi, cum ipsi mihi medico sit opus, siq; patri coner lachrymas abstergere, cum ipse lachrymarum nullarum adhuc modum facere possim. Quanquam enim hoc fortunæ telum, paternum pectus altius ferire debuit, tamen illud tibi præstare solet singularis quædam sapientia ut omneis casus humanos, nō solum forti et

Argumentatio.

infracto, uerum etiam alacri perferas animo. Proinde tibi cōstes oportet, ut animi dolorē, omnino iustissimū (quis enim neget?) si nondū potes abijcere, certe premas, ac modereris. Cur autē non eti-

Ratio.

am abijcias? uidelicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorū dierum spacium, id à sapientissimo uiro impetret ratio. Nam quæ matercula tā impotēter

Expolitio per collationem. Exemplū impar.

filij mortem luget, cui dies non ægritudinē leniat primum: deinde penitus etiam adimat? Nusquam animo deijci, sapientis est. At in his casibus quib. omnes ex æquo maximi pariter ac minimi sumus obnoxij, dolere immoderatius, extremæ uecordiæ mihi uidetur esse. Quis enim ignorat, nisi prorsus

Mitigatio mali à cōmunitate.

incogitans, hac se lege natum esse, ut, quandocunque uocarit Deus, sit protinus hinc emigrandum? Itaque qui mortem hominis deplorat, quæso, quid aliud, quàm se mortalē esse deflet? Aut cur potiùs mor-

ortem deplores quam natiuitatem, cum utraque uxta secundum naturam sit? Perinde ac si quis gra ias agat, quod ad conuiuium sit admissus, querasur autem sese dimitti. Quod si quis uelut è sublimi pecula, uniuersi mortalium generis conditionem itamq; contempletur, non merito delicatus sibi ideatur, si inter tot orbitatis exempla, inter tam ensa senum ac iuuenum funera, grauius discrucietur animo? Perinde quasi soli nouum aliquod ac nagnum malum acciderit, quasiq; unus tanquam lbæ, quod aiunt, gallinæ felicius extra publicam leam statui postulet. Quas ob res sapientissimi le gum conditores, ut luctum aliquem parentum adfectibus indulgent, ne uidelicet à quibuslibet ἀπάθειαν illam exigere uideantur, à nonnullis etiam Stoicis damnatam, ita eum modicis sanè finibus circumscripserunt: Siue quod intelligerēt, in id genus casibus, qui cū omnium sunt cōmunes, tū uerò non fortunæ iniuria, sed ipso naturæ cursu atq; ordine inducuntur, breuē mœrorē sufficere: uel infirmioribus, utpote natura uulnus quod influxit leniēte, sensimq; cicatricē obducente: siue quia perpenderint, dolorē non solū inutilē esse ijs, quibus impenditur, uerū etiā pernitiosum ijs, à quibus sumitur, grauē ac molestū amicis ac familiaribus, uitæq; socijs. Iā uerò si quis rectā reputet uia, an nō demētiæ species esse uidetur, ultro malum malo addere: & cùm fati iacturam nulla ratione sarcire possis,

A simili.

Ab authoritate.

Id est, doloris indigentiam.

Simile.

tamen ultrò tibi perniciem accersere? Perinde ut si quis ab hoste nonnulla facultatum parte spoliatus, quicquid reliquum est, id omne iratus in mare deijciat, atque eum in modum fortunam suam deplorare sese prædicet. Quòd si nos parum mouet Mimus ille nobilis, & quouis etiam philosopho dignus: Feras, non culpes, quod mutari non potest, certè Dauidis sapientissimi regis exemplum pulcherrimum in mentem ueniat, cui simulátque pueri, quem tenerrimè diligebat, mors est nunciata, confestim solo erexit sese, puluerem abstersit, cilicium abiecit, deinde lotus & unctus, uultu mutato, alacris ad epulas accessit. Id factum admirantibus amicis: Quid est inquit, cur me iam conficiam dolore? Nam antehac, utcunque spes erat fieri, ut meo luctu flexus Deus, infantem seruaret: nunc nullis ille lachrymis ad nos reuocari potest, nos ad illum breui properabimus. Quis tam demens ut cuiquam supplex esse uelit, quem certò sciat precibus non commoueri? At morte nihil inexorabilius, nihil surdius, nihil rigidius. Arte mansuescũt feræ uel immanissimæ. Est quo frangatur marmor: est quo mollescat adamas, nihil est quo mortem deleneas. Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec ætati nec imperijs: Atque ob idipsum æquiore ferenda animo, uel quod ineuitabilis, uel quòd tam ex æquo communis omnibus. Iam uerò quid ego tibi recensere pergam tot ethnicorum exempla,

Exempla.

A simili.

Exẽpla imparia.

Animaduertenda diligenter

la, qui suorum interitum excelso infractóque tu- Exéplorũ
erint animo? A quibus animi fortitudine supera- tractatio,
ri Christianos, nónne turpissimum uideatur? de qua pri
Nunc tibi succurrat nobilis illa, meritóque literis us doctè
omnium celebrata Telamonis & Anaxagoræ præcepit.
uox Sciebam me genuisse mortalem. Succurrat
Pericles Atheniensium dux, non tam eloquentia,
quam animi fortitudine celebris, qui cum intra
quatriduum duobus mirificis adolescentulis orba-
tus esset, solito uultu, atque adeò coronatus, etiam
in concione disseruit. Succurrat Xenophon ille,
Socrate præceptore dignus: cui quum inter sa-
crificandum mors filij esset nunciata, coronam
modo deposuit, atque eandem mox reposuit, si-
mulatque fortiter in acie cecidisse cognouit. Suc-
currat Dion Syracusanus, qui cum in amicorum
consessu nonnihil agitaret, ac subito tumultu in
ædibus coorto sciscitatus quid esset rei didicisset
filium de tegulis lapsum interisse, nihil commotus,
iussit extincti corpus mulieribus ritè sepeliendum
tradi sese, quod instituerat, non omissurum. Hunc
imitatus demosthenes, amissa filia charissima, atque
unica septimo ab eius obitu die coronatus, & can-
dido uestitu ad populũ prodijt. Cuius facti, & fidẽ
cõfirmauit, & illustrauit gloriã Aeschinis inimici
criminatio. Succurrat Rex Antigonus, cui cũ nun-
ciatum esset filium in extraordinario conflictu ce-
cidisse, paulisp cunctatus, & intuẽs eos qui renun-

ciarant, magno quidē animo, fcrò, inquit, interifti Alcyoneu (nam id erat filio nomen) qui tam temere in hostes te conieceris, neque tuæ salutis, neque meorum memor monitorum. Quod si Romana te magis capiunt exempla, Respice Puluillum Horatium, cui Capitolium dedicanti, cùm nunciatum esset, filium uita defunctum esse, nec manum à poste remouit, neque uultum à religione ad priuatum dolorem flexit. Respice Paulum Aemilium, qui intra septem dies duobus amißis filijs, progressus in concionem, ultro populo Rom. gratulatus est, quòd publicam fortunæ inuidiam, domestico luctu redemisset. Cogita Qu. Fabium Maximum, qui cum filium consularem & egregijs clarum gestis amisisset, consul in concionem prodijt, & encomium uiri recitauit. Intuere Catonem Censorium, cui cum filius natu maior obisset, singulari ingenio summa uirtute iuuenis, ad hæc Prætor iam designatus, nihil tamen hoc casu commotus est, ut Reipub. negocia segniùs administraret. Occurrat Martius, cognomento Rex: Is cùm filium summæ pietatis, magnæ spei, postremò unicū amisisset, orbitatem suam adeo infracto tulit animo, ut statim à rogo iuuenis curiam peteret, ac senatum legis ferendæ causa euocaret. Occurrat L. Sylla cui filij mors nihil omnino acerrimam illius in hostes uirtutem contudit, nec effecit, ut falso sibi Felicis cognomentum usurpasse uideretur. L. Bibu-

Exempla Romana. Val. lib. 5. cap. 10.

Idē eodē.

Cice. Tus. lib 3. & epist. lib. 4.

Valer. li. 5. cap. vlt.

Seneca ad Martiam Val. lib. 4. cap. 1.

ius postero statim die, quàm utrunque filium interfectum cognouit, ad solita officia processit in publicum. Huius collega C. Cæsar cum Britanniam peragraret, & filiæ mortem didicisset, tamen intra tertium diem imperatoria obijt munia. M. Crassus in Parthico bello, cum filij caput pilo præfixum conspiceret: nam id hostes ludibrij causa propius accedentes ostentabant, conuicijs etiam exasperantes calamitatẽ, usq; adeò non est animo consternatus, ut repente per omnes ordines equo circumuectus clamaret, suum hoc malũ priuatim, cæterũ publicam Reip. salutẽ in militũ incolumitate sitã esse. Atq; ut omittã exẽplorum agmẽ, Gallos, Pisones, Scæuolasq́; Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios: Claudius Cæsar, cum eũ amisisset, quẽ & genuerat, & adoptauerat, ipse tamẽ pro rostris laudauit filium, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod Pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano solus non fleuit pater. Atq; ut hos quidẽ imitari pulchrum, ita turpißimum sit, nõ præstare uiros eum animum, quẽ feminæ præstiterunt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occisos uidit, & insepultos. At consolantibus, amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam, inquit, non felicẽ me dicam, quæ Gracchos peperi. Sed quid nos hæc ex priscorum annalibus repetimus? Quasi uerò non quotidiana uita satis exemplorum suppeditet.

Val. lib. 5. ca 8. Seneca ad Martiã & Albinã.

Preteritio

Seneca ad Martiam.

Transitus

Circumſpice uicinos, circumſpice cognatos & affines quot reperies etiam mulierculas quæ mortem liberorum moderatè ferant? in tantum non opus eſt ad hanc rem, magnis philoſophiæ præſidijs. Nam ſi quis modò ſecum animo reputarit, quam calamitoſa ſit hæc noſtra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot caſibus, quot curis, quot incommodis, quot uitijs, quot iniurijs ſit obnoxia, quàm exigua pars eius nobis abeat, non dicam cum uoluptate, ſed non aliqua ægritudine contaminata: deinde quàm fugax ac præceps, propemodum etiam gratulabitur ijs qui maturiùs eam reliquerint. Breuitatem grauiter expreſſit Euripides, qui uitam mortalium, dieculam unam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem caſtigans, qui eam non potius temporis punctũ dixerit. Optime uero Pindarus, qui uitam hominum, umbræ ſomniũ appellat. Res duas maximè nihili cõiunxit, umbrã & ſomniũ, ut planè quàm ſit inanis hæc uita, demonſtraret. Porrò quàm eadem ſit calamitoſa, probè perſpexiſſe uidentur antiqui poëtæ, qui mortalium genus non alio epitheto rectiùs inſigniri poſſe iudicarunt, q̃ ſi eos μοχθηροὺς, καὶ δειλοὺς, id eſt calamitoſos & miſeros cognominarent. Nam prima pars æui, quæ quidem optima putatur, ſeſe neſcit. Mediam protinus negociorum tumultus, curæq; excipiunt. Extremam morbi ac ſenectus occupat, ut de feliciſſimis interim

Ab extenuatione commodi amiſsi.

Vide pro. Optimum non naſci

rim

um agamus. Quis igitur non optimo iure pro-
et illam Sileni sententiam: Optimum esse non na-
i proximum quàm ocißime aboleri? Quis non
probet Thracum institutum, qui nascentes lu-
u lamentisque excipiunt: rursum exeuntes è Val. lib. 2.
ta gaudio gratulationibusque prosequi solent? cap 9. &
Quod si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus Herodot.
olutus est Hegesias is & suā mortē optabit potius lib. 5.
uàm horrescet, & suorum obitum æquißimo se Confuta-
et animo. At obstrepit interim paternus dolor: tio.
ante diem perijt, perijt adhuc ephebus, perijt op-
imus ac singulari pietate filius, uitaque longißi-
na dignus. Quæritur naturæ uices inuerti, quod
ilio pater, iuueni senex superstes sis. Sed obsecro A finitio.
e per Deum immortalem quid tandem appellas
ante diem? Quasi uerò non unusquisq; uitæ dies &
supremus esse poßit. Alius inter materni latebras
uteri uix dum homo præfocatur, & inter fingen-
tis adhuc naturæ manus intercidit. Alius dum nas-
citur, alius dum uagit in cunis abripitur. Alius in
ipso statim æui flore, uix dum percepto uitæ sen-
su perit. E tot hominum milibus, quàm paucis da-
tum est ad senectæ limen, quemadmodum uocat
Homerus, pertingere? Hac nimirum lege Deus ani-
mum in huius corpusculi præsidio constituit, ut
quocunq; die, quocunq; momēto iusserit decedere,
protinus inde sit exeundum. Neq; uerò quisquam
ante diem euocari sibi uideri poßit cū nulli sit cer

tus dies præscriptus. sed is demum legitimus est dies quemcunq; Imperator ille noster supremum eſſe uoluerit. Nos si sapimus, unumquemlibet perinde ut supremum operiemur. Quanquàm in tanta uitæ breuitate fugacitateq; quantulum quæso refert paulò serius an maturiùs eximaris? Neque enim magis interesse uidetur, quam cùm plures ad capitis supplicium ducuntur primus, tertius, an octauus feriaris, nihilo minus mox feriendus. Quid enim aliud ipsa uita, quàm perpetuus quidam ad mortem cursus? Nisi quod commodius cum his agitur, qui à tam laboriosa uitæ functione maturiùs dimittuntur. Verùm ut amentis est iniussu Imperatoris è castris excedere, ita stulti atque ingrati, missionem à duce celerius datam, non libenter amplecti, maximè si iam non sine laude discedat, qui dimittitur, siq; ad premium non ad ignominiam auocetur. Neque enim conuenit æui spacium solstitijs metiri. Rectè factis estimanda est ætas: ut is diu uixisse putetur, non qui plurimos annos, ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, ut inquit Homerus, terrã pressit, et numero addidit, sed qui gnauiter peracta uitæ fabula, honestam sui memoriam posteris reliquit. An quereris quod statim tibi talẽ filium dederit deus, qualem optasses post annos multos euadere? Quid, quod neq; usq; adeò præmaturè defunctus est noster adolescens. Iam uigesimũ attigerat annũ, qua quidem ætate, mea sentẽtia, optimum est mori, quia uiuere dulciss-

Collatio.

Collatio.

Sẽtentia.

Id est, inutile telluris pondus

dulcißimum. Iam patriæ ciuem bonum, iam patri
suum pium, iam æqualibus conuictorem iucundũ,
diq; superis bonam & integram mentem præsti A cõiectura.
tat. Decesßit uiciorum ignarus, calamitatum im-
pritus. Porrò quid allatura fuerit uita longior,
incertum. Certè plerunq; fieri uidemus, ut poste-
rior ætas, & grauioribus uicijs adolescentiæ puri-
tatem inficiat, & pluribus calamitatibus iuuentu-
tis felicitatem contaminet. His omnibus seu malis,
seu periculis illum mors cita subduxit. Nunc deni-
que tutò gloriari potes, te filium optimum habuisse,
uel habere magis. Sed habueris tantũ, nõ habeas e-
tiam. Vtrum potius æquũ est, discrutiari te quòd ami-
seris, an gaudere, qui talẽ habueris? Vide ne parum
grati sit animi, meminisse repetiti muneris, nõ me-
minisse dati. Magnũ profectò munus, filius pius, sed
ita datũ, ut ad tẽpus fruereris, nõ ut perpetuò tuũ
esset. Sic enim tecũ cõsidera uir sapientißime, imò A simili.
sic pariter cõsideremus. Si quis princeps summi pre
cij, summæq; artis tabulã nobis dedisset utendã, u-
trum eam, quandocunq; collubitũ fuerit, reposceti
sereno uultu reddemus, gratias insuper agentes, an Prosopopœia.
tristes ad hunc modũ cum eo expostulabimus? O te
crudelem, q̃ precioso munere nos spoliasti, quantã
uoluptatẽ nobis ademisti, quàm citò rem tam egre
giam nec opinantibus eripuisti: nónne is optimo iu
re, tam ingratis querimonijs ad hunc responderit
modum? Hoccine præmij pro meo officio reporto?

Itáne

Itáne nihil meministi, nisi hoc tantum, quod bellissimam tabulam amisistis? Excidit animo, gratis & ultro commodasse me? uos tot iam dies mea benignitate pauisse oculos, animum oblectasse? quod dedi, benignitatis erat: quod reposco, meo iure facio. Vobis aliquid ex me lucri fuit, iacturæ nihil fuit, nisi quod uestro uicio id esse proprium fingebatis, quod erat commodaticium. Proinde perire
Epiphonema. uobis uidetur, quod repetitur. Imò quò preciosior, quò iucundior ea res fuit, quam utendam permisi,
Cōplexio. hoc magis atque magis mihi debetis. Nec ante tempus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam poterat non committi. Hæc ratio si nullo pacto refelli poterat, cogita quantò iustiùs natura, dolo-
Transitus. lorem ac querelas nostras huiusmodi sermone possit reprehendere. Atque his nimirum rationibus dolorem nostrum leniri conueniebat, etiamsi mors totum hominem tolleret, neque quidquam
Ab authoritate. nostri post funus superesset. Nunc si saltem hoc credimus, de quo nihil addubitauit Socrates ille Platonicus, uidelicet hominem ipsum animum esse, corpus hoc nihil aliud esse, quàm animi uel organum, uel domicilium, aut ut ueriùs dicam sepulchrum & carcerem, unde cùm emerserit, tum demum sui iuris esse, multoq; q̃ antea felicius uiuere, quid est quod mortem incusemus? quandoquidem usq; adeò non perit ille qui moritur, ut tum demum nasci uideatur poti⁹. Et nobis animo frui licet quo
ocul.

oculis non cernimus: nihilo secius quàm amicis absentibus cogitatione frui solemus. Et haud scio, an aliquanto suauius, quàm si eos coram oculis conspiceremus: propterea quod corporum conuictus non rarò nobis offensarum materiam consueuit ministrare, & consuetudinis aßiduitas amicitiæ iucunditatem nonnihil imminuere. Eius si desideras exemplum, an non sat argumento sunt Apostoli, qui tum demum uerè frui Christo uereque amare cœperunt, posteaquam illis corporea præsentia fuisset adempta? Sic est profectò, bonorum amicitia animorum non corporum coniunctione constat. Qui uerè amant, animos amant, non corpora. At animorum copulam nulla uis, nulla temporum, nulla locorum intercapedo potest dirimere. Porrò nimis quàm puerile est amicum iam perisse putare, simulatque sub oculis esse desierit. Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, sermonibusque præsentem reddes. Ille uicißim tui meminit, sentitque penitus animi tui affectus: nonnunquam & in somnis occursabit patri, & arcanis quibusdã modis animus utriusq; sese complectentur, & confabulabuntur. Quid autem probibet, quò minus iã nũc imagineris cum illo uiuere, qui cùm paulò pòst es uicturus? Quantulum enim est hoc omne quod uiuimus? Sed hactenus ijs remedijs sum usum, quibus cũ ethnico quolibet agere poteram. Nunc quid pietas quid Christiana fides, à nobis impetrare debeat, paucis

Ab exẽplo

Transitus ad nostratia.

Exaggeratio in fictione.

paucis consideremus. Iam primum si maximè misera mors esset, tamen oportebat boni consulere, quòd nulla uia corrigi poterat. Rursum, si totum extingueret hominem æquius tamen ferenda, quòd tot huius uitæ calamitatibus finem imponat. Porrò, si animum originis æthereæ graui corporis ergastulo liberat, propemodum etiam gratulandum ijs, qui è uita discesserint, & in felicem illam libertatem postlimio redierint. Nunc uerò, cùm haud dubiè pias animas ex huius uitæ procellis, ad immortalitatis portum transmittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe corporibus quoque ad eandem immortalitatem aliquando reuocandis: utrum quæso, lugere, an magis gratulari conueniat ei, quem ex hoc turbulentißimo uitæ pelago, in tranquillam illam immortalitatis stationem mors matura transuexerit? Age paulisper huius uitæ (si modò uita est appellanda) sordes, ærumnas, pericula in unum congere. Rursus è diuerso eius uitæ commoda, quæ pios hinc ereptos manent, compone: & facile uidebis, hoc homine nihil esse iniustius, qui summum bonum ad quod unum nati conditiquè sumus, perinde quasi maximum malum deploret. Orbum te clamitas, cùm filium cœlo genueris, cuius ceu numinis cuiusdam memoriam, ut sacrosanctam uenerari poßis: qui cœlitùs tui curam agens, res tuas ceu dexter aliquis Deus, bene fortunare ualeat. Neq; enim ille.

Cõtentio.

aut

non sentit res mortalium, aut solitam in pa-
m pietatem unà cum corpore deposuit. Viuit
ofectò, mihi crede, uiuit ille, adestque præsens
bis, & hoc ipsum nostrum colloquium audit,
titque, ac fortaßis hunc ipsum luctum nostrum Prosopo-
let, ac damnat. Quod ni corporum horum mo- pœia.
obsisteret, fortaßis & audiremus eum lachry-
s nostras huiusmodi dictis increpantem: Quid
uc est quod agitis? Quid senectutem uestram in-
ili, ne dicam, amenti luctu conficitis? Quid ini-
ißimis querimonijs fatum, fortunam, mortem
ius trahitis? An mihi ex istius uitæ malis exẽpto,
in hanc felicitatem euecto inuidetis? Sed bona
rba. Non inuidet nec paterna pietas, nec ami-
tiæ candor. Verum quid aliud sibi uult ista com- Cõtraria.
oratio? An lachrymis dignum censetis, quòd e
ruitute in libertatem, de ærumnis ad felicita-
m, de caligine in lucem, de periculis in tutum,
e morte ad uitam, de morbis ad immortalita-
em, de tot malis ad summum bonum, de caducis
d æterna, de terrenis ad cœlestia, denique quod
b hominum colluuie ad Angelorum conturberni-
m sum traductus? Iam appello uestros istos ani- Factio.
nos. Quæso per uestram in me pietatem, si uobis
esset in manu, me ad istam reuocare uitam, num es-
setis reuocaturi? At quo tandem flagitio tantum o-
dium commerui? Si reuocare nolitis, quorsum at-
tinent istæ querelæ, non solum inutiles, ut dixi,

uerùm etiam impie. Porrò nisi me immortalitas
iā dudū omnis doloris expertē reddidisset, ego ui-
cißim uestras istas lachrymas alijs lachrymis defle
Confutatio. rem & tam crassam animi uestri caliginem com-
miserarer. At nostram ipsorum uicem ploramus in
quitis. Verùm isthuc sane haud amantium est sed
ad sese respicientium & uel alieno incōmodo suis
rebus consulere uolentium. Sed age quid tandem
istuc iacturæ est, quod mea mors uobis attulit, anq;
conspectu meo frui nō licet? Atqui nihilo seciùs in
terim memoria nostri licet, tantò quidem feliciùs,
quantò tutius. Nam existimate me malis omnibus
præreptum, quæcunq; in uita homini possunt accide
re, & quorum magnam partē uestra uiuacitas ex-
perta est. Non est qui nobis obsequium exhibeat,
sed est qui apud Deum Opt. Max. pro uestra salute
patronum agat, ut sedulum, & ita & efficacē. De-
niq; quantulum hoc momenti est quod nostram di
rimet consuetudinem? Vos modò pro uestra uirili
date operam, ut pie peracta uitæ fabula mors dig-
nos reperiat, qui huc traducamini. Hæc inquam, si
nobis loqueretur filius, nónne meritò nostri luctus
Cōplexio generalis. nos puderet? His fermè rationibꝰ, animi mei uul
nus lenire soleo, quæ tibi communia facere uolui,
non quod his remedijs magnopere egeres, sed arbi
tratus sum congruere, ut qui cū mihi luctus esset
Epilogus. communis, cùm eodē & consolationem communica
rem. Cæterùm ut quæ fusiùs disserta sunt, in epilo-
gum

n contraham, hoc pacto efferuescentem animi t dolorem coercebis. Mortuus est filius, genueras rtalem. Tanto inquis, bono priuatus sum: red- listi ei qui gratis dederat. Grauis orbitas: leuius endum, quod aliqua sarciri potest. Fratrem de- uit. Quid prodest flere, quod mutari non po- t? Aut cur anxiè deplores, quod tibi cùm tot ho- num millibus commune est? Sed interitum filij n possum non flere. Quiduis potius quàm perit, i bene moritur. At occubuit immatura morte: lla mors non matura rectè morienti. Ante diem uere desijt: nullus cuiquam certus mortis dies. ipso æui flore extinctus est, tum optimum est ri, cùm uiuere est suauissimum. Obijt adoles ns: hoc pluribus uitæ malis subductus est. Opti m amisi filium: gaude quod talem habueris. In cens è uita decessit: nulla mors magis optanda, inusq; deploranda est. Sed interim filio frui non et. Et animo licet, & mox ipso totus toto frue- s. Si quid nouisti rectius istis, candidus imperti: non, his utere mecum. Ac bene uale, quod quidē ult etiam ipse filius.

Dialogismi.

Sic Seneca Optimum est mori cū iuuat viuere: Et Quicunq; ad extremum fati sui venit senex moritur.

SYLVA.

Cicero.

QVapropter hoc te primū rogo, ne contrahas, aut demittas animū, neue obrui, tanq̄ luctu, sic magnitudine negocij sinas, contraq; erigas ac resistas siue etiam ultro occurras negocijs.

Nullus dolor est quem non temporis longinquitas minuat, atq; molliat, & cui non callum obducat. Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, sub telis fortunæ proposita sit uita nostra. Neq; esse recusandum, quò minus ea, qua nati sumus conditione, uiuamus: neue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare poßumus. Euentisq; aliorum memoria repetitis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Homines sapientes, turpitudine non casu, & delicto suo, non aliorum iniuria commoueri debent. Conscientiam rectæ uoluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum, nec esse ullum magnum malum, præter culpam meminerís.

Cõfirmat sententiã.

Cicero.

Est omnino difficile, nõ grauiter id ferre, sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi & debilitari molestia, nõ oportet. Quoniã molestißimè homines ferre debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno, fortiq; sis, speresq; fore ut fracto impetu leuißimi hominis, tuã pristinam dignitatem & gloriam consequaris.

Cic. epist. familia.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio maxime scilicet cõsolatur spes, quod ualde suspicor fore, ut infringatur hominũ improbitas, et cõsilij tuorum amicorũ, & ipsa die, qua debilitãtur cogitationes, et inimicorum, & proditorũ. Facilè secundo loco me cõsolatur recordatio meorũ temporũ

orum imaginem uideo in rebus tuis.

Libro 4. epist: Vehementer te esse solicitum.
dem: epistola: Postea quàm mihi. Eodem: Neque
nere te audeo.

Reliquum est ut consoler, & adferã rationes,
ibus te à molestijs coner abducere. At ea quidem
ultas, uel tui, uel alterius consolandi, in te sum-
est, si unquàm in ullo fuit. Itaque eam partem,
æ ab exquisita quadam ratione, & doctrina pro
iscitur, non attingam, tibi totam relinquam.
uid sit forti & sapiente homine dignum, quid
auitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita,
id studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti,
e flagitent, tu uidebis.

Extremum illud est, ut te horter & obsecrem,
imo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ
alijs magnis uiris accepisti, sed illa etiam, quæ in
e ingenio studioq; pepisti: quæ si colliges, & spe
bis omnia optimè, & quæ accident, qualiacunq;
runt, sapienter feres. Sed hæc tu meliùs, uel opti-
e omnium.

Quare nõ debes aut propriam fortunã, aut præ
puam postulare, aut communem recusare.

Lib. 5. Epistola. Et si unus ex omnibus, tota. Eo-
em: Etsi egomet &c.

Sed ut illa secunda moderatè tulimus, sic hãc nõ
olum aduersam, sed etiã funditus euersam fortunã
ortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis

malis boni consequamur, ut mortem, quam etiã bea ti contemnere debeamus, propterea quod nullum sensum esset habitura: nunc sic affecti, non modò cõ temnere debeamus, sed etiam optare. Tu si me diligis, fruere isto ocio, tibiq; persuade, præter culpam ac peccatum, quo semper caruisti & carebis, homi ni accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.

Lib. 6. epistola: Et si ea perturbatio, &c.

Sin omnino interrierint omnia, fueritque is exi tus quẽ uir prudentissimus M. Antonius iam tum t mebat, cùm tantum instare malorum suspicabatur misera est illa quidem consolatio, tali præsertim ui, & uiro, sed tamen necessaria: nihil esse præci puè cuiquam dolendum in eo, quod accidat uniue sis. Quæ uis insit in his paucis uerbis (plura eni committenda epistolæ non erant) si attendes, quo facis profectò etiam sine meis literis intellige &c.

Ita enim uiuere, ut non sit uiuendum, miserr mum est: mori autem nemo sapiens miserum duxi ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ori tiora parietes ipsi loqui posse uideantur, &c.

Ego tibi hoc confirmo, & si leuis est consolat ex miserijs aliorum, nihilo te nunc maiore in disc mine esse, quàm quemuis aut eorũ qui discesserin aut eorum qui remanserint Alteri dimicant, alte

uicto

ori timēt. Sed hæc cōsolatio leuis, illa grauior, te uti spero, ego certè utor. Nec enim dum ero ar ulla re, cùm omni uacem culpa: & si non ero su omnino carebo.
rursus: γλαῦκας εἰς ἀθήνας, qui ad te hæc.
Lib. 6. ex epistola: Noui quid ad te. Ab eo loco. c loco si uideor augere, &c.
Quod reliquum est, quando tibi uirtus & dig- as tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ gnitudinisq; animi, quid amiseris obliuisci: quid uperaueris cogitare. Viues cum tuis, uiues no- cum. Plus acquisiuisti dignitatis, quàm amisisti i familiaris, quæ tamen ipsa esset iucundior, si la esset Resp.
Lib. 6 ex epistola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab loco: Mihi tamen placuit mi Balbe.
Tua me calamitas uehementer excruciat, meis commodis modice tangor.
Tu fac habeas fortem animum, quem semper ha uisti: primū ob eas causas quas scripsi: deīde quod a de Rep. semper uoluisti, atq; sensisti: ut non mo- lò secunda sperare debeas, sed etiā si omnia aduer a essent, tamen conscientia & factorum & cōsilio rum tuorum quicunq; acciderent, fortißimo et ma ximo animo ferre deberes.
Quamobrem fac animo magno fortiq; sis: & si turbidißima sapienter ferres, tranquilliora læte feras.

De reliquo, ut te sæpe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere, quòd timendũ sit, præter communẽ casum ciuitatis, qui etsi est grauißimus, tamẽ ita uiximus, & id ætatis iam sumus, ut omnia quæ non nostra culpa nobis accident, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa, magnum est solatium, præsertim cùm habeam duas res, quibus me sustentẽ. optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi uiuo nũquàm eripietur, altera ne mortuo quidem.

Lib. 9. epistola. Delectauerunt me literæ tuæ: locos habet consolatorios.

Ad Atticũ

Ac ne sis perturbatus. Noui enim te, & non ignoro, quàm sit amor omnis solicitus, atque anxius. Sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quàm aditu.

Sed ad hæc omnia una consolatio est, quòd ea cõditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere posit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutũ, tota, & elegans: Fungerer officio

EX EPISTOLIS PLINII Secundi.

Plinius.

QVibus ex causis necesse est, tanquã immaturã mortẽ eius in sinu tuo defleam: si tamen fas est, aut fleri, aut omnino mortem uocari, qua tanti uiri mortalitas magis finita, quam uita est. Viuit enim, uiuetq; semper: atq; etiam latius in memoria hominum

minum, & sermone uersabitur, postquàm ab om
recesßit. Volo tibi multa alia scribere, sed totus
imus in hac una contemplatione defixus est. Vir
nium cogito. Virginium uideo. Virginiũ iã uanis
aginibus, recentibus tamen audio, alloquor, te-
o: cui fortasse ciues aliquot uirtutibus pares, &
bemus & habebimus, gloria neminem.

Vt enim crudum adhuc uulnus, medentium ma- Simile.
us reformidat, deinde patitur, atque ultro requi-
t: sic recens animi dolor consolationes reijcit, ac
fugit, mox desiderat, & clementer admotis re-
uiescit.

Torqueor, quòd discipulum, ut scribis, optimæ
pei amisisti: cuius & ualetudine, & morte impe-
ita studia tua quid nesciam, cũ sis omnino officio
um obseruantißimus, cumq; omnes quos probas,
ffusißimè diligas?

Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, mo
neo, confirmo. Et gaudium mihi, & solatium in lite
ris: nihilq; tam lætum, quòd his lætiùs: nihil tã tri-
ste, quòd non per has minus triste. Tamẽ in magna
consolatione ingens est solicitudo.

CONSOLATORIAE SYLVA MEA.

VAleat illa uulgi sentẽtia, qui nõ sis ubi fue-
ris, non est cur uiuere uelis. Quæ si minùs
potest tota displicere, cogita nõ tantùm qui nuper
fueris, sed qui olim: neq; tantùm obuersetur animo

tuo, unde cecideris, ſed etiam unde ſurrexeris.

Abſit à uiro muliebris illa uox: dum mea me uictum doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduerſus omnes uitæ caſus inuictum, ut propellas animo dolorem, non ut aſſueſcas.

Tibi recti conſcientia, & bonorum iudiciũ pluris eſſe debet, quàm inuidorum hominum ſermo.

Magis te confirmare debet paucorum inſigniũ & probatiſſimorum hominum graue teſtimoniũ, quàm inepti uulgi fabulæ.

Leuiùs iſta feres, ſi percipias animo, quid poſteritas de te loquutura ſit potius, quàm tuum ſeculũ, cui liuor adimit iudicium.

Neq; tantum de fortuna tua ademiſſe, quantum ad nominis tui gloriam addiſſe æmulorum tuorum iniuria mihi uidetur.

Non hic tui conſolandi officium mihi ſumpſi, quòd minus magnificè de animi tui magnitudine ſentirem: ſed quemadmodum gubernatores optimi uim tempeſtatis, ita uiri fortiſſimi fortunæ impetum ſuperare interdum non poſſunt.

Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxoris obitu. Amiſiſti fœminam ſingularis exẽpli, etiam ſi priſcis ſeculis uixiſſet. Quã illa marito uerecundiam præſtitit cum ipſa ſummam mereretur? Quam multas, quàm eximias uirtutes, ex diuerſis ætatibus, ex uarijs matronis collectas, ac mixtas una expreſſit? Tamen hoc tibi debet eſſe magno ſola

tio

tio quod tantum bonum tam diu poßederis. Vixit enim tecum annos quadraginta quatuor, sine iurgio, sine offensa. Sed hoc ægrius fero, inquies, quo tenui diutius: nam gustatas tantum uoluptates facilius obliuiscimur. At uide ne ingrati sit hominis, tantum cogitare quid amiseris, non meminisse, quàm diu fruitus sis. Certè prudentiæ tuæ fuerit, non committere, ne hoc ualeat apud animum tuum ratio, quod alioqui neceßitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Occupatio.

Communis dolor: Tu nepotibus, ego pronepotibus orbatus sum: sed spero futurum, ut alij nati dolorem hunc gaudio mutent, quando salua est unde hoc sperare licet. Multum ab istis dissentio, qui in graui dolore putant hominem sibi relinquendum, donec uulnus tempore mitius medicã admittat manum. At ego quemadmodum primum arbitror animum philosophiæ præceptis aduersus omnes malorum incursus, ueluti antidoto præmunitum habere, ita proximum arbitror, statim repugnare dolori, ne ueluti morbus iam familiaris factus, nullis remedijs poßit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu conceperas, non solum non leniri die, sed indies etiam incrudescere.

Quò magis censeo, uelut in uetere morbo ad quælibet mutatiõis auxilia confugiendũ. Sunt balnea, rusticatio, negociorum cura, studia literarum,

peregrinatio, spectacula, contentio cum aduersarijs, publici magistratus functio. Horum atque his similium nunc hoc, nunc illud tentandum est. Fortaßis incides tandem in aliquid, quod ægritudinem istam animi, uel sanet, uel ceu clauus clauum protrudat.

CONCILIATIO FAMILIARIS cum obiurgatione mea.

TEne sic agni, sic animo iacere? Quorsum tandem attinet, ut te afflictes, ut te lachrymis conficias? An ista malũ lenient, an non potius exacerbabunt? Quorsum attinet tam misere deplorare, quod mutari non potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia: ubi literæ, quibus aliorum dolorẽ leuare consueueras? Alijs mederi potuisti, tibi nihil prodes. Ipse tibi nunc medicus sis oportet. Cur frustra & teipsum lachrymis, & amicos querelis exanimas? Quæ est ista animi impotentia? quæ mollicies? Num te uirum esse oblitus es? Itáne ista tã grauiter fers, quasi uerò ista tibi uni contigerint, aut tãta sint, ut alijs non multo etiam acerbiora euenerint. Quid uel tuo animo uel doctrina indignius, q̃ sic angi, sic frangi, sic teipsum abijcere, quo modo ne mulier quidẽ ulla posset? Neq; enim uideo, quẽ fructum afferre poßint inanes lachrymæ & querimoniæ. Nam si eiusmodi malũ indicas, ut ad salutẽ reflecti nequeat, cur luctu duplicas incommodum?

Si spes est, cur nō ea potius te sustētas: atq; id agis, qua ratione q̄ primum ex istis malis queas emergere? si desperas, memineris illud, in istiusmodi rerū conditione, bonum animum dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, tanquam in re desperatißima te maceras?

Audio te tam grauiter angi, ut ex luctu mentis etiam errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi uis? Quin tu potius obduras, ac seruas te rebus secundis? Cur tu & amicis luctum auges, & inimicis uoluptatem præbes, & teipsum indignè conficis.

Tu contra audentior ito, Quò tua te fortuna sinet.

Ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum ista te conscientia, iste animus, ista uirtus, istæ literæ, ista rerum gestarum memoria te comitabitur, caue te putes exulem, ubicunq; locorum, quocunq; sub cœlo erit uiuendum, etiamsi ultra Getas relegatus esses. Sed quid ego, Sus Mineruam? Facit sanè non loquacitas mea sed beneuolentia longiores epistolas. Vale.

Verg. Aeneid 6. Tu ne cede malis, sed cōtra.

CONSOLATIO IOCOSA & familiaris.

QVòd te lachrymis cōficis, nō miror, qui puellā amiseris nondū totos sexaginta septē annos natā idq; relicta dote satis opima. In hoc tibi scribere uisum est, ne doloris magnitudine uictus,

tibi

tibi manus adferres. Priusquam extilles lachrimis, fac iuxta prouerbium, uiuorum memineris.

Tua puella redibit nunquam. Alioqui matrem deflere uideberis. Mitto tibi strophiolum, quo lachrimas extergas, & succum medicum, quo lippitudini fletu contractæ medearis, clama te miserũ, sed nunquam efficies, quin istam miseriã tibi complures inuideant.

Nisi desinis macerare te, uereor ne populus in te iaciat conuicium illud: πρὸς τὸν μητρυιᾶς τάφον Δακρύει.

Id est ad nouercæ tumultũ plorat.

AD CONSOLATIONEM responsio.

IAm quibus modis respondendum sit consolatori res ipsa dabit consilium. Nam fermè gratias agimus primum pro officio: deinde laudamus ingenium, quod nihil adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non summa dicendi facultate disseruerit. Postremò, quod illius & prudens, & erudita, & grauis, denique cum primis amica oratio, aut bonam doloris partem nobis ademerit, aut totum excußerit. Aut si nobis non profuit illius consolatio, laudabimus animum, studium, & ingenium illius: quod tanquam bonus ac peritus medicus nullum non remedij genus admouerit, sed arte maius esse malum. Aut ita respondebimus imperioso consolatori: Facilè cùm ualemus recta consi-

Terent.

consilia ægrotis damus. Tu si hic sis, aliter sentias. Exemplo supersedebimus, syluæ nonnihil suppeditabimus.

Cicero ex famil. lib. 4. Ego uerò, Serui. libro. 5. Quanquam ipsa consolatio.

Vtinā illum diem uideam, cum tibi agam gratias, qui me uiuere coëgisti: Adhuc equidem ualde me pœnitet.

Sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quo ego multis de causis conuerti iter meum. Sed eo si ueneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero.

Si id non feceris, mirabor: sed confido te esse omnino facturum.

Quod me hortaris, ut firmo sim animo, uellem posses aliquid adferre, quamobrē id facere possē.

Quòd me ab hoc mœrore recreari uis, facis ut omnia, &c.

Sed me mihi non defuisse tu testis es. Nihil enim de mœrore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi legerim. Sed omnem consolationem uincit dolor.

Quin etiam feci, quod profectò antè me nemo: ut ipse me per literas consolarer, quem librum ad te mittam.

Cōsolari iam desine, obiurgari uero noli. Quod cùm facis, & ego tuum amorem & dolorem desidero, quem ita affectum mea ærumna esse arbitror

ut tei-

ut ipsum consolari nemo poßit.

Ad consolationem mea.

Tua quidem oratio sperare me iubet quod improbum sit etiam optare.

Vide ne me lactes inani spe, ne doloris uorsurã fecero, mox cum fœnore recursuri.

DE PETITORIA epistola.

Quatuor in petitiõe seruanda.

SEruius enarrans locum in libro Aeneidos primo, ubi Iuno supplex petit ab Aeolo, ut classem Aeneæ deijciat, indicat præcipere rhetores, in omni petitione quatuor seruanda esse: primum, ut quod petimus ostendamus esse in potestate eius, à quo petimus: præterea, ut doceamus esse iustum, quod petimus: deinde, ut modum ac uiam indicemus, qua confici poßit, quod petimus: denique, ut sequatur remuneratio. Hunc ordinem in petitionibus Virgilio fuisse perpetuum, uelut in hoc loco:

Aeneid 1.

Et mulcere dedit uentos, & tollere fluctus: ostendit facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor declarat esse iustũ. iustũ enim, quicquid molimur in hostẽ. Rursum: Incute uim uẽtis, & disijce corpora ponto, modũ aperit & uiam. Addit remunerationem. Sunt mihi bis septem. Ac rectè quidem Seruius & expedite: nos tamen

Varia petẽdi ratio.

paulò craßiore Minerua rem aperiemus: primum, quoniam uaria eis natura rerum, quas petimus, & magna est uarietas personarum, quæ rogant aut rogan-

rogantur, oportet & petendi rationem esse uarium. Sunt enim quædam, quæ fauorabiliter petimus à quouis, ueluti consilium: sunt quæ pudore suffundũt rogantem, ueluti cũ petimus mutuum, aut rem parum honestam. Igitur in genere duplex erit petendi modus, rectus & obliquus. Vbi causa erit fauorabilis, aperte suadebimus esse præstandum, quod petimus: ubi secus per insinuationem irrepemus in petitionem. Primùm exaggerantes, quanta nos circunstet necessitas, & quàm magnum telum sit necessitas, & quàm inutilis pudor uiro egenti: neque fugere nos, quàm sit improbũ, rem tantam ab eo petere, de quo nihil unquam simus promeriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus, nobis non mediocrem spem porrigi ab insigni illius benignitate, qua solitus sit etiam ignotis & indignis opitulari, ob eximiam ingenij bonitatem, ad subleuandas omnium miserias propensi. Hic pudor non uulgariter commendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat animum. Nullus enim libenter confert in eum beneficium, qui ceu debitum flagitat, magisq; poscit, quàm petit. Profuit Hortensio quòd cùm cuperet ex uxore Catonis Vticensis fastollere prolem, non ipsam petijt, sed illius filiã Portiam Bibulo nuptã plurimas interim causas adducẽs, quare cuperet ex ea gente hæredem. Ille cum respondisset se facilè assensurum, si modò probaretur genero,

Hortẽsius Catonis petit vxorem.

tandem

tandem uerecundè subindicauit, se Martiam ipsius uxorem petere, cuius copiam facere ipsi esset in manu, qui maritus esset. iam imprudens concesserat, quod petebatur. Itaq; persuaso Marciæ patre duxit eam uxorem. Author Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac insinuatione, tamen eius, à quo rem difficilem petimus, beneuolentiam modis omnibus conciliabimus. A persona ipsius, cuius benignitatē cùm erga cæteros, tum erga nos grate commemorabimus: dicemusq; nos ei, cui iam sumus tot nominibus deuinctissimi, uelle fieri deuinctiores: à persona nostra testificantes, quanto studio semper illū coluerimus, quodq; præcipuam fiduciam in illo semper habuerimus, simul ostendentes hoc, quod petimus, ut nulli nos libentius debituros, quàm illi, cui debemus oīa, ita nulli facilius esse præstare. Quod etiam magis exponemus in explicando modo. Si qua erunt nostra in illum merita, ea summa cum modestia significabimus magis quàm commemorabimus. A persona maiorum utriusque. si docebimus inter utriusque parentes ueterem atque arctissimam necessitudinem intercessisse, compluribus mutuis officijs hucusque cultam, & confirmatam. A persona aduersariorum, si declarabimus nobis esse certamen cum ijs, quos is etiam odit, à quo præsidia poscimus. A re, si docebimus eam piam esse, iustam, honestam, nobis necessariam, illi facilem & honorificam. Deinde si citra arrogantiam ostende

Beneuolētia quemadmodū in petitione captari debeat.

tendemus, quid ex ea re commoditatis sit ad ipsum etiam aliquando rediturum. Si quid inerit incommodi, quod animum illius uel alienet à nobis, uel deterreat, id uel diluemus, uel extenuabimus. Si erit opus, admiscebimus obtestationes earum rerum, aut personarum quibus scimus illum posse commoueri. Postremo pollicebimur memorem animum, nec habituros modo gratiam, uerum etiam relaturos, si dabitur, cùm fœnore: nos ipsos totos résque nostras omnes illi uicißim dedicabimus, ac deferremus. Facultatem nostram extenuabimus, de animo studióque magnifice pollicebimur.

Illud adijciam, non hîc solum, uerùm etiam alijs in rebus aliquando plus ualere iocum tempestiuũ & aptum, quã seriam petitionem. Tantùm de præceptionibus satis esto: reliqua iuuenibus, aut præceptori animaduertenda relinquo.

EXEMPLVM PETITIONIS obliquæ.

INgenij mei pudorem ipse non ignoras, uir eximie. Sed quo nõ adigit mortales, uerè durißimũ telũ neceßitas? Eo in loco sunt res meæ, ut ni ptimus ad manus sint ducenti angelati, tã perierit tuus Lodouicus, quàm extrema faba (quod aiunt.) Scio beneficium esse magnum & eximiũ neque me fugit, quàm nulla sunt mea in te officia, quorum fiducia rem tantã ausim abs te petere, præsertim cũ — A neceßitate.

tot, tantisq; nominibus iampridem obstrictus tibi, nondum ulla ex parte retulerim gratiam. Et tam nisi Deus aliquis, uelut ἀπὸ μηχανῆς alicunde sese proferat funditus interij. Quare quemadmodum in summa rerum desperatione, nautæ solent sacram iacere ancoram: ita ego dispectis omnibus, ad te u lut ad proprium quoddam numen confugio. No ausim rogare, quanquam huc adigit necessitas, ta men illud uolui te scire statum rerum mearum ut si me indicas dignum exitio, te iudice perean æquiore animo: sin tua pietas, multis iam argu mentis ante hac in me declarata, dignabitur m ex hoc discrimine eximere, conabor omnibu neruis, ne te unquam huius capitis seruati pœni teat.

Id est, ex impulso. Vide prouer Deus ex improuiso.

A simili.

PETITIO REI PARVM honestæ.

Insinuatio.

Non ignorabam, quàm impudēs esset in ca sa pessima, à uiro omnium optimo patroc nium rogare. Nō enim conabor excusare factū m um, ne grauius peccē impudentia, quàm hactenu peccatum est stultitia, & incogitantia, ne dicā de mentia. Horrescit animus, abhorrēs & ab ipsa ma lorum meorum commemoratione: sed tamen ape riendum uulnus, si sperem medelā. Sortem satis a plam, quam pater dederat in negociationē, nupe alea perdidi. Ingens flagitiū fateor: sed utcunq; su curri poterat, si solum esset. Inscio patre, cū matri

Propositio.

pediße

pedissequa rem habui. Illa me callidior, negauit se facturam sui copiam, ni pollicerer me maritum ipsi futurum. Ibi mihi nō Iupiter, ut inquit Hesiodus, dimidium mentis, sed Venus totam mentem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est ut illis sit pessime, qui leges tam iniquas condunt. Pater merito iratus, abdicationem parat. Quod si fit, nullum uideo melius consilium, quàm ut laqueo uitam finiā. Quur enim libeat uiuere in tantis malis? Scio te nihil non posse apud patrem. Solus es, qui me possis redigere in gratiam. Quod si quid te miseret mei, non ausim rogare: sed tamen uides calamitatem meam. Efficiam, ut te mei seruati nunquam uel pudeat uel pœniteat. Sic admissum hoc omni officiorum genere sarciam. Aetatem uides: Sæpenumero à grauioribus commißis, iuuenes sese ad bonam frugem conuertêre. Vtinam quod factum est fieri posset infectum. Sed quod mutari non potest, pensari potest. Maximum quidem hoc peccatum est, fateor, sed primum. Deniq; quid sibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorem, & sibi parat orbitatem, sin ignoscit, habebit hoc semper addictiorem filium. Fac breui sciam, utrum meis malis sim omnino perdendus, an tua bonitate seruandus. Nihil enim miserius, quàm pendere.

In operib. Ab imprecatione.

PETITIONIS HONESTAE exemplum.

Exordiū ab insinuatione.

IMprobū fortasse alijs uidebitur, præsul ampli
sime, eum, à quo tantum beneficiorum accepe
rim, quantum ne sperare equidem unquam sum a
sus, rursum nouis precibus sollicitare. At ego inge
nui, mmimeq; ingrati animi existimo, cui multun
debeas, ei plurimum uelle debere. Cui enim extre
mas fortunarū mearum partes potiùs acceptas fe
re cupiam, quàm ei ipsi, cui primas, cui medias de
beo? Quid enim Lucius esset, nisi te tanquàm nu
men quoddā propicium nactus esset? Tu me puerū
ob nescio quam in me uirtutis indolem: prætere
fortasse, quod putabas, meas literas tibi aliquandc
uel usui, uel ornamento futuras, (quam utinam d
me, uel existimationem, uel expectationem, nō o
ni ex parte uidear fefellisse) adoptasti. Nec seme
complexus, unquam fouere, iuuare, ornare destit
sti. Itaq; si quid hodie in me, uel uirtutis, uel bon
rum literarum, uel dignitatis esse putatur, id omn
tuæ debeo munificētiæ. Sed duo mihi restare uide
tur, ut & tu opus tuum pulcherrimè cœptum pe
ficias: & ego efficiam, ne nullum tantorum in m
beneficiorum fructū ex me cepisse uidearis. Quo
utrunque ut fiat, & ego maximopere cupio, &
bi in manu est. Eadem opera & tu me alumnum b
aueris, & eo in loco collocaris, quo multis in rebu
tibi usui esse poßim. Post diurnos, ut scis, in liter
theologicis exhaustos labores, ad Cale. Maias the
logica laurea sum insigniendus: quam quidem pro
feßionem

A beneficijs in se collatis.

Vide num propterea rectius legi poßit.

fessionem paulò splendidius uitæ genus decere, non ignoras. Præterea, quoniam hactenus amplitudini tuæ sumptui tantum fuit, æquum est, ut aliquando sim & usui, & dignitati. Iam uerò hoc ipso tempore uacat Præpositura Corinthiensis, non maxima: quidem illa, sed meo consilio commodissima: tum quod & in tua sit patria, & à mea non ita multum absit. Habebis qui tuorum, tuaq; illic negocia perinde curæ sit habiturus, ac si propria forent. Præterea quicquid unquam dignitatis mihi accessurum est, id in tuam unius gloriam accesserit, cui semel me debeo quantus sum. Nec me latet, quàm potentes sim competitores habiturus, quam hoc honore indignos, quàm utriq; nostrum male uolentes. Nihil me terret, modò ut uelis, qui unus plus cæteris omnibus potes patrocinari. Quid enim tu audeas à principe petere, quod ille cunctetur præstare? Quare si me non temere adoptasti: si qua unquam ex parte tuo de me iudicio respondi: si me uirum gratum existimas, fac ut hæc Præpositura mihi tribuatur. Id ego abs te & diligentius & pluribus uerbis contenderem, nisi uererer, ne de tua humanitate, quam ego semper in me propensissimam sum expertus, diffidere uiderer. Ego uicissim modis omnibus enitar, ita me eo honore dignũ præstare, ut neq; te noui huius in me muneris pœniteat, & ueterum tuorũ erga me beneficiorum fructum aliquem percipias. Vale.

Cicero e-
pist.fam.

PETITORIAE
sylua.

PLuribus uerbis ad te scriberem, si aut tua hu manitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res uerba desideraret, ac non pro seipsa loqueretur.

Hoc uelim tibi persuadeas, si rationibus meis te prouisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perpetuam uoluptatem esse capturum.

Quòd si mihi tua clementia opem tulerit omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi co firmo.

Lib. 5. epistola: Coram me tecum, tota.

Cùm uerò ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolentia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id, quod ostendis, ma gnam habeo gratiam: si non feceris, ignoscam: & alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profectò maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est. ita tamen, ut si nos sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitare non possumus, quin ea maximè conducant, quæ sunt rectißima.

Lib. 6. epistola: Si mihi non tecũ: tota.

Cicer. ad
Atticum.

Lib. 9. petitio iocosa: Et si munus flagitare.

Tu si me amas tantum, quantum profectò amas

exp

expeditus facio, ut sis, si inclamaro ut accuras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse.

Nunc mihi & consilijs opus est tuis, & amore, & fide: quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, si te habeo. Multa per Varronē nostrum agi possunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipso Publio elici: multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. Vnum illud tibi persuadeas uelim, omnia mihi fore explicata si te uidero.

Quam ob rem, si me amas tantum, quantū profectò amas si dormis, expergiscere: si stas, ingredere: si ingrederis curre: si curris, aduola. Credibile non est, quantū ego in consilijs, & prudentia tua: quodq; maximum est, quantū in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uerò nostrorum animorum breuitate contenta est.

Quare & Numestio mādaui, tecum ut ageret. Item atq; eo, si potest, acrius te rogo, ut planè ad nos aduoles: respiraro, si te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam meipsum semper amasti, eodem amore sis. Ego enim idem sum. inimici mei mea mihi, non meipsum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me, ut facis opera, consilio, gratia, iuua.

Quintum fratrem optimum humanißimumq́; sustenta.

Omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumq́; rerum in tua erga me mihi perspectißima beneuolentia: quam si his temporibus miseris & extremis præstiteris, hæc pericula quæ mihi communia sunt cum cæteris, fortius feram: idq́; ut facias te obtestor, atq́; obsecro.

Te etiam atq́; etiam oro, ut me totum tuendum suscipias, ut si ij salui erunt, quibus cum sum, unà cum ijs poßim incolumis esse, salutemq́; meam tuæ beneuolentiæ acceptam ferre.

Itaq́; te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quàm à me uis, aut pateris te rogari, ut hãc cogitationem toto pectore amplectare.

Quanquam hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur mi Plãce, rogo te, & etiam oro, sic medius fidius, ut maiore studio magisq́; ex animo agere nõ poßim, ut totũ hoc negociũ ita agas, ita tractes, ita cõficias, ut quod sine ulla dubitatione apud COSS obtinuimus propter summam bonitatem & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse nõ modò facile patiare, sed etiam gaudeas. Qua quidẽ uoluntate te esse erga Atticum, sæpe præsens & illi ostendisti, & uerò etiã mihi. Quod si feceris me quem uoluntate & paterna neceßitudine coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deuinctũ

habebis

habebis. Idq; ut facias, te uehementer etiam atq; etiam rogo.

Nunc mi Capito. scio enim quantum semper apud eos, quibus cū sis, posse soleas, eò plus apud hominem facilimum, atq; humanißimum Plancum eni tere, elabora, uel potius eblandire, effice, ut Plancus quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua.

Quod certè facies, si tu neruulos tuos mihi sæpe cognitos, suauitatemq;, qua nemo tibi par est, adhibueris. Quod ut facias, te uehementer rogo.

Ignosce mihi, quod cùm antea accuratißime de Buthrotijs ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam. Non me hercle mi Plance facio, quod parum confidam, aut liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiæ: sed cum tanta res agatur Attici nostri, nunc uerò etiam existimatio, &c.

Oro atque obsecro te Cicero, necesßitudinem nostram tuamqúe in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ liberos, obliuiscaris esse Lepidi filios, meqúe his in patris locum succeßisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil profectò dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neq; possum præ solicitudine ac stomacho, neque debeo. Nam si in tanta re, tamq; necessaria uerbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmandum, nulla spes est, facturum te quod uolo, & quod oportet. Quare noli expectare

longas preces: intuere meipsum qui hoc à te, uel à Cicerone coniunctißimo homine priuatim, uel à consulari tali uiro remota neceßitudine priuata, impetrare debeo.

Hoc te ita rogo, ut maiore studio te rogare non poßim.

Innumerabilia sunt tua in me officia, domestica, forensia, urbana prouincialia in re priuata, in re publica, in studijs, in literis nostris: omnia uiceris, si feceris &c.

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptũ ferre cupiam, quàm cui salutem & omnia debeo.

Petit consilium.

Credibile non est quantum ego in consilijs, & prudentia tua, quod maximum est, quantum in amore & fide ponam.

Te habere consiliorum authorem, & solicitunum socium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet.

Te authore, mihi uel agendi, uel quiescendi ratio constabit.

Nunc mihi consilijs opus est tuis, & amore, & fide. Omnia mihi expedita erunt, ubi tuam sententiam accepero.

Hac in re consilium de tua sententia capiemus

Tuum ad nos reditum. tum omnes tui uehementer desiderant, tum tempus & res tuæ postulant.

Authoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, & iudicijs turpibus conflictari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amori fideiq; commendo.

Sed si me amas, quod quidem iam facis, aut perbellè simulas.

Nunquam putaui fore, ut supplex ad te uenirē, sed hercule facilè patior, datum tēpus, in quo amorem experiar tuum.

Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutenda, omittenda, in dicetis. Plinius.

A simplicitate tua peto, quod de libello dictu rus es alijs, mihi dicas: Neq; est difficile quod postulo. Petitio iudicij.

Lib. 3. epistola: Adsumo te in consilium, &c.

Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi te authore ratio constabit.

Obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi authoritas pro ratione sufficit.

Audisti consilij mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum, in quo mihi æquè iucunda erit simplicitas dissentientis, quàm comprobantis authoritas.

Politianus lib. 7. epist. Multò æquiùs fuerat.

Habes quid mihi uideatur, & intelligis animi mei

mei uotum, ſed tamen tuum conſilium ſine exceptione ſequar: ad tuam uoluntatem me confirmabo, à quo honeſte diſſentire nõ poſsũ. Nihil aſſentor, tantum enim animi inductio, & me hercle amor in te meus apud me ualet, utquæ tibi utilia ſunt, & quæ tu uis, ea omnia mihi protinus & recta & uera uideantur.

Hac in re facturus ſum quicquid tu decreueris: nam huius totius conſilij te ducem, me comitem eſſe decet.

Quod ut facias, nõ ſolùm te rogo, uerumetiam ſuadeo. Neq; enim mihi iucundius erit, ſi nos inuiſeris, quàm utile tibi.

SYLVA MEA.

HAbes rerum mearum ſtatum. Diuinas animi mei uotum. Vides quid res ipſa flagitet: nam ipſe nihil auſim rogare, ne uidear non minus improbus, quàm miſer.

Improbus planè uideri poſſem, qui te quotidianis meis poſtulationibus occupatiſsimum interpellem: niſi eo te animo eſſe cognoſcerem, ut quos ſemel tueri cœperis, non quieſcas donec plane confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus ſum pendeo. In te uno omnes ſpes, fortunæq; meæ ſunt ſitæ.

Nihil eſt tam arduum, quod te patrono conſequi poſſe diffidam

Nihi

Nihil tam amplum est, quod uel ego abs te petere non audeam, uel tu præstare nequeas.

Quam tu facile potes, tam ego uehementer cupio.

Parum rectè de tua liberalitate sentit, qui rem iustam uerbosius abs te petit.

Adijce & hunc calculum ad altißimos cumulos tuorum in me beneficiorum, quibus etsi nihil accrescere posse uideatur, tamen hoc unum desiderant, ut undique absoluti atque exaggerati esse uideantur.

Cùm plurima sint tua in me officia, nihil tamen fuerit hoc uno, uel maius, uel iucundius.

Non dubito quin merêre, atq; etiam stomachêre, quod tecum eadem de re agam sæpius.

Scio, perfricui faciem insigniter, qui hoc ausim abs te petere: sed hanc impudentiam me docuit nõ mea natura, sed dura neceßitas.

Res est tam pia, tam iusta, ut uir æquus eam nec hosti negare debeat. Nostra tam arcta est neceßitudo, ut nihil tam iniquum sit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si uideor improbus, qui rem tantã abs te flagitẽ uerius, quàm petam, dabis ueniam. Hanc audaciam me docuit non mea natura, sed tua humanitas, qui mihi nihil negare soleas.

Res est istiusmodi, ut si tecum consideres, quod abs te peto, sim abs te potius rogandus.

Inuitus

Inuitus onero te precibus sed urget neceßitas, Scio tantos patronos non uocandos ad mediocrē aut uulgarem operam. sed hoc negocium eius generis est, ut ab uno te præstari poßit.

RESPONSIO AD *petitionem.*

Cicero ad Atticum. *QVod mecum per literas agis, unam ob causam mallem coram egisses. Non enim solum ex oratione, sed etiam ex uultu, & oculis, & fronte (ut aiunt) meū erga te amorē perspicere potuisses. Nam cum te semper amaui, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus: tum his temporibus Respub. te mihi ita commendauit, ut chariorem habeam neminem. Literæ uerò tuæ tum amantißimè, tum honorificentißimè scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, sed accipere à te ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me inuito seruare nolles, cùm id nullo negocio facere posses.*

Plinius. *Lib. 3. tota epist. Facis pro cætera reuerentia Faciam ergo quod desideras, tam diligenter, quàm libenter.*

Quòd admones, gratias ago: q̄ rogas, queror Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo ut faciam, quod mihi non facere turpißimum est.

Mea. *Excusarem me profecto uel fratri, hoc sane tempore sed arctior est amicitia nostra, q̄ ut ullā patiatur exceptionem, quoties alterius seria res agitur.*

DE

DE COMMENDATICIA epistola.

HVIC finitimum est commendaticium genus. Quum enim commendamus aliquem, alieno nomine quippiam petimus: quare ijsdem rationibus erit tractandum. Hic tres erunt considerandæ personæ: Nostra, eius cui scribimus, eius quē commendamus. Postremo loco res ipsa cuiusmodi sit erit inspicienda. A nostra persona persuadebimus, si causas à quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti iustas, magnas, plurimasúe ostendemus. uel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene meritus: uel quod nobis cum ipso, aut nostris cum illius maioribus, uetus & coniunctissima familiaritas intercesserit, aut hospitium: uel quod sanguine propinquus, patria, studijsúe coniunctus, affinis, aut alioqui charus, & commendatus: uel ita deniq; hominem describemus, ut ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritatē, humanitatem, nobilitatem dignus sit, qui cùm omnibus bonis, tum illi in primis debeat esse quàm commendatissimus. Si qua uerò uel nostra, uel illius quem commendamus maiorumúe eius in alterū merita præcesserunt, ea summa cū modestia significabimus, extenuātes quidem ipsa benefacta, benefaciendi autem animum amplificantes. Vehementer commendationem iuuabit, si eum quem commendamus de eo, cui commendamus, quā optimè & sentire, et prædicare, dicemus

Tres in cōmendatione considerandę personæ.

A nostra persona.

A persona commendati & eius cui cōmēdamus.

Non

Non possumus enim non beneuolentia quadam cō-
moueri erga eos, quibus non citra adsentationem
intelligimus esse admirationi. Quare scite Isocra-
tes præcipuum amicitiæ conciliandæ initium com
monstrauit, ut absentem laudemus, apud eos, quo
renunciaturos suspicemur: si utriusq; nostrum sum
mam de eo fiduciam uerisimiliter aperiemus, soli
citudinem uidelicet quandam iniiciamus oportet
ubi eiusmodi hominem omnem spem suam in ipsiu
unius humanitate reposuisse intelliget, nullius pr
ter suam unius opem implorare uoluisse. Et à per
sonis quidem hoc modo commendationem tracta
bimus.

Are.

A re commendabimus, si eam facilem illi dunta
xat, cui commendamus, monstremus: si piam, si ho
nestam, si utilem probabimus. Tum si eiusmodi er
ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiæ, auth
ritatis, aut emolumenti uenturum uideatur, id ac
curatè admonebimus, si eodem beneficio quam pl
rimos deuincturum dicemus. Deinde obsecration
bus uti licebit. Postremò loco, & nostro, & cōme
dati nomine pollicebimur illum gratum & mem
rem futurum. Nos eodē beneficio, perinde ac si
nos esset collatum, perpetuo deuinctos fore. In ca
ce mutuam operam & studium deferemus. Const
enim, epistolam commendatitiam ex duobus misc
ri generibus, suasorio & demonstratiuo. Quum
nim eum, quem commendamus, cum laude descri
mu

Breuis huius generis cōprehensio.

us, in demõstratiuo genere uersamur: quum rem sam aut honestam, aut utilem, aut facilem osten-mus, in deliberatiuo. Sed breuis debet esse com-endatio, neque nimis accurata, præsertim si ad m scribimus, cui sumus ipsi uehementer commen-ti. Testimonij enim pondus habere debet poti-, quàm disputationis speciem. Et huius generis es potest triplex tractatio Recta, obliqua & ioco-. Recta, quum aperte docebimus eum esse dignum uore, quem commendamus. Obliqua, quum nega-mus nos hunc commendare uelle, tantum admo-re, ut hominem uelit cognoscere: futurum enim, quum alij gratias agere soleant ijs, qui commen-tionem recepissent, ille ultro gratias sit acturus, òd nostra opera contigerit nosse talem uirum. cose, quum intelligemus nos plus effecturos ser-onis iucunditate, quàm serijs argumentis. Non bitror operæprecium, de singulis exempla pro-onere, ne nimium increscat uoluminis magnitu-o Tantũ in sylua formulas aliquot adnotabimus. ommendatorij generis exempla, quum apud Cice-onem sint plurima, tum illa epistola, cuius initium st: Nondum erat auditum: uniuersum commendan-li artificium una complectitur.

Cõmendationis triplex tractatio.

HERMANNVS THEOLOG.
Andronio Bolano antisti-
ti. S. D.

Vu Quan-

A persona cōmēdati. Commendatio ex obliquo.

QVANquam mihi Dionysij mei fortunæ, m iori propemodum, quàm meæ ipsius, cur essent, præsul humanissime, idque non modò pr pter uetustissimam arctissimamque, quæ mihi cu eius familia fuit, necessitudinem, uerum etiam pr pter admirabilem hominis & modestiã, & prob tatem: tamen cum tibi pluribus uerbis comme dandum non putaui, ne uel de nostra amicitia, u de hominis uirtute parum fisus uiderer. Id eni nostra necessitudo, qua nihil arbitror inueniri c iunctius, postulare uidetur, ut quemcunque ben uolentia complectendum statuissem, idem tibi q que & charissimus, & quàm commendatissim debeat haberi. Tanta rursum est hominis tum pr bitas, tum modestia, tum eruditio, ut uel citra m literas cum optimo cuique, tum tibi eiusmodi u rorum amantissimo non possit non esse quàm co mendatissimus: nisi utrunq; parum noui, præsert quod tibi ipsi cum patre huius, uiro, ut scis, omni qui unquam fuerunt gratissimo, uetus hospitiũ f rit. Non eguit quidem ille nostra commendatio quanquã commendari planè uoluit, et uni adeò bi uoluit. Mirum enim dictu fuerit, quantũ fiduc in tua unius humanitate reposuerit, quàm ama ter de te & loquatur, & sentiat. Neq; enim q essent à mente diuersa loqui consueuit. Nec err mea quidem sententia. Cui enim obscurum est, q tum pro tua authoritate, & apud illustrissimu

prim

rincipem & populum ualeas? Tum quantum stu-
osis uiris semper fauerit tua benignitas, sæpe ma
rũ suorum antehac, nunc & mea prædicatione
dicit. Res est autem eiusmodi, ut tibi non mul-
m negocij, huic plurimum commoditatis sit Narratio.
latura. Debet huic Abbas Syrus ex agris nescio
uibus, iam multorum annorum fructus, homo,
scis, & pecuniosus, & calumniosus: cuius qui-
m prædæ cessores, sine ulla controuersia con-
anter soluerunt. Hic simul atque insatiabilem
bendi sitim, unà cum mitra sit assequutus, de-
tum inficiatur, in ius, imò potiùs, in iniuriam Correctio.
ocat. Pudet dicere, quas Proteus ille optimo ado-
scenti tergiuersationes nectat, quàm astutas ela-
ndi uias quærat, hominem nosti. Quod quidem
m semper molestum esse debeat, quia iniquum:
i hoc tempore Dionysio meo incõmodißime sanè
bijcitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum
i sic est opus, ut quum maxime. Proximo uere,
rat doctoris insignia consequuturus, quo maiore
um authoritate poßit Reip. commodis inseruire.
st enim iuris utriusque mire peritus. Vide autem
uàm iniquum sit huius Midæ causificationibus stu
iosißimum iuuenem, è medio studiorum suorum
ursu ad iniustas lites uocari, & iam multis sudo-
ibus promeritum honorem, penè è manibus ex-
orqueri. Rem iam partim ex me cognosti, reli-
qua ex ipso coram agente disces. In te uno utriusq;

nostrûm spes sita est. Quare te per nostram bene uolentiam & paterni hospitij memoriam, maio rem in modum oro, ut ei in causa æquißima præ sidio uelis esse. Abbatem istum uel odio, uel auto tate, uel metu ad soluendum compellas: à litib quibus maximè pascitur, deterreas. Et magna e multa sunt tua in me officia: hoc tamen ita mihi rit gratum, ut pro omnium summo sim habituri Apud iuuenem ita beneficium collocaris, ut nu quam ante hac apud quenquam rectius. Be uale.

Est uulgare ac frigidum cõmendationis gen cum hoc officium extorquetur à nobis.

Si tibi molestus sum, huic imputa. Nam mihi it molestior.

Tu pro tua prudentia, ubi ex ipso iam cogni quid sibi uelit cognoris, dispicies, quid sit factu timum.

Commodabis illi mea causa, si modo id pot absq; tuo incommodo: sin minùs, quouis ablega h minem potiùs quàm ut ad me redeat.

Est & iocosa commendatio, quæ nonnunquam plus efficit quam seria. Exemplum est in epist Ioannis Campani, qui monachum quendam impo tunum commendat suo Cardinali: & nos aliquo sic pusillum quendam, & recaluastrum ac mac tum commendauimus Mecœnati nostro, qui per miserat pecuniam, & in literis caluum appellat, sol

litus & me ioco caluum dicere, quod essem raro
ipillitio. Commendauimus autē, in hanc fermè sen
ntiam. Caluus ille caluo pecuniam bona fide red-
idit. Verū si pernosses quo in statu sit iste caluus,
aud quaquam admirareris, hominem sic esse maci
ntum, ut uix oßibus hæreat: sic esse raro capilli-
o, ut uix tres pili supersint in capite. Est illi lōga
s apud tuum tribunal. Ea res sic expilat, sic exu-
it hominem, ut ni tua succurrat bonitas, ne pilum
uidem nummorum sit usquam habiturus. & peri
ulum sit ne prorsus fame pereat. Causa pia est, pro
atre litigat: neq; quicquam superest, nisi ut supre
a sentētia pronūciatur. Bene uolo homini. Quur
nim nō faueat similis simili? Eodem beneficio tibi
luos Caluos, duos magnos uiros obligabis. Hæc fri
iolum uideretur admonere, nisi conduceret ad hoc
it præceptor ex his facilè reperiat uarias thematū
ormas.

COMMENDATICIAE
Sylua.

EPistola lib. epist. fam. 1. cuius initium: Aulo Trebonio, tota huius generis est. Cic. epist. familia.

Lentulum nostrum eximia spe, summæ uirtutis adolescentem cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit semperqúe dilexit, in pri-

mis amamus charumq; habemus.

iocosa. Lib.2.Fabio uiro optimo.Tota.

L.Valerium iurisconsultum ualde tibi commen do,sed ita,etiamsi non est iurisconsultus. Melius enim ei cauere uolo,quàm ipse alijs solet. Valde hominem diligo. Est ex meis domesticis, atq; intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias, sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo.

Atq; ipsum tibi Pomponium ita commendo, u quanquam ipsius causa confido te facturum esse om nia,tamen abs te hoc petam,ut si quid residet in t amoris erga me,id omne in Pomponij negocio ost das. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib.6.Cùm A. Cecinna tanta.Tota & elegans

Hunc mi Cæsar,sic uelim omni tua comitate c plectare,ut omnia,quæ per me possis adduci, ut i meos cõferre uelis,in unum hunc conferas:de qu tibi homine hoc spondeo,nõ illo uetere uerbo meo quod cùm ad te de Milone scripsissem, iure lusisti sed more Romano,quomodo homines non inepti l quuntur,probiorem hominem,meliorem uirũ,pr dentiorem esse neminem. Accedit etiam,quod fam liaritatem inducit,in iure ciuili singularis memo ria,summa sciẽtia Huic ego neq; tribunatum ,neq præfecturam,neq; ullius beneficij certum nomẽ p to:beneuolentiam tuam & liberalitatẽ peto. Neq

impe

npedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hi-e eum ornes gloriolæ insignibus. Totum denique ominem tibi trado de manu, ut aiunt, in manum iam istam & uictori & fide præstantē. Sumus e-im putidiusculi, quanquam per te uix licet. Verū t uideo, licebit. Rusum istum amicum tuum, de uo iterum ad me scribis, adiuuarem quantum pos-em, etiam si ab eo læsus essem, cùm te tantopere ui-erem eius causa laborare. Cùm uerò & ex tuis li-eris & illius ad me mißis intelligam & iudicem, nagnæ curæ ei salutem meam fuisse, non possum ei on amicus esse: neque sola tua commendatione, uæ apud me, ut debet, ualet plurimum, sed etiam oluntate ac iudicio meo. Respōsio ad cōmendationem

Lib. 11. Permagni interest. Tota & eligans.

Item proxima: Lamia uno omnium. Item eodem ib. Cum Appio Claudio.

Lib. 13. Et si non satis. Eodem Caio Auiano. Item proxima: Aulum Fustum.

Item multæ sequentes epistolæ sunt eiusdem ge-neris. Eodem: Non dubito. Quin totus hic liber ni-hil habet præter epistolas commendaticias. Lib. 15 Marcum Fabium.

Quare cæteris in rebus tantùm ei tribues, quantum humanitas tua amicitiaqúe nostra postu-lat. Cicero ad Atticum.

De Tullia mea tibi antiquißimū esse uideo, idq; ita ut sit, te uehementer rogo.

Ego autem mi Plance, & si non dubitabã, quin & S. C. & lex & Coss. decretum, ac literæ apud te plurimum authoritatis haberent, teq; ipsius Attici causa uelle intellexeram: tamen hoc pro coniunctione & beneuolentia nostra mihi sumpsi, ut id à te peterem, quod tua singularis humanitas suauißimique mores tui essent impetraturi. Id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certò scio, honoris nostri causa libenter, non prolixè, sed celeriter facias. Mihi nemo est amicior, nec iucundior, nec charior Attico, cuius antea res solum familiaris agebatur, eaq; magna, nunc accessit etiam existimatio, ut quod cõsecutus est magna & industria & gratia uiuo Cæsare, mortuo id te adiuuante, obtineat. Quòd si à te erit impetratum, sic uelim existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo summo beneficio me adfectum iudicem.

Ego etiam mi Cicero propriè, familiariterq; te rogo, ut ueterem ames, uelisq; esse quàm amplißimũ: qui & si nulla re deterreri à proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaq; poteri, quò magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum. Id mihi gratißimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemque nostrum quid ego mi frater tibi cõmendem? Quin illud mereo, quòd tibi nõ minorẽ dolorem illorũ orbitas afferet, quàm mihi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaq

Itaque cum tibi commẽdo maiorem in modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Est tribunus militum in exercitu nostro. Gratum hominem obseruantemq́; cognosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Quare ut instituisti, complectere adolescentem.

Ex li. ad Brutum, Tota Bibilus. Item epist. Multos tibi.

Omnibus rebus ita eum tractes, ut intelligat nostram commendationem non uulgarem fuisse.

COMMEMDATORIAE AD nuptias exemplum. Plinius.

Tota epist. lib. 1. Petis ut frat.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epist. lib. 2. cuius initium: Et tu occasiones obligandi me auidißime amplecteris.

Lib. 3. epist. Quod ipse amicis tuis.

Lib. 4. Caluisium nepotem.

Eodem lib. Si quid omnino. Rursum lib. 6. Atilium Crescentem.

Obliga me, obligante, quam dicat: nam cum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum.

Est indolis optimæ, breui producturus alios, si hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepisse te bene cium credes, cum propius in

spexeris hominem omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil uolo elatiùs de modestißimo uiro dicere) parem.

Commendatio præceptoris.

Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorē: amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitas hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis, paulò etiā horridior, & durior, ut in hac licentia temporum: quantum eloquentia ualeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur: Vita hominū altos recessus, magnasq; latebras habet, cuius pro genitore me sponsorē accipe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, nisi profuturū. Nihil discet, q nescisse rectiùs fuerit: nec minus sæpe ab illo, q̃ à te meq; admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina, et quāta sustineat. Proinde fauentibus dijs trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam discat, quæ malè sine moribus discitur.

Lib. 5. epist. Video quàm molliter tuos habeas.

Claudius amari à te cupit: dignus hoc ipso quod cupit, deinde quod ipse te diligit. Neq; enim fere quisquam exigit istud, nisi qui facit, uir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum, si quis tamen ultra modum, uerecundus.

Hunc hominē appetentißimum tui, crede mihi cōplectere, apprehende, imò & inuita, ac sic ama, tanquam gratiā feras. Neq; enim obligandus, sed remu

:muneradus est in amoris officio, q prior cœpit.

COMMENDATIO MEA.

MVltis in illū beneficijs conferēdis reddidi sti te quodāmodo obnoxiū. Ita enim nunc ioribus cōparatum est, ut posteaq multa præstite is, hoc tantùm meminerint, quod negatum est.

Postea quàm hominē cœpisti benefaciendo tuū icere, beneficia beneficijs cumulanda sunt.

Non decet stare semel incitatam liberalitatem, uius pulchritudinem usus ipse commendat.

Cur hunc hominē tibi tanto studio commendan lum putarim, mirari desines, ubi eum propius nos e cœperis.

Huic persuasum est, & te apud principem, & ne apud te plurimū ualere: & de te quidem haud fallitur, de me ne fallatur, nō tam promeritus sum, quàm cupio.

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni uere rer, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

Scio non sine causa dictum Horatio: Quem cui cōmendes etiam atq; etiam aspice. Sed huius hominis integritas, sic mihi multis argumētis est explorata, ut non dubitē illū tibi uel capitis mei periculo cōmendare. Quem si complecteris, gratias agā, quòd mihi credideris. Sed si tu mihi magis ages gratias, quòd tibi tradiderim hominē in manū, qui tibi fuerat etiam è longinquo arcessendus. In epist. ad Lolliū.

RESPONSIO AD COMMENDAT.

Nume-

Cic. ad Atticum. NVmerium Numestium libenter accepi in amicitiam & hominē grauē et prudentē, & dignum tua commmendatione cognoui.

Plinius lib. 6 epist. Commendas mihi. Rursum epist. Rogas ut agam.

Mea. Quid ego audio? Vis tibi ignosci, quod me tuis commendatitijs literis oneras. imò si cinterpretor, ingens beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris.

Quid poßim tu uideris. Quis sit exitus rei futurus, fortunæ in manu est. illud efficiam, ut Antonius intelligat nostram amicitiam haud quaquā uulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, & ille mihi uisus est dignus, cui tantopere faueas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quò minus licuerit illi tantum præstare quantum uolebamus.

DE MONITORIA EPIstola.

Duplex monentis officium. MOnitoriæ epistolæ duplex est officium: Et uicium, si quod mutare uolemus, docti indicare, & quæ sint agenda, ea nescienti, tanquam scienti ostendere. Et quoniam uix quisquam æquo animo sua discit uicia, ideò reprehensionū acerbitatem laude mitigabimus. Cùm multa in ec sint egregia, negabimus passuros nos, ut tot uirtutes unius uicij næuo obscurentur, neque commissuros, ut tantus amicus cū exceptione laudetur. De-

inde

ide ipſum uicium uel ab ætate, uel ab imprudentia extenuabimus, uel maximis quoque uiris idem uiſſe oſtendemus, aut certe ipſum quidem eſſe mu andum ſed tamē ab animi liberalitate, aliáue uirute proficiſci, haud magno negocio mutari poſſe. Nos hæc præcipuo in illum amore ſcribere dicemus, alijs non idem facturos. Orabimus ut pari libertate in nos utatur, niſi forte minus amet. Id enim proprium amicitiæ munus, ut libera ſit admonitio ac mutua, & ſimilia, quæ ad hanc ſententiam pertinebūt.

Quod ſi tyranno, regi aut alioqui potenti ſcribimus, cuius aures nullā omnino ſint reprehenſionē admiſſuræ, cum falſo laudantes reprehendemus. Quum enim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus eſt alieniſſimus: cùm itē in alijs quædā abominanda execramur uicia, à quibus illum immunē eſſe dicimus, tacitè admonemus agnoſcentem, quid mutare, quid ſequi debeat. Hoc equidē conſilio laudationes illas principum repertas fuiſſe auguror, ut ſub laudis ſpecie ſuorū uiciorum ſine offenſa, ſine pudore admonerentur. Alioqui quid ea adſentatione fœdius? Vbi uero ſine reprehenſione quid agendum ſit, oſtendemus, auctoritatē quandā nobis conſtituamus oportet, ſine eius, quem monemus, iniuria. Idq; uel ab ætate qua illum longe præcedimus, uel à multarū rerū uſu, qui in eo tant⁹ per ætatē nondū eſſe potuit: uel à diuturno ſtudio, in quo

nos

nos simus plurimis annis uersati, illo nunc ingredi ente: pollicebimur nos amantissime, simulq; fidelissime consulturos. Demum grauitate quadam sermonis, quid quomodo fieri conueniet, ostendemus.

Probatissimorum authorum dictis & exemplis crebris utemur, præsertim eorum, quorum authoritas grauis est apud eum quem admonemus, & quidquenq; laudis, aut infamiæ cõsequutum sit ostendemus. Ad prius illud admonendi genus, quo amicum uel blãdius uocamus ad meliora cõsilia, uel liberius obiurgamus, pro personarum aut rerum uarietate, multum conducet liber Plutarchi, quem scripsit de discernendo adulatorẽ ab amico. Ad posterius hoc quod tantùm docet, nõ obiurgat: conferent epistolæ, imò libri oẽs Senecæ, Cypriani, Hieronymi, & aliorum qui uiuendi formã diuersis præscripserunt. Sed præcipuè Plutarchi libelli, qui morales appellantur. In priore reperientur huiusmodi

Themata fermè themata. Admonendus amicus submorosus, ut magis sese accõmodet ad mores omniũ. Sit magis comis in uxorẽ, mitior in liberos, clemẽtior erga famulos, obsequẽtior erga amicos. Itẽ qui linguæ sit liberioris, admonẽdus ut circũspectius loquatur, quò nõ eodẽ candore ab oĩbus excipiantur, quæ dicũtur. Itẽ amic⁹ plus satis addictus studijs admonebitur, ut parcat ualetudini, ut se partiatur studijs ac necessarijs negocijs, ut se magis accõmodet ad

sensum

nsum cōmunem. Ita qui simplicioris erit ingenij lmonebitur, ne quid fidat fictis amicis. Qui dedi s erit aleæ, reuocabitur ad alios lusus. Qui pro- isor, ad frugalitatē: qui ferocior, ad modestiā: q cogitantior, ad uigilantiā. Atq; itē de cæteris: ā sunt innumera. Hoc genus minimū differt à sua rio. In posteriore licet huiusmodi themata finge :: In studio literarum quomodo uersandū: Stultus uibus modis potißimū parandus: Quibus rebus oncilianda fama: Quibus artibus uitari poßit in- idia: Quo pacto colēda amicitia: Quid uitandū, ut sequendū in matrimonio qua de re scripsit Plu archus. Quibus modis instituendi liberi. Quid fa iendū ludi magistro. Quid ei, qui decreuerit in ula principum uiuere. Quod officium boni medi- i principis aut episcopi, ducis aut militis, boni oncionatoris. Ex his similia licebit, similesq; ma- erias cōminisci. Sæpe miscetur utrunq; genus cu- us accuratißimū exemplū si quis quærit legat Ci eronis ad Qu. fratrē epistolā, cuius initiū: Et si on dubitabā quin hanc epistolā. Præstabit in hu- usmodi thematibus exerceri, unde præter phra- im paratur & prudentia potius quā in friuolis et nilibus materiolis. In re tam uaria non magni re- ferebat exemplū subijcere, sed tamen hoc facie- mus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

EXEMLVM EPISTO-
læ monitoriæ.

Quoniam

Propositio.

QVoniam ex Italia reuersus, inter tuos uiu
re decreuisti, eritqúe tibi & pro tua eru
ditione, & natalium splendore, & uitæ dignita
te in omnium oculis summa cum expectatione ui
uendum, oras ut senex iuueni optimam quan
dam uiuendi formam commonstrem, quo poßis &
maleuolorum reprehensionem effugere, & opti
mi cuiusque iudicio probari: denique & anim
tranquillitati & corporis ualetudini consulere

Laudat institutum.

Incredibile dictu est, quantum iam nunc ista ani
mi tui maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, e
quæ senes plerique negligimus, mediteris. Opti
ma, inquit Cicero, est uitæ eligenda ratio, qua
iucundam reddat consuetudo. Quare quamqua
singularis tua, & eruditio, & præmatura quæda
animi magnitudo monitore non egeat, tamen qua
tum ætate, qua sola te uincimus: quantum long
rerum usu, qui prudentes efficere solet: quantu
multorum annorũ studio consequi potuimus, inst
tutum quàm optimum præscribemus. Quod & u
terum plerosq; tenuisse uideo: me quoq;, quantu
potui, secutum esse gaudeo: ne te quidem secutu
fuisse pœnitebit olim. Principio, quod semper f
cisti, cũ animum obtine, qui nihil acerbũ, nihil d

Docet agẽda.

rum existimet, quod sit honestum. Qui nullo u
metu deterritus, uel spe captus, ab officio deflect
tur. Quam optimos tibi adiungito. Malos ne lace
sito: tua ne iactes: aliena ne carpas. Fac cum omn
bus

us sis anteferendus, ipse te præferas nemini. Amicum ita ames, tanquam aliquando osurus, inimicum ita oderis, tanquam olim amaturus. Cum bonis fficiis certa: nemini aduerseris, omnibus te affabilem præbeas: domi hilaris, foris compositus. Nemi i tua arcana committas, memor quàm fallax sit ultorum amicitia. Beneficium confer libenter, uitus accipe. Morositatem in primis fuge. Offiorum diutißimè meminisse oportuit, iniuriarũ cile obliuisci. Gloriam si contemnes, ultro te sequetur: sin sequeris, fugiet sequentem. Ne capta udari, sed fac laudanda. Cum præpotentibus aut ulla sit consuetudo, aut comis. Nullus sumptus tii sit præcisior tempore: diem in operas partire. iunus stude, aut scribe: pransus hilariora quædã gito: cessa nunquam. His rationibus si diligenter teris, & animi tranquillitati consules, & charus uàm plurimis, nemini odiosus esse poteris. Corus uerò moderatis agitionibus exerce, ne ignaia torpescat, néue immodicis laboribus frangaur. Cibus sit temporatus ac tempestiuus: pran e liberalius: cœna parciùs: potus non quantum ibidini, sed quantum naturæ satis est, sume. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

DVm te incredibili quodam ardore literarũ flagrare minimè dubitarem, Christiane nõ ulgaris amice, hortatore nihil opus esse putaui,

ſed eius quam ingreſſus eſſes, uiæ duce modò, ac tā quam indice. Id quod mei officij eſſe iudicaui, uidelicet ut tibi homini non modò multis modis copulatiſsimo, uerum etiam iucundiſsimo, ueſtigia, quibus ipſe à puero eſſem ingreſſus, commonſtrarem. Quæ ſi tu pari cura accipies, atque ego dicturus ſum, futurum confido, ut neque me monuiſſe, neque te paruiſſe, pœnituerit. Prima igitur cura ſit, ut præceptorem tibi deligas quam eruditiſsimum. Neque enim fieri poteſt, ut is recte quenquam erudiat, qui ſit ipſe ineruditus. Quem ſimulatque nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uiciſsim in illum induas affectum. Ad quod quidem cùm ipſa honeſti ratio nos debet adhortari, quod non minus debeamus ijs, à quibus rectè uiuendi rationem, quam à quibus uiuendi initia ſumpſimus: tum mutua iſta beneuolentia tantum ad diſcendum habet momenti, ut fruſtra ſis literatum præceptorem habiturus, niſi habueris & amicum. Deinde ut te illi et attentum & aſsiduum præbeas. Contentione enim immodica nonnunquam obruuntur ingenia diſcentium. Aſsiduitas uerò ea mediocritate ſua perdurat, & quotidianis incrementis maiorem opinione aceruum accumulat. Satietate cum omnibus in rebus, tum in literis nihil pernitioſius. Lexanda eſt igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiſcendi luſus, ſed liberales, ſed literis digni, & ab his non nimis adhorren-

Docet agenda.

te

s. Imo medijs ipsis studijs perpetua quædam uoptas est intermiscenda, ut ludum potius discendi, uam laborem existimemus. Nihil enim perquam iu fieri potest, quod non agentem aliqua uolupta remoretur. Optima quæq; statim ac primū dic. Extremæ enim est demētiæ, discere dediscenda. uod in curando stomacho solent præcipere medi, idem tibi in ingenijs seruandū puta. Caue ne aut oxio, aut immodico cibo ingenium obruas: utroq; nim iuxta offenditur, Ebrardum, Catholicon, Brabylogum, cæterosq; id genus, quos percensere ne ue possum, neq; operæprecium est, ijs relinquito, uos barbariem immenso labore discere iuuat. Iniò non quàm multa, sed quam bona percipias, rert. Sed iam rationem accipe, qua poßis non solū ctius sed etiā facilius discere. Hoc enim in homie artifice præstare solet artis ratio, ut tantundē peris, cùm rectius expeditiusq; tum leuius etiam fficiat. Diem tibi in operas partire, id quod & à linio Secundo, & à Pio pontifice Maximo, uiris ræstantißimis, factitatum legimus. Principio q aput est, præceptorem interprætantē, non attenus modo, sed & auidus auscultato. Non contentus mpigre sequi differentē, aliquoties præuolare con ende. Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiā iteris mandabis, fideliβimis uocū custodibus. Qui us rursus ita confidas caue, ut diues ille ridiculus pud Senecā, qui sic animū induxerat, ut se tenere

crederet, quicquid seruorum quisquam memin
set. Noli committere, ut codices habeas erudit
ipse ineruditus. Audita ne effluant, aut apud
aut cum alijs retracta. Nec his contentus, aliqu
temporis partem tacitæ cogitationi tribuere n
mento, quam unam D. Aurelius, tum ingenio, t
memoriæ inprimis conducere scripsit.

Ad Lucilium epi 27 de Caluisio Sabino

Conflictatio quoque & tanquam palæstra in
niorum, neruos animi præcipuè tum ostendit, t
excitat, tum adauget. Nec sciscitari si quid
bitabis, nec castigari, si quid errabis, sit pud
Nocturnas lucubrationes atq; intempestiua stu
fugito: nam & ingenium extingunt, & ualetu
nem uehementer offendunt. Aurora musis am
est, apta studijs. Pransus, aut lude, aut deamb
aut hilarius cōfabulare. Quid quòd inter ista q
que studijs locus esse potest? Cibi non quantum
bidini, sed quantum ualetudini satis sit, sum
Sub cœnam paulisper inambula: cœnatus idem
cito. Sub somnum, exquisiti quippiam, ac dign
memoria legito. De eo cogitantē sopor opprim
id experrectus, à te ipso reposcas. Plinianum i
semper animo insideat tuo: Omne perire tem
quòd studio non impertias. Cogita iuuenta nih
se fugacius: quæ ubi auolarit semel, redit nunc

Cōplexio

Sed iam hortator esse incipio, indicem pollici
Tu suauißime Christiane, hanc formam, aut si
poteris meliorem, sequere, ac bene uale.

qui

QVI SIT MODVS REPE- tendæ lectionis.

QVibusdam prima ac unica ferè cura est, statim ad uerbum ediscere: quod equidem n probo: est enim tum magni laboris, tum fru- us propè nullius. Quorsum enim attinet, psitici re, uerba non intellecta reddere? Commodiorē tur uiam accipe. Lectionem quidem auditam ntinuò relege: ita, ut uniuersam sententiam pau latius animo infigas. Deinde à calce rursus ad ca t redibis & singula uerba excutere incipies, ea ntaxat inquirens quæ ad grammaticam curam tinent: Videlicet, si quod uerbum obscurum, aut cipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugati- is: quod supinum, quod præteritum faciat: quos beat maiores, quos nepotes, quam constructio- m: quid significet, & huiusmodi nonnulla: hoc i egeris, rursum de integro percurrito: ea iam tißimum inquirens, quæ ad artificium rhetori- m spectant. Si quid uenustius, si quid elegantius, quid concinnius dictum uidebitur, adnotabis dice, aut asterisco apposito. Verborum composi- onem inspicies, orationis decora scrutabere. Au- oris consilium indagabis, qua quicque ratione xerit. Vbi quid te delectauerit uehementius, ca- e præter casam (quod aiūt) fugias. Fige pedem, ac bs teipso rationem exige, quare tantopere sis ea ratione delectatus: cur non ex cæteris quoq; parē

cœperis uoluptatē. Inuenies te acumine, aut exor
natione aliqua oratoria, aut compositionis harm
nia, aut ne omnia persequar, simili quapiam cau
commotum fuisse. Quòd si aliquod adagiū, si qu
sententia, si quod prouerbiū uetus, si qua histori
si qua fabula, si qua similitudo non inepta, si qui
breuiter, acutè, aut alioqui ingeniose dictum es
uidebitur, id tanquam thesaurum quendam anim
diligenter reponendū ducito ad usum & ad imi
tionem. His diligenter curatis, ne pigeat quarto
terare. Nam hoc habent eruditorum uirorum, su
mo ingenio, summis uigilijs elucubrata scripta,
millies relecta, magis magisq; placeant, semper
admiratori suo nouum miraculum ostendant:
quod tibi in tabula tua sæpenumero nec sine cau
laudata euenire solet quod antea non animadue
tisses. Idem tibi multo amplius in bonis authoi
bus eueniet. Releges igitur quartò ac quæ ad ph
losophiam, maxime uero Ethicen referri posse
deantur, circumspicies, si quod exemplum, qu
moribus accommodari poßit. Quid autem est,
quo non uel exemplum uiuendi, uel imago qu
dam, uel occasio sumi queat? Nam in aliorum p
chre ac turpiter factis, quid deceat, quid non,
xta uidemus. Hæc si facies, iam uel edidiceri
quanquam aliud egisti. Tum demum, si libet, ad
discendi laborem accedito: qui tum aut nullus
rit, aut certè perquam exiguus. Quid deinde? E

stat

it, ut cum studiosis congrediaris, tuas annotatio-es in medium proferas, uicißimque illorum au-ras alia laudabis, alia reprehendes: tua partim fendes, partim castigari permittes. Postremo uod in alijs laudasti, tuis in scriptis imitari cona eris]. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, ut ostea è latebris in harenam prodeamus, uirium-ue nostrarum periculum faciamus. Id quod sapi-ntißimè à Socrate est dictũ. Experiamur utrum artus ingeniorum uitales sint, nimirum obste-ricum industriam imitati. Quare alternatim u-risque utetur, qui non uulgariter uolet euadere octus. Vale.

ALIVD EXEMPLVM DE uita aulica.

Propositio.

SCribis te nolentem ac reluctantem, uoluntate parentum rapi, protrudiq; in aulã principis. Quando igitur neceßitas uinci nõ potest, superest ut cõmode utendo perficias, ut aliquando te istinc explices q̃ minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter ceßit hãc adisse Laidem. Et ne tibi uidear nõ satis grauis admonitor, scito me ab ipsa pueritia ad annum usque quinquagesimum in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumuis in speciem amico, quantumuis arridenti, complexanti, pollicenti, deieranti. Nec quenquam existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamen perinde quasi

Allusum ad proue. Nõ cuiuis homini cõtingit adire Corinthum:

neminem non ames, ita blandus & comis esto sin-
gulis. Esto largißimus eorum officiorum, quæ tibi
nihil adferunt impendij. Saluta blande, complecte-
re, cede uiam, aperi caput, subinde repete honoris
& charitatis titulos, lauda affatim, pollicere beni-
gniter. Prius igitur domi uultum componito, ut is
tibi paratus sit ad omnem fabulæ partem, ne quid
ueri affectus in facie sublucat. Meditanda dom
est actio, ut oratio uultui ut uultus ac totius cor-
poris gestus, orationi fucatæ subseruiat. Hæc sun
aulicæ philosophiæ rudimenta: ad hæc nullus eri
idoneus, nisi prius omnem pudorem absterserit, a
uultu natiuo domi relicto, quasi personam sum-
pserit. Proximũ erit, ut factiones totius aulæ sub
odoreris, sed ita, ne cui te facile admisceas. S
quos, aut si quas uideris nihil non posse apud prin-
cipem, uide, ut te semper inflectas ad latus na
uis felicius. Nec pudeat, aut pigeat adsentari mo
rionibus etiam, quos animaduerteris esse grato
Ioui. Sed hunc ipsum omnibus technis captabis
Quoties in illius conspectu consistes, arte præ t
feres simplicem quandam alacritatem, quasi gau
dio gestias quoties illi datur adesse. Et postea qu
comperisti, quibus rebus offendatur, quib. oblect
tur, non multum erit negocij apud illum quamu
magnum inire gratiam: Commodè subseruies, ad o
rationẽ arridebis: si loqui non dabitur, applaud
uelut admirabũdus. Sed apud alios plenis (ut aiũt
tibi

Prouerb. Ad felicẽ inflectere parietem.

bijs illius laudes decãtabis. Aliqui certè perferẽt passim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi captandus erit munusculo, sed eleganti & apto magis, quàm precioso, ne uidearis aureo piscari hamo: preciũ addes oratione. Excusabis tenuitatẽ fortunæ. Vbi illa contigerit opulentior, pollicеberis mõtes aureos. Si qua præda affulserit, caue quisquam eorũ aut hominũ tibi tam charus sit, ut illi cedas. Semper tibi proximus esto. Quoties de re agitur, el parcè uerba danda sunt. Non semper in aula spirant uenti secundi: ubi spirant, arripienda est occasio. Nullius iurisiurandi tam sancta sit tibi religio, ut huius gratia patiaris optimam prædam elabi de manibus. Si quibus principem senseris uehementer offensum, ac diuersam factionem gestire uictoria, semper accommoda te felicioribus, sed ita, ut alterã partem nõ lædas capitaliter nisi id fiat tuo magno certoq; bono. Solent enim principum fauores, uentorum in morẽ subinde reflare in diuersum. In summa, ubiq; uenare commodum tuum, ne quem apertè lædas. Caue mensam habeas domi, ea res exhaurit te sumptibus. Longè præstat conuiuam esse, quã conuiuatorem. Noli supputare quãti constet una cœna domi data, sed subducito rationem, ad quantã summam post annum ea res tibi sit reditura. Proceres aliquot cole. Horum mẽsis te adiungito, sed ita ne crebrius ad eundem. Hic comis & cõmodus esto conuiua, sic festiuus ac lepidus, ut ne quẽ offendas.

 Si quid

Si quid in te dictũ erit petulãtius, in lusum iocumq; uertito, etiam si seria res sit. Ab omnibus tanquam ab hostibus caueto. Ne cui cõcredas, unde te poßit lædere. Si quos senseris tibi parum amicos fac artificio summo dißimules, & communibus officijs hoc magis apud illos amicũ agas. Lauda apud eos, quos suspicaris renunciaturos: hac arte aut fient amici, aut mitius erunt inimici. Tãtũ caue, ne qua detur ansa lædendi. In cæteris nugis aulicorum esto lepidus congerro. Tantum ab alea temperato: siquidẽ ad hunc scopulum multi fecêre naufragium, sic, ut uix licuerit enatare nudos. Da operã, ut quã minimum inquineris. Ad rem agendam & constabiliendam ubiq; uigila. Vbi satis pigueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contingit, feliciter te ab aula seducas, tibiq; uiuas. Neq; perpetuus adsis principi, neq; nimium diu absis: quorũ alterum parit tædiũ ac satietatem, alterum obliuionem. Vt autem etiã commodo tuo absis, ambi legatiões, sed fauorabiles minimiq; negocij, ita subinde redibis nouus ad principem tuum. Semper esto querulus ac petax, et quẽadmodũ callidæ meretrices, uarijs nominib' ac modis, semper aliquid auferũt ab amatoribus: ita tibi studio sit, semper aliquid auferre à principe. Sed ea potißimũ petenda, quæ ille sine suo sumptu largiri potest. Quod gen' sunt, sacerdotia, præpositure, abbatiæ. Si quid erit tale, cuius tu capax nõ sis suborna qui petant suo nomine, sed tuo commodo

Vide plura apud Huttenum in Aula sua.

Hæc arbitror esse satis pro primis elementis: post hac ubi te profecisse uidero, abstrusiora quædam impartiam, uale.

EXEMPLVM EPISTOLAE

Quæ habet admixtam obiurgationem.

Contigit tibi genus cũ primis honestũ: cõtigit res satis ampla: contigit ingeniũ: contigit eruditio nõ uulgaris, nec deest iudicium. Quid multis? felix eras, nisi unum quiddã tibi deesset, ut hoc tua pace dixerim. Nam hæc qui scribit, tibi ex animo bene uult ut si qs alius. Quid istuc? inquies. Vt animo imperes tuo, mi Saxoni. Quid conferunt literæ, si nescias uti? Non hercle plus q̃ cithara ei q nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex affectuum arbitrio, sed ex rationis iudicio. Et unum hoc quod deest ad felicitatẽ, ipse tibi præstare potes: præstiteris enim ilicò, si magnopere uelis. Quid tibi cũ istis litibus? Sit interim leuis momenti, quod & rem deteris, & tẽporis iacturam facis, animi tranquillitate cares, & minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeò tibi ipsi: uides toties periclitari ualetudinem tuã. Vt belli, sic litis incertus euẽtus. Sed finge certã uictoriã: quæso te, totũ hoc quod euinces, tot incõmodis emẽdum putas, etiam uitæ discrimine? Scio, nõ facis ista tuopte ingenio, quo nihil est ad pacẽ et amicitiã ꝓpensius,

Coacervatione rerũ dilatat.

Subiectio

A simili.

pensiùs. Instigat te lippus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram amicitiam qui magis libet isti uni auscultare, quã optimo parenti, quàm his amicis, qui tibi non minus bene uolunt, quàm sibi? Tu quidẽ pro tuo cãdore alios æstimas è tuo ingenio: at uereor ne consultor iste sibi consulat, nõ tibi. Mihi uultus ipse hominis impostorem clamitat. Atq; utinam hîc mihi sit læua mens: sed uereor ne sero sapias, meq; uatem uerum fuisse dicas. Reijce nebulonis uenenatã blandiloquentiã. Patrem uirum & singulari prudentia præditum, & tui plus quàm paternè amantẽ: imò tuum ipsius ingenium, tuam eruditionem in consilium adhibe. Rem per arbitros cum adfine transige, uel parum æquis conditionibus: fortasse capies aliquod rei dispendium. Crede mihi si rerum omnium rationem subduxeris, istud dispendium summum erit compendium, etiamsi in solidum pereat, quo de lis est. Vale.

A signis.

Cõclusio.

MONITORIAE
Sylua.

NAm neq; pugnandum arbitrarer contra tãtas opes, neq; delendum, etiãsi id fieri posset, summorum ciuium principatum, neq; permanẽdum in una sententia, conuersis rebus, ac bonorum uoluntatibus mutatis, sed temporibus adsentiendũ. Nunquam enim præstantibus in Repub. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua permansio,

Cic. epist. Famil.

mansio, sed ut in nauigando tempestati obsequi artis est etiamsi portum tenere non queas: cùm uerò id poßis mutata uelificatiõe assequi stultum est cũ tenere cum periculo cursum, quem cœperis, potius quàm eo commutato, quò uelis tandem peruenire. Sic cum omnibus nobis in administranda Rep. propositum esse debeat id, quod à me sæpißimè dictum est, cum dignitate otium: non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus.

Etsi eo te adhuc cõsilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, nõ quod ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapiẽtia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo: tamen & amicitiæ nostræ uetustas, & tua summa erga me beneuolentia, quæ mihi iã à pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ cõducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate. Mitigatio.

Sed quoniam quod mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis.

Scribam apertè, sicut & mea natura, & nostra amicitia postulat.

Oro, obtestorq; te pro nostra uetere cõiunctione, ac neceßitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, & tua in me pariter, te ut nobis parenti, coniugi, tuisq; omnibus, quibus es fuistiq; semper charißimus, saluum cõserues: incolumitati tuæ, tuorumq;, qui ex te pendent, consulas. Quæ didicisti,

quæq;

A

quæq; ab adoleſcentia pulcherrimè à ſapiētißimis uiris tradita memoria, & ſciētia comprehendiſti, ijs hoc tempore utare: quos cōiunctos ſumma beneuolentia, plurimisq; officijs amaſti, eorum deſiderium ſi non æquo animo, at forti feras.

Nunc tantum ſignificandum putaui, ut potius amorem tibi oſtenderem meum, quàm oſtentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua ſumma humanitas & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere.

Cic. ad Atticum. Lib. 10. epiſt. Quæ locutus eſt Furnius noſter.

Vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori uictoria: ſic huic moderatori Reipubl. beata ciuium uita propoſita eſt, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honeſta ſit. Huius enim operis maximi inter homines atq; optimi, illum eſſe effectorem uolo.

Vehementer à te Brute diſſentio, neq; clementiæ tuæ concedo, ſed ſalutaris ſeueritas uincit inanem ſpeciem clementiæ. Quòd ſi clementes eſſe uoluerimus, nunquam deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij êdita tibi puta, nihil poteſt eſſe uerius.

Nunc Cicero, nunc agendum eſt, ne fruſtrà oppreſſum eſſe Antonium gauiſi ſumus, neu ſemper primi cuiuſq; mali excidendi cauſa ſit, ut aliud renaſcatur illo peius.

Etiam illud te admoneo, ne, quid ullis, literis c

mitta

mittas: quod si prolatum sit, moleste feramus. Multa sunt quæ ego nescire malo, quàm cum aliquo periculo fieri certior. Cic. epist. Fam. lib. 6

Nec te tam longæ nauigationi & uiæ per hyemem, nisi bene firmum committas, neue nauiges, nisi exploratà. Qui cupidè pfecti sunt multi naufragia fecerunt. Solēt nautæ festinare quæstus sui causa: cautus sis mi Tiro.

Accepi tuam epistolam uacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angi, & medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas humanitatemq́; propter quam tu es mihi charißimus.

Nunc opus est te animo ualere, ut corpore posſis. Id cùm tua, tum mea causa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid est enim negocij, continere eos, quibus præsis si te ipse contineas? Nam ut quisque est uir optimus: ita difficillime esse alios improbos suspicatur.

Multis enim simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obducitur uniuscuiusq; natura Frons oculi, uultus persæpe mentiuntur, oratio uerò sæpißime.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præsertim genere intelligam prudentia non esse inferiorem me, usu uerò superiorem.

Quapro-

Quapropter incumbe toto animo, & studio omni in eam rationem, qua adhuc usus es, ut eos, &c.

At ille quidē princeps ingenij & doctrinæ Plato, tum deniq; fore beatas Respub. putat, si aut docti, aut sapientes eas regere cœpissent: aut qui regerent, omne studium in doctrina ac sapientia collocassent.

Mitigatio mõitionis.

At ea quidem, quæ suprà scripta sunt, non ut t
instituerem scripsi (neq; enim prudentia tua cuiu
quam præcepta desiderat) sed me in scribendo, cō
memoratio tuæ uirtutis delectauit: quanquā in hi
literis longior fui, quàm ut uellem, aut me fore pu
taui.

Sed te illud ad moneo, ut te ante compares, qu
tidieq; meditere resistendum esse iracundiæ, quu
ea maxime animum mouet, tum diligentißime lin
guam esse continendam : quæ quidem mihi uirt
non interdum minor uidetur, quàm omnino no
irasci.

Mitigatio mõitionis.

Nihil enim nec temere dicere, nec astutè retic
re debeo. Apud Xenophontem est, Cyri & Age
lai summo imperio, nullum unquam uerbum aspe
us auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, qu
tæ mihi curæ fuerit. Vtinam fratris in eam anim
esset is, qui esse deberet. Quem cùm esse offensi
rem arbitrarer, eas literas ad eum misi, quibus e
placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, e

obiurg

biurgarem ut errantem.

Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, ui
bis. Nisi mihi fortuna proprium consiliũ extor-
sset, &c.

At uide quanto diligentius homines metuant,
uàm meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc te obiurgari patere.

Neq; enim tantopere mihi considerandum est, Plinius.
uid uir optimus in præsentia uelis, quàm quid sem
r sis probaturus.

Quò magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem
roximè ueneris, uenias autem ob hoc maturius, il
te expoliendum limandumq; permittas. Neque
im ego, ut multi, inuideo alijs bonum, quo ipse ca
o, sed contrà, sensum quendam uoluptatemq; per
pio, si ea quæ mihi denegantur, amicis uideo su-
cresse.

Quod tibi scripsi, ut te sortitum prouinciam
ræmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam
itis fidas: deinde scias, si quis fortè te, quod abo-
ninor, fallat, paratam ultionem, qua tamen ne sit
pus, etiam atque etiam attende. Neque enim
am iucundum est uindicari, quàm decipi mi-
erum.

Possum ego, quòd pluribus uerbis, pluribus etiã
oluminibus philosophi docere conantur, ipse bre
iter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani perse

ueremus, quales nos futuros, profitemur infirmi.

Lib.1. Tota epist. cuius initium: Consulis an e stimem.

Quorsum haec? ne tibi optime indolis iuue quorundam immẽsa luxuria specie frugalitatis ponat.

Conuenit autem amori in te meo, quoties t aliquid inciderit sub exẽplo praemonere, quid beas fugere. Igitur memento, nihil magis esse uit dum, quã istã luxuriae, & sordiũ nouam societa quae cùm sint turpissima, discreta ac separata, tu pius iunguntur.

Lib.3. Tota. Cùm patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excit sunt ad honesta, docet Pli. lib.3. epist. Officium sulatus.

Rursus lib.7. epist. Terret me haec tua.

Eodẽ lib. Quaeris quẽadmodum de ratiõe stu

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudio quidem. Rursum li. 8. A mor in te meus cogit, non ut praecipiam (neq; e praeceptore eges) admoneam tamen, ut quae scis te neas & obserues, aut scias melius. Nam tota us ad finem huius argumenti, & elegans.

MONITIO MEA.

De malo principe tacendum cẽseo: nã si ma le loquaris, ingens periculum est: si be, graue flagitium est.

Non te cuiusquam authoritas abducat à recto.
ſt quidem consultū inhærere maiorum uestigijs,
quidē illi rectò itinere præceſſerūt. Alioqui quid
nterest, inter hunc imitatorem, & gregem, ducē
llum suum, quoquo se conferat, sequentem?

Hoc ipso nihil places, quod ipse tibi displices.
am uerißimè dixit Plin. Magis in studijs homines
imor, quàm fiducia decet.

Ede tandem aliquod indolis tuæ specimen. Ostē
e aulæ, ostende Reipub. patere te aßignari famæ,
cis illud: Occultæ musices, &c.

Ostende quid in te, hoc est in opere pulcherri-
no desiderem,

Quem si sine exceptione laudaſſem, & fide ca- Mitigat ad
uiſſet laudatio, quæ in nullum competit mortalem monitio.
& tibi nihil profuiſſem. Nunc omnes intellignut,
& intelligis ipse, mihi cætera uerè placere, quum
non dißimularim quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nihil opus eſſe monitore, sed tamē
ibuit admonere, ut quod facis, faceres.

Quod transactum est, reuocari iam in integrū
non potest: quid in posterum oporteat fieri consu-
lendum est.

Nunc monere te serum est, obiurgare inhuma-
num: utinam aut ego poßim te ex istis malis exime-
re, aut tu monitis meis obtemperans, in ista non in
cidiſſes.

Quid faciam? Obiurgabo te qui toties admoni-

tus ut caueres, uelut obstinato deuotoq; animo t
met in istas calamitates cõieceris. Sed ærumnosu
amicum obiurgare, crudele est. Admonebo? seri
est: utinam serum non esset. Scio quàm tu frustrà
leas admoneri. Complorabo tuã infelicitatem, qu
aliud quàm plagam exacerbauero? Vnum illud
perest, si quid tamen superest, ne doloris impati
tia, malis per se grauißimis, grauius aliquid adii
gas, & omnes ingenij consilijq; tui neruos excit
ut temet isthinc euoluas,

Etiam atque etiam cura ualetudinem tuam
quanquam est hyems, tamen memento te Auen
ne uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos retuli, quor
una omnium est sententia, ut relictis istis nugis
torum ac poëtarum, te totum ad ius pontific
conferas.

Cicero id epistolæ proprium esse putauit, ut
scribitur, de ijs quæ ignorat, certior fiat. At eg
te ea quæ melius meipso tenes.

Quare ut amori meo concedas oportet, aut
epistolam esse neges.

RESPONSIO AD
Monitio-
nem.

RAras tuas quidem (fortasse enim non p
runtur) sed suaues accipio literas, uel
proximè acceperam, quàm prudentes, quàm

&

r officij, & consilij. Et si omnia sic constitueram tibi agenda. ut tu admonebas, tamen confirmātur nostra consilia, cùm sentimus, prudentibus feliciterq; suadentibus idem uideri.

DE AMATORIA epistola.

AMatoriæ epistolæ non omnes eodem in genere uersantur. Aliæ enim petunt, aliæ expostulant, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ urgant. Quare commode de his arte præcipi non poterat. Huius generis duas species nonnullos fecisse uideo, honestam & turpem. Nos honestam, conciliatoriam appellamus, alteram amatoriam. Cōciliatoria est, qua nos in beneuolentiam antea ignoti insinuamus. Eam sic instituemus: Principio causas, quibus ad ambiendam illius amicitiam sumus accensi, probabiliter exponemus. Id quanquam uix citra assentationem fieri potest, tamen assentationis suspicionem accuratè amouebimus. Deinde si quid in nobis erit, quod illum ad nos mutuo amandum prouocabit, id sine arrogantia significabimus hoc modo.

SANTERANVS FAVSTO S. D.

TVa carmina, quæ paßim apud nos incredibili omniū admiratione leguntur, iampridem me accenderunt, ut in amicorum tuorum numerum ascribi uehementer arderem. Neq; enim diuinam Exemplū epist. conciliatoriæ.

modò ingenij quandam uim, uerumetiam probitatem modestiamq; præ se ferunt. Incitauit me currẽtem (ut aiunt) Antonius qui persæpe mecum, & amantißime, & facundißime de his moribus collocutus, ultro etiam hortatus est, ut ad te scriberem: te eum esse, qui non solum oblatas amicitias diligẽter coleres, uerumetiam sponte tua soleas alios prouocare. In te quidem cùm omnia summa ac diuina suspiciam, de me nihil affirmare possum nisi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem, tui obseruantißimum, parum quidem eruditum, eruditorum tamen candidißimum admiratorem, & prædicatorem simplicem: simulandi ac dißimulandi iuxta ignarum & pertinacißimum amicorum cultorem: re quidem parum beatum, sed animo beatißimum, liberum, apertum, facilem, deniq; tui cupidißimum. Hunc si tu uicißim amplecti potes, ue ob hoc ipsum, quod te tam perditè amat, fac eum i tuum gregem recipias. Quod si feceris, rem palm riam me hodie arbitrabor assecutum. Tu porrò i cæteris rebus omnibus superes, non committam i amoris magnitudine tibi cõcedã. Vale, ac nos am

De amatoria præceptio.

Quòd si puellæ animum ad mutuum amorem licitabimus, duobus potißimum arietibus utemu laude & misericordia. Laude enim cum omnes h mines tum puellæ in primis gaudent, potißimu autem à forma, in qua summum bonum constituũ tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus c

similib

milibus. Deinde quod molli sit animo id genus, & cile ad misericordiam commouetur, quam maximè supplices uideri studebimus. Quæ illius sunt ue ementer amplificabimus, nostra extenuabimus, ut certè summa cum modestia proferemus. Sum um amorem cum summa desperatione coniunctũ tendemus. Nunc lamentabimur: nunc blandie- ur: nunc desperabimus: nunc rursum nos ipsos cal de laudabimus pollicebimur: exemplis utemur il lustrium & honestarum mulierum, quæ ingenuo mori indulserunt, & iuuenum ipsarum fortunis onge inferiorum. Amorem nostrum quàm hone- tißimum conabimur ostendere Deniq; quàm po- erimus uerecundißime orabimus, ut si amantẽ re- amare neutiquam dedignetur, saltem amari se ci- ra incommodũ æquo animo ferat: quod nisi impe- remus, decretũ est apud nos quouis modo crudelẽ brumpere uitã Exemplum huius præceptionis ab Ouidio cæterisq; poëtis petẽt, quib. ea res curæ est. Quanquã est genus amatoriarũ epistolarũ, quod abest à nequitia, ueluti cũ adolescẽs probus probã ac bene educatã puellã ambit uxorẽ ducere: quanq̃ hoc quoq; blãditias habet, habet lachrymas, queri monias, suspiria, somnia, cæteraq; non turpia quidẽ illa, sed ineptiora tamen, & ad aliquã nequitiæ spe ciẽ accidentia, quæ nescio an expediat adolescenti- bus proponere. in his erit plus difficultatis, & ube rior exercendi ingenij materia, quoties pauper

diuitis, obſcurus claro genere natæ, deformis formoſæ nuptias ambit: denique quoties ſenex puellā. Omnes hæ formæ quãquam ad genus ſuaſorium pertinent, tamen multum admiſcetur ex genere demonſtratiuo, quod amor laude potiſsimum concilietur. Hîc ingenij fuerit, excogitare rationes, quibus ſeipſum prædicet aliquis citra ſpeciem arrogantiæ, aut ſtoliditatis. Niſi perſonæ tales fingentur, ut hoc ipſum ſit affectandum. Qualis eſt apud Vergilium Corydon, apud Terentium Thraſo.

AMATORIA SYLVA.

Id eſt, ſine impoſtura.

AVdi igitur me hoc ἀγοητεύτως dicentē. Euiuam mi Attice, ſi mihi non modo Tuſculanum, ubi certè ſum libenter, ſed μακάρων νῆσοι tā ſunt, ut ſine te ſim totos dies.

Id eſt, beatorum inſulæ.

Nihil enim eſt (mihi crede) uirtutute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui ut ſcis M. Brutum propter eius ſummum ingenium, ſuauiſsimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen Idibus Martij tantum acceſsit ad amorem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur. Quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, poſſe aliquid accedere? Tantum acceſsit, ut mihi nunc deniq; amare uidear, antea dilexiſſe.

Plinius.

Lib. 6. epiſt. Nunquã ſum magis. Rurſum: Scribis de abſentia mea.

Angeli politiani epist. lib. 9. Cum superioribus iebus.

DE DEMONSTRATIVI GENERIS EPISTOLIS.

GEnus demonstratiuum raro quidem per se adhibetur, frequenter autem in alijs generius incidit. Exempli causa: si quem commendare itimur, in personæ demonstranda laude uersari ecesse est: quod idẽ accidit in consolatione, petiione, exhortatione, admonitione: Præterea in criinatione, defensione, inuectiua, & consimilibus generibus. Quòd si cui suademus, ut in aliam urem, aut uillam commigret, demonstratione eius oci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per se adhibetur, totum est ad delectationem accommodatum. Quare ut in pictura, ita in demontatione conueniet adhibere sermonis uarietatem, uerborum apparatũ, exornationum festiuitatem, annominationes, membra, comparia, contraria, uerba poëtica. Si personam describimus, ut regis, reginæ, principis, alteriúsue, ei cui ea sit ignota, Rhetorum super hac re notißimas præceptiones ignorare non oportebit. In epistola satis erit, uultus, totiusq; corporis habitum, figuram, gestum, motumq; tanquã pictura exprimere: deinde ad animi fortunæq; commoda ueniemus. Quod satis luculenter à Rhetoribus preceptum neque cognitu Descriptio psonæ.

 diffi-

difficile prudens prætereo. Si locum quempiam describimus, perinde ac si hominem manu in eam duceremus primum tanquam procul intuenti uniuersam loci faciem cogitationi subijciemus. Situm tanquam depingentes, describemus. Num in edito, an humili, an decliui. in plano, an monte: nemoroso an secus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingatur. Quantum passuum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic consideratis cœli plagis quem prospectum quas urbes, quos agros, quos mõtes, quæ nemora in unamquamq; partem habeat. Quo sole illustretur, quibus uentis trudatur, cui cœli portioni subiaceat, cuiusmodi cœlum habeat, salubre, an pestilens: amœnum, an secùs, exponemus.

Vrbis & ædificij descriptio.

Deinde tanq̃ propius accedentes, singula accuratius ostẽdemus, & ut quidq; aduenientibus sese cõsueuit offerre, ita primũ expõemus. Si uillã, aut amplum ædificiũ demonstrabimus, à primo ingressu exordiemur: cuiusmodi atrium, quantum, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, & in quam partem uergentia, quem in quanq; partem habeat prospectum. Deinde aream, uestibulũ, penetralia, conclauia, triclinia: breuiter, totũ ædificium lustrabimus, situm cuiusq; rei sine confusione exprimentes, ut is qui legit, eum locũ uidere se oculis putet.

Fluminis aut lacus descriptio

Si flumen aut lacus erit, quàm amplum, quàm rapidũ, quo colore, unde nascatur, unde augeatur, qui pre

[p]ræterfluat, quo influat diligenter exponemus, [q]uos sinus faciat, quas insulas, quos agros, quæ ne[m]ora irriget, quod piscium genus, quæ piscandi, ac [n]auigiorũ forma. Si ager erit, quid ferat, quantũ, [q]uò ritu colatur, cuiusmodi cultores, quod arborũ ge[n]us, cuiusmodi uinũ proferat. Si mons, à radicibus [u]sq; ad cacumen oĩa diligẽter perlustrabimus: & si [q]uid habeat nouũ, prodigiosum, aut alioqui memo[r]abile: qualis est apud Pomponium Melam descri[p]tio montis Atlantis, apud Plinium Aetnæ. Ad hoc [p]ertinet amphitheatrorum animantium, pompa[r]um, tabularumq;, descriptio. Vocabulorũ idoneo[r]ũ uim, ex eorũ libris qui de situ orbis Latinè scri[p]serũt, quiq; de architectura, facile cõparabimus. [E]t incidit hoc genus persæpe, cùm peregrinãtes ex [i]tinere de nouis rebus trãscribimus. Si quem locũ [i]nsignem, principem, nobilẽ, si quod animal inusi[t]atum uidimus, id his rationibus, summa cum legen[t]is uoluptate describemus. Loci describendi exem[p]lum erit, Tusculanorũ ac Laurentis apud Pliniũ, & regiæ Psyches apud Apuleium, & alias descri[p]tiões crebræ apud poëtas & historicos: ueluti do[m]us, Somni et Famæ apud Ouid Cleopatræ Cydno [a]duectæ apud Plutarchum: picturarum apud Philo[s]tratum. Si genus hominum describimus, à corporũ descriptiõe exordiemur, deinde ad uestium genus, [a]d animorum habitus ueniemus. Postremò uiuẽdi [r]itum omnem ante oculos ponemus. In hoc demum

genere

Agrorũ descriptio

Mõtis descriptio.

genere, siue laudemus, siue uituperemus, hypotyposim, affictionem, imaginem, & exornationem, quam notationẽ appellat Cicero, & si quod aliud schema, quod ad energiam facit, scitè exhibebimus. Itaque de hoc genere hæc præcepiße sat erit. Nam exemplis singula demonstrare, per longum sit, & undecunque magna uis exemplorum suppetit.

Vide Cic. in Retho. ad Herennium li. 4.

DD IVDICIALIS GENERIS epistolis, & primum de Criminatoria.

Siquidem accusare uolumus, & causæ statum, et confirmationes, confutationesq́;, argumentandi rationes, in quibus rem uerisimilem, aut dißimilem faciamus, quibus exaggeremus, quib. extenuemus, ea omnia è rethorum præceptis percepta habere conuenit. Neq; enim alio artificio scribitur epistola, quàm oratio. Tamen quoniam in epistola breuitas esse debet, & singulos locos persequi non licet, ea quæ potißimum ad rem spectant excerpemus, multa in suspiciõe relinquemus. In criminatoria igitur epistola nonnunquam ab abrupto principio cõueniet exordiri, quò statim & nostrũ dolorem, & rei atrocitatem indicemus. Id erit, si uel à conquestione, aut dubitatione: uel ab exclamatione, aut alioqui figurata oratione initiũ capiemus. Quanquam idem apud iudices fieri uetant rethores. Deinde rẽ uerisimiliter narrabimus, argumentati

Exordiũ criminatoriæ.

itiones, & amplificationes eidem breuitatis cau-
i admiscentes. Mox probabilibus argumentis rem
ocebimus. Postremo epilogum, aut aliquid epilo
i loco subijciemus.

EXEMPLVM.

Pudet me, ita me deus amet, præfecte iustißime
e mei hospitis, tui ciuis, insigni cõtumelia queri. Abruptũ
Quid autem dixi contumeliam? Nõ occurrit uoca principiũ.
ulum quo rem atrocißimam satis digne explicẽ: dubitatio
eq; ulla tragedia nephario sceleri par inueniri
oterit. Quod ubi acceperis, quæ tua est æquitas
nnocẽtiaq;, & meæ cõditionis miserescet, & ciuis
ui uehemẽter pudebit, si tamẽ eiusmodi nebulões
ro ciuibus tuis sint habendi. Et tẽpestate illa, om-
iũ quas uel uidimus, uel audiuimus, sæuißima, quæ Narratio.
pridie Idib. Octob. IX. onerarias naues, omni mer-
cium genere refertißimas, in mari Adriatico op-
preßit, Varus saxonius inter multa hominum mil-
lia, quæ naufragio periêre, solus, aut certè cũ per-
paucis emersit, homo omniũ quos terra sustinet im
pijßimus. Credo uel in meã perniciẽ à Neptuno mi
hi irato seruatum: uel certè quod maris elementũ,
pestem talem, sub Tartara potius præcipitandam,
exhorruit. Excepi hominem nudum, egẽtem, squa-
lidum, confectum, semineceem. Cur inquies, tale por
tentum in domum tuam uocabas? irato genio, dijs
iratis, mẽte leua. Fateor, neq; enim postulo, ut hãc A cõiuga-
appelles humanitatem & misericordiam, attamen tis.
ut ho-

ut hominem excepi: mouebat me hominis miserāda
Veresimile facit. conditio, & eo magis, quod ipse eiusmodi calamita
tis rudis non essem. Perpulit multorū cōmendatio,
hortabatur patria, quā tametsi mea non est, tamē
nō secùs ac meā semper sum amplexus. Vincebar fu
catißimi nebulonis, mira quadā falsißima specie
probitatis oratiōe, lachrymis, ipsa deniq; canicie.
Hæc uel quemuis astutū hominem fallere poterāt.
Coaceruatio. Nunc quid ego commemorē, quæ mea fuerit in
illum comitas, liberalitas, hospitalitas? In intimam
familiaritatem admisi demens. Omnes fortunas
A sentētia communes feci, familiam & rem domesticam eius
manibus concredidi. Ita duos fermè menses apud
A contrario. me est humanißime habitus. Hic ego dictum illud
nimium uerum esse sum expertus: Non minus esse
periculum malis benefacere, quam bonis male.
Nam ille bonus uir, repente ex hospite prædo, ex
sene factus est stuprator: Cum famula domestica
clàm rem habuit, ac grauidam mihi reliquit. In-
Trāsitus. dignum facinus clamabis, scio. Sed mane, nondum
Amplificat à circūstantia. tragœdiæ audisti argumentum. Nam hactenus co-
mœdia uideri potest. Quum iam fœdißimam fugā
constituisset sacratißima ea nocte, quæ Christo est
natalis (uide ut scite sceleris artifex tēpus delege
rit) cum iam uxor cū reliqua familia ecclesiastici
uigilijs operam daret, me præter morem, & illo in
sperante domi relicto, eò quod subito dolore corre
ptus essem, iam intempesta nocte, in proximo filiæ
cubicu

cubiculo strepitum audio, nescio quem: deinde stridorem, tanquam ferro effringentis. Miror quid sit: puerum excitum iubeo uisere: offendit hominem. Mentitur se ab uxore missum, ut preculas, quas filia reliquerat, adferat. Paulo post clariorẽ etiam strepitu exit: post horam fere uxor anhela domum accurrit. Percontor quid nouæ rei sit: ait filiam inter frequentem turbam è suo comitatu dilapsam nusquam apparere. Oboritur utrique certa suspicio: mihi quidem è strepitu, uxore uerò, multo amplius, quòd cum aliquoties antea furtim cum ea confabulãntem comperisset, tum ea nocte, nescio quid consusurrationis animadverterat. Mihi quoque tot rès coniecturam facere poterant, nisi talpa cæcior fuissem. Pallebat mihi caluus amator, macies uultum obduxerat. At ego illum aquæ maris, non igni senili pallere putabam. Cubiculum ingreßi, scrinium effractum offendimus arma relicta, sublatum & uestium & pecuniæ & annulorũ, ut quicq; occurrerat furto fugæq; commodißimum. Quid facerem & spoliatus hospes, et plusquam orbis pater? Et nox & hyems, & solitudo urbis, denique & ipsa diei religio prædoni fauebat. Hìc animi mei curas facilius fuerit tibi æstimare, quàm mihi narrare. Ciues aliquot ægrè contraho, exilio, percontor uestigo, audio una cum puella conspectum, uia, quam obliquam uulgo nominant, suffarcinatum, & admodum properantem. Intel-

A signis.

Intelligo infelix. Itum est ad portum, quò ea duci uia: nihil inuenio præter scalmum ulteriori in ri pa. in citeriori zonam, quæ tumultuanti filiæ exci derat. Sedeo exanimatus, orta luce, quæ mihi tri stißima longe, omniúmque funestißima illuxit Vbi res in uulgum emanauit. paßim querelæ fer uent. Ab alijs mutuum acceperat, alijs imposuera alius ex illius conuictu aliquid desiderabat: nem ni non aliquid aſſuerat mali. Sed quid me consol tur? communis cum multis iniuria? Audio, sed he

A studio. serò audio, huiusmodi flagitia apud illum nou non esse. His artibus, ita à puero fuisse exercita tum, his rudimentis cœpisse, ut seipsum ne sene quidem unquam uincere potuerit. Nulla unqua honesta Venere delectatum: ne à cognatis quide solitum abstinere. Nihil unquam sacrum illi fuiss hominem semper fuisse alieni appetentißimun

Epilogus. suorum profusorem: simulandi ac dißimulan mirum artificem. Quid enim ego hic optime u uel meã calamitatem, uel illius scelus uerbis exa gerem? Rem uides, qua quid unquam auditum e atrociùs? Hospicium polluit: fidẽ perfide uiolaui pro summis beneficijs summum maleficium redd dit: familiam perdidit: uernaculam per nephas il ctam constuprauit: scrinia compilauit: filiam pue lam & unicam rapuit: me nudũ, orbum, senem, r

πάθος. liquit, à quo fuerat nudus, egensq; receptus. Qu

Cōgeries. illi posthac sceleratum uideri poterit, quem neq hospi

ospitij religio, neq; tāta in ipsum mea benignitas, eq; legum metus, neq; numinis ullius reuerentia, eq; ætatis pudor, aut canities, neq; tam sacræ no-is pietas à tam nephario flagitio potuit dehorta i? Quod portentum, si quando in manus tuas inci-erit, non orandus es, ut meo nomine pœnas tua se eritas sumat, sed ut optimam patriā teterrima pe e liberet, quàm funditus extingui, et deorum in-ersit, & hominum. Vale.

Quum hæc recognoscerem, optime lector, ma-ifestò deprehendi, me, cū illa scriberem, quo libro tcunq; absoluto satisfacerem amico parum amico, uicquid ueniebat in buccā, chartis illeuisse. Alio ui nihil erat negocij aliud argumentum excogita e, epistolis accōmodaciùs. Dicet aliquis, quid epi-olæ, cum tribunalibus? Imò frequenter & hoc ge us incidit, ueluti cùm nostrā, aut amici famā pur amus, & tuemur aduersus obtrectatorum calum-ias, nonnunquam recriminātes eos, qui crimen im ingunt. Nónne D. Hieronymus, cùm à se depellit ntentatam stupri cum Paula suspicionē, totus uer-atur in coniecturalibus argumentis, & locum com unem tractat, à quæstionibus? Sed quoniā de nul o genere diligentius præceptum est ab artis scri-ptoribus, & hoc non admodum accommodū est pu eris exercendis, quibus hoc quicquid est operis po issimū paratur, pergemus ad alia, quæ magis con-gruunt huic instituto.

DE EXPOSTVLATORIA epiſtola.

EXpoſtulatio inter amicos perſæpe fieri ſo
let quoties officium eorum, requirimus. E
ne quid amicitiam exaſperet, mitiganda eſt, u
laude uel ioco uel diſsimulatione: niſi talis erit cu
ſcribimus, ut apud illum nihil non liceat. Ipſa
quidem rem damnabimus ſed uoluntatem quantu
licebit excuſabimus. Mirari nos dicemus, quid i
cauſa fuerit, quiduis ſuſpicari malle, quam illu
ab officio ceſſaſſe.

EXEMPLVM.

Centenas iam ad te literas dedi, tu ne unas qu
Mitigatio per iocum — dem reddidiſti: Quid conie&ctilde;? Quid diuinē? Viu
re te, an ſepultum eſſe? Sed uiuere, atq; etiam ual
re nuper mihi gener tuus nūciauit. Quónā uet
ille tuus in me animus euanuit? itáne potuit ob d
turnam abſentiam Gulielmo Lucius excidere? P
tuitne illa tam uehemens flāma lāgueſcere? Potu
extingui tantum amoris incendium? Et quo noſt
tibi cura receſsit? Ego, mirū eſt dictu, quāto tui
ſiderio macerer: & tu fortaſsis noſtri ſecurus, n
Occupatio. — uis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres illas e
cuſationes protuleris: nō fuit ociū, nō erat tabe
rij copia. Quænam iſta tā importuna negocia
nec ſemihorā amico operā dare nō ſinant? Atq
hoc ſaltē ſcribe: detineor occupatione, non lic
ſcribere. Vale. An me plane uacuū credis? Quot

es iucundis susurris consumpsimus & nunc tan-
lum somni defraudare, dum unum aut alterum
rsiculum amico scribas, piget? An uero tot iam
eusibus nemo unquam oblatus est, cui literas
mmitteres præsertim familiares? Nemo cui ali-
uid mandares per quem me saluere iuberes? Om-
s isthuc abeunt isthinc nemo emergit? Sed audio
nuper noua dignitate auctum, fortaßis superbi
nobis es factus, postquam esse cœpisti pecunios
or. Quòd si commodo tuo fit, modestius silentiũ
rã tuũ: sin uel obliuione nostri uel aliquo incom
odo detentus, taces, grauiter, ut par est, patiar.
: ego quiduis suspicari malo, q̃ te officio tuo fun
ũ nõ esse. Vtcunq; tamẽ res est, fac ut me hoc scru
lo, quàm primum leues. Nolim te hac in re cau-
n habere nimium bonam Malo iure questus de
uideri, quàm tibi ualetudinem aduersam silentij
usam fuisse.

Mitigatio periocum

ALIVD EXEMPLVM.

Hem, isti mandes si quid recte curatum uelis.
ne ita dormitasse in rebus amici tam serijs? Sed
o tibi non succenseo, mihi succẽseo, qui tibi mea
randa mandarim, non ignarus, quam in tuis ipsi
negocijs soleas esse indiligens.

ALIVD EXEMPLVM.

Librum relegens, cùm tot mendas offenderem,
sq; non contemnendas, mi Scriboni, non potui
n desiderare in te fidem illam, & uetere nostra

necessitutudine, & tuis pollicitis, & mea de te fi
ducia dignam.

Mitigatio per dissimulationem.

Magnifice receperas, & ego maius quiddam
expectabam, quàm tu pollicebaris. Vt id spera
rem, fecit ista tua modestia, tuiq; mores ab omn
fuco, leuitateque uisi semper alienißimi. Qur hi
tui dißimilis fueris, magnopere demiror: nisi quo
res ipsa clamitat, non uulgariter abs te cessatu
esse. Neque enim potes in alium reijcere culpa
cùm in hoc præfectus sis edendo operi ne licer
alijs operis deprauare librum. Atqui nulla in
magis erat præstandum officium amico. Si nullo
lario, aut iniquo prouinciam suscepisses, tamen
mici causa par erat aduigilare, cuius famæ pericu
eras cessaturus. Si parum apud te ponderis hab
bat amicitiæ nostræ ratio, tamen hoc officij stud
osis omnibus largiri conueniebat, quorum utilit
ti parabatur opus. Nunc cum larga etiam merce
typographus penset operam tuam: cùm scires h
amici non uulgaris summopere referre: cum n
ignorares esse boni uiri, uel gratis de bonis liter
atque harum cultoribus bene mereri, non possu
satis admirari, quod in re tanta tantopere sit do
mitatum. Qui literas tractat, rem tractat non m
dò publicam, uerum etiam sacram. Non potest e
leue commissum, quo læduntur tam multi: & qu
alijs in rebus incuriæ nomine damnatur, hic im
etas est. Iniquum est non eius satisfacere anim

à quo mercedem plus quàm æquam accipis. Inhumanum, negligere famam amici: inuidum, non præstare quod promiseris: impium, oscitanter agere in negocio musarum. Vide igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatũ est. Sed hæc nobis sera est querela, tantũ obtestator per omnia quæ tibi sancta sunt ut quod hic admissum est incogitantia, in ceteris cura diligentiaq; pensetur.

EXPOSTVLATORIAE
sylua.

EPistola famil. libr. 5 Si uales bene est. Lib. 5. epist. Præposteros habes tabellarios. Cicero.

Sed abs te ipso, qui me accusas, unas scito mihi literas redditas esse, cum & ocij ad scribendũ plus & facultatem dandi maiorem habueris. Ad Atticũ

Tu uelim ad nos sæpe scribas. Si rem nullam habebis, quod in buccam uenerit scribito.

Tu mihi, etiamsi nihil erit quod scribas (quod fore ita uideo) tamẽ id ipsum scribas uelim, te nihil habuiße quod scriberes, dummodo ne his uerbis.

Verberaui te cogitationis tacito duntaxat conuicio. Quod fasciculus alter ad me sine tuis literis perlatus est, non potes effugere huius culpæ pœnã te patrono. Marcus est adhibendus, isq; diu & multis lucubrationibus cõmentat oratiõe: uide ut probare poßit te non peccasse. Cicero.

Nõ possum te negligẽtiæ non accusare, qui tanta de re tam breuiter, tam indiligenter scripseris.

Aut desidiosus, aut uehementer distentus sis necesse est, qui in tam copioso argumento epistolæ tuæ breuis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse uideris, qui epistolam uix tribus uersibus scripseris.

Vix adduci possum, quid mihi de te ab auctoribus alioquin minimè uanis adfertur. Est enim & à mea de te existimatione, & à tuis moribus pristinis longe alienum.

Plinius. Isne ut nos tanta impensa derideat?

Lib. 1. epist. Olim nullas mihi epistolas. Tota.

Lib. 2. epist. Irascor. Tota.

Lib. 1. Expostulationis iocosæ exemplum: tota

Politian°. epistola, cuius initium: Heus tu promittis.

Lib. 2. epist. Ex literis & sermone multorum.

Eodem libro epist. Dederam commodum.

EXPOSTVLATIO MEA.

ANtonius tibi diem dicit & sponsorem appellat. Non enim præstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum.

Ego uerò tibi uehementer etiam irascerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, non auscultaris: nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi cōmisi, utpote ei qui nihil unquam cælare solebam, id audio, iam prolatum in lucem, quotidie ad plures serpere. Te rumoris huius auctorem eße necesse est, quando ipse

mihi

mihi sum conscius, nemini illud præter te unū mortalium cōmunicasse. Quod si falso est mihi obnunciatum, est quod uehementer gaudeam. Malim enim in illis uanitatem accusare, quam in te amici fidem desiderare: sin uerè, haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quàm amicorum arcana prodere? Res est non tam expostulatione, quàm acri reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac ut scrupulo me quàm primum leues.

Charior mihi es, q̄ ut tibi possim irasci. Sed tamē uehemēter & miror & doleo, quod contempto meo consilio, & fideli, & salutari, in tantam turpam teipsum conieceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exhauriri possit iniuria, sed tamen non commoueri non possum.

Absolui non potes, ne Cicerone quidem patrono in culpa tam manifesta. Vbinā sunt tui fasciculi literarum, ubi sarcinæ ingentes, quas tu mihi abeunti promiseras homo hominum qui uiuūt uanissime? at nunc istinc adfertur nihil.

Hæc ad te scripsi liberius, fretus conscientia officij mei, beneuolentiaq́;, quàm à me certò iudicio susceptam quoad tu uoles conseruabo. Mitigatio expostulationis.

DE PVRGATIONE.

EXpostulationē purgatione diluimus, ita ut nos ea expostulatione non modo nihil offensos uerumetiam uehemēter delectatos ostēdamus.

Deinde suspicionem obiectam grauiter abominab
mur. Postremò rationes quam maximè probabiles
quibus eam purgemus, proferendæ sunt. Quanqua
huic generi mirè uario, uix ulla certa ratio præ
scribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consi
lium sumamus oportet.

EXEMPLVM.

Inuersio per antithesin.

Non tam molestum fuit me abs te immerentem
accusari, quàm iucundũ officium meũ requiri. Es
enim immodici amoris argumentum, temere de a
mico suspicari. Quanquam tu meum tam diuturni
silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensi
est prope decimus, ex quo nihil ad te literarum d
di. Sed dij prohibeãt quæ tu scribis, ut Lucius Gu

Suspiciõis abominatio.

lielmi obliuisci unquam poßit. Vnquam ne Guilie
mi poßit Lucius nõ meminisse? Egóne nouis me o
lectem amoribus? Egóne succeßibus rerum elatus
te minoris faciam? Quasi uerò ulla mihi fortun
sine te dulcis aut fuerit unquam, aut esse poßit. C
ue uerò credas ulla negocia tanti apud me esse, qu
nõ facile posthabeã, si quãdo ad te scribẽdum erit
Cur igitur, inquies, nihil adfertur scriptorum? A
dies. Scripseram bis, primum per Stilpontem affi
nem tuum Idib. Maijs: Deinde per socerum meu

A psonis rationis.

Petronium, Calend. Iulijs. Priores quidem tibi no
esse redditas scio. Ait enim reuersus Stilpõ, sibi ea
in itinere excidisse, ideoq; ueritum te conuenire

Socer

Socer quum isthuc iter constituisset, consilium in profectione mutauit. Post hos nemo mihi cõtigit, cui rectè committerem. Ne tuas quidem omnes accepi. Cæterum hoc tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, neminem uiuere, aut tui amantiorem, aut æquè memorem, siue scripsero siue non scripsero. Vale.

Hoc in genere, quoniã frequenter incidit inter amicos, uarijs thematis exerceri conueniet. Expostulatur enim cum amicis, quòd in officio scribendi cessauerint, quod mandata non peregerint, aut serius, secusúe peregerint, quã oportuit. Quòd per incogitantiam aliquid effutiuerint, quod præstiterat tacuisse. Quòd parcius aut neglectius scripserint, aut acerbius: quod in re seria non cõsuluerint, amicum, quem non oportebat quicquam ignorare: quòd de animo amici parum magnificè sensisse uisi sint, qui quum egerent ope dissimularint.

Hoc genus minimum abest à monitione, quæ ob iurgationem habet. Huic finitimũ est illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

PVRGATORIAE SYLVA.

SI esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

Lib. 3. epist. Et si quantum ex literis. Cic. epist.

Quod si rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit causæ, quod nõ eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certo-

rum hominum potestas erit, quibus rectè dem, no
prætermittam.

Sed tamē significatur in tuis literis suspicio qu
dam & dubitatio tua, de qua alienum tempus es
mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei ne
cessarium.

Quererer tecum, atq; expostularem, nisi (ut su
prà scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, qu
accusare te mallem, idq; putarem esse rectius. Itaq
nihil de te quod credideris de me, quamobrem no
debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitæ nostræ, neq; intermißi
ne consuetudinis meæ, superioribus temporibus a
te nullas literas misi, sed quod priora tēpora in ru
nis Reip. nostrisq; iacuerunt: posteriora autem m
à scribendo tuis iniustißimis atq; acerbißimis inc
modis retardarunt.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rarius ad t
scribere quàm solebam, sed aut grauitate ualetud
nis, qua tamen iam paululū uideor leuari, aut quo
absim ab urbe

Habes epistolam uerbosiorē fortaßis quā uelle
quod tibi ita uideri putabo, nisi mihi longiorem r
miseris. Ego si quæ uolo, expediero, breui temp
re te, ut spero, uidebo.

Quapropter eo animo simus inter nos, quo se
per fuimus. Quod de te sperare, de me præsta
poßum.

Lib

Lib. 2. epist. Quanquam me nomine.
Lib. 5. epist. Si tu exercitusq; ualetis. Tota.
Lib. 12. epist. Itáne præter litigatores.
Lib. 13. epist. Cùm anteà capiebam.

Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo eius tempore uenirem: cũ is omnia sua studia & officia in me contulisset. Quod si uolet in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. Ego autẽ arbitror, etiamsi id sit, mihi ignoscendum esse. θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή. — Cicero ad Atticũ.

Non committam posthac, ut me accusare de epistolarum negligentia poßis. — Id est, diuinum enim bonũ honor.

Tu modò uideto in tanto ocio, ut par in hoc mihi sis.

Nimium rarò nobis abs te literæ afferuntur, cũ & multò tu faciliùs reperias, qui Romam proficiscantur, quàm ego, qui Athenas: & certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaque propter hanc dubitationem meam breuior hæc ipsa epistola est.

Ideo sum breuior, quòd, ut spero, coram breui conferre, quæ uolumus licebit.

Si fortè rarius tibi à me, quàm à cæteris literæ redduntur, peto à te, ut id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas, quæ & si sum-

ſi ſumma eſt, tamen nulla eſſe poteſt tanta, ut interrumpat iter amoris noſtri & officij mei.

Quare uoluntatis meæ me nũquam pœnitebit consilij pœnitet.

Ex lib. ad Brutum. Tota. Clodius Trib. pleb.

Meæ obiurgationes fuerunt amoris pleniſſimæ, ſed uereor ne hoc quod infectum eſt, ſerpat longius.

Plinius. Excuſatio plixioris epiſtolæ.

De literarum miſsione ſine cauſa abs te accuſor.

Longius me prouexit dulcedo quædam tecum loquendi, ſed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam.

Lib. 9. epiſt. Facis iucunde. Tota.

Habes epiſtolam, ſi modum epiſtolæ cogites libris, quos legiſti, nõ minorem. Sed imputabis tibi qui contentus libris non fuiſti.

Lib. 1. epiſt. Quòd ad te iam diu.

Lib. 3. epiſt. Salue Politiane mi.

Lib. 3. epiſt. Vtinam quas circa medium.

Lib. 4. epiſt. Neq; deſidiæ meæ.

Lib. 5. epiſt. Quantò tu erga. Eodem epiſt. Nſu noua.

Eodem, epiſt. Herculem me uocas.

Lib. 7. epiſt. Non cauſam dico.

Lib. 11. epiſt. Gratæ mihi omnino. lib. 12. epiſt. Offendit ut uideo.

PVI-

PVRGATIO MEA.

Scio te quæ facis, optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius esse potest, quam animus tuus erga me? Sed tamen, ingenuè dicam quod sentio, uideris mihi quædam facere, non ausim dicere inconsultius, uirorum prudentissimus, nō dicam inimicè, uir syncerissimæ fidei, sed tamē parum circumspectè.

Non dubito, quin ista facias amico animo, sed tamen mihi gratulor, inimicis meis non esse tantū ingenij ad lædendum.

Ais te fecisse amico animo sed mea quid refert, utrùm me amice iugules, an inimicè?

Libet ex uniuerso hominum contubernio in extremas fugere solitudines, quoties istorum linguacissimorum hominum mores in mētem ueniunt, qui ad hoc unum se natos arbitrantur, ut alienam innocentiam, sua putida mendaciq; lingua contaminent.

Quòd si toties sim tibi literis purgandus, quoties illi falsò insimulabunt, & ego scribendo, & tu legendo defatigaberis.

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui nostræ beneuolētiæ inuident, ac semper aliqua comminiscuntur, quo eam uel extinguant, uel diminuant, imprecer, nisi ut penitus obmutescant?

Quod mandata tua ita ut tu iusseras, & ego receperam, nondum peregi: facultas mihi hactenus defuit,

defuit, non uoluntas.

Literis consequi nequeam, quàm uehementer meis negocijs, uel potius fatis indigner, quorũ culpa nondum neq; meo studio, neq; tuis uotis licuit satisfacere.

Et ipse mallem, & tu promeritus es, ut officio, potius, quàm purgatione apud te uterer, nisi utrisq; nostrûm fortuna mea inuideret,

In hoc tibi iouem lapidem iurare non dubitem, me insciente facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur: uerum ego uel sacramento contendebam, abs te rem tam illepidam profectam non esse.

Sanctè tibi deiero, uel iuranti crede.

Credulitas enim error est magis, quã culpa, & quidem optimi cuiusq; mentem facillime irrepit.

AD PVRGATIONEM
responsio.

POLItianus lib. 2. epist. Et si literarum tuarum.

Libro. 12. epist. Literas accepi tuas. Eodem epistola. Tu uerò.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt errata ætatis meæ, ut nõ solum animus à factis, sed aures quoq; à commemoratione abhorreant.

Et si iusta & idonea usus es excusatione intermißionis literarum tuarum, tamen id ne sæpius facias rogo.

Quare

Quare cùm imprimis tuas desiderem literas, no
i comittere, ut excusatione potius expleas officiũ
cribendi, quàm aßiduitate literarum.

AD PVRGATIONEM.
responsio mea.

ANtea tibi nonnihil irascebar, nunc sum ue hementer iratus: nec iniuria. Hæc tam tua liligens purgatio effecit, ut uidearis, aut parũ nos e meum ingenium, aut certè de amicißimo homine ion amicißimè sentire.

Offensum me suspicaris, quod de uocula, nescio qua, in meis scriptis fueris cauillatus.

Egòne tam ferox sim, ut id ab amico moleste fe am, quod si faciat æmulorum quispiam, nõ iniuria ed officio me affectum putem.

Tu uerò uel omnia mea scripta, me amico, repre endas licebit.

Cæteri quos purgas, debent mihi probati esse, i tibi sunt.

Nihil est quod uereare: ego enim ne pilo qui lem minus te amabo. Hac de re ut soles, scribe fra terne.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigatio nes, quibus excludimus suspicionem, uel arrogãtiæ uel odij, uel sæuiciæ, uel cuiuscunq; rei, quæ uideba tur offensura. Quum præpostero ordine responde mus, conueniet illud: ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς, quo usus est Cicero ad Atticum.

Sed

Sed quid ago? pene oblitus eram me epistolam scribere.

Quò rapior? pene exciderat, cui uiro scriberē.

DE EXPROBRATIONE.

VT cum amicis expostulamus, ita inimici & ingratis exprobramus? Quare illam mi tigari debere docuimus, hanc exaggerandam mo nemus. Et quoniam omnis exprobratio ab human tate uidetur recedere, coactos nos id facere dice mus, uel ob nulli tolerandā illius ingratitudinē, ue ob insignē stoliditatē hominis: uel quod nos maled ctis quotidianis ad id cōpulerit: uel quod cū impu dentißimis hominibus impudentius sit agendū, & malo nodo malus quærendus cuneus: & id ab opti mis uiris sæpe factitatū admonebimus. Et reliqua quæ ad hanc sententiā faciunt, proferemus: aut ce tè per dißimulationē ad exprobrationē ueniemu Conscientiam ipsius subinde testabimur. Rē ipsa artificiosa narratione ante oculos ponemus: in qu perpetuo & nostram in illum beneficentiam, & lius in nos ingratitudinem amplificabimus.

EXEMPLVM.

Abruptū exordium more iratorum.

Non tandem pudebit te tui senex, omnium q uiuunt ingratißime? Cupiebam, ita me Deus ame & meorum in te meritorum obliuisci, & tuam in gratitudinem silentio dißimulare, si quoquo mo paterereris. Sed uincit meam modestiam tua impr bita

bitas. Audes hominis monstrum, tantam meam in te benificentiam expertus, ultro etiam te iactare impudens, tanquàm aliquid de nobis sis promeritus? Audes me ultro ingratum uocare, cùm tu pro summis officijs, quantum potuisti maleficiorum reposueris?

Repetitio.

Hîc ego tuam ipsius cõscientiam appello, quam inquam illam conscientiam, quam tu tot sceleribus pollutam intra te gestare cogeris, eandem ingratitudinis tuæ, & testem, & carnificem. Dic mihi scelestißime senex, nunquámne tibi succurrit, quàm supplex apud me ambieris, ut uel aliqua ex parte apud me hæreres, ut aliquid tibi mearum literarum impartirem?

A circumstantia.

Peream, ni meipsum tui pudet, quoties oris tui speciem illam arte sceleratißima compositam cogitationis oculis intueor. Te hominem canum, rugosum, tantum blanditiarum, lachrymas etiam effudisse? Me quidẽ referre pudet. At quorsum attinet narrare memori? Narret tibi conscientia, quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiseris, quæ iuraueris.

A suorum beneficiorum collatione.

Vltro benignus obtuli, quod homo alioqui impudentißimus, ne petere quidem audebas. Scis post ipse quàm fraterno sum te animo complexus, quantum loborum, uigiliarumque tua causa susceperim. Ego meis posthabitis rebus, asinum ad lyram duxi. in eo docendo (si dijs placet) tantum mensium triui demens. Dic mihi omnium, quos sol uidet, ingratißime, quis istos mores uel unum diem pati posset? Quis istud os, uel quan-

Commu-nicatio.

tauis mercede uidere sustinuisset? iam nunc anim meo ingens oboritur nausea, & tibi oboriretur, faciem istam monstruosissimam meis oculis uider posses. Sedebas puer pulchellus, hos ad palæstran exercendus, & me præceptorem oculis illis refu gis, ac ferinis per hirta canaque supercilia intue bare, defluente interim in canescentem barbam sa liua. Adde intractabile spinosumque ingenium, c put plus quàm marmoreum, sensum stupidum. Eg ista, quæ ne ipse quidem interdum ferre poteras scis quàm patienter tulerim, deuorarim, decoxe rim. Quid à me præteritum est, quo tarditate

Interrogatio violenta.

tuam uincerem? Audes inficiari homo frontis perfricta? Testabuntur laborum meorum apud te monumenta. Non rubore perfunderis, quoties librũ à me multis sudoribus euigilatum intueris? No exhorrescis, non te ipsum refugis, si quando ad t redis, id est, si quando ab ista phrenesi paululu resipiscis? Tu hominem sic de te meritum non am re, non uenerari potes? Tu putida ista lingua insectaris, cuius tu linguam tam officiosam es expertus? Quid ego hîc te tibi ostẽdam? Scis quod uiru quam fœditatem, ex ista contaminatissimi pector tui cloaca euomueris. Cũ omnis ingratitudo sit exerabilis, nulla tamen detestabilior, quàm in præceptorem. Qui si parum officiosus fuissem, tamẽ tu erat, ut parentis, ita præceptoris uicia, uel tegere uel commode interpretari. Nunc talem ipse fuiss

fateris

iteris, ut nunquam sis parem habiturus: & pro of
icijs ea reponis ingratißime, quæ hostis non facce-
et hosti. Philippus rex Macedonum, duci cuidam Ab exēplo.
ui posseßionē eius, à quo naufragus fuerat huma-
ißimè exceptus, à rege flagitatā acceperat fron-
em ferro candenti hoc elogio insigniit: Hospes in
ratus. An non tu dignior es, cuius fronte cauterio
itulus hic inuratur, discipulus ingratus? Sāctius est
præceptoris nomen, quàm hospitis: & sceleratius
ncessere famam, quàm eripere prædium. Promit-
is satisfactionem, si redeam: minitaris atrociora, si
ion redeā. Quid insanius? Nunc tibi prædicor om
ium eruditißimus, rursus eodem ore prædicor om
ium qui uiuunt indoctißimus. Quid delirius? Hæc
an non palam arguunt insignem animi tui peruer-
sitatem, qui sciens, dataq; opera peßime facias illi,
qui tibi fecit optimè? Et audes istis cum factis solē Cōgeries.
intueri? Audes in hominum uenire cœtus? Audes in
templis ad aras sacras istas manus, istos oculos ostē-
dere? Audes ista uiperia lingua, quàm in hominem
beneficentißimum toties uibrasti, precari superos
ingratitudinis ultores? Num tu superos aut inferos
ullos esse credis? Sed ego exprobrandi finem faci Cōplexio.
am, cùm tu lacessendi finem facias nullum. Vale, ut
mereris.

EXPROBRATORIAE
sylua.

HVius generis exemplum erit illa Ciceroni ad Octauium, cuius initium est, Si per tua legiones, etc. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ouidium item Medeæ, epistola ad Iasonem.

Epist. famil. lib. 5. Et si statueram.

Cicero.

EXPROBRATIO mea.

QVando aliam pro meis in te officijs abs te gratiam expectabam, indignor non tibi, qui es omnium ingratißimus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratum & improbum deuinxerim.

Ego ea, quæ ne sperare quidem unquam es ausus, in te contuli.

Ego te nihil promeritum officijs cumulaui, tu me sic meritum contumelijs oneras.

Desperatis etiam Hippocrates uetat adhibere medicinam.

DE EPISTOLA INuectiua.

INuectiuarum scribendarum artificium, partim ex demonstratiuo genere sumitur, partim à iudiciali. Nã in hominis uituperio uersari necesse est in quo notationibus frequẽtibus utimur: præterea & obiecta diluimus, & fortiter regerimus crimina: quod ad iudiciale genus pertinet. Ea à Rhetoribus didicisse debemus. Nos solum hic admonendum putauimus, ut in ipso statim inuectiuæ exordio, nã tolerandam stoliditatem, superbiam, importunitatem,

em, maledicentiam aduersarij demonstremus. Nos præter ingenium ac morem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum non imitaturos, ut cōfictis criminibus agamus sed à conuicijs temperātes, obiecta tantum diluamus. Deinde ex hominis descriptione uerisimile efficiemus, eum uel odio uel innata male dicendi libidine ea commentum esse. Vnum ex obiectis, quod quàm rectißime dilui poßit proponemus. Id ubi diligenter refellerimus, cum recriminatione dicemus hominis impudentiam, uanitatem ex eo uno spectari oportere. Tum ea ipsa, quæ nobis conatus est ingerere, in ipsum retorquebim⁹ & aut eadem, aut grauiora admisisse ostendemus. Multa in suspicione relinquemus: uel quod tā sint obscena, ut ab homine uerecūdo, nec aduersario lacessenti debeāt obijci: uel, quod ob multitudinē flagitiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere uoluerimus: ex uno, aut duob. facinoribus, reliquam eius uitam facile posse æstimari. Deinde, ubi incāduerimus, orationis progressu, scommatis, salibus, dicterijs hominem eludemus: & non odiosum modò sed & ridiculum ostendemus: nec minus contemnendum ob insignem stulticiam, quàm detestandum ob inauditam improbitatem. Multā ironiam adhibebimus. In fine, tanq̄ ipsi nosmet reprimamus, hortabimur, ut aliquādo resipiscat, ne cogamur & nos aliquando modestiā relinquere. Exemplū qui quærit, legat mutuas illas inuectiuas Demosthenis, & Aeschinis

schinis: Ciceronis, & Salustij: Hieronymi & Ruffini: Pogij & Valæ: Politiani, et Scalæ. Nos quoniam hoc in genere minimè sumus exercitati, ueremur ne huius scripti artificio parum poßimus satisfacere. Atq; utinam liceat semper esse rudem. Neq; uerò nos hic artem maledicendi docere uolumus: tametsi nihil est uicij, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbe laceßiuerit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, cùm nulli fere non sint ad maledicendum diserti.

Occupatio.

INVECTIVAE Sylua.

Politianus lib. 2. epist. Herculem factitium.
Item epist. Vtrum pugnantia.

Literas tuas legimus similimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas, quæ à te nobis mitterentur.

DE DEPRECATORIA epistola.

Deprecatio.

Nunc ad deprecationem transeamus. Deprecamur, cum culpam manifestã fatemur et tamẽ ignosci uel nobis uel alijs oramus. Hîc supplices erimus, culpam ingenè fatebimur. Extenuabimus postea, uel ab imprudentia, uel ab ætate: uel hinc quod nunc primum deliquit, uel ab ipso commißi genere, solitam culpæ partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, sic adfligi pudore, metu, pœnitentiaq; dicemus, ut dignus sit misericordia.

Eius

eius, quem placare conamur, clementiam laudabimus, & implorabimus. Spem melioris uitæ ostendemus. Eam ex illius indole per se proba, alijsq; eius, qui peccauit, benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nepotum causam apud Terētium Mitio. Interponemus authoritatem, & pro reconciliando fideiubebimus.

EXEMPLVM.

Lachrymas excußit mihi filius tuus adolescens non tam desperandus, quàm instituendus. Venit ad me macie & squalore confectus Rogo quid haberet. Statim lachrymæ obortæ, singulatim uix narrat, perisse se, quod patrem optimum amiserit sua stulticia. Rogo quid flagitij. Fatetur se sortē, quā ad negocium acceperat, in amicam insumpsisse: te offensum animum paternū abiecisse. Aduolutus est genib. meis fleuit, promisit, omnia se digna. Quid multa? fecit mihi pœnitētiæ fidem. Confido hoc malo edoctum, posthac diligētiorem futurum. Quare quando ille ad se rediit, te quoque in patrem redire cōuenit. Satis iam graues huius flagitij pœnas luit: ita grauiter fert iram tuam, ut prorsus hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur. Ego illum obiurgaui acerrime. Quid multa? ipse si uidisses, nec iratus lachrymas tenere potuisses. Quod reliquum est, clementer corrigi potest: immodica seueritate ne frangatur animus imbecillis,

Culpæ cōfeßio.

A metu.

A cōsilio.

cauendum est. Ne commiseris, ut te grauius in posterum pœniteat tuæ sæuiciæ, quam illum nunc pœniteat suæ incogitantiæ. Ignosce uel ætati. Puer est, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulsus est: lapsus est: & quidem nunc primum culpam fatetur, orat, pollicetur, noxæ dedit sese. Quid quæris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atq; ita quod pater es, utere: ut memineris te hominem esse, & hominis patrem. Nunquámne tu ista ætate lapsus es? Nunquam commisisti, quam ob rem pater tibi iure debuerit irasci? Non dubito quin commiseris, & fortasse grauiora. Hoc meritò uulgò iacitur in nos, quod obliti quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros uolumus ilicò nasci senes. Hæc inter nos tutò, ac liberè loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit posthac hoc malo doctus cautior. Habebis filium, si huius delicti gratiam feceris, addictiorem: & hunc puerilem errorem officijs abunde pensabit. Amat, & ueretur unicè patrem: indolis est probæ, pudicũ ingenium, animus minimè stupidus. Multa in eo signa uideo, quæ mihi certam spem faciunt, illum posthac talem futurum, qualem utrique uolumus. Adolescẽtem igitur tibi in manus restituto, totam causam ad me recipio, pro illo fideiussorem me constituo: quòd si noxam addiderit, utrumq; abdices licebit, & filium, & amicum. Vale.

Extenuatio ab ætate.

Collatio.

A spe.

Ab indole

Alterum

ALTERVM EXEMPLVM.
ex Cicerone.

I quid in te peccaui, ac potius quoniam peccas Qui ignosce. In me enim ipsum peccaui uehemen s Nunquam putaui fore, ut supplex ad te ueni · n, sed me hercule facile patior datum tempus, in o amorem experirer tuum. Amabo te, da mihi hoc: obliuiscere mea causa illum aliquando suo iliari aduersario tuo uoluisse consultum: hoc oscere est humanitatis tuæ. Volo te, cùm fortis· us sis uir cognitus, etiam clementißimum exi· nari M gno erit tibi ornamento, nobilißimum lescentem tuo benficio esse saluum.

ALIVD EXEMPLVM.
ex epistolis Plinij.

Castigabat quidam filium suũ, quod paulò sum- osius equos & canes emeret. Huic ego, iuuene reßo, heus tu, nunquámne fecisti, quod à patre ripi posset? Fecisti dico, nò interdum facis, quod us tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gra· ate reprehendat? Non omnes homines aliquo ore ducũtur? Nõ hic in illo sibi, in hoc alius in- get? Hæc tibi admonitus immodicæ seueritatis mplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu que filium tuum acerbius, duriusq; tractares. gita & illum puerum esse, & te fuisse: atque hoc, quod es pater, utere, ut memineris homi-

uem te esse, & hominis patrem. Vale.

DEPRECATORIAE

sylua.

Cic. epist. Famil.

TV tuas inimicitias, ut Reipub. donares, te u cisti alienas, ut contra Rempublicam confi mes adduceris?

Quantum dolorem acceperim, & quanto fru ctu sim priuatus, & forēsi et domestico, Lucij fr tris nostri morte, in primis pro nostra consuetu ne tu existimare potes. Nā mihi omnia, quæ iucu da ex humanitate alterius & moribus homini ac dere possunt, ex illo accidebant. Quare nō dubit quin tibi id quoq; molestum sit cum & meo dolo re moueare & ipse omni uirtute, officioq; ornat simū, tuiq; & sua sponte, & meo sermone aman affinem, amicumq; amiseris.

Hæc sylua pertinet ad consolationem.

Nunquam putaui fore, ut supplex ad te uen rem: sed hercule facilè patior datum tempus, quo amorem experirer tuum. Atticum quanti fa am, scis. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere m caussa, illum aliquando suo familiari aduersario t uoluiße consultum, cùm illius existimatio ager tur. Hoc primum ignoscere, est humanitatis tu. Suos enim quisque debet tueri. Deinde si me am, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti faci, præ te soles ferre. Totum hoc, ut quod semper e istimaui, nunc plane intelligam, me à te multum mari.

Ad

Ad reconciliationem argumentum faciet epistola Plinij libro 8. cuius initium: Nostine hos.

Lib. 9. epist. Libertus tuus: tota, elegans deprecationis exemplum.

RESPONSIO.

Epistola famil. lib. 5. epist. Si uales bene est. Sed huiusmodi, uos clientes, &c.

Orat, cõfitetur, purgat, pœnitet. Quid quæris? quod factum est infectum fieri non potest. Non tã tibi hoc factum displicet, quã ipsi, qui fecit. De reliquo futurum illũ emendatum ego in me recipio: meo periculo pro illo fideiubeo. Si rursum peccaverit uel meipsum ad suppliciũ deposcito. Vt iure peccanti succensebas, ita pœnitenti æquũ est ignoscere, præsertim puero, & aliena malicia ad delictum impulso. Nõ quid huius stultitia, sed quid tua clementia postulet, tibi considerandũ puto. Eia ne nimium durus sis pater. Nihil ne tu peccas uel senex? & puero nihil uis condonare? Vis tuos continuò senes nasci? Adeóne excidit, qualis in ista ætate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS GENERIBUS EPISTOLARUM, & PRIMUM DE NUNCIATIONE.

QVæ sub aliquo trium generũ, suasorio, demonstratiuo iudiciali contineri uidebãtur, hactenus absoluimus. Nunc ad reliquas epistolarum species ueniemus: quæ quanquã rethorici artificij

non ita multum desiderant, tamen frequentius fere incidunt, quam illæ superiores. Referetur igitur in primis ea species, qua significamus amico, s quid nouæ rei gestum sit apud nos, quod illius referat scire, aut quod illi uoluptatem sit allaturum siue priuatum sit illud, siue publicum. Priuatum ut cùm absentem certiorem facimus, qua ualetud ne simus, quid agamus in studijs, quid rure, quid i aula, quid in ædificijs, quid in litibus successerit aut si quid alioqui nouæ rei moliamur, usque a conuiuorum & colloquiorum nugas. Publicum, u de pace, de bello, de regum gestis, aut fœderibus de pestilentia, aut inundationibus, terræ motibus tempestatibus alijsq; similibus nec huius generis quoniam uarium est, certa ratio præscribi potest Tantum illud in genere dicam quod nunciatio simplex & lucida esse debet, breuis præterea & distincta, interdum gratulationem aut consolation habet admixtam. Narratione constat, de qua paul inferius præcipiemus.

EXEMPLVM.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quicq hic interim nouorũ est ortum, puto & me tibi debere scribere & te scire uehemẽter cupere. Audie igitur ex me noua quidem permulta, haud oĩa læt tamen. Nõ ignoras rerum mortalium conditionẽ nihil tam beatum in humanis negocijs, quòd nõ al qua incommoditate temperetur. Patruus tuus, in

credibi

redibile est,quantum te amet, quantum tua glo-
ia delectetur. Vetus,inquis,est illud: Audi igitur,
uod nouum dices. Antiquus ille compotor tuus,
le,inquam,quem nosti, Nebridius, tantus ama-
or,tam elegans,tam nitidus homo,tam mulieros
us. Ille strenuus alcator, inuictus potor, ille gur-
es.ille helluo, ille undequaque perditissimus.
Quid fecit,inquies,an uxorem duxit?imò repen-
e mutatus,omnibus nugis ualedixit, funigerorum
nstitutum professus est. Iocari me dices, scio, sed
a rem esse comperies? Quid hoc? an tibi uetus
idetur? Quis nunc non exclamet illud: ἀνωποτα-
ῶν Quis neget ouem è lupo fieri posse? Accipe
uod magis mirêre. Varus ille tuus carnifex. Va-
us esse desijt. Iam te amat, quod nunquam ante
ac: te laudat, tuos colit, tuum aduentum exoptat.
enedicere discit, homo maledicentissimus. Ve-
um dicere incipit homo uanissimus. Fidem seruat
ebulo perfidissimus. Eamus nunc, & poëticas
ansformationes rideamus, cum tantam rerum
utationem breui factam uideamus. Auunculus
uus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non sine
axima quidem contentione. Nosti competitoris
 improbitatem, & factiones: euicit tamen. Id te
primum scire uolui, ut illi per literas diligenter
ratuleris. Hæreditas ea, quæ tibi è manib. pene e-
at extorta, mea est tibi opera restituta. Ne mihi
ro hoc officio gratias egeris. Facio enim tuus in re
bus

Id est, sur
sum flumi
na. Prouer
bium.

bus, quod tu in meis solebas. Voluptatē tibi ingenti
nūciabo. Postrid. no Mar. soror tua peperit mari-
to filiū, patri tibiq; nepotulū. Iā quid muneris abs
te feram. si rem tibi aperiam multò festiuiorem
Dij te oēs diligūt. Absenti tibi ne expectāti quidi
sacerdotium acceßit, & amplum, & imprimis ho-
nestum. Ad quintum Idus Febr. Cornelius uir inte-
gerrimus, è uiuis migrauit. Hic ægrotans, cùm con
petitores non placerent (olfecit enim iā tum inbi
re) te successorem nominauit. Mensem superuixit
Huiusmodi thynnos dormienti tibi fortuna reti
b. tuis implicat. Tuū erit curare, ne quod incidit
elabatur. Nō enim desunt, qui prædæ inhiāt. Ha-
bes de rebus priuatis: de publicis credo isthuc ru
morē nostras literas præuertisse. Cal. Iul. regis un
ctio incredibili cū apparatu celebrata est. Calend
Aug. ipse urbē Parisiorū inuectus est. Ad quarti
Nō. Septemb. nuptiæ regia pōpa peractæ. Legat
multorū regū nomine auditi: nemo non magnific
donatus disceßit. Britāni, nescio qd tumultus oste
derant. sed res æquis conditionibus composita est
Audisti de statu publico. Quod reliquum est nō i
dicarem, nisi te scire, tua magnopere interesse
Pestis iam mēses aliquot apud nos sæuit. Ea cū pe
multos ex amicis, tum socrum tuam fœminam, om
nium quas in uita uiderim, optimā absumpsit. Fr
ter eodem morbo correptus, recreatus est. Sic u
sum est illi, qui res humanas è duob. illis dolijs, pr

arbitri

De thynnis vide Plin. lib. 9. Cap. 15.

rbitrio suo temperat. Aequo animo feras opor t, quod mutari non potest. Quid hac in re face: te conueniat, tu tecum statuas. Habes fere quæ scire uolebam. Si quid interea noui emerserit, fa am te quamprimum certiorem. Tu cura, ne quid gnoremus rerum tuarum. Vale. Vide Homerum Iliados.34.

NVNCIATORIAE
sylua.

QVæ gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negocijs non interfuit solum sed præfuit. Cic. epist. famil.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, si uid obtineri poterit, non contēdamus, nec si quid n obtinerimus, repulsi esse uideamur.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid a um, quid constitutum sit, quid Pompeius suscepe t, optime ex Emplatorio cognosces: qui non so m interfuit his rebus sed etiam præfuit, neq; ul m officium erga te hominis amantissimi, pruden ssimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de to statu rerum communium cognosces, quæ quales nt, non facile est scribere.

Hic tui omnes ualent, summaq; pietate te desi erant & diligunt, & colūt. Tu & cura ut ualeas te istinc ne temere commoueas.

Lib. 4. epist. Et si scio non iucundiss.

Lib. 7. Si te dolor aliquis.

ib. 8. epist. Tanti non fuit ar.

Lib.

Lib.9.Caninius noster me tuis.

Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus aud uimus, sed adhuc sine capite, sine authore, rumor nuncio.

Narro tibi plana. Relegatus mihi uideor, p stquam in Phormiano sum.

Isti puero, quem ad te iußi recurrere, da po derosam aliquam epistolam, plenam omniu non modò actorum, sed etiam opinionum tu rum.

Cicero ad Atticum. L. Iulio Cæsare. C. Mario Figulo consulibus fi olo me auctum scito, salua Terẽtia. &c. Quanq huius operis omnes fermè sunt huius generis, illa cuius initium: Quæris ex me.

Hæc res quemadmodum acciderit, & tota quo loco sit, uelim ad me scribas, & ita ut insti isti. Nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, m hi tamen grata est.

Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro ame mutuo, non solum omnia mea facta, dictaq; uer etiam consilia cognoscere.

Lib.1.epi. cuius initium: Ridebis, et licet rides tota. Nunciatoriæ iocosæ exemplum est.

Lib.3.episto. Solet esse gaudio tibi. Et item p xima.

Lib.3.epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib.4 epist. Thusci grandine excußi. Rusti tionis.

Li.

Lib. 4. epist. Causam per hos dies. Actionis. Ac
ox epist. Audistine Val.

Lib. 6. epist. Et tu rogas. Tota.

Habes acta mea tridui quibus cognitis, uolui
ntum te uoluptatis absentem, & studiorum no-
ine, & meo capere, quantum præsens percipere
otuisses.

Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me uel
electant, uel angunt, non aliter tecum, quam me-
um loqui soleo. Deinde quod durum existima-
am, te amantißimum mei, fraudari uoluptate,
uàm ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens,
t nihil mea intersit, an ijs, quæ honeste fecisse me
redo, testificatio quædam & quasi præmium ac-
edat.

Lib. 6. epist. Petis ut tibi. Rursum huic proxi-
a. Mox epist. Ais te adductum.

Lib. 7. epist. Et mihi discendi, Et tibi do. De spe-
tro.

Lib. 6. Epist. Quàm multum interest.

Libr. 8. epist. Vidistine aliquando. Descriptio
ntis.

Eodem lib. episto. Num isthic quoq; Descriptio
nundationis.

Eodem lib. episto. Ad quæ noscēda. Descriptio
acus prodigiosi.

nuicem si tu quid epistola dignum, ne grauare
cribere. Nam cùm aures hominum nouitate lætan

tur, tum ad rationem uitæ exemplis erudimur.

Lib. 9. epist. Incidit in materiam. De Delphin[e]
pæderasta.

Politian' Eodem, lib. epist. Quæris quemadmodũ. Qui[d]
agat toto die ruri.

Lib. 4. epist. Vulgare est.

Lib. 4. epist. Accepi epistolam tuam.

NVNCIATORIA MEA.

Scriberem ad te pluribus de rebus, sed uereor
ne uel mea diligentia tibi sit molesta, uel uer[i]
tas acerba.

Scribito ad me, quem nosti curiosum, non solu[m]
quid gestum sit, aut geratur isthic, uerum etia[m]
quid diuines futurum.

Ad hanc formam pertinet & percontatori[a]
quoties nihil aliud agimus in epistola, quam ut sci[a]
mus quid rerum agat amicus. Huius exemplum il[]
la Plinij lib. 2. Studes an piscaris? item libro 3. Re[]
cténe omnia?

Quum rem quampiam ridiculam nunciaturi [su]
mus absolutis aliquot narrationibus, conueniet il
lud ex Homero, ἔσπετέ μοι νῦν μοῦσαι Excitatu[r]
enim huiusmodi trãsitiunculis lector, & mire co[n]
ueniunt familiaribus epistolis.

Id est, dicite mihi nũc Musæ

DE MANDATORIA
epistola.

Epistola mãdatoria nihil habet artificij p̃te[r]
sermonis elegantiã, & breuitatẽ. Exempli[]

N. LIBERTO SVO
S. D. P.

Vt præsens multũ diuq́; te admonui, caue quicquam meo iniussu tentaueris. Si quid existet noui, me per literas consules. Agrũ, de quo scribis, emendi tibi ius permitto, modo ne pluris trecentis scutatis ueneat. Petronium impudentissimum debitorẽ, semel atq; iterũ appellatũ in ius uocabis. Si inficiabitur, Chirographum tibi mitto, dies iã pridẽ excessit. Ab Asinio creditam pecuniã meo nomine repetes, eamq́; si reddet, recipies. De permutando sacerdotio, fac Stilpontem uirum, ut scis, & consultissimum, & nostri amantissimũ, in consiliũ adhibeas. Is quod cẽsebit facto opus, id perinde ac si ego author essem, exequitor. Anteq domum ædificandã cementarijs locaueris, prius cũ Phridia cõmunicato, deinde eius hac de re sententiam ad me scribito. Hos libros una cum epistolis Trebatij mei manibus reddendos curabis, & diligenter, & q̃ primũ. Strabonio uerbis meis gratias ages quã maximas. Genero meo meis uerbis gratulaberis. Lucium contubernalem meum plurimum saluere iubebis. Sed heus tu, pene præterieram, quòd minimè præteritum oportuit: Nepotem meum fac ut quàm primũ ab isto præceptore tam inepto abducas, ac eruditiori cõmittito: caue te pecuniæ ratio offendat, si modo idoneum doctorem nanscisci poteris. Si qua unquam in re sedulò tuo functus es officio, in lite

Verulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam ingenium expedias. De uilla instauranda, quiesce, donec meam sententiam acceperis. Vestes meas omnes una cum annulis ad XI. Calend. Iulij. transmittito. Non pluribus te monebo. Tu fac ut quemadmodum & soles, & æquum est, tuo officio fungere. Erit apud me diligentiæ tuæ præmium. Vale.

MANDATORIAE SYLVA.

Cicero ad Atticum.

EPist. Fam. li. 16. Sunt aliquot huius generis. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. Hoc illius munus in tua diligẽtia positũ est. Si me amas, cura ut conseruentur, & ad me perferantur. Hoc mihi nihil potest esse gratius. Et tum Græcos, tum uerò Latinos diligenter ut conserues uelim. Tuũ esse hoc munusculum putabo.

Sed omnia ut uoles. Ego enim quicquid feceris, id tum rectè, tum etiam mea causa factum putato.

Plinius.

Peto autem ut pictorem q̃ diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex uero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo, ut artificem quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare.

Est apud Horatium in epist. exemplum mandatoriæ iocosæ. Vt proficiscentem monui te sæpe, diuq; Hoc genus minimum àbest à petitorio. Mandamus enim cũ authoritate. Petimus ab ijs, in quos

nobis

obis mandandi ius non est.

MANDATORIA MEA.

Filium quantus est tuæ fidei trado. Totam meam solicitudinē in te trāsfero. Tu pater esto, go me sic geram, quasi patruus sim, non pater.

DE EPISTOLA COLlaudatoria.

Collaudatio est, qua filium filiámue militem, seruum, libertum, famulum, uxorem, t alios, in quos nobis ius est ut officio suo functos udamus.

Epistola collaudatoria patris ad filium.

EXEMPLVM.

Nihil ex omni rerum genere potuit mihi nuniari iucundius, q̃ te iis moribus agere, qui & teiso, & tuo genere sunt digni. Nūc ego te filium anosco meū, cū te audio toto animo literis incūbee, fugitare consuetudinem cessatorū, parcere rei aternæ, si modo non id falso est mihi nunciatum. u perge in officio mi fili, hocq́; persuasum habe, ì te qualem uolo præstiteris filium, me benignioem etiam quam uoles habebis patrem. Vale.

ALTERVM EXEMPLVM.

Facis ut merito te amem, & collaudem, qui nō it uulgus seruorum solet absentis domini negocia mpedias, sed omni cura, uigilantia, opera, coneris xpedire. Eum ego demum frugi ministrum, & bee spectatū iudico, qui absente domino, cū impunè essare poßit, in officio se cōtinet. Audiui qua fide,

Epistola domini ad seruum.

qua industria mandata peregeris. Tu fac cætera eodem animo persequaris, ut qui nunc meritò te amo perpetuo poßim amare. Officio bene cœpto strenuè perfungere. Domini negocia tua ipsius, ut sunt, esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud præteriero. Vale, ac uigila.

DE GRATIARVM actione.

GRatias agimus ijs, in quos nobis nullum est mandandi ius. Hæc forma subijci poterat petitoriæ, aut consolotoriæ, aut monitoriæ Hîc beneficium quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum Nam sæpe gratiam retulisse uidetur, qui bene gratias agit Amplificatur autem his fermè rationibus: si ultro collatum est, si incontanter si citò Bis enim dat, qui citò dat Si in tempore, si uberius quàm alter ausus sit petere: si nihil pro merito: si ne expectanti quidem: si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo: aut si in eum collatum est cui magis ex animo uolumus, quã nobis ipsis. A genere quoq; beneficij sumemus amplificationem: ueluti si quis fideli consilio iuuit, dicemus illi plus deberi, qui consilio iuuit, quàm qui pecunia. Neque rarò maius beneficium præstat, qui obiurgat, quam qui donat. Contrà si quis pecunia iuuit, dicemus uulgare officiũ esse uerbis

esse uerbis opitulari: qui pecuniam promptè impartit, non potest non certißimus amicus uideri. Sunt & aliæ circunstantiæ, quibus exaggeramus beneficij magnitudinem: ueluti si nos simus prælati ijs, quibus ille ob affinitatem erat obnoxius: si nostra causa contempsit etiam simultatem aliquorum potentium. His commemorandis, declarabimus nos scire beneficij magnitudinem. Est autem bona gratitudinis pars, & scire quantum debeas, & debere libenter. Ostendemus etiam, si poterimus quã multos eodẽ beneficio deuinxerit: quodq; eius beneficij utilitas non tantũ ad unũ hominem pertineat, sed ad Reip. commodum. Deinde pollicebimur citra iactantiam, nos aut parem, aut uberiorẽ etiam gratiam relaturos. Si nulla referendi facultas erit, certè animum memorem, & gratũ pollicebimur, præcabimurq; ut superi cumulatè referant gratiam bene merito, quod nobis ob fortunarũ tenuitatẽ non licet. Et huius generis erit tractatio duplex, recta, & obliqua. Nã aliquoties nõ agendo gratias, maximè gratias agimus, quũ ostẽdimus aut beneficiũ esse maius q̃ ut uulgari more uerbis oporteat gratias agere: aut amicitiam nostram esse maiorem quàm ut alterum alteri oporteat gratias agere.

Exemplũ gratiarum actionis.

Quòd in negocio meo rogari te passus non es, sed ultrò studiũ tuum, operam, diligentiã et obtulisti, & præstitisti, ueterem tuã in me, meosq; huma-

nitatem libens agnosco. Et facis tu quidem nō meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, sed tua uirtute dignum, qui nullis à me prouocatus officijs tam prompto in me sis animo, ut beneficium accepisse uidearis, quum præstiteris: Quare quum tuo officio plurimum adiumenti meis rebus attulisti, tum isto animo ita delector, ut dictu sit incredibile. Verè negant referre quantum beneficium, sed quam amico animo præstiteris. Ex eius modo potius quam rei, officium est metiendum. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuò meminisse. Nam quid ego tibi multis uerbis gratiā agam. An hoc passurus es, qui ne moneri quidem te passus es? Vtinam eam mihi facultatem aliquando concedant superi, ut poßim hunc animum tui ardentißimum, re potius quam uerbis declarare. Interim si quid erit, in quo mea uicißim opera utendum putabis, caue rogaueris, sed ut tuo mancipio præcipito: inuenies ad quiduis & promptum, & alacrem. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Accepi munus tuum, re quidem magnificū, sed te authore longè mihi tum preciosißimum, tum iucundißimū. Recte enim à Nasone tuo scriptū est: Sic acceptißima semper Munera sunt, author quæ preciosa facit. Quo quidem quid me tibi deuinctū esse fatear, quùm sim iam olim deuinctißimus? Toto in ære tuo sum: arctiorib. uinculis me tibi astrin

gere

gere nō potes. Quod referam, uel isto munere, uel potius tuo isto in me animo, qui mihi munere ipso longè est suauior, dignū, nihil habeo nisi me ipsum: quem si alicuius esse precij putas, totū peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionum tuarum, quo & tu tam propriè possis & uti, & abuti, quàm Nicolao tuo.

ALIVD EXEMPLVM.

Multa sunt tua erga me officia: at nullum omniū mihi fuit aut oportunius, aut iucundius q̃ quod fratrem meū in causa difficillima tuo patrocinio iuuevis. Qui ut est mihi propemodum me ipso charior, ita quicquid in illū contulisti, id mihi gratius etiā uideri debet, q̃ si in me ipsum esset collatū. Sed ne diligētius tibi gratias agam: nostra familiaritas flagitare uidetur. Neq; enim tu noui quicquam fecisti & ego re quàm uerbis beneficium rependere maxim. Vale.

AGENDI GRATIAS

Sylua.

MVltum enim interest, utrum laus minuatur, an salus deseratur: me meæ tamen ne nimis pœniteret, tua uirtute perfectum est. Curasti enim ut plus additum ad memoriam nominis nostri quàm ademptum de fortuna uideretur. Cic epist. famil.

Amoris quidem tui quoquo me uerti, uestigia uel proximè de Tigellio. Sensi enim ex literis tuis, ualde te laborasse. Amo igitur uoluntatem. Immortales

Cicero ad Atticū.

tales ago tibi gratias, agamq; dum uiuam: nam rela
turum me affirmare non possum. Tantis enim tuis
officijs non uideor mihi respondere posse: nisi for
tè ut tu grauißime, disertißimeq; scripsisti, ita cen
surus es, ut me referre gratiam putes, cum memo-
ria tenebo. Facere non possum, quin in singulas res,
meritaqúe tua, tibi gratias agam. Sed me hercle fa-
cio cum pudore. Neque enim tanta neceßitudo,
quantam tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare ui
detur gratiarum actionem; Neque ego lubente
pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defun
gor orationis: & malo præsens obseruantia, indul-
gentia, aßiduitate memorem me tibi probare.
Quòd si mihi uita contigerit, omnes gratas amici-
tias, atque etiam pias propinquitates in tua obser
uantia, indulgentia, aßiduitate uincam. Tantun
me tibi debere existimo, quantum persoluere diffi
cile est.

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix refe
re possum, huic uerbis non patitur res satisfieri.

Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quòd ist
huc quicquid esset nugarum me scire uoluisti. Sig
num enim magnum amoris dedisti.

Lib.13.epist. Et si libenter petere à te.

Gratæ mihi tuæ literæ sunt, quibus accura
perscripsisti omnia, quæ ad me pertinere arbitr
tratus es.

Noli expectare dum tibi gratias agam. Iam p

dem h

lem hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summã beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Studium tuum, curaq́ue de salute mea, nulla me noua uoluptate affecit. Non solum enim usitatum, sed etiã quotidianũ est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atq; honorifice dixeris, aut feceris.

Neque enim mihi in omni uita res tam erit ulla proposita, quàm ut quotidie uehementius te de me optime meritum esse læter.

Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi: illa quod me sibi dederis, quasi inuicem elegeris. Plinius.

Lib 5. epist. Accepi pulcherrimos. Tota.

Cùm plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum uel maximè, quòd me cælandum non putasti, fuisse apud te uersiculis meis multũ copiosumq; sermonem, eumq́ue diuersitate iudiciorum longius processisse.

Amaui curam & solicitudinem tuam, quòd cùm audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisti, tum putas insalubres.

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domũ, & in animũ recepisti. Iuuabit hoc te. Me certè iuuat: primũ quod te talẽ uideo, ut in ira regi poßis: deinde quòd tantum mihi tribuis, aut uel authoritati meæ pareas, uel precib. indulgeas. Igitur & laudo & gratias

ago:

ago: simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, & si non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes.

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis usus est in tenuem, & à quo non speretur mutua liberalitas, faciet epist. Plinij lib. 9. Cuius initium Laudas mihi.

Lib. I. epist. Tu uerò Hermolaë.

Politian'. Libro. II. epist. Ain' uerò. Eodem, epist. Ago tibi gratias.

MEA.

QVid tibi, quid inquã pollicear? num meipsum quãtus sum dedam? At exiguum est ijs me dedere, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quòd crebro certior per te fio de rebus quæ isthic geruntur, & tuã erga me beneuolentiam facile perspicio.

Cæteris omnibus uinci me patiar, certè beneuolentia mutua non cedam. Nam (ut rectè dixit Plinius) Vinci in amore turpißimum est.

Quòd audio te isthic pro mea dignitate fortiter digladiari, nihil quidem affertur noui sed tamẽ hoc audio libentius, quò sæpius.

Quòd referre gratiam, ita ut uolebam, nõ possum, fortunæ debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te colã, te uenerabor.

Mea enim mihi fortũa eripere potuit, meipsum

on potuit. Mea enim, non meipsum mihi fortuna demit.

Quid ego te horter, ut tui similis esse pergas, uũ indies teipsum ultrò benignitate superes? quid ibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etiam semper r meminero, & prædicabo libenter.

Non est alius quisquam, cuius officijs me tam se deuinctum, non solum fatear, uerum etiam gau eam.

AD GRATIARVM ACTIONEM responsio.

Cic. epist. famil.

QVòd autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quaam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermit sine nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, cæteraq; mea udia, quæ tibi ac tuis præstiti, tibi homini gratißi o grata esse uehementer gaudeo, mihiq; scito in es maiori curæ esse dignitatem tuam, quæ quidẽ teipso integritate, & clementia tua sic amplifica est, ut nihil addi posse uideatur.

Quanquam gratiarum actionem à te non desierabam, cum te re ipsa, atq; animo scirem esse gra ßimum, tamen (fatendum est enim) fuit mihi per icunda. Sic enim uidi, quasi ea quæ oculis cernun tr, me à te amari. Dices, quid antea? Semper quiem, sed nunquam illustrius.

Ex

EX PLINIO.

Gratiarum actio pro libera admonitione.

EPistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pector
scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullari
libentius memini. Ex illis enim uel præcipuè sen
tio, quantopere me diligas, cùm sic egeris mecum
ut solebas cum tuo filio. Nec dißimulo hoc mihi i
cundiores eas fuisse, quòd habebam bonā causam
quum summo studio curassem, quod tu curari uole
bas. Proinde etiam atq; etiam te rogo, ut mihi sem
per eadem simplicitate, quoties cessare uideor, nu
quam enim cessabo, conuicium facias. Quod e
ego intelligam à summo amore proficisci, & tu n
meruisse me gaudeas.

LAMENTATORIA epistola.

INter cōmoditates, quas multus affert amiciti
commemoratur & illud quod si quid dolet, l
cet in amici sinum effundere: quæ res solet bona
ægritudinis partem adimere. Genus hoc adfine e
consolatoriæ: sed in hoc nihil opus est arte, quu
unum quemlibet dolor soleat reddere disertum.

Non possum tibi, quales uterq; uolumus, epist
las mittere, quum mihi nihil rerū omnium ex se
tentia procedat. Sed quid ego mi Laurenti, te m
querelis exanimo? nisi quod iuuat apud familiari
mum amiculum graues animi mei curas deponer
Credo omnes & superos & inferos in meam per
ci

iem cõiurasse: ita ubi hoc malũ uix effugi, succedit aliud multò acerbius. In morbum iam iterum atq; iterũ incidi, decidi recidi. Multò uix sumptu recreatus, en senex ille Sogdianus, pestis omnium quas unquam irati dij mortalibus immisere, longe teterrima se mihi erudiendum dedit. Quid ibi miseriarũ non uidi? Quantũ luctus, quantũ lachrymarũ summis meis laboribus mihi consciui? id monstrum iam biennium me exercet. Fugio, quando uinci non potest. Iam deorum aliquem mihi propicium factum arbitrabar, quod Antonium, hominem candidissimum essem nactus, cuius humanitas illius feritatem leniebat. Inuidit mihi rursum, nescio quod numen, iucundissimi sodalis conuictum: distrahitur inuitus ab inuito, inde solus, & destitutus, dum omnia tento, nihil non experior. Deum immortalem in quos luctus, in quæ monstra incidi? His tantis tam perpetuis malis, uel Hercules ipse, aut si quid Hercule fortius, uinci poterat. Obdurui tamẽ, sic mecum cogitans: aduersam fortunam, & si infesta esset, aliquando malis meis satiatam, æquiorem futuram. Nemini perpetuo acerbam aut fuisse unquam, aut esse posse. Et ecce de integro morbo capitali corripior miser: qui quod erat diuturnus, & corpus & loculos penitus exhausit. Nec erat cui meus doleret dolor: quos iuuaret, permulti. Sogdianum autem illum, præter cæteros, delectabat, malum meum, cui molestissimum ut esset, eram meritus. Ne tum

quidem

quidem animũ deieci, non quod ſperarem quicquã ſed ne teterrimo illi ſeni uoluptatem augerem. Se uatus ſum, ſed ſuperis, opinor, iratis, ſi miſerijs fe rendis ſeruatum eſſe uoluerunt. Quid enim poſte uel maximis, uel minimis in rebus, à me tentatũ eſ quid tam dextro conſilio inſtitutum, quod non inf liciſsime euenerit? O me omniũ qui ſunt, quiq; fu runt, infortunitatiſsimũ: egóne unus ex uiuerſo h minum numero, præpoſterus ille Polycrates extit cui omnia aduerſarentur, cui nihil unquam obtig rit optatum? Hic tu me ſcio ueris, ut aiunt, bonis c memorandis, nimirum literis, & ingenio conſula incipies. Tolle mihi inanes iſtas conſolationes, qu ægritudinem meam exaſperant etiã, tantum abe ut leniant. Odi iam ego meum hoc ingenium: odi teras, quibus ſi carerem, minus miſer eſſem, min ſentirem, minus angerer. Sed querelarum pl ſatis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos Dij n luerunt.

LAMENTATORIAE
Sylua.

Cic. epiſt. famil.

Libro. 5. epiſt. Omnis amor tuus.

Si liber exiſſet, quando non tam intere quo animo ſcribatur, q̃ quo accipiatur, ne ea res epte mihi noceret, cũ præſertim adhuc ſtili pœn dem qua quidem in re ſingulari ſum fato. Nam mendũ ſcripturæ litura tollatur, ſtulticia fama m ctetur, meus error exilio corrigitur, cuius ſimi

cri

iminis est, quòd armatus aduersario malè Remp. gebam, quæ non solùm suis erga me, sed etiã me erga se beneficijs erat mihi charior: & hoc tem re, quanquam me non ratio solùm cõsolatur, quæ urimum debet ualere, sed etiam dies, quæ stultis oq; mederi solet: tamẽ doleo ita communem rem e dilapsam, ut ne spes quidem melius aliquando re relinquatur.

Lib. 9. epist. Vel meo ipsius interitu. Cicero ad Atticum.

Lib. 14. Ad Terentiam pleræq;.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fru sim priuatus, & forensi, & domestico, Lucij tris nostri morte, in primis pro nostra consuetu e tu existimare potes. Nam mihi omnia, quæ iu da ex humanitate alterius, & moribus, homini idere possunt, ex illo accidebant. Quare non du o quin tibi quoq; id molestum sit, cũ & meo do e moueare, & ipse omni uirtute, officioq; orna imum, tuiq; & sua sponte, & meo sermone amã affinem amicumq; amiseris.

Quod me ad uitam uocas, unum efficis, ut à me ius abstineam. Alterum non potes, ut me nõ no consilij utiq; pœniteat. Quid enim est quod me neat, præsertim si ea spes non est, quæ nos pro scentes prosequebatur.

Premor cũ luctu, tum desiderio omnium rerum, mihi me chariores semper fuerant. Cura ut as.

Velim pro tuo in me amore, hanc inanem meam diligentiam, miserabilem potius, quàm ineptam putes.

Ita sunt res nostræ, ut in secundis fluxæ: ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus ut scis, pe turbati.

Amisimus mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis.

Ego uerò, quem fugiam, habeo: quem sequar, n habeo.

Solicitum esse te, cùm de tuis communibusq; fo tunis, tum maximè de me, ac dolore meo sentio: q quidem dolor meus, non modò nō minuitur, cùm cium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam aug tur omnino. Pro tua prudentia sentis, qua consol tione leuari maximè poßim. Probas enim meum filium, negasq; mihi quidquam tali tempore poti fugiendum fuisse.

Qui sit omnium rerum status noster, uides. N hil est mali, quod non & sustineam, & expecte Quarum rerum cò grauior est dolor, quò cul maior.

Omnia tamen sunt feliciora, quā peccati dol qui & maximus est, et æternus. Cuius peccati si cios essem habiturus ego, quos putaui, tamen es ea consolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium tio exitum, mea nullum.

Quam

Quamobrem, quoniam neque consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non quæram hæc à te posthac: tantum uelim e pristinum hoc officium intermittas. Scribas ad e quidquid ueniet tibi in mentē, cùm habebis cui s, & dum erit ad quem des, quod longum non rit.

Quid restat? ni ut miser fiam?

O rem perditam, ô facinus indignum, ô me infe cem: quid hoc statu uel desperatius, uel fœdius? O e afflictum.

De prædio per calumniam erepto grauiter an- rer, nisi iam animus diuturna desperatiõe ad no im dolorem obduruisset.

Ita animus multis malis obstupuit, ut sensu etiam olestiæ carere cœperit, quod ipsum est omnibus iserijs miserius.

Quid quæris? nihil me infortunatius. Nos tamē his etiam miserijs, erecto animo, & minimè per rbato sumus, honestumq;, et dignitatem nostram agna cura tuemur.

Plura scribere non possum, ita sum animo per- ılso. & deiecto.

Non faciam ut enumerem miserias omnes, in ias incidi propter summā iniuriam & scelus, non m inimicorum meorum, quàm inuidorum, ne & eum mœrorem exagitem, & te in eundem luctū cem.

Ego & sæpius ad te, et plura scriberem, nisi mi hi dolor meus, cùm omnes partes mentis, tum ma- xime huius generis facultatem ademisset.

Itaq; cum meus me mæro quotidianus lacera & conficit, tum uerò hæc addita cura uix mihi ui tam reliquam facit.

Nec tam miserum quidquam est, quod nõ in fo tunam nostram cadere uideatur. Quare quãdo m afflictum & confectũ luctu audies, existimato m stulticiæ meæ pœnam ferre grauius, quàm euenti quòd ei crediderim, quem esse nefarium non puta ram.

Lamentatio grauissima.

Nos non inimici sed inuidi perdiderunt. Na quod me tam sæpe & uehementer obiurgas, & a nimo infirmo esse dicis, quæso ecquid tantum m lum est, quod in mea calamitate non sit? Ecquis u quam ex tam amplo statu, tam bona causa, tant facultatibus ingenij, consilij, gratiæ, tantis præ dijs bonorum omnium concidit? Possum obliui qui fuerim, non sentire qui sim? Quo caream h nore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortuni quo fratre? Quem ego, ut nouum genus calamit tis attendas, quum pluris facerem, quàm me ipsu semper fecissem, uitaui ne uiderem, ne aut illius l ctum, squaloremque aspicerem: aut ne me, que ille florentissimum reliquerat, perditum illi, aff ctumq; offerrẽ. Mitto cætera intolerabilia: eten fletu impedior.

D

Dies autem non modo non leuat luctũ hunc, sed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur uetutate, hic non potest & sensu præsentis miseriæ, et recordatione præteritæ uitæ nõ continuò augeri. Desidero enim non mea solum, neq; meos, sed meipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis uulnerib. sæpius manus adferam.

Magis opto, quàm spero, ut ægroto dum anima est, spes esse dicitur.

Nõ medius fidius præ lachrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere.

Aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior.

Lamentationis exemplum erit tota illa epistola lib. 1. lacturam grauißimam. Rursus lib. 3. epistola tota. Modo nunciatus est. Rursus: Audio Valerium Martialem. Plinius.

Lib. 5 epist. Tristißimus hæc tibi, tota.

Lib. 8. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem uidetur acerba semper, & immatura mors eorũ, qui mortale aliquid parant. Nã qui uoluptatibus dediti, quasi in diem uiuũt, uiuẽdi causas quotidie finiunt: qui uerò posteros cogitant & memoriam sui operibus extendunt: his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatũ aliquid abrumpat.

Triste illud quod Iu. i. s Valens grauiter iacet:

quanquàm ne hoc quidem triste, si illius utilitati-
bus æstimetur, cuius interest quàm maturißime in-
explicabili morbo liberari. Illud plane non trist
solum, uerumetiam luctuosum, quod Iul. Auitus de
ceßit, dum ex quæstura redit: deceßit autem in n
ui, procul à fratre amantißimo, procul à matre
à sororibus Nihil ista ad mortuum pertinent, se
pertinuerunt cum moreretur. Pertinet ad hos
qui supersunt. Iam quidem in flore primo tant
indolis iuuenis extinctus est summa consecuturu
si uirtutes eius maturuissent. Quo ille studioru
amore flagrabat? quantum legit, quantum etia
scripsit, quæ nunc omnia cum ipso sine fructu po
steritatis abierunt? Sed quid ego indulgeo dolor
cui si frenos remittas, nulla materia non maxim
est? Finem epistolæ faciam, ut facere poßim etia
lachrymis, quas epistola expreßit.

Est enim quædam etiam dolendi uoluptas, pra
sertim si in amici sinum defleas, apud quem lachr
mis tuis uel laus sit parata, uel uenia.

Lib. 8. epist. Et gaudium mihi.

LAMENTATORIA MEA.

Si in malum hoc fortunæ iniquitate incidissen
honestior esset plaga: nunc nostra culpa uid
mur accersisse quòd commodè uitari poterat.

Res meæ in eum locum deductæ sunt, ut si uel

offici

fficiosus esse, epithaphium pares tuo Lucilio.

DE GRATVLATORIA epistola.

QVEMADmodum in rebus afflictis, amici dolorem consolatione mitigamus, ita si uid accidit lætæ rei uoluptatem amici gratulatione conduplicamus. His modis omnibus exaggeramus animi nostri uoluptatem, quam ex amici ccessu cepimus, cuius omnia uel commoda, uel incommoda pro nostris ducamus: imò cuius rebus ro incredibili quadam erga illum beneuolentia, agis etiam commoueamur, quàm nostris ipsorum. Deinde dignitatem, aut si quid aliud obtigit, arijs rationibus attollemus: siue quod per se sit ximia: siue quod à multis frustrà ambita: siue uod ultro non ambienti delata sit: siue quòd bonorum iudicio contigerit, non cæco fauore fortunæ: siue quod eiusmodi principis fauor, qui non olet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue uòd totum hoc, quicquid est boni, nulli ferat accetum, nisi suæ ipsius industriæ, ut hinc nihil laudis ibi uindicare poßit fortuna: siue quod præter spē btigit: nam hæc solent esse gratiora. Mox ubi rem atis auxerimus, ostendemus: tametsi amplißimum it quod obtigit, tamen inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad maiora, si modò fortuna uelit hominis uirtutibus respondere. Postremò loco bene ominabimur, beneque precabi-

mur ut quod obtigit, bonis auib⁹ sit ipsi, amicis,
Reipub. perpetuò faustum, ac felix. Est & obliq
gratulandi ratio, quando negamus nos amico gr
tulari honorem qui contigit, sed ipsi honori tale
uirum, qui tum demum uidebitur splendidus ac m
gnificus, posteaquam ei delatus est, qui suis uirtu
bus & ornamentis sit dignitati, quam suscepi
multum dignitatis allaturus. Quemadmodum
nim magistratum obscurat, qui gerit indignus,
ta illustrat uir omni decorum genere clarus & i
lustris. Aut negabimus nos illi gratulaturos d
gnitatis accessionem, quam ille nec amabit, n
miratur: utpote uir prudens, qui intelligat qua
to cum onere honor ille sit coniunctus: Præter
modestus, qui nihil minus affectet, quàm popul
res glorias, sed tamen gaudere, quod illi seges
materia data sit exercendæ uirtutis suæ, ut qui a
tehac semper uoluerit prodesse quàm plurim
nunc etiam possit ob authoritatis accessionem
Licebit utranque rationem adhibere per occup
tionem, cùm prius narrabimus, quod alij essent
gratulaturi: nos non eadem gratulari, sed ea po
us, quæ iam diximus in obliqua gratulatione dic
lere. Frequenter hic incidit genus encomiasticu
ueluti in his, quæ modò recensuimus: aliquando
incidit, ueluti cum amico gratulamur, qui inco
mis domum rediit ex itinere longinquo, cùm am
gratulamur filiū natū, nisi fortè dicemus hoc R

intere

tereſſe, ut optimi quique uiri, & probiſsimæ uæq; matronæ, quàm maximè ſunt fœcũdæ, quod e bonis fere naſcantur boni. Porrò fœlicitatem uitatis non hinc pendêre, ſi quàm plurimos habe ciues, ſed ſi quam optimos.

EXEMPLVM.

Incredibilem animo cepi lætitiam, quum te ſum o principum, collegiiq; conſenſu, miro populi ap lauſu præſulem creatum eſſe intelligo. Gaudeo ali uando eum honorem tibi ultro delatum eſſe, quo te ſemper digniſsimum præſtitiſti. Nec tibi tan um gratulor, qui honore iſto (quanquam tuis mo ibus, tuæ eruditioni debito) non multum delecta is, ſed multo magis patriæ gratulor, quæ talem ſit ontificem habitura, qualem antehac habuit nun uam. Gratulor tuis omnibus, quos cum ſemper mo um innocentia decoraris, nunc etiam honoris cla itate, & muneris authoritate illuſtrabis. Gratu or mihi ipſi te ampliſsimis honorib. eſſe auctum, uius omnes fortunas ſemper meas eſſe duxi. Sacer otio quidem iſto, in uniuerſa Etruria neque ho eſtius aliud, neque magis opimum, neque tuis re us commodius contingere poterat. Tu tibi qua es modeſtia, onus, haud honorem obiectum dices. At go ſic exiſtimo, ſuperos & patriæ per te conſul tum eſſe uoluiſſe, & tibi uirtutis materiam illu ſtrandæ paratam. Quæ res precor ut primum ti bi, deinde gregi tuo, denique & nobis omnibus

uertat bene. Me totum, quantus quantus sum, ad tuum obsequium offero. Vale.

GRATVLATORIAE sylua.

Cic epist. fam.

Libro. 2. epist. Sera gratulatio. Eodem, episto. Primum tibi ut de.

Lib. 3. epist. Quasi diuinarem. Tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehementer, ut te quoq; mihi gratulari, quàm gratias agere malim: alterum non omnino desidero: alterum uerò facere poteris.

Gratulor tibi, mi Balbe uereq; gratulor. Nec sum tam stultus, ut te usura falsi gaudij frui uelim: deinde frangi repentè, atq; ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi postea poßit extollere.

Sapienter hæc reliquisti, si consilio: feliciter, si casu.

Gratulor tibi affinitatem uiri, medius fidius optimi.

Lib. 15. epist. Te & pietatis in nos. Et plurimæ sequentes.

De Cicerone quæ scribis, iucunda mihi sunt, uelim sint prospera.

Cic. ad Atticum.

Etsi cōtentus eram, mi Dolabella, tua gloria satisq; ex ea magnam lætitiam uoluptatemq; capiebam: tamen non possum non cōfiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgò hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus.

Sum enim auidior, etiam quàm satis est gloriæ, tamen non alienum est à dignitate tua quod ipsi Agamemnoni regi regum fuit honestum, aliquẽ in consilijs capiendis Nestorem habere. Mihi uerò gloriosum, te iuuenem COS. florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ.

Lib. 4. epist. Magnam cœpi uoluptatem.

Lib. 5. epist. Cõcesseram in municipium. Tota.

Eodem, epist. Benè est mihi.

Lib. 9. epist. Magna me solicitudine. Tota. Politian.

Lib. 1. explicare non possum.

GRATVLATIO MEA.

Vcium tibi generum obtigisse, maiorem in modum gaudeo: speróque & opto, istam coniunctionem tibi & uoluptati, & ornamento fore.

Neq; nobis præsul optatior, neq; tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neq; optatior, neque iucundior adferri potuit, quàm qui nuper est, de noua dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te consulem declaratum significas, tantum cœpi uoluptatis, quãtum te semper amaui.

O factum bene, rem uoluptariam nuncias, pulchre nuncias, præ gaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literæ

Literæ tuæ suauißimæ, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tanta me leticia impleuerũ ut prorsus dubitem, cui potißimum gratulari deb am: tibi ne, cui tanta dignitas nec petenti, nec cog tanti contigerit: an patriæ, quæ talem sit præsul habitura: an principi, qui talem consiliarium: a mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis de lector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desideraſſ nec delectari, & ita prorsus existimare, onus, no honorem tibi iniectum. At tanto es isto honore d gnior, quò delectaris minus, eoq; magis uirtuti tu gratulor.

Natum tibi bellum puerum, uxore salua, uehe menter gaudeo.

Quòd ex itinere difficilimo, & diuturna p regrinatione patriæ sis redditus incolumis, tuo n mine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua euenisse, incredibi dictu quantum læter.

Caue putes teipsum ex ista tua fortuna pl cepisse uoluptatis, quàm ego ex tuis literis cep rim, quæ me de noua dignitate tua certiorem f cerunt.

Quod nouis honoribus sis auctus,
Quod magistratum assecutus, maiorem in m
Quod legatio tã splendida delata. dũ gaudeo.
Quod doctoris titulo ornatus,

miliam tibi fœliciter domi crescere,

Hæreditatem amplißimã obuenisse, uolupe est: tam certis, tam claris amicis orbatum nonnihil oleo.

Ego absuisse te tam diù à nobis & doleo, quod rui fructu iucundißimæ consuetudinis tuæ: & læ r quod absens omnia cũ maxima dignitate es ad cutus, quodq; in omnibus tuis rebus meis optatis rtuna respondet.

Gratulor quod qui semper Episcopus fuisti, nũc tiam uideberis.

RESPONSIO AD GRAtulationem.

GRatulatio tua etsi mihi probatißima, quod ab optimo fit animo, tamen hoc mihi multo ucundius est & gratius, quod in summa paucitate micorum propinquorum, ac necessariorum, qui ere meæ saluti fauerent, te cupidißimum mei, singularémque mihi beneuolentiam præstitisse cognoui.

RESPONSIO MEA.

O Diem lætum, nõ tibi solùm, sed tuis etiam omnibus candidißimo notandum calculo. Si quid esset in rebus meis unione uel candidiùs uel preciosiùs, hoc nota signarem, cum diẽ, quo mi hi nunciatũ est, te nobis è periculosißimo bello redisse, non solum incolumem, uerumetiam uictorem & quidem summa cum laude.

O diem

O diem terq; quaterq; lætum, nec unico margarito mihi signandum.

Præcor superos, ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti sunt, perpetuum esse uelint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortunæ tuæ: si iudicio, magis etiam gratulor tuæ sapientiæ.

DE IOCOSA EPISTOLA.

IN unoquoq; epistolarum genere, quoties res patitur iocum admiscere debemus: quo in genere, & Ciceronem plurimum ualuisse & Ioannem Campanum fere immodicum ac solutũ esse uidemus sæpe proximum scurrilitati. Argutius iocatur Ausonius. Cuiusmodi uero debeat esse iocus, Cicero in libris de Oratore, & Quintilian⁹ capite de risu mõstrauit. Exempla suppeditabit Macrobius & Athenæus. Primum illud curandũ, ut tempestiuus sit iocus, ut liberalis, ut decori meminerit. Qui si apte adhibebitur, plus sæpenumero habet momenti quã oratio quamlibet seria. Sed cauendũ erit, ne quando nobis eueniat, quod asino Aesopico catelli lusum infeliciter æmulato.

IOCOSAE SYLVA.

Libro epist. In omnibus meis.

Nã de Cornelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, quãdo te ab eo sapere didicisse profiteris, quin tu urges istam occasionem & facultatem, qua melior nunquam reperietur.

Lib.

Lib.7.epist.Legi tuas literas.
Eodem,epist.Nisi ante Roma. Proxima: mira-
[...]r quid esset. Ac cæteræ pleræq; ab Trebat.
Lib.9.episto. Num tu homo ridiculus es? & a-
[...]quot sequentes ad eundem. Eodem, epist. Accu-
[...]ueram.
Tui desiderium, spe tuorum commodorum con
[...]lor.
Nos plane diuites sumus, sed ne erres, Stoicorũ Politian⁹.
[...]ore, qui omnes diuites putant, qui cœlo & terra
[...]ui poßint.
Lib.1.epist. Næ tu homo es. Item proxima Pici.
Lib.5.epist.Ita respõdeo Item epist.Si tu eden-
[...]ulus.
Lib.7.Breues aliquot epistolæ sunt, partim io-
[...]osæ, partim argutæ: Quin & Ausonius multus est
[...] iocando, nec minus Guilhelmus Budæus, Gallus
[...] hic.

CONCILIATORIA.

EST genus epistolarum non dißimile cõmen-
datorio, quod nobis uisum est appellare con
[...]iliatorium. Nam ut commendatione conciliamus
[...]lijs fauorem, ac beneuolentiam apud amicos, ita
[...]um studemus nobis conciliare uiros, quibuscum
[...]ntehac nulla intercesit notitia aut amicitia quo
[...]dãmodo nosmetipsos cõmẽdamus. Hoc argumentũ
frequens est inter eruditos, dum aliquoties totis re
gionibus disiuncti, tamẽ mutuis epistolis sese pro-
uocant

uocant ad ſodalitatem literariam, ac fœdera Mu-
ſarum.

Et neſcio quomodo uix unquam abeſt hic leno-
ciniũ aſſentationis, à quo tamen nec ſanctimonia
probatos uiros uidemus abhorruiſſe. Illud erit ob-
ſeruandũ, ut ita laudemus eum, cuius ambimus ami-
citiã, ne uel adulari, uel fingere, uel inſidiari, uel
noſtrum negocium agere uideamur. Rurſus ita lau-
demus nosipſos ut ne nobis ob arrogãtiam pro be-
neuolentia conciliemus odium. Dicemus ſimilitu-
dinẽ eſſe conciliatricẽ amicitiæ. Nos illius eximijs
dotibus ad amandum inflammatos, quas partim ce-
lebri fama, partim ex prædicatione laudatiſsimo-
rũ hominũ, partim ex ipſius libris cognouerimus.
Nos tãetſi multũ abſimus ab illius uirtutibus, tamẽ
ſemper huc annxios, ut quod in illo ſuſpicimus, aſſe-
queremur, & aliorũ iudicio aliquo uſq; progreſ-
ſos eſſe. Suſpicionẽ aſſentationis ſubinde depreca-
bimur. Obteſtabimur illius modeſtiam, ut amori no-
ſtro ignoſcat, cui temperare nõ poſsumus: etiã nõ
ignari, quantopere uir omni laude ſuperior, prædi-
catione ſuarum uirtutũ offendatur. In nobis rẽ at-
tenuabimus, animũ, ſtudiũ, amorẽ optimarum re-
rum exaggerabimus. Orabimus, ut nos in ſuorũ nu-
merũ aſſcribat. Pollicebimur nos tãetſi nouos ami-
cos, nulli ueterũ ceſſuros, ſtudio certe, ac fide, quan-
tumuis reliqs in rebus impares. Nos ipſos, opes no-
ſtras et quicqd opera præſtari poterit, totũ illi de-
feremus:

feremus: amicos etiã cõmunes pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio subijci, quo quidẽ in loco nõnihil attigimus. Nonnunquã & alios inuicẽ conciliamus, ac tũ quidẽ hoc intererit inter cõmendationem, & conciliationẽ, quod qui cõmendat, petit nõnihil: qui cõciliat, nihil petit officij, sed tantũ cõglutinat amicitiã. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ ꝑsonæ. Syluã modo subijciemus, nam & in descriptione nonnihil hac de re meminimus.

LAVDATORIAE SYLVA.

Mihi quidem humanitas tua, uel summa potius sapientia, non iucunda solum, sed etiam admirabilis uisa est. Virum enim excellentem & tibi tua præstanti in eũ liberalitate deuinctũ, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionẽ cupiditatis suæ, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. Cic. epist. famil.

Sed nimirum, quæ sunt in manu hominũ, & mihi & multis contigerunt. Illud uero, ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari non nisi à Dijs potest.

Ego uerò Rufum nostrum laudo, non quia tu ut ita facerem petisti, sed quia est ille dignißimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutũ, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adiecit: iudicaui tamen. Neq; enim soli iudicant, qui malignè legũt. Plinius.

Lib. 1. epist. cuius initium: Si quãdo urbs nostra, Laus hominis.

Eodem epist. Amabam Pompeium.
Lib.2 epist Post aliquot annos.
Eodem epist. Magna Isæum fama.
Lib.3. epist Nescio an ullum iucundius.
Eodem lib. epist. Adnotasse uideor. Laus poëtæ
Lib.6. epist. Sum ex his.
Lib.9. epist. Vnicè probo.

Politian⁹. Lib.1 epist. Mirum est. Laus uitæ rusticanæ.
Lib.2. epist. Assem para. Vituperatio personæ.
Lib.1. epist. Tanti mihi sunt.
Lib.3 epist. Et si magnum te.
Eodem: O decus Italiæ. Laus puellæ.
Lib.4 ep. Scribis Marianũ. Laus cõcionatoris.
Lib.12. epist Quam uellem. Laus pueri.

RESPONSIO AD LAVDEM.

Cic. epist. fam. Libro 15. epist. Lætus sum laudari.

Plinius. Si laudatus à te, laudare te cœpero, uereor ne non tã proferre iudicium meũ, quàm referre gratiam uidear. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu quæ de amicis optima scribis, & ego quæ de me, ut optima lego.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem, timerẽ, ne arrogans esset ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addã omnia mihi tanto laudabiliora uisa, quãto iucundiora: tãto iucũdiora, quãtò laudabiliora erãt.

Lib.

Lib.1.epist. Quod proximis literis.
Item epist. Quod ex secundis rebus.
Item epist. Lucretium Petreio.
Lib.2.epistol. Legit epistolam. Rursum: Nõ tu munus. Politian°.
Eodem, epist. In epistola quadam.
Lib.3.epistol. Et si uideo. Eodem, epist. En ad te reuertitur. Rursum epist. Misit ad me. Eodem, epi. Vtinam quas.
Lib.4.epist. Ignosce occupationibus.
Lib.5.epist. In calce. Lib.7.epist.
Eodem, epist. Honorifica mentio. Itẽ proxima.

RESPONSIO AD LAVdem, mea.

LAudes istas, quas affatim in me congeris, sic equidem interpretor, quasi non me depingere uolueris qualis sum. sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeam.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiã placere, qui planè uideã, quantum absim ab ista perfectæ uirtutis imagine:

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs te ipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudibus nostram ignauiam extimulare uoluisti

Aut planè falleris, aut nobis blãditur tua laudatio. Sed blãdiatur sane, dũmodo mihi mea studia cõmendet. Nec enim alio consilio te blandiri scio.

Ideo summa tribuis, non quod ea sim assecutus, sed quod huc me summis uiribus uelis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudandus. Ipse summis ac maximis uirtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres sic amat.

Quòd in laudando me plus quàm immodica benignitate es usus, non ignoscerem, nisi iam olim ex Homerica lege poëtis mentiri liceret. Ait enim: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί.

Id est multa mentiũtur poëtę.

Non est mihi cornea fibra, quemadmodum ait Persius: nec apud me sane incredibile est, esse uerũ quod scripsit Xenophon: ἥδιστον ἄκουσμα ἔπαινον εἶναι, utiq; si promerear. Nũc nihil aliud, quàm rideri me puto. Est hoc fere solenne inter eruditos, ut sese mutuis laudibus quasi scabant. Nec in totũ dãnandas arbitror has adsentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, & excitantur studia.

.i. iucũdissi. cantilenã esse laudẽ

OFFICIOSA.

Nec infrequens est & illud epistolarum genus, quo amicis, etiãsi nihil petant, operã nostrã ultrò offerimus, propterea quod sunt quos pudet rogare, cũ egeant amicorũ subsidio. Hos oportet ultro delato officio ad postulandã operã amici prouocare: & ea causa genus hoc officiosum uocare placuit.

OFFICIOSAE SYLVA.

Cic. epist. fam.

Ego omni officio, uel potius pietate erga te cæteris satis facio oĩbus: mibi ipsi nunquam

ſatisfacio. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfecta re, de me non conquieſti: ego quia non idem in tua cauſa efficio, uitam mihi eſſe acerbam putem.

Noſtram fidem omnes, & amorem tui abſentis præſentes tui cognoſcent. Si eſſet in his fides, in quibus eſſe debebat, non laboraremus.

De cæteris rebus quicquid erit actum, ſcribam ad te & ut quam rectiſſime agantur omnia, mea cura & opera, diligentia, gratia, prouidebo.

Ego neq; de meo ſtudio, neq; de nonnullorũ animo mihi ſcribendum arbitror. Quid enim aut me oſtẽtem, qui ſi uitam pro tua dignitate profundam nullam partem uidear tuorum in me meritorũ aſſecutus aut aliorũ iniurijs querar, quod ſine summo dolore facere nõ poſſum? Ego tibi in hac præſertim imbecillitate magiſtratuũ præſtare nihil poſſum: at ea accepta, poſſum confirmare, & te ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio amplitudinem tuam retenturum.

De Alexandrina re, cauſaq; regia tantũ habeo polliceri, me tibi abſenti tuiſq; præſentibus cumulatè ſatis facturum.

A nobis agentur omnia diligenter, ut neque, ſi quid obtineri poterit, nõ cõtendamus: nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe uideamur.

A me nullum tempus prætermittitur, de tuis rebus & agendi, & cogitandi, utroq; ad omnia Q.

Selicio. Neq; enim prudentiorē quenquam ex tuis, neq; fide maiore esse iudico, neq; amātiorem tui.

A me omnia summa in te studia, officiaq; expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita persuadeas, nullā rem esse minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit q̄ meæ res omnes. Idq́; cum sentiam, sedulitate mihimet ipse satisfacere possum: re quidem ipsa, ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorū meritorum non modò referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, consequi possum.

Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus, quàm possumus: minus tamen faciemus, quàm debemus.

Omnia uolo à me & postules, & expectes: uincam meis officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cætera quæ tibi à multis prompta esse certò scio à me sunt paratißima. Nihil in re familiari mea est, quod ego malim meū esse quā tuū. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quòd te id, quod ipse confido, sperare malo, te esse usurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, studiosißime omnia, diligentißimeq; curabo, tuorumq; tristißimo meo tempore meritorum erga me memoriam conseruabo.

De mea autem in te uoluntate sic uelim iudices, me

ne quibuscunq; rebus opus esse intelligam, quanq̃ uideam quis sim hoc tempore, & quid poßim: opera tamen & cõsilio, studio quidem certè rei, famæ, saluti tuæ præsto futurum.

Quam ob rem tu, quando tuo iudicio tribuendũ nobis esse putes statues ipse: &, tu spero, statues ex nostra dignitate. Ego uerò tibi profiteor atque polliceor, eximiũ & singulare meũ studiũ, in omni genere officij, quod ad honestatẽ & gloriam tuam spectet, in quo etiamsi multi mecum contendunt, tamen cum reliquis omnibus, tum Craßis tuis iudicibus omnes facile superabo.

Quam ob rem uelim ita & ipse ad me scribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominem amicißimum: & tuis præcipias, ut opera, consilio, authoritate, gratia mea sic utãtur in omnibus, publicis, priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, clientum tuorum negocijs, ut quod fieri poßit, præsentiæ tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim scribas, ut nullam rem neque tam magnam, neq; tam paruã putet, quæ mihi aut difficilis, aut parũ me digna uideatur. Omnia, quæ in tuis rebus agam, & non laboriosa mihi & honesta uidebuntur.

Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam: ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunq; filium tuũ uideo (uideo autem fe-

re quotidie) polliceor ei studium quidem meum & operam sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis aut temporis: gratiam autem atq; authoritatem cum hac exceptione, quantum ualeã, quantumq; poßim.

Lib. 6. epi. Vereor ne desideres. Multos habeo locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: uniuersum studium meum & beneuolentiam ad te defero.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, & quid agas, quidq; agatur certior fieri uolo.

De me autem sic uelim iudices, quantũ ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisq; tuis summo cum studio præsto semper futurum.

Ego quid poßim nescio, uel potius me parũ posse sentio. Illud tamẽ tibi polliceor, me quæcunq; saluti, dignitatiq; tuæ conducere arbitrabor, tanto studio esse facturum, quanto semper tu & studio, & officio in meis rebus fuisti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam fœminam, tuique amantißimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam, ut te uelle intellexero. Sin tu minimè scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitrabar, summo studio diligentérque curabo.

Interim uelim sic tibi persuadeas, mihi cũ Reipubl. quam semper habui charißimam, tum amoris nostri

[no]stri causa maximè curæ esse tuam dignitatē. Da [o]peram ut ualeas.

Sed ego tuis neq; desum, neq; deero, qui siue ad [m]e referunt, siue non, mea tibi tamen beneuolentia [fi]desq; præstabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, cùm rogabar.

Quæ ad me de tuis reb. domesticis scribis, quæ[q]ue mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut [m]e nolim admoneri.

Illud profectò cognosces, mihi te neq; chariorē, [n]eq; iucundiorem esse quenquam.

Perficiam profectò, ut longi temporis usuram, [q]ua caruimus, intermissa nostra consuetudine, gra[t]ia, & charitate, & officiorum meorum magnitu[d]ine sarciam.

Perficiam profectò, ut neq; Resp. ciuis in me ani[m]um, neq; tu amici desideres. Cicero ad Atticū. Cōsolatio

Sed hæc sors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus quàm ratio potest. Nos autem id uideamus, quod in nobis esse debet, ut quicquid acciderit, for titer & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus: nosq; cù multū literæ, tum non minimum Idus quoq; Martiæ consolentur.

Ego quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitra bor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. Hoc uelim tibi penitus persuadeas.

Ego quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitra bor, studiose diligenterq; curabo. Dabo operam ut ualeas.

Nec uerò ulla res erit unquam, in qua ego non uel uitæ periculo ea dicam, eaq; faciam, quæ te uelle, quæq; ad te pertinere arbitrabor.

Politianus Lib. 3. Deprehenderunt me.

Lib. 10. Qu inquam nec fortuna.

Plinius. Non me hercule tam mea sunt, quæ mea sunt, q̃ quæ tua. Hoc tamẽ differunt, quod solicitiùs, & intentius tui me, q̃ mei excipiunt. Idẽ fortasse eueniet tibi, si quãdo in nostra diuerteris: quod uelim facias: primum, ut perinde nostris rebus ac nos tuis, pfruaris: deinde, ut mei expergiscantur aliquãdo, qui me securè ac prope negligenter expectant.

Lib. 7. Calestrium Tironem familiarißimum.

Nihil est quod uerearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longũ mea causa. Proinde nimiam istã uerecundiam pone, teq; quid uelis consule: illi tam iucundum, quod ego, q̃ mihi, quod tu iubes.

OFFICIOSA MEA.

Nihil mihi magis in uotis est, quã ut primi abs te ipso, deinde à cæteris omnibus qui gratißimus esse cognoscar. Sed eiusmodi sunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animi satisfacere uelim magis, quàm poßim.

Iliad. a. & apud Pli. li. 6. epist. ad Priscũ. Me incolumi nullã accipies iniuriã: & si maui me uerbis Hõericis tibi meũ patrociniũ polliceri

Οὔτες ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο

Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει.

Nulli

Nullus me uiuente, & terram aspiciente.
Tibi cauas apud naues graues manus inferet.

Pollio uidetur in te offēsior. Hoc quāti æstimes i cognouero, tum eadem opera sciero quid mihi : elaborandum.

Cæteri solent operam polliceri in licitis & honestis, & in his quæ præstare poßint. Ego uerò tibi im meam in omni re sine exceptione polliceor, ua poßis tuo arbitratu uel uti uel abuti. In his uæ perfici non poterunt, tamen efficiam, ut intelgas nec studium, nec fidem usquam defuisse.

Si officiosum est, ultrò polliceri opem, aut opeam: multò officiosius est, ultro mittere pecuniam. luius argumenti, tametsi rari, exemplum reperis apud Plinium lib. 6. epist. Quamuis & ipse.

Sum quidem studiorum laboribus ita districtus, t nemo magis: sed mihi nihil erat in studijs tā cor i, quod non postpositurus sim, si tali amico præstā um erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus uaco. Tibi nūquā nō ero ociosus, si quid per me fieri uoles.

Non æquum arbitror, ut literarum prætextu me excusem amico: cùm hoc ipsum me doceant literæ, non esse deserendum amicitiæ officium, quo nihil oportet nobis esse antiquiùs, aut religiosius.

Hoc unū tibi etiā atq; etiā persuadeas uelim, nihil existere posse tā durū, tam periculosum, quod non sim tua causa libenter etiam subiturus.

Nihil

Nihil erit tam arduum, tam asperum, quod no sit iucundum futurum tua causa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi adsunt, ne tibi desunt.

Hoc corpusculum, hunc animum tibi totum qu tus est deuoueo.

Hoc tibi spondeo mi Lucilli, neq; animum, ne diligentiam mihi defuturam.

Nec animo, nec studio, nec beneuolentia, nec p tientia cuiusquam pro uobis cedam.

DISPVTATORIAE genus.

EST epistolarum genus non infrequens inte eruditos, quo studiorum suorũ inter se agũ commercia, cùm aut sciscitãtur de re quapiam, au respondent sciscitanti: aut si qua de re parum co uenit, disputant. Huius generis, quoniam uariu est, certa ratio reddi non potest. Tantum exemp quædam indicabo.

DISPVTATORIAE SYLVA.

Cic. epist. famil. Lib.7.epist. Illuseras heri inter.

Plinius. Lib.9.epist. Amo uerecundiam.

Lib.1.epist. cuius initium est: Frequens mihi d sputatio tota.

Lib.4.epist. Attuli tibi.

Lib.1.epist. Ostendet plenum.

Lib.2.epist. Dictata illa tua.

Politianus Lib.3.epist. Irasceris obtrectatoribus.

Lib.5.epist.Et tu mihi.
Lib.9.epi.Ego quidē mi Hermolaē, Itē pxima.
Libro.12.epistolarum:Quantopere me semper,

Libri de ratione conscribendi epistolas Finis.

TVMVLI XVII. PER VITVM COPpum, Selatistadij bonas literas publicè profitentem. Quib. D.Erasmi mors defletur.

HEi mihi quod precibus fatales flecteredius 1.
Nemo potest, et q mors sua quēq; manet.
Si uitæ possent Gratæ Latiæq; Camœnæ
Tempora Nestoreos adusq; dies.
Vnus qui Pylij superaret secula pensi,
Hic Desiderius dignus Erasmus erat.
Seu mores, uitamq; uiri, linguamq; disertam,
Seu spectes docti pondera iudicij.
Abstulit hunc terris pleno iam stamine Parca,
Viueret ut posthac liber ab inuidia.
Non cineres orno, quamuis sim splendidus arte: 2.
Sed me plus multò condecorant cineres.
Aeui me tandem consumet longa uetustas:
Illos non poterit reddere tempus edax.
Hoc uir commeruit, studio, cui postera secla
Vix sunt eloquio progenitura parem.
Tum Desiderij cessabit nomen Erasmi,
Quum Rhenus nullas siccus habebit aquas.
Hoc Desiderio marmor decoratur Erasmo,

Hinc

Hinc noto celſi ſidere adusq; poli.
3. Rupturæ nunquam fatalia ſtamina parcæ
Illi,ni ſuperis ſic placuiſſet,erant.
Eloquio ſimilem non huic Germania uidit:
Nec forſan poſthac eſt habitura parem.
4. Falleris,extinctum uita qui credis Eraſmum:
Iam rurſus mœſtis uiuit ab exequijs.
Nec mirum,ſummo ſi Phœnici ſtudiorum
Ipſe poteſt uitæ reddere dona cinis.
Sic uita Deſiderius deceßit Eraſmus,
5. Oppetere eſt uita ſi meliore frui.
En Deſiderij mœſtum poſt funus Eraſmi,
6. Molliter hoc recubant oſſa quieta ſolo.
Fama tamen,nomenq; uiri durabit ubiq;
Græcia donec erit,donec erit Latium.
7. Hoc Deſiderij ſaxo tumulatur Eraſmi
Corpus:ſed uolitat fama per ora uirum:
Qua Scythicus Boreas,qua nubifer intonat Auſte
Et qua tellurem cernit uterq; polus.
8. Hic Deſiderij cineres cõduntur Eraſmi,
Qui iunxit Latijs Attica mella fauis.
Martia Roma ſuo quantum debet Ciceroni,
Huic tantum debet Teutona terra uiro.
9. Hoc Deſiderij tumulo cõduntur Eraſmi
Oſſa,uiri nomen replet utrunq; polum.
Hic meruit tanta Germanis laude referri,
Orator quanta Tullius Auſonij.
10. Hoc marmor condit defuncti corpus Eraſmi,

Qu

Qui clarus summo floruit eloquio.
uic quæsitus honos studijs, & fama manebit,
Gramina dum tellus, dum geret astra polus.
lauditur hoc tumulo defuncti corpus Erasmi,
Quem sinet haud unquã posthuma fama mori. 11.
ngenio quæsitus honos sine fine manebit,
Dum fuerint Graij, dum fuerint Latij.
fati leges, ô ferrea iura sororum,
Quam nulli fas est perpetuare dies. 12.
rna quiescentis cineres hæc condis Erasmi,
Fama locum nusquam, quo capiatur, habet.
ost cineres Phœnix uiuit, post funus Erasmus
Floret, & à tristi maior in orbe rogo est.
unc celebrant Graius, Latius, Germanus, Iberus, 13.
Et Gallus: uita est hac ratione mori.
n dubio est, uiuátne, an sit defunctus Erasmus:
Clauditur hoc eius pars minor in tumulo. 14.
ars melior cœlum lustrat, terrasq; pererrat,
Pars melior uiuit, pars minor interijt.
Lachrymarum te rogo iam siste riuulos
Viator, & dulcem quietem floribus.
Orna tumulum Sabæo thure confouẽs. 15.
Vixi satis: fati peregi tempora:
Non ocio sed duris mel laboribus
Vnus quo plurimis prodessem, subdidi.
Sic doctè primum belli gessi Palladis,
Vt me ducem mirata sit Germania.
Suum me sæpius Ciceronem dictitans.

Tandem

Tandem ſacris ſum literis immortuus.
Hac fata lege ſubire, an non eſt uiuere?
Rude donari niſi forſitan mori putas.
16. Poſt cineres uiuo doctis ego nomine Graijs,
Hiſpanis, Gallis, notus & Auſonijs.
Eloquio per me pugnax Germania culta eſt.
Meq; à barbariè uindice tuta manet.
17. Vita me functum qui credis forte uiator,
Erras, perpetuo nomine uiuo. uale.

FINIS.

DE CONSCRI-BENDIS EPISTOLIS.

Ioannis Ludouici Viuis Valentini Libellus uerè aureus,

D. ERASMI ROTERODAMI *Compendium, postremò ab eodem recognitum.*

CONRADI CELTIS *Methodus.*

CHRISTOPHORI HEGEN-*dorphini Methodus.*

Omnia studiosè excusa, ac IN-DICE *aucta.*

COLONIAE,
Excudebat Petrus Horst,
Anno 1 5 6 3.

OANNIS LV-
DOVICI VIVIS DE CONSCRI-
bendis epistolis, ad Idiaqueum à secretis Caroli V.

Q VVM instituerem Idiaquee, opusculum de epistolis componendis edere, quarum permagnus est usus in omnes uitæ partes, sum est mihi tuo nomine inscribere: non quod his eis præceptis ipse indigeas, qui præceptores fa-ltatis huius ac duces habes Ciceronem & Pliniū: uorum uestigijs felicißime insistis, magna cum ad-iratione omniū qui sciunt, quàm breui tempore, in Latinis literis concupieras, sis assecutus: Sed uia nemini magis uidetur ea tractatio congruere uàm ei cui sunt quotidie permultæ maximis de re-us Latinæ epistolæ cum tuo ipsius, tum Caroli Cæ-ris nomine conscribendæ: deniq; pro nostra con-nctißima amicitia & uoluntate mutua, quicquid b altero proficiscatur, non potest non esse alteri nge gratißimum. Epistola est sermo absentium er literas: in hoc enim ea est reperta, ut cōceptus nimi & cogitata aliorum ad alios fida mandati in-erpres & nuncia perferat. Epistolarum usus est, nquit D. Ambrosius ad Sabinum, ut disiuncti loco-um interuallis, affectu adhæreamus, in quib. inter bsentes imago refulget præsentiæ, & collocutio

ſcripta ſeparatus copulat, in quibus etiam cum ami co miſcemus animũ, & mentem ei noſtram, infundi mus: ſic ille. Dicta eſt Græcis à mittẽdo ἐπιστολή, ceu quis dicat miſſoriam, uocabulo non recepto. Nam inter præſentes nihil opus eſt epiſtola, niſi fortè ſi quid certis præſcriptisq́; es acturus uerbis ut Suetonius Cæſarem Auguſtum refert ſermone cum ſingulis, etiam cum Liuia ſua grauiores, nõ ni ſi ſcriptos, & è libello habere ſolitum, ne plus mi núsue loqueretur ex tempore quàm oporteret: & arrogantiſsimos ille dominus Romæ nihil unquam cum ſeruis egit, niſi nutibus, aut deſcriptio, ſicu eſt apud Tacitum. Excogitaui quoq; codicilli inte homines eadẽ in urbe ac uicinia, ſed quibus uiſe inter ſe parũ uel placebat, uel licebat, aut certè c modius ſcriptis agebatur res: quorum codicillor frequens eſt apud Ciceronẽ, Tacitum, & alios m tio. Antiquiſsimæ epiſtolæ in hoc unũ paratæ erã ut aliquid abſenti nunciarent de re publica aut p uata, quid actũ, quid futurum, quid gereretur, qu uellent fieri, aut ſecus. Cuiuſmodi uidemus eſſe C ceronianas, & præcipue ad T. Atticum. Deince omnia, quæ dici, quæq; ſcribi poſſent, ſub epiſto ambitum uenerunt, Cicero ad Curionem: Epiſtol rum, inquit, genera multa eſſe non ignoras, ſed nũ illud certiſsimũ, cuius cauſa res ipſa inuenta e ut certiores faceremus abſentes, ſi quid eos ſci

ut noſtra aut ipſorum intereſſet. Reliqua ſunt epiſtolarũ genera duo, quæ magnopere me delectant: unum familiare & iocoſum, alterũ ſeuerum & graue. Itaq; illa uera eſt & germana epiſtola, per quã ſignificamus alicui, id quod in negotijs uel eius intereſt ſcire, uel noſtra: quales ſunt propemodum nunciatoriæ, petitoriæ, commendatitiæ, conſultoriæ, admonitoriæ: & ſi quæ ſunt eius generis, quæ uicem abſentiæ ſcribentis impleant. Additæ ſunt poſtea conſolatoriæ, conciliatoriæ, præceptoriæ, diſputatoriæ de omni argumento philoſophiæ, iuris, antiquitatis, omnium deniq; diſciplinarũ, atq; earum rerum, quæ deſcripto inter maxime præſentes agerentur: ſic à Platone de Philoſophia ſcribitur ad Dionyſiũ & alios, à Seneca ad Lucilium, à Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Cypriano, de rebus ſacris ad uarios: citãtur Catonis Cenſorij, & multorum Iuriſconſultorum libri, de quæſitis aut reſponſis per epiſtolam. Nolo in præſentia diſſerere, quã late nomen epiſtolæ extendendũ ſit, ſed certe ſi recipimus, ut quicquid ſalutationem præfert, epiſtola dicatur: quid cauſæ erit, quin libri Tuſculanarum quæſtionum Ciceronis, aut de Finibus, epiſtolæ nominentur ad Brutum? de Senectute uero & Amicitia, ad Atticum: de Officijs, ad Marcum filium: uel ſi orationi pro Milone, aut in Verrem, ſalutationẽ præponas, ad Iudices, epiſtolæ ſint? ſed

Diſputatoriæ.

non fit ideo uir ea fœmina, quæ ſumit fœmoralia, aut enſe cingitur: ita nō omnis liber fit epiſtola, cui præpoſita eſt ſalutatio, niſi naturam & ingenium ſumat epiſtolæ, quam ſtatim demonſtrabimus. Bene Plinius Cæcilius, Aliud eſt hiſtoriā ſcribere, aliud epiſtolā: ſignificās in natura illarū eſſe diſcrimē.

DE INVENTIONE Epiſtolæ.

INuentionem epiſtolarum cum aliqua parte diſpoſitionis coniungemus, præcipue in exordijs: propterea quòd hæc ſæpenumero diſiungi non poſſunt commodè eadem enim ſunt locis aliquot de utriſq; præcepta: & pleriq; epiſtolas ſcripturi, maxime circa principia conflictantur, tanquam inter ſcopulos, facileq; reliquum curſum conficerent, ſi modò euaſiſſent ex ambagibus portus. Initio illud præfandum eſt inuentionem omnem non ſolùm epiſtolæ, uerum cuiuſcunq; alterius generis, ſermonis, orationis'ue, ut etiā in his quæ loquimur, haud penitus artis eſſe, ſed prudentiæ: quæ paritur ex ingenio, memoria, iuditio, atq; uſu rerum: à nobis uerò tradendis artibus adiuuatur, non perficitur: admonetur, non omnino inſtituitur, ne quis ſe uel hoc loco, uel in alijs, aut à me ipſo, aut ab alio quopiam ſcriptore aut magiſtro plenam cognitionē componendarum epiſtolarum, alteriuſq; omnino generis orationis accepturum ſperet. Sunt enim qui præce pta

Inuentio prudētiæ non artis.

Prudētia.

ita damnent tanquam inutilia, quæ non ſtatim ex ſtupido acutum reddant, peritum ex rudi. Itaq; ſit hoc primum præceptum, adiuuari à nobis inuentionem, & promoueri hiſce formulis, quæ nec ipſæ uitium ſunt aliquid habituræ, niſi uſus atq; exercitatio acceſſerit. Hæc præfatus, ad rem uenio.

Scripturus epiſtolam cõſideret, quis et cui ſcribat, & quibus de rebus qui ſimus nos ad illum, qui ille in ſe: aut enim ignoti ſumus, aut noti, amici aut inimici, leuiter ſeu dubie amici, aut aperte & arcte, pares aut impares: & hoc uarijs in rebus, genere, fortunis, eruditione, ætate. Tum ille quo genere, plebeius an patritius, honeſto an ſordido: qua fortuna, ſumma, magna, mediocri, infima, nulla: quo rerũ ſtatu, liber an ſeruus, opinioſus an obſcurus, bonæ an malæ famæ, otioſus an occupatus, ſutor an ſartor: qua eruditione, magna, mediocri, media, Theologus, Medicus, philoſophus, Iuriſconſultus, uſu rerum an ſecus: quo ingenio et moribus, triſtis an hilaris, remiſſus an ſeuerus, placidus an iracũdus, humanus an ſupercilioſus, facilis an difficilis, acutus an hebes: hæc enim uno mentis intuitu facile percurremus omnia, & momento temporis. Frequenter enim excuſandum eſt, quòd ignotus ſcribas, aut leuiter amicus, aut tanto uiro, aut ei, in quẽ forſan crederis inimico eſſe animo: hoc primũ purgabis: Nam ita fert natura ipſa noſtri ingenij, ut re

soluta epistola, & lecto scribentis nomine, admiretur is cui scribitur, si ab ignoto, si à leuiter charo, si ab inimico mittatur: ita uel impudētiæ, uel temeritatis, uel arrogantiæ, uel dementiæ scribentem apud animum suum statim initio damnat, quo fit ut nō tantum aspernetur literas, sed autorē ipsum oderit: idq; eo acrius, si superciliosus sit, aut morosus, & in eum ipsum odij affectū procliuis, ergo occurendum. Nam & in ipso foro noui oratores re ipsa cogebantur ante alia omnia de se loqui, cur dicerent; sic Cicero pro Sex. Roscio Amerino, quā orationē habuit ad Iudices primā: & pro lege Manilia: quæ fuit ad populum prima. Sumendum igitur principium uel ex te, aut rebus tuis: uel ex illo, aut rebus eius: uel ex re ipsa, de qua scribis: idq; tanq̄ exordiolo. Ex te ad hunc ferè modum: Semper te amasse & coluisse illum, ubiq; optimè & sensisse de illo, & dixisse: dolere quod tandiu illi ignotus, aut tenuiter notus fueris, quem ita sis semper de ingenio ac uirtute admiratus: aut dolere, quod in animū eius inciderit ea suspicio de tua in eum uoluntate, quū tu amicitiā illā semper inter præcipua tua bona numeraris: allegabis, si potes, documentum aliquod amicæ tuæ uoluntatis erga illum: culpam reijcies in eos, qui uestræ amicitiæ inuiderint: aut in illum ipsum scilicet, sed modeste, & sine asperitate: aut in tuam imprudentiam ac ætatem, aut apertè

Epistolæ principiū.

culpam

culpam fateberis, si ita res poscat: pœnitere te, & daturum operã, ut re ipsa sentiat quemadmodũ sis iam affectus erga illum. A rebus tuis, amicitiam cõmunẽ cum aliquo demõstrabis, aut paternã. Ab illo ingenium, literas, humanitatẽ, uirtutes, quas es in eo admiratus, adduxisse te ad scribendum, ut in cõciliatorijs: ignotus es, sed ille omnes incredibili humanitate complectitur, aut cupiditate beneficiendi: tum literæ eius, aut prudentia effecerunt, ne ipse aut cuiquam esse poßit ignotus, aut quenquam putare debeat ignotum sibi, aut ad se nihil pertinere. Idem de potentia, ut duci, ut regi, ad quem tanquam ad asyllum accurrendum est: nec discernendũ quis notus, quis ignotus. Omnes sunt satis noti, qui se illius curæ crediderunt. Efficiendum potißimum, ut magis uideamur uirtutibus illius adducti, quàm allecti fortuna: & in commemoratione uirtutum ne sit species ulla assentationis, sed id ostendemus nos habere compertum, uel in nobis, si quo affecti sumus beneficio ab illo, uel audisse ab ijs qui experti sunt, uel cognouisse nos ipsos, uel uidisse. Ita testimonium aliquod afferemus ex opere: ut in uiris doctis, ex libris ab eis editis, orationibus habitis, prælectionibus, disputationibus: & ea maxime commemorabimus illius bona, quæ ad rem, de qua scripturi sumus, aptißima fuerint: ut clementiam, si petimus ueniam: humanitatẽ, si amicitiam: liberali

 tatem,

tatem, si beneficium, prudentiam & probitatem, si cõsilium. A rebus ipsius, uelut à communi amicitia, à paterna: à rebus de quibus scribimus, ut rem esse honestam, doctam, argutam, ideò dignã de qua illi scribatur: aut necessariam, ideò coactus esse nos ad eum tanquam ad aram cõfugere: uelut ob fortunas ad diuitem, ob iustitiam ad Iudicem, ad Regẽ, ad Magistratum: maluisse nos uicij cuiuuis suspicionem subire, tametsi nobis grauißimã, in animo duntaxat illius, quem nos tanti facimus, quàm non scribere: neceßitatem fortißimum esse telum, cui nemo resistat: & honestius est, quum id fit pro altero: aut rem esse eiusmodi, ut quũ eam pernouerit, non te uel temerariũ iudicet qui scripseris, uel confidentem, sed uirum haudquaquam malum, & in rebus bonis animosum: contra potius iudicaturus esset secordem te, si neglexisses. Est etiam apud amicum excusandũ, cur de re aliqua scribas, de qua poteras coram agere. Cicero Luceio: Coram me tecũ eadem hæc agere sæpe conantem, deterruit pudor quidam pene subrusticus, quæ nunc exponã absens audacius: epistola enim non erubescit. Hæc est prima coitio, quæ, ut ille dicit in Comœdia, acerrima est: cætera sunt proniora post hanc, & magis expedita. Ideo prima epistola uehementer est elaborandum, ne apud nouum erga nos animum in suspicionem ueniamus cuiusquam uitij, aut impudẽtiæ, aut

arrogan

arrogantiæ, aut loquacitatis, aut ostentationis, aut uafriciei, aut pudidæ affectationis, aut immodicæ assentationis & parasiticæ, aut scurrilitatis, aut imperitiæ, aut imprudētiæ. Plurimum enim in prima compactione positum est, sicut in uasis teneris adhuc & mollibus, quum coalescunt. Nec puto quenquam admonendum esse, non omnia omnib. congruere: uidendum cui poßis admirationem de ipso tuā allegare, cui paternum hospitium, cui curam subditorum. Quod si nihil habes, quare scribas excusandum, tum cōtemplabere, qui sit ille cui scribis: nam hinc tota epistola temperatur. Ad fortunatum & superciliosum, reuerentius, modo absit assentatio: ad morosum & asperum, parcius & leuius: ad rudem aut hebetem, apertius: ad ingeniosum, accuratius, & maiore apparatu si eo delectatur, & sic se uenerari arguit: docto, ad antiquitatem accommodatius: ad occupatum breuiter, ad otiosum fusius, si rem non ingratam facturus es: ad hilarem læte, ad humanum minus scrupulose & anxiè, ad seuerum subtriste, ad remissum iocose, ad mœstum mœste: ad amicum certum apertè, & cum magna fiducia, ad incertum dubiè: sed sic, ut se credat diligi, & diligas reuera: hoc lex naturæ, hoc melior naturæ lege Christus iubet: ita ut ingratitudinis ille sese damnet meritò ni redamet: ad inimicū ut cogites amicū posse fieri, et apertus semper paratusq; maneat re-

ditus

ditus in gratiā: ut absit omnis asperitas, & mãsuetudinem quandã animi exeras etiã in inimicum: & præstabit meminisse professionis nostræ, qua uetamur quenquam odisse, ita ut emendatũ illum ostendas cupere te, non perditũ: & uicium odisse, amare hominem: ad parẽ & charũ, simpliciter ac familiariter: ad minus familiarẽ, cautius & comiter, citra deiectionem: ad inferiorem, humane, ut non uidearis loqui ex alto, sed ex æquo, uel infimis: hoc boni mores suadent, hoc pietas sacrosancta præcipit: exempla erunt usu facilia. Omnino tollendum est è uita genus illud epistolarũ fallax, insulsum, ineptum, quo signa omnia uoluntatũ cõfunduntur: adeò blandum & assentatorium, ut nullo penitus modo scribentis poßit animus dignosci: quales sunt epistolæ, quæ nominantur aulicæ, & bene educatæ: nã humanus cogitatus, tanta mole corporis contectus, impenetrabilis est, profertur quadãtenus sermone: quod si hic quoq; fictus sit penitus & contectus, quid reliquũ fit ad hominẽ noscendũ? qualis erit hominum cõmunicatio, & societas inter se, quũ nemo beneuolum & maleuolũ distinguet, & lupũ ad se recipiet pro ouicula: aut hanc fugiet, lupi sæuitiã formidãs? sed hæc alterius sunt instituti. Iã de rebus epistolæ.

Epistolę assentatorię siue aulicę

DE REBVS EPISTOLARVM.

Epistola quascunq; res potest cõtinere: sed nos propius ad rationẽ præceptorum in aliquos

eã genera partiemur? pingui quidẽ & rudi Minerua, sed ad captum tyronũ apposite. Nã uel de reb. ad nos spectantib. loquimur, uel ad eum cui scribimus, uel ad utrũq; uel de alienis. Sunt in nobis, ut in omnibus hominibus, animus & corpus: sunt externa. In animo, mẽs: in qua iudiciũ, sagacitas, ingeniũ & in hoc acumen, celeritas, hebetudo, tarditas, eruditio, ruditas, memoria, thesaurus eruditionis & rerum omniũ quæ uidimus, quæ audiuimus, deniq; aliquo cepimus sensu, siue exteriori siue interiori: in eadẽ facilitas, difficultas, firmitas, imbecillitas: est etiã uolũtas, in qua expetiões & fugæ rerũ, tum bonarum, tũ malarũ: sub his partib. affectus læti in re præsenti, & tristes. & utriq; in re futura & præterita. In corpore, quæ ad extremã cutẽ, color, species aut deformitas: quæ in neruis, robur aut infirmitas: quæ in intimis, ualetudo: quæ ad totũ, pulchritudo aut fœditas: tũ quæ ad id sustẽtandũ uictus. Extra nos sunt pecuniæ, uestimẽta, deniq; oĩa quæ possidentur: honor, dignitas, genus, acta, amici, patria, inimici, infamia & post nos posteritas. Ergo epistola uel ad nos ptinet, in cõmemoratione alicuius rei, ex ijs quæ diximus: uelut in ingenio enarratio nostrorũ studiorũ: in memoria, gratiarũ habitio, uel actio: in uolũtate, explicatio morum: in affectib. si qua re sumus cõmoti: in corpore qua ualetudine: in externis qua fortuna, qd amici pro nobis egerint aut

Animi res.

Corporis res.

Externa.

aut nō egerint aut inimici nocuerint aut tentarint. Itaq; uel aliquid cupimus in ingenio, sicut auxiliū eruditioni aut prudentiæ: in memoria, cognitioni rerū: in uoluntate, moribus, aut pietati, quæ sunt cō sulatoriæ: in affectibus, beneuolentiā cōciliare, quæ est cōciliatoria: aut fouere aut augere conseruatā, quæ est officiosa aut querelam uel indignationem apud illū effundimus. In corpore mediū, aut cōser uationē ualetudinis, aut firmitatis: uel pertinet ad uictū, quæ sunt partim ex cōsultorijs, partim ex pe titorijs. In reb. externis, omnes quibus aliquid cupi mus, uocātur Petitoriæ, quæ de pecunia, dignitate, honore, cōtra inimicū, si auxilium imploratur: pro amico aūt, nominatur Cōmendatitia. In illo scribi mus aut aliquid eius narramus tantū, aut etiā lau damus, quæ est Panegyrica: aut ad uoluptatē, quū iocamur, aut fabellam referimus, quæ illum exhila ret, aut ad cōmodum eius pertinet: quales sunt præ ceptoriæ, cōsultoriæ, hortatoriæ, admonitoriæ, ca stigatoriæ, gratificatoriæ, de rebus omnibus, de in genio, de memoria, de corpore & rebus eius: de ex ternis, quæ sunt consulatoriæ & incitatoriæ, quæ ad effectus tendunt, & aliæ quibus affectum aliquē uel excitare conamur, uel excitatum sedere. Ad utrunq; spectant, quæ de cōmunibus rebus, & de communi eruditione, de cōmunibus negotijs: qua les sunt mercatorum, expostulatoriæ, inuectiuæ.

Consolatoriæ.

Petitoriæ.

Commendatitia.

Panegyrica.

Alienæ

Alienæ sunt, quũ refertur quid gestũ uel in aliena domo, uel in aliena repub. quid quis dixerit, egerit, cogitarit: & loquor ad sensum gentilium, nimis iã à nobis receptũ atq; approbatum, qui præter sua & amicorum, ciuitatisq; publica, reliqua à se aliena existimabant esse. Quanto rectius, & ad naturã propius, senex ille in fabula, ad se cruciantem: Homo sum, humani nihil à me alienũ puto. Adminiscentur uerò narrationes illiusmodi omnibus epistolarum generibus, & fiunt mistæ epistolæ. Quæ omnia sint à me dicta uelut exẽpli gratia. Quis enim aut uniuersa cõplectatur, aut persequatur singula, quæ sunt infinita? meritoq; Philosophi negarũt de singularibus, utpote innumeris, esse scientiam. Sed nos iã usum incipiamus tradere. De nostris reb. dicemus modicè, modestè, pudibundè, parcè, ut absit species omnis arrogantiæ, quã ne in maximis quidẽ uiris ferimus: uidetur q; uelut uenenum, quod res alioqui pulcherrimas superfusum corrũpit. Ad eundem modum si de iniuria uel contumelia nostri querimur, aut omnino uerba faciamus, ne uideamur cæci amore nostri rapi (quod uitiũ Græci φιλαυτίαμ nominant, contrariũ, Apollinis præcepto, quo admonemur, ut se quisq; norit) sed duci iudicio: ita ne multum detrahamus illi, de quo querimur, dum nobis indulgemus, ne illud audiamus de Satyra: Quũ tua peruideas oculis male lippus inunctis, Cur in amico-

Alienæ

amico-

amicorũ uitiũ tã cernis acutũ, Quã ut aquila, aut serpẽs Epidaurius? Ita rem nõ exaggerabimus uerborũ atrocitate, sed ciuiliter oĩa explicabimus, & mãsuete. Scribere uerò nos ad illum potißime dicemus, ꝙ pro summo nostro mutuo amore libenter curas omneis, cogitationes, affectus, læta & tristia in illius sinum deponimus: id esse nobis unicũ leuamẽ anxietudinũ. Si petimus, aut rẽ honestã, aut mediã: nam turpem nec decet bonum uirũ petere, nec petitam concedere: honestam uoco, consilium, amicitiam, admonitionẽ, institutionem: mediam uerò, & quasi neutrã, pecuniam, fauorem, adiumentum pro nobis aut amicis. Adsit in petitione omni pudor (nã inferiorẽ se facit, quisquis rogat:) sed in alijs reb. & apud alios, maior aut minor. Rem honestam liberius petemus, & audacius modóne admisceatur impudentia, & uelut imperiositas quædam, tanꝗ nõ roges, sed imperes, quod in Bruto culpa M. Tullius. Ostendes, cur petas, cur ab eo potißimum: nam si causa non sit petendi, uidetur res insolens, aut arrogans, aut inepta & superuacanea petere: uelut si uetula, uel auriga, à magno Theologo rogat explicari sibi mysterium trinitatis, ut ab Augustino traditur, uel Hilario. Tũ, cur ab eo petas, quod plurimum in ea re ualeat: scire te illum non negare alijs, minus negaturũ tibi, amico, beneuolo, admiratori, Ad similem modum in conciliatione amicitiæ, esse

Honesta res vel media quomodo petenda.

Amicitiæ cõciliatio

esse te admiratorem linguæ Græcæ & Latinæ, quæ quum in illo sint exactißimæ, cupere te esse illi per familiarem, porrò illum talē eße, ut humanitate illa in exhausta uniuersos ad se alliciat & cōplectatur. Apud amicum, aut hominem ualdè humanū ac facilem, quiq; solet libenter eiusmodi præbere quæ nos cupimus, breuius licebit agere & simplicius ostēsa fiducia ex amicitia nostra, aut illius moribus: quæ fiducia ualet etiam apud leuiter amicos, ut præ nobis feramus magnā beneuolentiam, ex qua oritur eiusmodi fiducia. Nam indignantur sæpenumero amici, magnis & ambitiosis precibus aliquid ab se amicos contendere: suspicantur enim illos non satis amare, aut confidere amore mutuo. Quòd si in rebus honestißimis attingendū, cur petas, & cur ab illo: quāto id magis faciendū est in re media? in qua erit adhibēda cura paulò maior. Sed id quoq; ex personis tēperandum est, eius ad quem scribitur, et qui scribit: quippe si sit pater, aut frater, aut charissimus, aut qui debet, aut qui semper solet: nihil opus est magno uerborum ambitu, nisi res sint mutatæ, ut duriora & difficiliora tēpora, iactura rei familiaris, te factum minus amabilē, aut quid tale. Discipulus incunctāter petit à magistro, quæ sunt institutionis: priuatus à magistratu, quæ iuris aut æquitatis: doctus à potēte uel principe, alimēta ocij literarij. Nā si ab his non petat, qui dabunt? sartorésne & rhedarij? tū quod doctus adiuuat principē bonis

monitis, princeps doctum fauore ac pecunia, uterq; quare plurimũ ualet. Sin alienior sit, & non adeo familiaris, ostẽde aliquid cur dignus sis qui impetres. Ex te, quoniã amicus, aut quod amasti semper, aut ad illum maluisti accurere quam ad alium quemuis: cui mauis, uel quod tantum amas, uel ob eius probitatem, debere hoc tantum beneficium, quàm ulli alteri: uel quod plurimum ei debes, ideo plus uelis debere, quod est ingenui (sicut Cic. ait) animi: aut quoniam debere omnia graue est, malle te bonis debere, quàm indignis, ita enim fit leuius: aut si in eum tua ulla extant beneficia, leuiter admoneas, & parcè, citra exprobrationem, declara quantũ te deuinciet, quantam habiturus sis semper gratiã, quomodo obseruaturus semper tempus, ut remunereris, si qua poßis: nõ solere te ingratũ esse, uel minimis beneficijs, aut officijs, quanto minus futurum in hoc tanto aut tali tempore. Nam petentis gratitudo uehementer elicit dantis benignitatẽ. Si cui opus fuerit, habet ea quæ sunt in persona. Petimus propter genus, propter patriam, propter communionem studiorum, propter magistratũ, propter amicos, propter inimicos, præsertim communes: hoc se rogare, quo eget, ut communium inimicorum audaciã compescat & calumnias retundat, quod est telum acerrimum, animo præsertim affecto. Tum ex causa te hoc petere in alimenta studiorum, liberorum, coniugis, aut amici pauperis

Ex illo nosse te liberalitatem eius, præsertim in eos, qui ob eiusmodi causas petunt, illum scire quid sit studere. quod rebus sit opus, aut quid sit familiã sustinere: ideo didicisse miseris succurrere, non ignarum mali: deniq; si nihil sit in nobis dignũ ob quod petamus, illum certè esse dignum qui det: hoc ei fore pium, honorificum, laudabile, hoc semper studuisse, in hoc subijsse tot labores, parasse tot opes, ut plurimis prodesset. Et hæc dicentur ambitiosè reuerenter, grauè, contractè, lætè fusius & hilarius, sic tamen ut ne nimium miseriam nostrã uideamur uelle ostentare, & quasi clamare, dignos eße nos misericordia, ut existimemur imbecillè nimis atq; impotenter ferre nostras res asperas: sed obniti & reluctari, quantum possumus, premi tamen interdum ab illis atq; urgeri: sic enim natura fert, ut minus miseriamur eorum, quos abijcere se in aduersitate cernimus, & nimis lamentari suam fortunam, tanquam rem indignißimam patiantur: ita semper honestiores sunt pro alio lachrymæ, quàm pro nobis ipsis, nisi fortè ignosci nobis præcamur.

DE EPISTOLIS Commendatitijs.

PRo alio quũ petimus, si argumentum est simile superiorib. ad eundẽ ferè modũ tractatur, quo docuimus. Commendationis uerò hæc sunt præcepta. Primum omnium, ut dignum ostendamus hũc esse illius gratia & fauore: dignus sit uel ex cõmen Commendationis præcepta.

dato, uel ex nobis qui commendamus, uel ex eo ad quē scribimus. Ex cōmendato, si demonstramus in eo esse aliquid propter quod mereatur diligi: percurrendum per ea, quæ in persona posui: nempe genus, quia nobilis patriam, quia Romanus: ingeniū, quia festiuus, acutus, Græcus, Latinus, Musicus, Philosophus, Theologus, uir prudens, multis in negotijs uersatus: animum, quia probus, modestus, moderatus, & cum primis gratus si quid ei benefeceris: tum corpus, quod agilis, celer, formosus robustus. Iam externa, quod prædiatus, pecuniosus gratiosus apud regem, apud multitudinem, magistratus. Et accommodanda sunt hæc moribus, atque usu illius: delectatur cognitione ueteris memoriæ, hic est eius peritissimus: claritate generis, hic est nobilis: studio armorū, fortis, robustus, exercitatus sic nonnunquàm cōmendatur nugator nugatori, aleator aleatori, cōmessator commessatori, cōpotor compotori: habet multos agros, hic agricola cōponit, hic optimus librarius: eget ministro, ad manus hic diligens & fidelis, & is qui semper illum dilexit, admiratus est, appetiuit: natura enim diligimus illos, à quibus amore sumus prouocati. Solent illa addi: talem esse, ut si propius cognouerit, sit nobis habiturus gratiam, quod talem sibi hominem conciliauimus: non uereri nos, ne mendaces in huius laudibus deprehendamur, néue incutiāt nobis aliena peccata pudorē: cautos nos esse in laudando, non consueuisse

Ex cōmendato.

nisi

nisi tales commendare: ecquid pœniteat eorum quos sua commendatione esset complexus? multo minus huius, quum & hunc omnes superaturum, aut nõ esse hũc huius aut illius similem, commendati quidẽ, sed commendatione indignißimi: in illo cepisse nos documentum, quales demum commendari cõueniat. Ad eundẽ modũ alia ornamenta quæ unusquisq; dato exemplo excogitare sibi poterit, usus quoq; ipse plurima suggeret. Ex nostra parte, si nos ille amat, cui scribimus, nec ficte sufficiet aperire, illum cuius causa laboramus, charum nobis esse, & illius negotium magnæ curæ exponitur sæpè amoris causa, tum ut ille facilius hoc credat: uelut intercedere uetus hospitium, multa ultro & citro beneficia uel officia, affectum à nobis beneficijs gratißimum se præbuisse: nos eo uti familiariter, cõpluribus locis profuisse: nonnunquã ut eisdem de rebus ab illo diligatur, & suum iudicium adiungat nostro præsertim si quid ille nobis in iudicando tribuit: sin minus afferemus testimonium eius cui magnã ille fidẽ habet: charus est nobis de eloquentia, de ingenio, quod ille si quid me credis posse in hoc censere, habet in numerato: literas Latinas iuxta & Græcas nouit, ut neminẽ uideat Erasmus aut Budæus, quẽ poßit huic anteponere, aut etiam conferre. Solent illa quoque inseri: in hoc homine intelligam, quantũ me ames, quãti me facias: da quæso operam, ut hic quàm primũ, quã maximas mihi pro cõmendatione hac gra-

tias agat, habeatq́; caue credas, hanc esse ex uulgaribus cõmendationibus: nõ ut aliũ quẽuis tibi commendo hunc, sed ut ex me genitum commendarẽ, ideoq́; mea ipsius manu hoc epistolæ exaraui, quod facere consueui rarius: omnes, quibus tecum est negotium futurum, ad me accurrunt, quòd sciãt quanta inter nos beneuolentia intercedat, aut quanti ego te faciã, uel tu me: suspicantur plurimũ me apud te ualere, quod ego eos credere facile patior: & ne hunc errorem eximam, qui est mihi grauißimus atque honorificentißimus, nemini epistolas commendatitias negare poßum, petenti à te. Habent principes et potentes uiri, signa quædã inter se, quibus dignoscunt quàm uerè & ex animo commendet, qui scribit: nã sæpe commendationes dãtur importunis precibus, non amicitiæ, aut dignitati personæ: nec licet interdum recusare, unde sunt illa. Rogatus rogo, Afficio te molestia, quoniã affectus ipse prior: tu quid facto sit opus, uideris, multum huic homini debes, qui sic cupit tibi esse cõmendatus, ut odio me enecarit, donec id extunderet, tanti scilicet te æstimat, quum ego diu repugnarim: hæc signa epistolaria, & Græcis olim & Latinis hominibus fuerunt in usu Græci συνθήματα ὑπιϛολιμαῖα nominabãt sicut est apud Grægorium magnum. Cicero etiam ad Q. Valerium, lib. 13. Adycitur non raró commendatio rei potius quàm hominis, ut quod habeat negotium iustũ, pium, illi cui commendatur magnificum, glo-

riosum

riosum, plurimis utile, Reipub salutare ac necessarium: nos magis laborare in hoc, illius ad quem scribimus cura, quàm eius quem commendemus: fore eã rẽ illi honorificam aut fructuosam: eo beneficio ingentem ipsi fauorem ac beneuolentiam uel utilitatem parari, aut ipsi eidem aut ijs quibus optime cupiat, nempe liberis. propinquis, affinibus, ciuibus. Declarabimus quid poßit is quem cõmendamus suo loco efficere quid soleat, quid eius parẽtes aut propinqui, quid alij eiusdem ordinis aut natiõis. Si nos sumus illi cui scribimus charißimi, aut nõ leuis momenti, nequaquam opus est prolixa epistola, & accurata, breues quidam uelut codicilli, & tanquam testificatio iudicij ac uoluntatis nostre suffecerint. Sin secus, paulò plurib. erit disserendũ, & preces addendæ, & promißio reponendi beneficij, quũ usus poscat. Exempla commendatitiarum sunt apud Ciceronem & Plinium creberrima.

De rebus eius ad quem scribimus.

IN alterius rebus sic semper scribendũ, ut uideantur nobis curæ esse. Si tantummodo narras, nullo ad eam rem apparatu uel arte opus fuerit, simpliciter id potest expediri. Sin laudas, uerisimiliter id facito & ea laudato, quæ sint illi tanquam stimulus ad uirtutem. Nã inuenire est ingenia nõnulla, quæ laude ad præclara opera incitantur, istis adhiberi laudẽ expediet, ut ferunt equũ plus pinguescere, si plana manu dorsum & clunes eius demulceas, q̃ pabulo.

Laudandi ratio.

bulo. Sunt contra alij, qui accepta laude, uelut, mercede, ab opere desistunt: illis proderit laudatio, his castagatio uel reprehensio. Sed quum rē illi charā laudamus, licebit nobis esse benignioribus, si tamē ea res existimationi nostræ nocitura non est, nec laudatæ rei, ut filio uel amico. Fabellæ, aut gestæ rei narratio, festiuitate cōdietur, ut multum absit à cothurno & figuris historicis, repet leui lapsu, ut placidus riuulus: non rapietur, ut torrēs nec intonabit claßicum, etiā si bella referat. Quid in locis sequendum, docuit Cicero lib. de Orat. 2. & de Offi. 1. Est & caput apud Quintil. de risu, item apud eundē Ciceronem in lib. de Orat. Debet à iocis abeße omnis scurrilitas, ne sordidi sint & putidi: procacitas etiā & petulantia, ne uirulentia sit magis q̃ iocus, neu in miserum & calamitiosum simus dicaces, néue in probum & grauē uirum, nihil est facilius quàm in quemuis dicta dicere, sed id non est cordati hominis & educati ingenuè. Debēt ergo adesse iocis elegantia, urbanitas, acumen & facetiæ: in quibus est sedes risus, nam in alijs admiratio potius est, aut delectatio. Longa res est de singulis horum præcipere & hoc loco, quū eam rē neget Cicero arte tradi posse, quod planè ita est: quippe tametsi paratur nonnihil uel exercitatione, uel lectione, tamen maxima pars naturæ est munus, idcirco cognoscat se quisq;, & si ad id non est natus, ne tentet quidem: sequitur enim necessariò, ut ipse sis ridiculus, si non

Ioci.

sint

sint tua. Qua de causa Demosthenes, cui putant negatam fuisse hanc facultatem, nūquam quod iocum uideri uellet, orationibus suis admiscuit. Et ex facetijs sunt aliæ breues, quæ in uerbo uno uel duobus, certè paucis sunt sitæ, quæ dicta nuncupamus: aliæ fusæ in narratione, atq; explicatione rei cuiuspiam. Illud prius genus à paucis intelligitur, nisi acuto ingenio, unde uetus illud, Perdidi dictum, puto, non intellexit: posterius istud, imperitis auribus aptius est. Sunt qui iocum nec dicere poßint, nec ferre. Et quoniam uel superbia humani ingenij, uel generositate nemo facile fert nouum superiorem, hæq; omnes epistolæ, præceptoria, admonitoria, consultoria, adhortatoria, castigatoria, obiurgatoria, tanquam ex alto loquuntur: ideò considerandum accuratè qui scribat, cui, qua de re. Si receptus superior, mihi necessaria erit præmolitio, aut dulcoratio: tanquam si senex & prudens admoneat puerum, aut præceptor discipulum castiget, uel etiam obiurget: uel pater filium, uel frater natu maior fratrem minorem, uel pusillum tutor, uel princeps subditos, aut priuatos magistratus, modo superior. Nam obiurgari pop. Romanum, à Censore licebit, à Quæstore aut Aedile nescio an liceret. Sed fit interdū publici boni gratia, qui est ualidißimus prætextus. Sin uerò par admoneat parem, uel superiorem inferior, uel par aut inferior in una re, superiorem in alia, uel contra, quemadmodū senex pro-

bus, iuuenem nobilem aut locupletē, uel doctus Theologus, indoctum Episcopū, hic lenimentis opus erit. Considerandum ergo, ut dixi, qui scribat, unde sumuntur lenimenta, non esse mirandū si senex, & tot annos uersatus in ea re, qua de agitur, admoneat iuuenē, sic illū minores se quandoq; admoniturū. se id debere facere pro publico munere, quippe qui sit concionator, aut magistratus, aut curio. Tū qui ille cui scribis, non posse te reticere, quū sit amicus paternus, quum sit uelut tuæ curæ cōmissus, pro necessitudine patris & tua. Ab ingenio, non posse te adductum tāta indole & acumine ingenij aliter efficere, quin admoneas, quin cōsulas, quæ ad soluendum numeris omnibus tale ingenium pertineant, desiderari tantum hoc ad summum ingenium, rogare te, ut id quoq; præstet, quo magnum quid & admirabile in eo uideamus. Sic in corpore: formā illius speciosissimam, quæ est uelut muta commendatio, impulisse te, ut cætera uelis uidere conformia, & digna illa pulchritudine. Iā corpus & fortunas: uel adductum te miseratione distorti & deformis corporis, ut cupias illum ingenti pulchritudine animi deformitatem corporis pensare. & quasi obtegere, tanto etiā futurā admirabiliorem animi pulchritudinē, quāto fuerit in uase fœdiore, ut pretiosam gemmam in plumbo, thesaurū in fictilibus, sic Aesopum, & Socratem, & Epictetum in maximo prætio fuisse. A rebus uitæ, optare te, ut tantæ fortunæ respon-

respondeãt cætera :aut cõtra, ne desit animus quũ desit fortunã. Ostẽsio uicij grauior est multò. Quidam apertã reprehensionem non ferunt, tectã non sentiunt, laudes figuratas & de suis ipsorum uicijs accipiunt & agnoscunt, tanta est in eis suimet ignoratio. Sunt nonnulli eo acumine, ut omnia quorsum dirigã tue, intelligãt: sed reprehẽdi se tamẽ nolunt: alij facile patiuntur reprehendi se atq; obiurgari, sed non à quouis. Planè uarijs ingenijs, ut corporibus, uaria est adhibenda medicina: quod animauertimus etiã ab Apostolis ipsis factitatũ, in studio illo tã ardẽti obtemperandi Deo, non placẽdi hominib. Qui simpliciter potest sanari, cum eo simpliciter agẽdũ. Si laus de uirtute, quã nõ habet, prodest laudetur: quales sunt nõnulli Principũ et potẽtũ et doctorũ atq; ingeniosorũ hominũ. Si nõ à quouis admoneri se patitur nec tu satis magna autoritate fultus, inducas maiorem: dic esse uiros graues, qui cũ in eo magna & multa bona admirentur, hoc uel illud requirant, esse qui doleant illum cum exceptione laudari, te uerò suscepisse illorm negotiũ, ut ad eum sententias eorũ perferres. quod si tibi cum ipso necessitudo, quod frequenter scribas, ad quod sis cõiunctior, consanguineus, affinis, uetus sodalis, cõdiscipulus, cõterraneus, ciuis, subditus, cliens, uetus assecla, aut horum filius. uel alioqui necessarius, Sin laudibus insolescit ac fit insanior, atq; ad apertã admonitionem est, uelut asinus ad lyram, si omnino cu-

Vicij ostẽsio grauis.

re est

ræ est tibi eius emendatio, rumpe quod aperire nō potes, et disseca quod nequis dissoluere: simpliciter aperteq; obiurga, tum certe functus fueris tuo munere: aut si periculū adeūdum est, quid amplius aut magnificentius, quā pro optima caussa? Licebit rationes ostēdere, quibus impulsus es ad hoc agendū: ut chirurgi declarant, cur aliquid in ægro corpore urendum aut secādum sit: nihil omnino à te sed uel ab illo, uel à rebus, quod sit tā charus, quod tibi commendatus, tuæ curæ creditus, uel à parentibus, uel à Christo, uel à ciuitate, ut malis illum tibi inimicum quam nō omnino bene monuisse. A rebus quod illud eius uitium damno sit multis, quum sit episcopus, Curio, magistratus, Rex, & in Christiana religione modo adsit modestia, & præscriptū illud Domini de fraterna correptione, nemo nō satis habet iuris in quenuis alium fratrē. Nā si inter eas angustias uersemur, ut difficile sit gratum tēperamētum obseruare, habemus Apostolorum exēplum ex schola Christi, qui recta ingreßi, Deo curabant approbari se, quencunq; mortaliū offenderunt. Quod si omnino profuturus nō es, sed magis irritatiōe tua & tibi nociturus & alijs, cōsultius erit Camerinā nō mouere, nō solū ex gentilium præceptis, quorū illud est: (Frustra autē niti, neq; aliud se fatigando nisi odium quærere, extremæ dæmentiæ est.) uerū etiam exemplo & dictis Seruatoris: non est prætermittendum, quin aliquid semper dulcedinis amaritudini

tudini admonitionis admisceamus, idq; à laudibus illius: cætera adesse abunde, præter hoc: dolendũ, sic naturam nihil undiq; fecisse absolutum: quis nõ misereatur tale uitium in tali ingenio, aut corpore, aut nobilitate, aut fortunis? Habẽt cõsolationes suũ locũ, ut alia penè omnia, quæ hic diximus: sed quando quidem ex singulis delibamus, de illis quoq; est aliquid attingendum. Sumitur ergo consolatio, uel ab eo quem consolamur: non esse istius generis, non decere tantum ingenium, ueteris studiosum philosophiæ, non probum & pium, non magistratum, nõ principẽ, se affligtare. Vel ex rebus, amissam rẽ non tanti esse, ut dolorem afferat, non esse amissam, sed intermissam nõ perditam, sed profectã: nõdum esse amissam penitus & deploratam: sustineamus nos, et expectemus exitum, ne, quod sapiens consulit, miseri sumus ante tempus, multa aliter ceciderũt, quã metuebamus, plura sunt quæ nos terrẽt, quàm quæ urgẽt, ipsum, uelut patrẽ, filium, aut necessarium ægre ferre, sic mœreri suam absentiã, uel casum, uel interitum, illi nihil mali contigisse, imò liberatum asperis & insuauibus uitæ rebus, profectũ ad beatitudinem sempiternam, uti spes est de uita sanctè & piè transacta, uel de genere mortis tam religioso, itaq; non illius causa suscipi dolorem hunc, sed nostra, nec ostendere nos illũ amare, sed nos ipsos optimum illi fuisse mori, antequã fieret peior: exosus erat plurimis, aut miser morbis, ægestate, infamia, Cõsolãdi ratio.

aut periculũ euidens de his: magnus metus de illis moribus:aut tunc oportunißimũ mori, quum iucundißimum uiuere, aut eo tẽpore, quũ nihil erat amplius uisurus boni propter conditionẽ, uel publicæ fortunæ, uel priuatæ. Rei cũ homine comparatio *Iã ex comparatione rei cũ homine, non esse regis dolere pecuniã amißam, à quo animi magnitudinem, cõtemptũ pecuniæ, tanq̃ ab exemplari quodam cæteros conuenit doceri, uel eũ facile recuperaturũ quod amiserit, alios non item, non esse magni uiri, non philosophi. frãgi humanis casibus, non flere filiorum mortẽ, quum sciat genitos esse mortales, non casum amicorum, postremò si gentilis dixit, Placeat homini, quicquid Deo placuit, num nõ æquius est à Christiano cogitari, dici præstari? non decet humanam excellentiã inferiorẽ facere se ijs rebus, quarũ natura est domina, hoc enim est ex regina fieri ancillam. Ex animo eius, superfluus est dolor, ex quo nullum peti potest remedium, consilium unde petitur, uiolẽtia doloris perturbari. Tum exempla adducenda eorũ, qui sapienter qui fortiter ꝑtulerũt impetus fortunæ, ne hoc factu uideatur uel impoßibile, uel difficile. Sed trãseamus ad alia. Ea quæ ad utrunq; spectãt eo tẽperamento tractabuntur, ut erga nostra præstemus modestiam, erga aliena curam, fidem, diligentiã, amorem. Sunt tamen hîc expostulatoriæ, & inuectiuæ.* Expostulãdi ratio. *Expostulamus non rectè esse quid ab aliquo actum, potißimè erga nos, aut res nobis charas, in quo genere*

nere imperiosum est, nimis malefactũ dicere, & rẽ atrocitate uerborũ insectari, ciuilitatis uerò & comitatis, causam addere cur queraris, cur illud recte factũ non sit: & huc se ratio cõuertat, ut uelis in posterum nõ fieri, magisq; solicitus uidearis esse de futuro, q̃ dolere de præterito. Sub expostulatione cõtinetur exprobatio, turpis quidẽ illa & uix tolerabilis, etiam quũ maxime necessaria, ideò auersa est una Gratiarũ à duabus, reliquæ illam spectant, per quod significatur, meminisse debere qui accepit, obliuisci qui dedit. Sed interdũ cõpellit nos ingratitudo aliena ad exprobandum, uel pertractos necessitate, uel dolore. Itaq; sic erit moderãda res, ut ne nimium beneficium tuum amplifices, uolũtatem potius & animum beneficiendi declares ingentem fuisse. Si ita libet, cõmoueri te quod huic tuo animo animus illius nõ respondeat, præsertim cũ tu egéas, et illi adsit copia gratiæ referũdæ, aut quod non meminerit beneficij, qui tacuerit, qui dißimularit, quũ de honore, aut cõmodis tuis ageretur, seu, quod omniũ indignißimũ est, pro beneficio maleficium reposuerit, qui læserit adiutus. Expendendũ cuiusmodi fuerit beneficium, nam quæ ad animũ spectãt eruditio, consilia, educatio, minora habentur uulgò q̃ quæ ad corpus, aut fortunas, quum maiora sint re uera aut honestius exprobrentur, maioreq; ingratitudine se alligat, qui præceptori aut educatori gratiam nõ refert, si potest, quàm qui illi à quo est locu-

Exprobratio.

Gratiarũ typus.

locupletatus. Illud quoq; diligenter cauendum, ne quis uitio communi in æstimãdis suis beneficijs fallatur, Hoc enim non natura indidit, sed praua consuetudo, ut unicuique sua uideantur magna & pulcherrima, aliena non item. In exprobatione minari subtracturum se sua beneficia, non est uiro dignũ: sed potius, se non fore ingrati similem, nec illius uitio immutatum iri suã probitatem: sed daturũ operam, ut non minus post hac sit bonus & beneficus: quin illi etiã benefacturum, quoties existimarit beneficijs suis illi fore opus. Inuectiuæ, si ad insectationem uicij, aliosq; ab eo genere uitæ deterrendos parantur, ferendæ sunt: alioqui non uideo, quid iuuet acerba rabie congerere conuitia & maledicta, caninámq; facundiam exercere, iuxta uerbum Appij Claudij. Ergo mordeat uitia, homini quantũ fieri poterit parcat. Interdum propter uitium impetitur homo, præsertim obfuturus, nisi coerceatur ut impius, ut hæreticus, tyrannus, latro, ueneficus, fœnerator, fur, corruptor eduliorum, calumniator, sedititiosus, imperitus, aut malus institutor. Colore hoc excusantur tot orationes Ciceronis in Pisonem Gabinum, Verrem, Vatinium, Catilinam, M. Antonium, tot Domostenis in Philippum, Aeschinem, Midam, idcirco ad ea commoda uideatur dirigi tota oratio, quæ erigere conamur, illo homine deijciẽdo, uelut nobis charißima sint, ac curæ maximæ, ut religio, patria, ciues, literæ, disciplinæ. Res quæ ad utrunq;

Ciceronis & Demostenis inuectiuæ.

utrunq; spectant, sicut fide ac sedulitate sunt tractādæ, ita & scribendæ quoq;, ut hæ uirtutes in illis eluceant: quemadmodum nullam cōuenit esse epistolā, in qua nō uirtus aliqua animi, & grata quædam indoles existat, & quasi se proferat alibi ingenuus pudor, alibi reuerētia, aliâs comitas, aliâs humana quædam & moderata grauitas, tū fiducia erga amicū, fides, beneuolentia, honesti respectus, etiā aduersus inimicos placiditas, & animi quædā æquitas. Vehementer cauendū est, ne quē epistola offendamus, id nāq; altißime insidet: propterea quod epistola nuda est omnino, ac patronis destituta: purgator, lenitor nullus ei adest: ille autē relegendo auget uulnus & maledictum interpretando fit acerbius, nemoq; est, qui non indulgeat suis doloribus, eos que multo eße maximos arbitretur, ut sua sunt cuiq; charißima. Si uidemus arctißimas amicitias uno ambiguo epistolæ uerbulo diremptas, quæ à me de rebus medijs sint dicta: nam in uirtute & uicio quid sentirem, dudum aperui. Res alienas sub narratione licebit comprehendi.

Epistola nemo offendendus.

DE RESPONSIONIBVS.

DVo sunt in respondendo spectanda potißimum, quæ scripta sunt ab eo cui respondemus, & quo animo. Possunt enim res esse malæ, aut parum rectæ in animo bono: tum condimentum est eiusmodi, ut facile cōdulcoret amaritudinem rerū: laudabitur animus, res ipsas pro illo excusabimus

nec res posse nobis molestas esse, quarum talis sit fons à quo dimanent, mente uidelicet: & leuiter atque amice admonebimus, ut uerbis illis paulò deinceps circunspectius utatur, ne tam integer animus à sinistrè interpretantibus per uerba parum cautè ab eo prolata gratiam suam amittat. Sin res sint bonæ, dißimili animo, quid oberit animum ex reb. censere? itaq; dicemus, non dubitare nos de animo, quandoquidem indicia eius, nempe res ipsas tales intuemur: hîc res commendabuntur. Quod factum est à Cicerone in epistola quadam ad M. Antoniũ de restitutione Sex. Clodij, & de libris P. Clodij. Res si sint in nostrã utilitatẽ, agemus gratias, & agnoscemus amici partes, & sapientis consultoris: si in rem illius, & de nobis est dicẽdum, id fiat parcè omnino ac modicè, nã illud Trasonicũ est, Orna munus uerbis. Conuenit huic loco uerborum quædã comitas, illũ cui damus, maiora eße promeritũ: dolere nos: quod tam effuse tamq; ambitiose simus rogati: hoc solum facere, quod nihil magis licuit uel per facultatẽ nostram, uel per illius uoluntatẽ: quo schemate utitur nonnunquã Plinius Iunior: ut de Cornelia, & de filia Quintiliani. Prorsum de nobis ipsis dicemus modicè ac moderatè, & nostras laudes extenuabimus: ut reuera mortalium omnium bona perexigua sunt & prætenuia: quæ uerò nobis tribuentur, referemus uel in benignitatẽ dicentis, uel beneuolentiã erga nos, quæ habeamus uicia, hæc esse nostra propria,

pria, quæ autē bona, esse Domini magis testabimur nos laudantis probare animū, quàm iudicium, haud falso amorem fingi cæcum, probitatem illius omnia æqui boni facere, atq; etiam laudare nulla laude digna. quod si is error amicitiam nobis & beneuolētiam eiusce uiri conciliarit, seruetur sanè per nos, neque eximatur caussa rei adeo nobis gratæ malle nos ipsum in eam partem falli, quàm in contrariam refectum sentire. Interdum pudoris est ingenui nihil penitus ad laudationē respondere, præsertim si qua sunt alia de quibus scribi poßit. Sin res ad neutrum spectent aut sint leuiculæ, declarabimus gauisos esse nos illa cognosse, nisi eiusmodi sint, quæ ægritudinem animi cieant, ut de bellis: interim agemus gratias, ut D. Bruto Cicero, quod nō passus sit etiā leuicula illa à se ignorari. Vicißim & nos scribemus ea, quorum est ipse cognoscendi auidus. ut literato de literis, alijs de bellis, alijs de reb. magnis, inusitatis, ridiculis, ut erit cuiusq; uel studium, uel ingeniū. Inuectiuæ uel maledicæ epistolæ, uel in totum respondendū nihil est, uel nō illicò, ubi est reddita, sed sedata cōmotione illa animi, & refrigerato ardore illo perturbationis, tū expendendū, quid obijciatur, & quib. de causis. Si meritò reprehendimur, non solū parata est uenia, sed laus etiā confitēti delictum, & cognoscenti, quū licuisset defendere sin immeritò, magna quæritur ex animi moderatio ne cōmendatio, quod non remorderis morsus. dabi-

Inuectis quo modo respōdendū.

tur ratione patefacere, cur quicq̃ uel feceris, uel dixeris: cõuicia uerò sines præterfluere. Si quis ostẽdat retineri se modestia Christiana, ne maledicta regerat, & spectare potius quid se deceat, q̃ quid illum, rem faciet pulcherrimam, modo ita sentiat, ne aliud gerat clausum corde, aliud ore apertũ. Christus non fallitur, cui mentes nostræ sunt perspicuæ: nec est quicq̃ æquè generosi pectoris, atq; remittere iniuriam. Christianis certè exemplo fit Christi, & ingenti mercede, nam sic quoq; remittuntur nostra scelera à Deo. Porrò quemadmodum epistolis moderata quædam comitas suaue cõdimentum præbet, ita redundantia comitatum palatis quidem sanis insulsa est penitus ac ingrata.

Epistolæ Comitas.

DE PARTIBVS EPIstolæ.

QVod oporteret significari Epistola, & cũ qui mitteret, & eum cui mitteretur: idcirco Latini & Græci omnes statim initio, scribentis, & eius cui scriberet, nomẽ ponebant: prius eius cui scriberet, hoc enim natura prius est, indicari quis faciat, q̃uã cui. Nam salutationem illam, Parmenonem summũ suum plurima salute impertit Gnato: uel metrum excusat, uel parasitica consuetudo: quæ etiam illic sicut in alijs omnibus, ad risum captandũ ludebat. Donatus comicũ esse dicit, ac festiuum, & parasiticæ elegantiæ. Sic etiam in Persa Plauti: Salutem dicit Toxilo Timarchides, & familiæ. Nec minus

minus est parasiticum, Domitiano Martialis S. uel certè insolentißimæ arrogãtiæ principis, qui id exigebat. Excusat Ausonius ad Paulinum quod nomen illius præposuisset suo: Paulino Ausonius, metrum sic suasit ut esses Tu prior, & nomen prægredere meum. Nomen in calce epistolæ subscribere, natum est ex subscriptionibus, quas olim principes addebant diplomatis: quarum meminit Suetonius in Nerone: post ubi acrius inuasit animos ostentatio nobililatis, unusquisq; affectauit uideri ortus regio sanguine, & regios mores usurpare tanquam sibi gentiles & patrios alij existimant moderationis esse, postremo se loco nominari: quam fatue? quasi minus honestum sit, quicquid ultimum. Nónne animo legentis primum omniũ occurrit, qui scribit? quod si penitus postremus esse cupit, ne ponat initio uel ego, uel uerbum primæ personæ. Sed hæc sunt ineptißima, quæ conãtur rerum naturam inuertere: natura enim primum in quocunq; opere facientem constituit. Quæso quid absurditatis habet, si is primus occurrat oculis, qui primus occurrit animo & cogitationi? imò quantumcunq; abscondas te, & in angulum chartæ secedas, resoluta epistola statim à primo legeris: nisi iã antea sciat q legit, à quo mittatur. Epithetis parcebãt prorsum, addebant solum si quid muneris gereret & cui scribebatur, & qui scribebat. M Cicero Imperator Cn. Pompeio Magno Proconsuli. M. Brutus, & C. Caßius prætores. M.

Epistolarũ subscriptio.

Epitheta.

Antonio Consuli. Cicero decimatertia Philippica literas recitans M. Antonij, Antonius Hircio & Cæsari: neque se imperatorem, nec Hircium consulem, nec prætorem Cæsarem: satis quidem hæc scitè. Deponere alienum nomē ipse maluit, quàm illis suum reddere. Ab alijs adiectis abstinebatur prorsum. Itaque nos usurpabimus nostra, quæ sunt professionis aut functionis: Senatori, Consuli, Quæstori, Episcopo, Presbytero, Curioni: cætera ex praua consuetudine risum potiùs aut fastidium mouent, q̃ ornant. Quid quod præstabilius est tantum illũ existimari, ut appositis non sit opus: uelut, G. Budæo, Eras. Roterodamo, Th. Moro: in tāta claritudine non minũ superflua sunt illa, Vtraq; lingua doctißimo, Theologo summo, uiro clarißimo: neq; enim libris M. Tullij adijcit quisquā oratoris facundißimi: uel Aristotelis, philosophi acutißimi. Itaq; deprehensum est nihil esse grauius, aut decētius, quàm ad Cæsarem sine adiecto scribere, aut ad Regē, quod prudentib. ut ingeniosis uiris ualde probatur. Quintiliani & Plinij temporib. cœpit recipi mos, ut omnibus ferè, nisi aperte essent inimici, adderetur SVO.

SVO. Martialis de charta epistolari: Seu leuiter noto, seu charo missa sodali, Omnes ista suos charta uocare solet. Prisci tantummodo filios, aut uxorem, aut seruos, aut libertos dixerunt suos: ut Cicero, Terentiæ suæ, Tulliæ suæ, Tironi suo. Sunt inter homines amicitia coniunctißimos quædā interdũ amoris significatio-

ficationes: etenim beneuolentia tanquã ignis sæpenumero cohiberi nequit, quo minus foras sese proferat, & patefaciat: ut Gonralus Tamayus Hugutiono unice charo. Ideaqueus Hieronymo Augustino dimidio animi sui, Stracelius Crucio τῷ ἀυτῷ θυμῷ κεχαριτομένῳ & quod de amico Aristoteles dixit, alteri ipsi. Exitur ad allusiones ueteris memoriæ, de fabulis historijs petitas. Hier. Ruffaldus Viui Ionathæ suo, Patus Barchero Achati suo Theseo Pyladi suo. Similes quoq; allusiones ad alia rerũ genera possunt trãsire. Nic. Borbonius Gulielmo Budæo Varroni huius ætatis, Astudillus Io. Gilidæ alteri Aristoteli, Bonamicus Alciato.i. Vlpiano ipsi regi. Paulus P. Bembo polyhistori, nõ multum M. Tullio facundia minori. Velius Ia. Sadoleto M. Catoni integritate propè pari, nã moderanda sunt immodica, penè dixerim alteri Paulo. Quæ si raro ponantur, & ad dignos, tum ab ijs qui credantur posse iudicare, plurimũ adferũt auctoritatis illi ad quẽ scribuntur, sumuntur enim ceu quædã testimonia. Sed periculum est, ne hæc sicuti alia omnia honoris signa uel ambitiõe, uel peruersitate ingeniorũ ad indignos transferantur, & prosus fidẽ amittãt. Amoris autem notæ magis salutationi, q̃ superscriptioni congruunt, ne frigidæ atq; ineptæ uideantur plerosq;, quorũ natura fert, ut solis suis capiantur, alie na eis omnia sordeant. Alteræ quoq; illæ existimationis & dignitatis, inuidiæ sunt obiectæ, quæ res

Inuidia.
Dignitatũ nomina.

præclaras solita est semper inuadere, ac arrodere. Sed nomina tamē dignitatū, & numerū publicorū, diligentius sunt ad amicos in superscriptione, & explicatius ponenda, q̄ in salutatione, intus enim nos sumus soli, & grata est utriq; simplex illa, atq; extra fucum omnem familiaritas. foris uerò multos habemus spectatores oculos & censores quibus est satisfaciendū. Sed nos reliqua propositi exequamur. Porrò aūt ut comitatis, est, imò uerò humanitatis, in congreßibus salutare: ita statim post omnia bene precabantur. Latini optabant salutem. Salutē dicit, Salutē P. dicit, S. dicit P. Græci aliâs, εὐπράττειν & εὐδιάγειν, quasi fœlicitatē: alias χαίρειν quasi gaudere. Romanus salutem dicit: & initio statim bonū uerbū Salutis, bonū erat omen sermonis. Pro salute utuntur nonnulli ritu Apostolico, gratia & pace Domini IESV: quæ profectò salutem omnem exuperat, nec quicquam potest homini optari salubrius. Licebit nonnunquam & alia precari ex argumento epistolæ: ut bonam mentem, bonam frugem, senectam facilem, prosperum coniugium: sicuti est apud Horatium: Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano, Musa rogata refer socio comitiq; Neronis. Eundem admodum illud & iam uetus: Si uales, bene est: à Seneca conuertitur: Si Philosopharis, bene est, ualere enim hoc demum est: sine hoc æger est animus, corpus quoque, & si magnas habet uires, non aliter quàm furiosi aut phrene-

Salutandi ratio.

phrenetici ualidum est: & alia epistola, Si uales, & te dignum putas, qui aliquando fias tuus, gaudeo. Illa uerò manuum oscula pro salute, obedientiam, summißionem, & eiusmodi barbaricæ sunt uel imperitiæ uel arrogantiæ: quid enim illi optas pro salute, ut manus illius osculêre? egregia profectò salus, & magnopere expetenda. Sunt apud Ouid. genera quædam salutationum festiua, & arguta: ut Quam nisi tu dederis caritura est ipsa salute, Mittit Amazonio Cressa puella uiro. Mittit & optat amans, quò mittitur, ire salutem. Hoc modò possunt multæ confingi, Salutem dicit, qualem ipse non habet, sed optat, Salutem mittit, salutis expers: Salutem mittit, quæ utinam eò perueniat, quæ poëtis conceduntur item adolescentibus, tum affectibus commotis. Viris aũt grauibus non sunt satis congruentes, quos nec decet ludere, nec animi motibus per celli. Mirantur nonnulli, cur scribens de se tertia utatur persona, & continuo prima: ut, Cicero Lentulo salutem dicit: Ego omni officio, ac potius pietate erga te cæteris satisfacio omnibus: ea de causa existimant, titulũ illũ epistolæ non fuisse partẽ, sed à tergo epistolæ subscribi solitum, ad monendum tabellarium, cui nã esset redditurus. Nos adhuc facimus ideoq; iam multi titulos epistolæ supersedent preponere. Sed fuisse eiusmodi titulos partẽ epistolæ, & in exordio scriptos, multis et euidentib. argumentis potest planũ fieri. Primũ quoties Cicero, Sa-

Personarum conuersio in salutatione & epistola.

Tituli epistolę pars.

lustius, Cæsar, Demosthenes, & alij epistola alicuius referunt, uel suã uel alienã, sic exordiuntur: Antonius Hircio & Cæsari: Lentulus Catilinæ salutẽ: L. Catilina Catulo S. Cn. Pompeius L. Domitio S. βασιλεὺς μακεδόνων φίλιππος ἀθηναίων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρειν. Ouidianæ epistolæ idem habent initium, & si m^ore poëtico uariatũ. Quid attinebat, si illa tabellaria scribebantur, in historia referre? quum satis fuisset dicere, epistolã esse illius ad illum: sed nimirum epistolam integram uolebant subijcere ab initio ad calcem. Cicero de lege Agraria: Is uidelicet antequam ueniat Pontum, literas ad Cn. Pompeium mittet, quarum ego iam exemplum ab istis esse arbitror. P. Seruilius Rullus tribunus plebis, decemuir, S. D. Pompeio Cn. F. nõ enim credo adscripturum esse Magno, non uidetur, id quod imminuere lege conatur, concessurus. Sed apertißimè primo libro Epist. Cic. Valerio Iurisconsulto S. D. cur enim hoc tibi non gratificer nescio, præsertim quum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti. Non uidetur salutatio posita à tergo, alioqui quomodo id scripsisset Cice. Cur enim hoc tibi nõ gratificer? quum nihil adhuc de iuris prudentia dixisset. Pluta in Demosthene scribit, inuentũ in libello Demosthenes initiũ epistolæ eius ad Antipatrũ Regẽ Macedoniæ, Demosthenis Antipatro: nec aliquid quicquã Liui. lib. 34 de epistola Syracusanorũ ad Marcellũ, Prætores Syracusani Marcello suo

lo suo S. tum secundum salutem, ut solet, rectè eũ atque ordine fecisse, &c. in iure ciuili de negotijs gestus, Hensenius Apollinaris Iulio Paulo S. Et in summo adscribi solitum hunc titulum, declarat Lucianus in parasitico: Quin & illud, inquit, mihi perridiculum uidetur, si in epistolis in summo, quemadmodum solemus, scripserimus, Simonidi parasito. Deniq; nulla est ueterũ epistola, quæ non titulum illum habeat, siue ab autore suo posita, siue ab alio citata. Si is titulus tabellario erat adscriptus quũ mitteretur, certè nihil fuit necesse addi, quũ ab illo referretur, aut ederetur ab autore. sed hac de re argumentorũ satis, quæ eo adduxi, quod non quilibet de plebe, sed docti nonnulli homines sunt in contraria sententia, & ita contendunt fuisse, quemadmodum ipsi opinãtur. solum ob tertiam illã personã Dicit: nec considerant, non solitos priscos illos homines nomini suo primã addere personã, etiam de se loquentes, sed tertiã, ut in rationibus et cõtractibus. P. Scipio fatetur se debere uel accepisse, uel recipit daturũ se, aut quid simile: potiùs quã, Ego P. Scipio fateor. In secutis deinde seculis receptũ est, in prima persona dici, porrò epistolæ antiquißimã consuetudinem retinuerunt. Sed transeamus iam ad reliqua propositi. Fuit olim mos uetus, quem Seneca usq; ad suam ætatem seruatũ scribit, epistolas sic exordiri: Si uales bene est, ego quoq; ualeo. Plini⁹ Cæcilius Fabio Iusto S. Olim nullas mihi epistolas mittis: nihil est,

est, inquis, quod scribam: at hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: uel solum illud, unde incipere priores solebant, Si uales bene est, ego ualeo. Id uarijs modis enuntiabatur: Si uales, ualeo: Si uales bene est, ego ualeo. Dolabella Ciceroni: Si uales gaudeo, equidem ualeo, & Tullia nostra rectè ualet: & Cicero, Terētia minus bellè habuit, sed certò scio iam conualuisse eam. L. Luceius Ciceroni: Si uales bene est, ego ualeo sicut soleo, paulò etiam deterius quā soleo. Lepidus Sen. & pop. Romano: Si uos liberiq; uestri ualetis, bene est, ego quoq; ualeo. Interim nō adijciebant quicquam de se, quum non recte ualere uolebant significare animo præsertim, aut sibi esse curæ illorum salutem, suam non item illis, ut Metellus Ciceroni. Si uales bene est. Cicero Metello, Si tu exercitusq; tuus ualetis, bene est. Quæ particula abijt ex usu, sicut illa in orationibus, Iouē ego optimum Maximum, sed non ita, quum addi poßit, & aliquando debeat, ornetq; epistolam.

DE ORDINE EPISTOLAE.

ORdo in epistolæ corpore nullus est certus, pro re nata scribendū, & exordiēdū undecunq; libuerit, nihil simplicitate iucūdius, inelaborata. Cicero, quū narrāda habet multa, nō est ualde solicitus, quod primū faciat, q, secundū, promiscuè spargit, et refert, ut ueniunt in mentē, prius ubi est absolutū, adiungit quodcunq; est collibitū, ex abrupto. Itaq; & reuocat se crebro, & à se rogat, quid

etiam?

etiã? quid amplius? quid præterea? Ergo sic interdũ narrat, ut nisi prius rationẽ cognoris, difficile sit distinguere, quod prius sit, quod posterius. Id uerò si quis uelit euitare & narrare distinctius, ex præceptis narrationis petat, quemadmodũ sit acturus. Iam ueluti quædã uincula poteris adijcere quæ priora posterioribus coniungant, Habes de hoc, accipe nunc de altero, audisti de Britannia, audi nũc de Italia hactenus de bellis, iã ad literas, de Repub. satis, nunc de priuata nostra. Cicero: Sequere me in campum, ardet ambitus, &c. Sed quum ad persuasionẽ tẽdit epistola, maiore artificio erit opus, quod qua iam uia exequeris, ex arte sumito, quin & à primo sunt iam nobis exposita nonnulla. In respondendo promptißimũ et commodißimũ est, ordinem eius, cui respondemus sequi. Sed fit nõ raro, ut expediat quædam anteuerti, sine quibus progredi nõ posset epistola & frustra iactarentur multa uerba illo impedimento obiecto, q statim est amoliendũ, ut si quis in calce, aut medio epistolæ ingratitudinis aut maleuolẽtiæ accusetur, hinc enim occurrendũ est ante alia, nisi fortè ex responsione ad alia facilius diluatur crimẽ. Exẽpli gratia: Garsias Arabianus Nicolao Valdauræ suo S. Velim cures mihi tapetes aliquos ad ornandũ cubiculũ. Symõ à manu meus annumerabit tibi pecuniã, eamq; in rẽ mittes aliquem ex tuis, quo fiat tibi negociũ leuius. Nã & si mea in te sunt officia nõnulla, tu tamẽ pro me grauaris quicquam

Respõdendi ordo.

quam

facere, nisi ut multo sit leuißimum. Valdaura Arabiano suo S. Ex quo te Louanij habitare uelle cognoui, quod uelim tibi bene uertere, nõ destiti, quæ ad instruendum tuum cubiculum pertinerent, cogitare: & lintea prouidi, de quo testis tibi erit tuus Symon: & aulæa, tametsi tu me uelut ingratitudinis apud animũ tuũ uel accusas, uel quod indignius est damnas, quã suspicionẽ malim tibi rebus ipsis eximi, quàm uerbis. Itaq; dabo operã, non ut leuißima pro te suscipiam, neq; enim tu es ita de me meritus, sed ut leuißima mihi fiant, quecunque pro te suscepero. Incidit non rarò, ut ex occasione uerbi aut dicti alicuius da caput aliud respondeamus longè dißitũ, etiam quũ priores scribimus, hinc uenit in mentẽ mihi, ex hoc uerbo uel dicto admoneor ut de hoc aut illo dicã, & quia mẽtionem fecit de Concilio, scito Pontificem & Cæsarẽ magnis & longis consultationibus conciliũ aliquod moliri. Sed ut est genus hoc epistolare cũ primis liberum, licebit etiam ab ultimis exordiri respõsum, ut Cicero fecit ad Quin. Cornificiũ libro epist. 12. Sunt molles quidã transitus, & lepidi ad continuationẽ sequẽtium uel corũ quæ sis oblitus, Mane paulisper, nam est aliud quod adijciam, nõ grauabor hoc quoq; ascribere in tuã, uel Maluendæ gratiam, quæso ne graueris hoc quoq; legere, iamiã obsignaturo uenit mihi in mentem, quod præteritum minimè oportuit: sed q̃ penè exciderat mihi, quod erat præcipuum? q̃ multa scri

psi,

psi, qui oblitus eram, id quod iure futurum fuerat primum, leue est quod ascribã, sed non omittendum tamen Cicero plerumq; nihil horũ curat. Ad extremum literarum addi solet, si quẽ aut salutatum aut resalutatum uolumus, aut si qui eos, ad quos scribimus, aut eorum amicos uel notos salutarent resalutarẽtue. Atticæ & Pyliæ S. Dionysium uelim salue re iubeas. Terentia tibi S.D. Pyliæ & puellę Cæciliæ bellißimæ S. dices. Saluebis à Cicerone nostro. Cicero tibi P. S.D. Hinc, ut digredientes, bene precantur mutuò: id enim humanitas docuit: literarum exit⁹ felix est omẽ, ut ingressus. Græcis est ἔῤῥωσο, quasi Vale: quod etam Latini, tam & Salue. Catilina apud Salustium, Per filios tuos rogatus aueto: puto ex perturbatione animi & tumultu, in quo scribebat: quin etiam, Cura ut ualeas, fac ualeas: si me amas, ualetudinem tuam cura diligenter: Vale etiam atq; etiam & Salue mi Tyro. Hæc uetera: sed illa aptiora usui uitæ, & magis profutura: Christũ præcor, ut quæcunq; egeris, secũdet, & feliciter tua omnia sinat euenire: seruet te Dominus: pax & fauor Christi sit tecũ: opto tibi bonã mentem. Aegidius Calẽtius reliquit epistola haud sanè absurda, in quorum calce pro Vale, addit semper congruens ar epistolæ
gumento uerbũ: si quem aduocabat, Curre, uola: si Aegidij
cui nũciabat læta, Gaude: sin tristia, Plorato. Quid Calentij
dam interdum simile fecerunt ueteres, sed non erat in eis perpetuum, ut in isto, Cicero D. Bruto: Vince

&

& uale. Fabritius Pyrrho: Tu nisi caueas, iacebis. Sed bene precari est multo decentius & congruentius. Postremò, quoniam è re est illum cui scribas, & unde & quando epistolã dederis, cognoscere locus & tẽpus adscribantur.

Loci & tẽporis asignatio.

Locus hoc modo, Datum Lucæ, scriptũ in castris, Vale ex castris, ex urbe Capua. Data apud Valentiã, in urbe Valẽtia, Louanij, Lutetiæ, ex rure. Epistolã, inquit Cicero, datã à tribus tabernis, ex castris, ad imam Candauiam. Cicero T. Attico, ex rheda scripsit, & de phasello. Ex tempore cognoscitur, quæ epistola prior sit, quæ posterior, hinc enim haud rarò uoluntatum pendẽt & sententiarum interpretationes, quemadmodum in edictis, legibus, diplomatis principũ. Augustus horas quoq; epistolis adscribebat, ut est apud Suetonium. Annos illi consulum nominibus denotabant, quibus fasti signabantur, & acta omnia tum priuata, tum publica. Vnde illud iuriscõsultorum, Ne instrumentum fiat sine die & consule. In epistolis amicorũ rarius adscribebant, nisi rem contineret dignam ob quam id facerent. Athenienses habebant suos ἄρχοντας, Græci Olympiades, alij alias notas temporum. Nec solum tempus prætermittebant, sed etiam locum, quum nihil referebat addi uel quia iam is sciebat cui scribebatur, uel ratio materiæ non poscebat neq; uero in loco, & tempore, & salutatione erat ullus ordo certus, sic enim scribebãt, Vale, Romæ, Nonis Iunijs, &, Vale Nonis Iunij, Romæ

Loci & tẽporis asignatio.

Romæ. & Nonis Iunij, Romæ, Vale. si quid uel ex ciderat, uel ueniebat in mentẽ ut adderẽt, sine præfationibus id faciebãt, rursus apponebãt Vale, quod si iterũ liberet quicquã ascribere, faciebant ad eundem modũ, iterũ, uel tertio Vale, itidẽ quoties placeret, cuius rei exempla sunt quũ alia permulta, tũ in primis apud Cic. 13 epist. ad Attic. sed nos pro festis ueterib. utemur nostris, olim illi Vale quinquatribus, Vale rubigalibus, Vale uulcanalibus, floralibus, quin nos etiã, Vale natali Seruatoris, uirginis matris, ferijs D. Martini, conuersionis Pauli? nisi fortè pudet ac pœnitet nos nostrorũ diuorũ, ad quos nulla est illorum deorũ comparatio. Pro Calen. quoque, Idib. Nonis, expeditius est diem mensis adscribere, quinto Ianuarij, sexto Nouembris, crepusculo diei, conticinio noctis, multo mane, bene mane, de media nocte, de medio die, in ipso feruore diei, in rigore noctis mediæ, aut extremæ, Romanis consulibus & Atticis ἄρχουσι successit fœlicior computatio, à nato Domino Iesu, assertore generis humani: Anno à Christo nato, ab orbe redẽpto, à filio dei incarnato, à partu uirginis. Si uaria sint scripta, q̃ maxime infixũ uolemus menti, id repetemus post Vale: ut, Vale mi Honorate, & literas cole, quæ te principem uirum efficient nostræ ciuitatis. Vale etiã atq; etiã mi Poblaci, & cura ut ipse è colica mea rectè ualeam. Verũ loci & tẽporis assignatio longe uidetur mihi aptior & cõgruentior negotijs, si sta-

tim in capite literarum denotentur: quippe si dies aliquot asseruetur epistola, & res uarie contingāt, maxima sequetur perturbatio, quæ res, quo tēpore acciderit: sin uero perigrinemur, nec unde scribamus sciri poterit. Ad effugiendā confusionē hanc negotiorum, Cicero quandoq; media epistola signat diem, hæc scripsi ad quintum Calend. Iunias. Itaque cōmodißimum mea sentētia, & ad euentuū rerúmque omniū diuersitatē in primis appositum fuerit, hunc in modum aut similē quempiam scribere: I. L. Viues G. Budæo suo facilem senectam optat. Brugis tertio die Ianuarij, M. D. XXXIII. Cesarem narrant esse Mantuæ, inde profecturum Bononiā. Agimus epiphaniam Domini iam pro certo habetur, illum cum Pontifice congredi, & maximis de rebus quotidie consultare, quæ sint toto Christiano nomini cum primis utiles. Hic dies est octauus Ianuarij, de Cōcilio ferunt illos agitare: Christus illis impartiatur suum spiritum. Dies est iam decimus mensis, sum Gandaui, proficiscens Brussellā, accepi literas tuas duabus epistolis eodē fasciculo, ad omnia fermè respondi, præterquàm de necessario illo tuo, quem nondum uidi, sed expectatur hîc quotidie: hæc epistola, quia fefellit me qui erat profecturus, nondū est missa in hunc diem, qui est prædicti mensis decimustertius: perueni Brussellam, conueni amicum tuum, quem suum de negocio tuo allocutus: pollicetur suam operam omnem, tu, ut soles, quicquid euenerit,

nerit, magno sis animo: opto tibi fauorem Christi. Iam pudet me tandiu asseruatæ epistolæ, uicesimus est mensis: ex ijs, quæ ille est cum Scæuola collocutus, non uidetur esse eo in te animo, quem existimabamus, quum hîc esset: sed dum Christus bono sit in te animo, humanas utilitates facile neglexeris. Saluebis à Cranaueldio nostro: uxori tuæ salutẽ ex me. P. Brixius saluebis à me officiose & aceruatè: item Beraldus & Tusanus. Quid etiam? quid ad hæc? nam uereor, ne in epistola toties in manus resumpta, desit aliquid, quod non esse adscriptum doleam: nihil occurrit, adsit tibi Christus. Epistola hæc una suffecerit pro exemplo, ad ostendendam formulam. Salutem & Vale non damno, nec diem & locũ in calce, quibus ipse hactenus sum semper usus, nẽpe antiquis & receptissimis: sed ratio hæc noua scribendi, nec inerudita uidetur mihi esse, & præsentium rerum statui congruentior, non solum in Latina lingua, sed in uernaculis, quibus etiam precipimus, & prospicimus, non solum Latinæ, & si huic uti par est, potissimum. Adde his quod precationes magis religiosæ sunt, magisq; optabiles. In calce epistolæ, si ea sit aliena manu scripta, signum aliquod addendum, quo declares eam non esse adulterinã, aut suppositititiã, sed abs te profectam. In quo erat apud ueteres parata fraus, quippe quibus facile esset negare abs te esse missam. Cicero in Antoniũ Philip. 2. quem locum adscribam totũ, quia sumitur ex pru-

dentia communi. At etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit: homo & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. Quis enim unquã qui paulum modò bonorum consuetudinem nosset, literas sed ab amico mißas, offensione aliqua interposita, in mediũ protulit palamq; recitauit? Quid hoc est aliud, quàm tollere è uita uitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa loca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse uideantur? quàm multa seria, neq; tamẽ ullo modo diuulgauda? Sit hoc inhumanitatis tuæ, stulticiam incredibilem uidere. Sed quid oppones tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste cõuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam? qui poßis? sunt enim librarij manu.

DE SVPERSCRIPTIONIBVS.

DE superscriptionib. nihil habemus antiquorum, quod quidẽ certo poßimus affirmare: qua de caussa existimarũt nõnulli, titulos fuisse superscriptiones: quam opinionem paulò ante satis refelli. Sed suspicor multis epistolarum nõ fuisse additam superscriptionẽ: sicuti nec intus in calce, locum aut tẽpus, quum iam alioqui sciretur, aut nihil referret. Itaq; ubi is, cui perferenda epistola dabatur, cuinam esset redditurus nouerat, nihil erat superscriptionis opus, ferè aũt eã ad rem uel domesticis, uel notis hominibus utebãtur: quod si publico tabe-

lario committerent, is utiq; signa dignoscebat. Sed coniecturarũ satis. Superscriptio certè hoc tẽpore necessaria est. Ea cõstabit nomine eius cui mittitur, adiecta uel dignitate, uel functione publica, sicut in titulo. C. Pompeio Magno Proconsuli Imperatori, Ludouico ab Auyla fiduciario & cubiculario Cæsaris. Epitheta sapientiæ, claritatis, illustrationis, & alia ferè sunt, quod dicuntur, superiecta: nõ honorãt superscriptionẽ, sed onerant: nihil est eis mendacius, uel absurdius: iam etiã pueri hæc rident. At ut in titulo dicitur Suo, ita in superscriprione Meo: nã hic, qui scribit, iniungit tabellario ut perferat, uel reddat eas literas: alterũ enim illorum uerborũ subauditur. Fernando A Toleto herili filio comitis Auripensæ meo: in quo intelligendum, reddes uel Ad Fernandum, &c. in quo, perferes. Familiares, & qui optimè cupiunt mutuo, poterunt uerbum aliquod addere amicitiæ suæ notam, Amico meo unico, maximo, summo, amico multo mihi charißimo, iucundißimo, suauißimo: ad patres, præceptores, & eiusmodi: mihi semper uerendo, honorando: sed hæc modice, seu potius intra modum. Post hæc signatur locus ubi ille sit: Romæ, Lutetiæ, Brugis, Valentiæ. Sunt qui ipsi adserunt loco noticiam & claritatem, potius quam è diuerso: ut reges & principes: ad hos & ruditatis, & ineducationis est, locum adscribere.

Superscriptio.

Epitheta superscriptionum.

DE DICTIONE EPIST.

EPistola imago quædam est quotidiani sermonis, ac colloquij cuiusdam perpetui: nec enim in aliud est inuenta, quàm ut absentium sermones referat ac repræsentet. Itaq; illud debet potißimum efficere, ut quam proximè poterit, colloquia & sermonem familiarem exprimat: prudentum dico & eruditorum. Nam optima quæq; sunt arti æmulanda, quo mediocria saltem consequatur: ita est enim unaquæq; ars absolutißima, ut maxime ad naturam suam accedit. Sermo autem noster quotidianus simplex esse debet, & rectus & naturalis, dummodo purus & castus: quippe coinquinatus & sordidus, hominum est uel imperitorū, uel dissolute negligentiū. Excultus porrò atq; ornamētis nitidus ac splendens, uel insolentiæ est atq; arrogantiæ, uel putidæ ac puerilis ostentationis: quod si talē decet esse nostrum sermonē, profecto nō aliam esse epistolarem dictionem conuenit, umbrā atq; imaginem et quasi uicariam illius. Itaq; ueteres plurimi, ornari existimabant epistolam simplicitate, & excultissimam esse sine cultu, modò abessent sordes ut uenerabilior est ille in matrona simplex & parabilis ornatus, q̄ splendidus et sumptuosus. Idem in uiris cōtingit, quos effœminatos esse ducimus, ac morib. parū uiro dignis, si solicitus mundicijs uidemus deditos: ut fœdos illos & deuitandos, qui in squalore pœdoreq; computrescunt. Ergo illam unam esse artem epistolarum in eloquendo censebant, nullam adhi-

beri

beri artem: modo stulti sensus aut inepti, & nimis perturbatus abesset ordo: tum uocabula essent pura eius linguæ, qua scribebatur, grandia enim, selecta, tumentia, affectata, non decori putarunt esse epistolæ, sed irrisioni, ut pauonis pennas in cornicula. Hoc epistolis suis comprobant magni omnes uiri: qui si eisdem de rebus in epistola loquantur, quibus in oratione, aut iusto libro, stylum protinus mutant & uerba, totumq; illum rerum & uerborum apparatum, demittuntq; se ad humilitatem illam epistolarem, quæ tanquam frugi puellã ac modesta minimeq; loco claro nata abunde compta est, si absit deformitas & sordes. Ergo Cicero aliter ad amicos loquitur de causa Milonis, aut de prouincijs consularibus, aut de consolationibus, quàm uel apud iudices, uel in senatu, uel in Tusculanis: aliter Augustinus de pietate in libro de ciuitate Dei, quàm ad amicos: alio stylo & inuentione Plinius de laudibus Traiani ad amicos, quàm in senatu: de philosophia Seneca elaboratius in libris de ira, aut de tranquillitate uitæ, aut naturalium quæstionum, quàm ad Lucilium: Plato quoq; ad eundem modum: de Hieronymo taceo, qui non epistolas uidebatur scribere, sed libros: quamuis ipse de temporis angustia, & tarditate notarij, haud rarò conqueratur. Sed ut de Cicerone loquar, eius epistolæ adeò sermonem eius domesticum & familiarem exprimunt, ut ego illum non aliter cum uxore, cum liberis seruis, familiari-

bus, in foro, in campo, in balneo, in cubiculo, in triclinio locutum existimem, iam ordinem ita neglexit, ut undecunq; uisum sit exordiatur, & repetat & addat, & recipiat se, & reuocet: nihil tale est in orationibus, aut libris philosophicis. Atticũ quoque hortatur, ut scribat quicquid in buccam Seneca ad Lucilium libro decimo epistol. Qualis sermo meus esset, si unà sederemus, aut ambularemus, illaboratus & facilis: tales esse epistolas meas uolo, quæ nihil habeant accersitum & fictum, sed si fieri poßet, ostendere quam loqui mallem. Apollinaris Sulpitij iudicium, quo Plinij stylum in epistolis Ciceroniano anteposuit, indignum est quod referatur nedum ut refellatur: nam nec ipse rationem ullam sui dicti addit, & imitatorem se profitetur Plinij à quo abest longißime, ut hominis iudicium cognoscas. Veruntamen quod de simplicitate dixi, non est hoc uelut in puncto insectili positum, quin liceat intra illos limites huc se & illuc nonnihil porrigere. Nam sicut in alia omni sermonis forma, ita in hac dispectandum est, quis, cui, qua de re dicat. In adolescẽte non fertur solũ, sed laudatur etiã dictio cõptior, distributio & ordo rerũ, descriptio: deniq; cõmendatur studiosa diligentia. Sunt, qui accuratis ad se epistolis delectãtur, ut hões docti, acuti, ingeniosi. alij contemptum interpretantur sui, ni elegãter et ornatè scribas, sunt qui nimiam curam despuant, quasi putidam. Qui aliquid petit, alieno stoma

cho

Apollinaris Sulpitius.

Simplicitas epistolæ.

cho subseruiat: qui nihil, suo. Res quoq; aliæ secum ipsæ adferunt cultum suum, ut de bellis, de republica, de moribus: aliæ nolunt nisi cum splendore dici, ac ne possunt quidem. Quintilianus sermonem & epistolas solutas uult esse numeris, nisi quũ aliquid supra naturam suam tractant: ut de republica, de philosophia, de laudibus & uituperatione. Idem Seneca aduersus epistolæ ornatum adeò seuerus, hæc subiungit, Non me hercule ieiuna & arida esse uolo, quæ de rebus tam magnis dicẽtur, neq; enim Philosophus ingenio renunciat: multum tamen operæ impendi uerbis non oportet. Veteres illi, ut de negotijs modo scribebant, simplici illo & naturali utebantur loquendi more: malebantq;, quod est prudẽtiæ, indoctius loqui, dum apertius: tum errorem in uerbo committere, quàm in re. Vbi aliæ res accesserunt, plus, est adhibitum curæ, quod fecit Seneca ipse. Quũ uerò nihil fuit quod scriberetur, præter mellitas epistolas, aut etiam felleas, inanes tamẽ à negotijs, atq; umbratiles, instituerunt eas ornamentis cultuq; conuestire: ut quæ cognitione rerum non poterant niti ac sustineri, certè uenustate atque ornatu subsisterent, nam alioqui quis unam illarum sustinuisset perlegere, uacuam rebus, & inopẽ uerbis. Tales sunt epistolæ Plinij, Cecilij Quin obseruatum est etiam, Marcum ipsum Tullium aliter ad alios, & alijs de rebus solitum scribere: elaboratius ad Brutum quàm ad Atticum, quũ aliquid

contendit impetrare, quàm quum narrat: uelut ad L. Luceium, quàm ad Varronem: quum consolatur item, ut ad Marcum Marcellum. Et alioqui ars & exercitatio Ciceronis, & ingenium excellens hoc præstabant ei, ut oblata & naturalia in eo uiderentur, quæ extimo essent producta artificio. Summa hæc est ut meminerimus esse epistolã, hoc est puellam plebeiam, in quibus & si aliæ alijs ornantur excultius paulò & purius, mundum tamen patritiarum non æquãt, uti nec famulæ dominarũ. Aliud est, inquit Plinius, scribere historiã, aliud epistolã, etiam de eodem argumento. Idem Plinius pressam & astrictam uult esse phrasim epistolarẽ: sic tamẽ ut ne sit ieiuna prorsum ac frigosa, néue arida: habebit succi aliquid, & cũ leporem ac gratiam, quæ est in astricta dictione, & simplici illa dicendi nota sæpenumero uel maxima. Ideoq; nec tropos continebit crebros, nec translationes uarias, nec allegorias frequẽtes aut lõgas, nec conformationes alias, nec uerba grãdia & magnifica, nec concinnã & numerosam structurã: hæc quidẽ de genere uniuerso: nã in formis uariatur, seruata generis ipsius natura sicuti ostẽdi. Quæ præcepi de elocutiõe, trãsferri ad artẽ ipsam uniuersã possũt: quæ quũ celari ubiq; par sit, tũ in epistola adeò debet esse tenuis, ac propè nulla, ut magnis ipsis artificib. uix queat deprehendi: & si hoc, uti de phrasi docuimus, dirigendũ est ad consideratione ̃ personarum & rerũ. Quidã de

Epistola velut puella plebeia.

de epiſtolis cōponendis diſſerentes, de proœmio tradunt, de narratione, confutatione, confirmatione, peroratione, de inuentione, diſpoſitione, elocutione, ex rhetorū præceptionib. repetita: quod planè eſt ſuperuacaneū, & loco huic alienum: primumq́ nulla eſt fere epiſtola, quæ habeat quinq; illas partes: nec tantū artificium tenera hæc puella ſuſtinet. Deinde & ſi proœmio nonnunq̄ utatur, & colligat ac conficiat argumenta, uel depellat, & ordinem ſequatur, rebus in ſuos locos diſtributis: idem faciunt omnes ſermonis ſpecies, cōſolatiōes, gratulationes, dialogi, panegyrici: quid ergo, quoties de aliquo illorū præcepta tradētur, omnia artis ferramenta & arma in mediū proferemus? Quæ artis ſunt, ſemel oportet exhiberi in genere, ut quando opus ſit, ſingulis accōmodētur formulis, nullius enim harū ſunt propria, minimè omnium epiſtolæ, quæ minimè uel indiget, uel utitur. Ad doctos & otioſos ſcribentes, licebit alluſiones admiſcere ad fabulas, ad hiſtorias, ad prouerbia, ad res naturæ ac morū, ad dicta præſtantium ſcriptorū: modò breuiter, nō tā explicādi gratia, quàm uelut puncto ſignandi & indicandi digito. Etiam in reconditis reb. utile eſt ænigmata inſerere, quod uidemus Ciceronem feciſſe crebro ad Atticum: ne ſi literæ in alienas manus deueniſſent, atq; apirerentur, proderetur quod illi opertum uolebant omnino eſſe, & occultū. Etiam uerba Græca immiſcet altera duarum occaſionum, uel quum aptius

tius id Græce dicitur atq; appositius quàm Lati-
ne: uel quũ non uult à quolibet intelligi: ideoq; ab-
strusis & Homericis plurimũ uerbis, nec paßim cu-
ius expositis utitur. Nobis quoq; si negotiũ poscat,
uelare sententiã nostram cõcedetur sermone alie-
nißimo ab eo quo scribimus: uelut si Hispanicè, ser-
mone Teutonico, aut Britãnico, neq; enim ut paulò
antè admonui, de sola præcipimus Latina lingua.
Quid quod etiã in ea ipsa uerbo Germanico uel Sco
tico, ei tamẽ cui scribimus cognitio, sensum obscura
re quis queat, si id rei qualitas efflagitet? Nã Cice-
ro, non quod lingua Græca elegans & exculta es-
set, ut quæ maxime, uel potius supra cæteras, idcir-
co res arcanas illa cõtegebat, sed ꝗ nota Attico, re-
liqs uerò ciuib. nõ tantopere, ꝗ si aliã à Romanorũ
usu semotiorẽ Atticus sciuisset, eã ipsam usurpasset
Cicero, in rebus quæ nolebat euulgari. Et quando
in cuiusq; principis comitatu sunt hoĩes multi lingu
es, repertũ est genꝰ, quoddã notarũ reconditißimũ:
cifras uocãt, è quib. nemo unq̃ sensum exculpet, nisi
abecedariũ & significationẽ uerborũ teneat, quæ
inter illos cõuenit: quemadmodũ nec Laconicã scy-
talã quisquã legerit, ni bacillũ habeat ꝑ oĩa illi pa-
rẽ, ad quẽ erat lorũ contortũ & conuolutum. Sunt
etiã in epistolis Ciceronis, ad Atticũ præcipuè, mul
ta breuia & præcisa: quã autũno phrasin fuisse ser-
monis Latini, familiaris illo utiq; seculo: omittit e-
nim uerba potißimũ, Dico, Mitto, Scribo, Venio.

MISCELLANEA DE VETERVM CONSVETVDI-ne epistolari, tum agendo, tum loquendo, ex Cicerone potissimum. Addita sunt etiam nonnulla nostri vsus.

Ntiquißimi homines Epistolas solebant in tabellis scribere, quod Homerus uates docet in fabula Bellerophontis: is mos durauit usque ad Romana tempora, uti ostendunt scriptores Latini, Plautus Cicero, & alij: unde qui literas perferrent, tabellarij nominati, quod nomen etiam nunc manet quum tabellis iam pridem non utamur, sed ut alia, propter uim atque usum eundem. γραμματόφορος est Græcè, & à quibusdã nostris Veredarius dicitur: sed hic non tam est qui literas perfert, quàm quæ ueredis subinde mutatis breui tempore magna itinera conficit, cui literas solemus committere, ut celeriter perferantur. Codicilli quoque appellationem suam sumunt ex tabellis. Literæ dicuntur, & literulæ diminutiue, sicut epistola & epistoliũ. Exarare literas, cõponere epistolam, & formare epistolã & dictare: qui uerò sciberet epistolas domini, librarius, & scriba: sequentib. tẽporibus notarius: & ab excipiẽdo, quæ alius dictaret, exceptor.

Tabellarij

Veredarij

Codicilli

ceptor. A manu autẽ et amanuẽsis puer est, quo utimur quasi ad manũ, in ministerijs intimi cubiculi: q etiã ad manum appellatur, is interdum excipit, quæ nos dictamus, uel præscribimus, secretiora quã ut alijs uelimus communicari, aut leuiora quàm ut necesse sit librarium propter illa accersiri. Formalis epistola est uelut forma, & ea nõ aliarũ illius generis: quales sunt principũ, quæ ad certam quandã formã, uelut obseruatiõe religiõis cõscribũtur. Tabellis successit charta primũ mẽbrana pergamena huic uerò hæc nostra pepyracea. Erit genus chartæ epistolar. cuius in apophoretis Martia meminit tenue leue, firmum, aptum epistolis scribendis. Vna in facie olim scribebant: nam quæ duabus eßent scripta, ea nuncupabant opisthographa: cuiusmodi erat Orestes ille Iuuenalis, Scriptus & in tergo, nec dum finitus: propterea quòd una tantùm facies erat leuigata, & literis recipiendis idonea, nẽpe interior, quæ carnea sanè nuncupetur, exterior aũt uillosa, Vtebantur etiã membrana deletili, palimpseston dicebant. Cicero Trebatio, Nam quod in palimpsesto laudo equidem parsimoniã, nescio tamẽ quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quã hæc nõ scribere, nisi fortè tuas formulas, non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas. Rationes loquendi in epistolis hæc propemodum, & eiusmodi usurpabãt, Qui epistolã pferet, pertulit, perfert, quorũ primum spectabat tẽpus postscriptionem, alterum

Formalis epistola.

Charta.

Opistho-grapha.

Palimpsestos.

Loquendi ratiões in epistolis.

erum post redditionẽ, tertium est tẽpus præsens, uod latè solet extendi, sicuti, Quis prandet apud os? Barcherus & Patus, de prãsuris. Nihil habebã uod in præsentia scriberẽ, scriptione dignũ, ad te ræsertim, nullũ erat argumentum: nulla materia, aussa, occasio scribendi, scriptionis, epistolæ, literarum, eoq; breuior est, erit, hæc epistola, nam nec u inanibus literis delectaris, & ego non iam, ut soeo, epistolas libens mitto scholasticas atq; umbratias, in qb. nihil sit negocij præter comitates, officioã uerba & mellita, tametsi hæc satius est exercee quàm facundiam caninam, Tam multũ habeo, uel st, quod scribam, ut initium non uideam, ut nec initium, nec exitium inueniam, propter hanc dubitationem meam breuior hæc epistola est. Sed tamẽ ita distinebar, ut uix huic tãtulæ epistolæ tẽpus habuerim, noli putare pigritia facere me, quòd non mea manu scribam. Ad Plancũ scripsi, misi, habes exemplum. Ad senatum quas literas misi, uelim prius perlegas, & si qua tibi uidebuntur, cõmutes. Ad has literas statim mihi rescribe, tuorumq; aliquẽ mitte, si quid reconditum magis erit, meq; scire opus esse putaris. Et si mane Harpalum miseram, tamen quũ haberem cui recte darem literas, & si noui nihil erat, eisdem de rebus uolui ad te sæpius scribere, non quod diffiderem diligentiæ tuæ, sed rei me magnitudo mouebat. En quantã epistolã ex quã tenui initio deductã, quantũ exaraui chartæ, quum uix tres

uersus

uersus scripturum me à primo existimarē. Sed quid ego non imitor laconismum tuū? altera pagella procedit. Quid aliud? quid restat? nunquid sum oblitus? excidit? fugit? Permultum permagni interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit: an quum solicitudinis aliquid haberes, an quum ab molestia uacuus esses: itaq; ei præcepi, quē ad te misi, ut tempus obseruaret epistolæ tibi reddendæ. Nā quemadmodum coràm qui ad nos intempestiue adeunt, molesti sæpe sunt, sic epistolæ offendunt, non loco redditæ. Coram me tecū hæc eadē agere sæpe conantem, deterrunt pudor quidē penè subrusticus, quæ nunc expromā absens audacius: epistola enim non erubescit. Manu mea scripsi, manu tua scripsisti manumea ipsius manu propria mea, negat Valia dici. Brutus tamē, de uoluntate inquit, propria mea. Scripta iam epist. Hermia uenit, accepi epistolam tuam uacillantibus literulis: redde nobis superiorem epistolā, & appinge aliquid noui. Vale, Da operam ut ualeas, Cura diligenter tuam ualetudinem, hoc mihi gratius facere nihil potest. Vale, & matrē, meosq; tibi commendatos habe. Vale, & Salue, quarto Calend. Calendas decembres, ad quartum Calend. Decemb. ante diem quartum Calendarum, quasi quarto die ante Calen. Nuncij nobis tristes, nec uarij uenerunt de Qu. fratre, ex ante diem Nouarum Iunij usque ad pridie Calend. Septēbres. Contulit hoc negotiū, siue distulit in ante diem sextum Iduum Maij, usq; ante

Vale.

ante diem quintum Calendas Maias: hoc est, usque ad diem quintum ante Calendas Maij, ut rectè interpretatur Budeus, Balbus, Sub postea quã literas communeis cum oppio ad te dedi: quod durũ admodum uidetur Epistolam perscriptam complicabãt, uinciebant lino seu filo, addebant ceram: quodã uero tempore proceres Romani certam quandam ex Asia aduectam, ut refert Cicero pro L. Flacco: in cera signum imprimebant ex gemma annuli. Cicero in L. Catilinam: ac ne lõgum sit Quirites, tabellas proferri iußimus, quæ à quoquam dicebantur datæ Primum ostendimus Cethego, signum cognouit, nos lignum incidimus tum ostendit tabellas Lentulo, et quæsiui cognosceret ne signũ: annuit: est uerò. inq̃, notũ signum imago aui tui, clarißimi uiri, qui amauit unicè patriam & ciues suos. Idem Cicero: Obsignata iam epistola superiore, nõ placuit ei dare cui constitueram, quod erat alienus, itaque eo die data non est. Hæc scripsi raptim, preproperè, perturbatè, quod ex literis ipsis & sensu facilè conijcies: quæso festinationi meæ & breuitati literarum des ueniam. Nos item complicamus epistolam, quæ si nõ sit deuincta, est solutilis, uel apertilis, ut quas alicui mittimus legendas prius quam reddat: filo deuincimus uel superne, uel transfixam: interdum quoq; fibra ex eadem charta, quum signum non habemus: commissura quoq; chartacea, uel orbiculari parua. ueluti in negotijs mercatorum: uel magna commissu

Epistolæ obsignande ratio.

ra obsignata ut ad proceres: itaq; dicitur uel deuincta filo, uel astricta cõmissura. Solet nũc interstitiũ uacuũ relinqui inter salutationẽ & ipsam epistolã, pro dignitate eius ad quẽ scribitur, uel amplius, uel adstrictius: uocetur id sanè margo honorarius. Qui literas perferũt, sunt tabellarij: è qbus alij sunt ordinarij, alij extra ordinem, lenti, celeres, ueredarij, per equos dispositos magnis itineribus eũtes, cõiungentes dies noctibus: hi accipiunt pretium uecturæ, seu pro uectura, appensis epistolis, non numeratis.

Margo honorarius

Tabellarij

Respondẽdi locutiones.

Respõdentes uerò hisce locutionum generibus utebantur. Accepi literas: Plinius etiam recepi dicit. Redditæ sunt mihi literæ tuæ amantißimæ, suauißimæ, blandißimæ iucundißimæ, expectatißimæ, amicæ, comes, falsæ, festiuæ, plenæ humanitatis & beneuolentiæ: uel acres, acerbæ insipidæ, dentatæ, maleuolæ, rabiosæ rabiosulæ, fatuæ, dementes, imprudẽtißimæ. Accepi literas tuas duabus epistolis: duas uel tres epistolas eodẽ exemplo, manu tua scriptas, manu scribæ, manu liberti tui. Treis uno die à te accepi epistolas, unam breuem, quã Flacco Volumnio dederas: duas pleniores, quarum alterã tabellarius T. Vibij attulit, alteram ad me misit Lupus. Puer à sorore tua missus, epistolã mihi abs te allatã dedit. Accepi tuas tres. Plinius, Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omneis elegantißimas, & quales à te uenire præsertim desideratas oportebat, quarũ una iniungis mihi iucũdißimũ ministeriũ,

ministeriũ ut ad Plotinam sanctißimã fœminã literæ tuæ perferantur. pferentur, eadẽ cõmendas mihi Popilium Artemisiũ, statim præstiti quod petebat. Sed ad Ciceronem reuertamur. Obuiam mihi fuit tabellarius. at ego statim, cedo inquã si quid ab Attico? Si quid erit occultius, & ut scribis, reconditũ, meorum aliquem mittam quo fidelius ad te literæ perferantur. Et si iusta & idonia usus es excusatione intermißionis literarum tuarum, tamen id ne sæpius facias rogo. Accepi literas ab eo, qui misit, accepi à tabellario, qui reddidit. Damus literas ad eũ, cui scribimus, damus tabellario, tabellarius reddit, atq; etiam interdũ dat. & si hoc rarius. Accepi literas tuas ab Acasto seruo meo. quas quidẽ quum expectassem iam diu, admiratus sum, ut uidi obsignatam epistolam breuitatem eius, ut aperui, rursus σύγχυσιν literularũ, quæ solent tuæ cõptißimæ & clarissimæ esse. sic ille. Videlicet, bréues & parui mométi epistolas nõ solebant obsignare. sed cõplicatas solum mittebant in modũ codicillorum. Misit ad me literas, quarum exemplum hic habebis. Literæ à Cæsare uenerunt, literæ à Catone sunt adlatæ Cicero filius Tironi. Quũ uehementer tabellarios expectarem quotidie, aliquando uenerunt post diẽ quadragesimum & sextum, quàm à uobis discesserant, quorum mihi fuit aduentus optatißimus. Expecto tuas literas de multis rebus, teipsum multo magis Scripsisti ad me epistolam plenã cõsilij, summæq;

tum beneuolentiæ, tum prudentiæ: eam mihi, Philotimus postridie quam à te acceperat, reddit. Quin. Seruilius perbreues à te literas mihi reddidit quæ mihi tamē nimis longe sunt uisæ: iniuriam enim me accipere putabā, quod rogabar. Accepi à te aliquot epistolas uno tempore, quas tu diuersis tēporibus dederas. Ac uelim posthac sic statuas, tuas mihi literas lōgißimas quasq;, grauißimas fore. Quod epistolā cōscisam doles, noli laborare: salua est domi, petes quū libebit Epistolā tuam, quam accepi ab L. Arūtio, cōscidi innocentē: nihil enim habebat, quod nō uel in concione recte legi posset. Resoluta epistola continuo uidi quod cupiebam uel quod metuebā Libentissime legi tuas literas, in quibus iucundißimū mihi fuit, quod cognoui meas tibi redditas esse. Ex literis tuis cognoui, intellexi, accepi, factus sum, redditus sum certior. nihil certū de te habeamus. Domitium aiūt futurum sine fascibus: quū id scies, facies ut sciam: fac sciā, faciā nt scias, ut noris, ut intelligas. Particulam literarum tuarum, quas misisti Octauio, legi missam ab Attico mihi. particulā literarum legit mihi Atticus. In capite tuarum literarū, in medio, ad medium, in calce, fine, extremo, ad postremum: hæc erat literarū tuarū clausula. Habeo habebam literas à fratre: nō tamen dicitur habui, pro accepi. Respondebo tuis literis ordine, uel promiscuè, non seruato ordine. Tuam rationem scribendi sequar, quoniam uidetur mihi optima, cōmodißima,

ma, appositißima: uel ut cõmodius rescribam: nec οἰκονομίαν meã instituã, sed ordinẽ cõseruabo tuũ, & respondebo primũ postremæ tuæ paginæ. Ego respondebo tibi ὕστερον πρότερον, ὁμηρικῶς. Episto las tuas accepi duas, prior recentiorẽ habebat diẽ, al tera antiquiorẽ. Vetus epistola, & recens, dies prior, posterior, recens, antiquus, uetus, item dies repetita, quũ uetustior est quàm quo epistola fuit scripta. Hæc & alia inueniet permulta, qui ueteres, sed Ciceronem præcipuè, diligenter euoluerit.

SALVTANDI FORMVlæ usui nostro aptæ.

SAlutationem uoco, non primam illam, quæ est scribentis ad eũ cui scribitur, nempe primi ad secundum. sed primi ad tertium per secundum, uel per quartum quũ scribet, quum uidebit, quum quid ad eum mandabit. hinc à tertio ad secundũ per primum. à quarto ad secundum per tertium solum, uel per tertium ad primum. Quorũ omnium exempla sunt hæc. Saluta, dic salutẽ. Salutẽ annunciabis, pre caberis meo nomine, meis uerbis, pro me, mea uice, Petro à Toleto hospiti meo. Saluebit à me Roderi cus Mandricus meus. Iubebis saluere Gomeziũ Bena uidium. Significabis Ioanni Marico à Lara, accepisse te literas à à me, quib. iubeo illum saluere accepisse me literas à Duce Beiaris Francisco, quibus in iunxit, ut si quando uel tibi, uel illi scribã, adiungã ei S. suis uerbis. Si quando Morũ coueneris, admone

hominẽ, ut quum ad Roffensem Episcopũ mittet literas, adscribat præcari me læta omnia, ac felicia. Io. Claymõdo patri meo S. & senectam leuem ac facilem. cui epistolam hanc dabis legendam, tanquam ad eum quoq; scriptã. Quum hoc literularum ad te exararem, aderat, uel interuenit, uel nũciauit mihi Al. Viruesius, uti sui nomine S. tibi impertirẽ, salutẽ impertirer, S. optarẽ & optime euenire, q filiam probißimo iuueni collocasses, tũ Christophoro Mirandæ filiolam gratulaberis salua uxore. Quum ad Morum dabis literas, uel nactus fueris qui eò proficiscatur, & mandata ad illũ miseris, ne obliuiscare accuratißimã mea uice salutationẽ adiungere ipsi & liberis: sed in primis Margaritæ Roperæ meæ, quam ego ex quo primũ noui, non amaui minus q̃ si mihi esset soror germana. Quũ aliquẽ tuorũ mittes Segobrigã præcipe ei, ut quærat tibi aliquẽ ex familia ducis Alburquercani, cui mandet, ut si Cuelarem proficiscatur, salutet mihi Bartholomæum à Cueua ducis fratrem, uerbis amantißimis, & officiosißimis. Tersulæ, quoniam quod optimum in pueris est, hilarula est, meis uerbis suauium des. Illud est animaduertendũ, nõ omnes salutationes omnib congruere: nec similiter ignotos, aut leuiter notos debere salutari, ut amicos & familiares. nõ idem debere iniũgi superiori, quod pari nõoẽs metiendi sunt eadem decempeda, sed gradatim & distincte, ut emineant signa uoluntatũ, in quo prudentia est opus

Salutandi ratio diuersa

Curio

Curionē, si quando tibi occurrerit, si uideris, si uoles, si uacabit, si erit tibi cōmodum salutabis paucis uerbis, leuiter, subfrigide, suo ipsius more. Quū adibis Cæsarē, obseruata occasione, præcaberis illi meo nomine propitiū numen, ut tanta regnorū moles feliciter sub eo administretur, ipsi & populis. Oro te uir clarissime, ne graueris institutori tuorū liberorum S. ex me nunciare. Salutat te P. Clodius: ego uerò precor tibi meliorem salutem, quam ab illo.

RESALVTANDI.

Respondet, cui uel scripsimus, uel mandauimus, executum se quod erat iniunctū, per se, uel per alium literis aut mandatis: uel nō licuisse, aut noluisse, quia nō deceret, nō expediret: tū quid salutatus responderit. Exempla sunt huiusce generis: Quod erat in extremo tuæ epistolæ, uel in extrema epistola, aut charta, in fine, in calce, in postremo literarum, ut Ioannē Peuynum nostrū salutarē, feci, & quidē perlibens: is uero, ut est ingenio suauissimo & amātissimo suorū, letissimus de te audiuit: resalutat te plus milles: salutationem tibi remittit Cranaueldius noster, cū fœnore incredibili: salutem optat tibi uerā & solidā: optat tibi, quæ sibimet ipsi: præcatur tibi omnia euenire ex animi tui sentētia: omnia prosperrime, fœlicissime, faustissime, tibi & tuis: nō potui ipse Vergaram salutare pro te, q, unice cupiebā: quoniā aberā, quoniam me aduersa ualetudo domi cōtinebat, mādaui Gonzalo

Tamyoris renunciatà incredibile dictu quã grato illi fuerit tua salutatio, quamq; eã remittit tibi accurate & copiose cumulatam. Exhilaratus est uehementer Frãcus Leardus ad commemorationẽ Petri Mexiæ sui: multò etiã magis ad salutationem, quod significares, te sui meminisse: planè amat te, & reueretur bona fide, nihil non optat tibi faustum & lætũ. Ain' tu, salutari nos à Nicolao Vottono? de quo iam pridẽ audiebamus omnino nihil: quæso iube eũ à nobis saluere, & meminisse ueteris nostræ amicitiæ ac familiaritatis Louaniensis. M. Crassus misit S. chartaceam, ut solet, mallẽ aureã, hoc duntaxat tempore: redde tu illi pro me chartaceã itẽ, aut si mauis, æreã, quũ illũ cõuenies. Grata fuit salutatio Vdalli: ego illi pro salute lignea uel chartacea, reddã argẽteam. Salutẽ Gabriel Valdaura hoc tempore ad me? quin potius literas, & quidẽ copiosas de rebus suis oĩbus, aut nostris cõmunibus? renuncia ei, non expectare me ab eo salutationes, sed epistolas: aut q, matrona illa castißima marito scribit, Nil mihi rescribas, attamẽ ipse ueni. Claudius ergo S. mihi? satius esset cædi ab alio quã ab illo salutari. Piso nobis Sal. rogo te an serio? quo ore? quo uultu? quibus uerbis? nã est admodũ subdolus, & maleuolentiã blanditia uerborũ assueuit occultare. Sed uincamus bono malũ: repende ei salutationẽ plena manu, & uerbis amantißimis. Cũ Demetrio nolo mihi esse rei quicquã: meliore ac cõmodiore utemur eo, si nullus

ſi nullus penitus ſit nobis uſus cū illo: procul quæſo ab hac pice, ne inquinemur: crede mihi ericius eſt ne accedas propius. Fabium Gurgitem nolui ſalutare tibi ne inſoleſcat. Cornelio Nepoti nō reddidi tuam ſalutationē, ueritus ne arrepta unius colloquioli occaſione, inſinuet ſe in meā familiaritatem: noſti quantus ſit irrependi artifex: & admiſſus q̄ moleſtus ſit, atq; importunus, & exceſſu difficilis.

DE BREVITATE Epiſtolæ.

ILlud præterea iam olim quæſitū, quàm breuem eſſe epiſtolā cōueniret. Nam Demetrius Phalereus, ſeu quis eſt alius, longā epiſtolam librū appellat, nō epiſtolā. Et L. Senecæ hæc ſunt uerba libro Epiſt. 6. Ne epiſtolæ modū excedā, quæ nō debet ſiniſtram manū legentis implere, in alium diem hanc litē cum dialecticis differā. Quanq̄ eius ipſius epiſtolæ interdū quoq; dextrā bis implent. Cirreronis etiam aliję; ad Atticū præcipuè, ad alios quoq; nō nullos uolumina ſunt, non epiſtolæ: quas ſe ideo tam longas ait conſcribere, quod dormire nō poſsit. Idē ad eundem ait ſe interdum λακωνικὴν σκυτάλην mittere: & ad D. Brutū, imitari λακωνισμὸν illius: omnia tēperabat perſonis & negotijs: quū expediebat, & ſcribebat fuſe, & ſic ad ſe gaudebat ſcribi: idcirco Brutū increpat, quod in medio ardore ciuilis belli, breues ad ſe literas dediſſet, quū negotia longiſsimas flagitarēt: ut ſciretur explicatius

quid agitet, quidq; esset acturus. Morosis incognitis, amicis simulatis, breues itidē occupatis, aut ijs quos eo scribendi genere uidebat delectari, quasi multa paucis uerbis cōcluderent, cuiusmodi erat D. Brutus. Noui itē amici breuib. sunt epistolis initio tentādi, ut omnes ignoti cūctabunde. Sunt qui uel mediocres epistolas loquaces iudicēt, atq; aspernentur. Sūt qui epistoliū iniuriā interpretētur: demus tamē operā, ne in alterutro modū excedamus: si necessaria omittas, oēs sunt nimis breues: si superuacanea infarcias, oēs sunt nimis lōgæ. Multū te accōmodari cōuenit ingenio illius, cui scribis: & pro ratione materiæ licebit in fine aūt breuitatē excusare apud illū, qui lōgas cupit: aut prolixitatē apud eum, qui breuibus: illa excusatur negotijs, aut nostris, aut illius: et pudore, ne obstrepamus aut interpellem⁹ in maximis occupatū: prolixitas excusatur rei qualitate, dulcedine cū illo colloquēdi. Nihil perinde uidetur mihi alienū ab epistolis, q̄ diffusa in locis cōmunibus iactatio, nisi fortè libri sunt potius de sapientiæ præceptis, aut de studijs humanitatis, uel encyclopædia. Epistola, & codicilli, quæ paucis uerbis acutam quampiā sententiā concludunt, plurimū habent uenustatis, Quū licebat, noluistis: nunc quum uultis nō licet. Quod si nihil habeant insolēs, superbum fastidiosum, mitti possunt uel ad reges ipsos, ac principes, & homines quantumuis superciliosos. Hieronymus Salynas Theologus Inacho Mendozæ, Cardi-

Cardinali Episcopo Burgensi ardentem pietatem precatur. Lutetiæ Natali Ioa. Baptistæ, 1533. Scio prudentiæ tuæ non esse opus consultore, memoriæ autem, propter uarietatem & magnitudinem nego ciorum nonnunquam: itaq; rogo te, memineris nati onis studiosorum hominũ, nam de uolũtate in illos tua nihil dubitamus. Marcus Laurinus Carolo V. Cæsari Augusto, regi Hispaniarum S. Nec abs te contendo, ut mea causa iustitiam uioles, quod nec tu faceres quantumlibet rogatus, nec uelim te per i-gnorantià iniustè agere. Itaq; libellum hunc, quem custodiæ iustitiæ tuæ cõfeci, oro attente legas. tales erant Lacedæmoniæ epistolæ, & responsiones, quæ etiã in prouerbium uenerunt. Res male gesta est: qui superfuere milites, esuriũt. ϖρὸς τὰ γὰρ οὐ μεῖρ γραφθέντα, καὶ ἢ οὔ. Sunt qui in respondendo repe-tãt, ceu epistolæ illius capita, ad quã rescribunt: quod solet in grauib. fieri negotijs, & tamen acuratius, quũ à nõnullis lectũ iri responsum arbitrantur, nõ lecta epistola prouocante. Nã hoc fine etiam in le-uioribus fecerũt quidam, ut ij qui suas epistolas co gitabant edere; nõ editis ad quas rescriberet: sicuti Plinius & Politianus. Fit hoc interdũ cõpendij gra tia, & ut lectoris tum labori, tum intelligentiæ con sulatur. Adde etiam, quoniam in disceptionibus nostra causa magis ea uia adiuuatur, quum quæ ille uel eloquentia conuestiuit, uel muniuit coloribus, roborauit argumentis, nos omni detracto præsidio

ocu-

oculis subijciamus nuda atq; inermia: qui astus erat oratoribus perusitatus. Ergo unaquæq; epistola uirtutem aliquam habere debet, uel in rebus, uel in dictione, qua commendetur, libenterq; & ab ijs legatur, ad quos mittitur, & à posteris quoq;, si ad eos perueniat: unde multo placuerunt epistolæ refrixerunt & iacuerunt plures.

DE AVTORIBVS Epistolarum.

ANtiquißimæ enim epistolæ extant Platonis perpaucæ, & Demosthenis: hinc M. Tullij amisse, quidem multæ, sed multa etiam in hanc usq; ætatem reseruatæ, in quibus præter uerba & dictionem, quibus uir ille cæteros omnes scriptores, Latinos duntaxat, tanto post se interuallo relinquit plurimum inest & ad respublicas & ad priuatas iudicij ac prudentiæ, Senecæ epistolæ uolumina sunt de philosophia. Accommodatior ad usum Plinius Cæcilius, eorum præsertim, qui de negotijs priuatis, aut Repub. non scribunt, nam huiusmodi melior Cicero: Plinius uero succinctus, & festiuus, & facetus, & acutus, & frequens concinnis sentẽtijs, doctis atque acutis ingenijs mirificè est aptus qui scholasticas inter se mittunt epistolas & umbraticas, ut idem ipse ait, quibus oportet plus ornatus & condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur. Sparsæ apud Græcos feruntur cõplures. Luciani dilucidæ ac faciles, Philostrati picturatiores q̃

decet

decet hoc sermonis genus: utræq; inanes sunt & leuiculos habent sensus, Synesij itidem non parum elaboratæ, metaphoris potißimum. Sunt nonnullæ Basilij, Grægorij, Libanij, & aliorũ, breues argutæq;, scholæ & hominib. ociosis congruentes magis quã negotijs. Sed redeamus ad Latinos. Post Pliniũ scripserunt epistolas Christiani homines suis temporibus non Christianorũ solum, sed omnium quoq; sine controuersia eruditißimi. Tertullianus durus, nempe Afer: Cyprianus non perinde, etsi eiusdem gentis. Augustinus itẽ Afer, mollior, sed minus tersus ac comptus, Hieronym. ardens ac uehemens, ut uideatur semper ad iudices dicere de causa capitali. Ambros. lenior ac placidtor, aliquod interdum locis subturbidus. Symachus nec magnitudine rerũ, nec gratia sermonis potuit conseruare famam posteriorũ. Sidonius Apollinaris Aluernas, obscurus, fauorẽ iudiciorũ, nec consecutus est, nec meretur. Lõgo post hos interuallo uelut stellula inter densißimas tenebras emicuit Frãcisc. Petrarch. prolixus ac plerisq; locis morosus difficilisq; & multum trahens ex rubigine ac situ suorum temporum. Multò post sequitur, qui ætate auorum primus cœpit in Itàlia Latinè balbutire, Gasparinus: cuius epistolæ uel hac de causa merentur laudẽ, quia in seculo doctorum primæ. Huic succedunt Leonardus Aretinus, parũ adhuc excultus: tũ lingua tersiores Philelphi duo, pater & filius, sentẽtijs inanes & subfrigidi, nec com

positione

positione satis grata. Poggius, garrulus, nugator & rabula. Pius secundus pōtifex, qui et Aeneas Syluius, natura fœlix, infœlix, arte. Aegidius Calentius, & Campanus nō contēnendi: quanquam hic in ostentationem est maxima ex parte compositus. Sabellicus ubiq; copia & facilitate, & iucunditate sui similis. Pōponius Lætus Romanæ puritatis adeò studiosus, ut nec Græce quidē scire uoluerit, ne quid alienum sonaret, aut admisceret linguæ illi Quiritium: ita & uerba habet electa, & dictionē satis castigatam. Io. Picus, & Angelus Politianus, magni: huius uerba facilè cōplectaris atq; exosculeris, illius nō poßis nō probare: ille sententiarum pondere & sanctitate dictionis excellens: hic acumine & festiuitate amabilis nisi quod laudis nimia cupiditate supra epistolæ limites assurgit: ludit etiā nō raro, & lasciuit: rebus quoq; displicere posset seueris & eruditione præstantibus, quia multus est in materia leuißima, & minutißima sui ostentator: & in eos quibus nō probaretur, acerbè maledicus Allubescūt hæc quidē adolescentibus, uelut pugnæ & certamina: grauibus aūt & sanctis uiris insuauia sunt: & imbuūtur teneræ mentes duobus uicijs humanæ societati pernitiosis, iactantia, & amarulentia linguæ, quodq; est indignius, de rebus uilißimis, de literula, de syllabula, de uocula, de intelligentia uersiculi, uel negligendi, interim etiā obscœni, & moribus damnosi. Grauior est Harmolaus Barbarus, & disci-

& disciplinarũ cognitione sine ulla prorsũ compa ratione excultior: sed duriusculus, & perplexus. Admiscuit se his Philosophaster Marcilius Ficinus, ut oloribus grauia: atq; epistolas cõposuit, ut de Pla tonicis quæstionibus disputaret, dictione inuenusta et molesta. Epistolis Francisci Pici, & si minus tersis quàm patrui, magis tamẽ deest genius, quàm uel dictionis elegantia, uel sententiarum pondus. Rodolphus Agricola, si ipse sua emendasset, maximis quoq; ueterum potuisset comparari: tanta erat in illius eruditione soliditas & sanitas, atque acrimonia in iudicando. Ioannis Capnionis epistolas nuper uidimus, simul & natas & extinctas, adeò dãnauit eas tacitus doctorum cõsensus, ut uix potuerint paucos uitæ menses impetrare. Christophorus Longolius nimia cura imitationis, bonam naturam corrumpit. Verba habet Ciceroniana, mira religionis ne an superstitionis obseruatione: sensus est ineptior, propterea quod dicta grandia rebus exiguis aptabat. Non enim satis illi erat, uerba & phrasin Ciceronis miro studio imitari, nisi etiam totum Ciceronem exprimeret, rem illam publicam simularet, & curam imperij, quo totus orbis continebatur priuatus ipse, & in angulum studiosi secessus abditus, in quo tam erat ridiculus, quàm si gigantis uestitum induisset, & uerba ac pronunciationem gigantis effingeret, ut gigas crederetur, legendus tamen propter uerba. Superant scriptores omnes

ætatis

ætatis huius, & æquant eos, qui patrum atq; auorũ memoria uixerunt, ingenio, eruditione, facundia, Erasmus Roterodamus, & Guilielmus Budæus uario & diuersissimo dicendi genere, sed uterque in suo præstans. Erasmus facilis, & dilucidus, ut aliâs semper. Guilielmus Budæus nouo quodam atq; inusitato dicendi genere est delectatus, quod sit admirari quam imitari promptius. Pauli epistolæ augustiores sunt, quam ut illas fas sit sub nostram censuram ueni re.

FINIS.

D. ERASMVS ROTE-
rodamus Petro Paluda-
no Salutem.

VICISTI me tandem, humanissime P. habes toties efflagitatam à nobis scribendarum epistolarũ rationem. Sed uide interim dum tuæ morem gero uoluntati, quantis me calumnijs ipse obiecerim. Quid tandem Critici dicent? imò quid non dicent, ubi uiderint me ausum tractare rē à multis tam diligenter ac scitè tractatam? Vis tu, inquient, Penelopes telam retexere? post tantos auctores? Aut eadem dicas neceße est, aut deteriora: quorum alterum superuacaneum est, alterum etiam pernitiosum. Ego uerò quanquam multa alia habeo quæ respondere possum, unum hoc tamen dico, nullius qui de hac re aliquid conscripserit me uestigijs inhæsurum. Accipe itaq; breuißimam, maximeq́; compendiariam conficiendarum epistolarum formulam: tibiq́; hoc unum persuade, non uerbis tantum illas, sed arte etiam indigere. Vale, saluta amicos communes.

BREVISSIMA MAXIMEQVE COMPENdiaria conficiendarum Epistolarum formula, per D. ERAS. Roterodamum.

EPISTOLAE DEFINITIO.

PISTOLA uariè à scriptoribus Latinis definitur, sed eodem penè sensu. Libanius Sophista Græcus epistolam finit hoc modo: Epistola est absentis ad absentem colloquiũ. Porrò colloqniũ sermonem familiarem interpretamur, ut intelligamus epistolã nihil ferè à cõmuni sermone quotidianorũ collocutionum differre: nimisq; errare eos, qui tragica quadam grandiloquẽtia in cõponendis epistolis utuntur, atq; ibi omnes ingenij uires effundunt, atq; splendorem quærunt, copiæq; & ostentationis gloriam, ubi minimè opus est. Esse enim epistolicus stylus simplex debet, ac ueluti negligentiusculus: Nam est etiam quædam negligentia diligens. Exemplo sunt Plinij, Cecilij epistolæ acutæ, elegantes, expressæ, in quibus nihil nisi domesticum, quotidianum: sed omnia tamen Latina, casta, ornataq; leguntur. Cumq; sit stylus ille multa

arte

arte atq; ingenio, cultuq; subactus atq; elaboratus, illaboratus tamen penè, subitus atque extemporarius uidetur. Obseruandum uerò illud imprimis est, fugienda esse uerba accersita, antiqua, nimium affectata, repetitaq; ex Aboriginum seculis: quibus hodie plerique corrupti & cacozeli utuntur, uerba noua atque inusitata anxiè quærentes, ut doctiores uideantur: neque existimantes rerum gratia uerba esse inuenta, scribente ita Horatio in arte poëtica: Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ, Verbaq; præuisam rem non inuita sequentur. Superuacaneũ quidem penè fuerat post M. T. Ciceronem, ac Fabium Quintilianum, idem toties repetere: nisi quidam hodie reperirentur uerborum aucupes, atque anxij captatores, qui unius uerbi caussa tantum epistolam condere parati sunt: cumq; uoculam unam longo labore quæsitam epistolæ inseruerint, putant se palmarium fructum reperisse: ac tunc maximè suam barbariem ac balbutiem indicant.

DE EXERCITATIONE & stylo. Cap. I.

CAput igitur illud primum sit, rem totã acutè, ingeniosè, prudenter disposuisse. Quando in tanta Latinæ linguæ opulentia uerba propria, apta, atq; ad rẽ ipsam significandã nata, deeße non poßint. Exercitatione itaq; opus est, et stylo nõ mediocri. Scribendum uerò quàm plurimũ, & quã di-

ligentißime: quoniā ſtylus optimus effector eſt &
magiſter dicendi, ut apte apud Ciceronem Craſſu
ait. Et ut terra altius effoſſa generandis alendisq
ſeminibus fœcundior eſt: ſic profecto nō à ſūmo p
titus ſtylus ſtudiorum fructus effundit uberius, &
fidelius continet. Primum itaq; ſumma ſolicitudin
ac ſtyli diligentia utendum: ſed nec ſine frequent
aßiduaq; ſcribendi exercitatione extēporalis facu
tas, amplißimus certißimusq; ſtudiorū fructus, ne
ſolidi dicendi fiducia parari poteſt. Stylus itaq fre
quens & opulentiam nobis parit, copiamq; ſermo
nis, & mirabilē adfert dicendi ſcribendiq; prōpti
tudinem. Porrò tardus primum ſtylus eſſe debet &
diligens, cū uaria multipliciq; autorum lectione: h
bendus eſt rerum ac uerborū delectus, & ponder
examinanda. Neq; occurrētibus primū uerbis a
ſtatim ſeſe offerentibus, incaute utendū eſt, ut qu
dam faciunt, captantes prima quæq;, atq; auide a
ripiētes. Suſpecta eſt enim facilitas illa, qua pleric
imprudenter exultant & gloriantur. Quare. Sall
ſtium conſtat, Quintiliano referente, in ſcribend
hiſtoria fuiſſe tardißimum, & Virgilium pauci
ſimos in dies uerſus componere ſolitum. Nunqua
profecto feliciter inueniet, neque apte collocabi
neq; ornate ſcribet ac polite, qui primum & ſtyl
& iudicio lento uſus non fuerit. Mora enim meli
ſolidiusq; iudicium paratur, refrigeſcitq; inuenti
nis amor. Quare falluntur, qui multa ſtylo prim
quà

quàm uelocißimo ſcribere conantur. Diligentia enim in primis opus eſt. quanquam mox & feliciter ſequitur ſtylus, & uberior ac promptior. Celeritatem enim dabit conſuetudo, ut Fabius ait. Paulatim res ſeſe facilius oſtendent, uerba reſpondebunt, cõpoſitio ſequetur: cuncta deniq;, ut in familia bene inſtituta, in officio erunt. Cæterum fugienda eſt eorum moroſa nimis diligentia, quibus nullus eſt ſeipſos caluminandi finis, & quibus nihil unquã ſatis placuit. Neq; enim promptum eſt dicere, uter eorum peccet ualidius, is ne, cui omnia ſua placent, aut cui nihil ſatis facit. Reliquenda eſt infinita illa cura, & curandum ut quàm optime ſcribamus: ſed ſcribendum tamen pro facultate. Adſit ergo ipſi diligentiæ quidam modus.

DE IMITATIONE Caput II.

QVoniã uero artis pars maxima imitatione cõtinetur, ab autoribus lectione dignis uerborum ſumenda eſt copia, & uarietas figurarũ, & componendi ratio, tum ad exemplum uirtutum omnium mens dirigenda eſt. Stultißimum uero eſt (ut Plinius in epiſtolis ait) nõ optima quæq; ſibi ad imitandum proponere.

CIRCA IMITATIONEM EXActißimo iudicio opus eſſe.

QVapropter exactißimo iudicio circa hanc partem ſtudiorum opus eſt. Examinan-

 da ſunt

da sunt omnia, primumq; uidendum est quos imitemur. Imitandi uerò sine controuersia sunt, quos multorum seculorum consensus probauit. Atque in epistolis Cicero, quãquam Latinæ eloquentiæ princeps, plus naturæ dicitur habere quàm artis: Plinius uerò plus artis ac diligentiæ: uterque tamen optimus. Sed nec hij soli legendi, legendi enim sunt et alij, qui sese ad ueterum imitationem compararunt. Quibus Politianum iure adnumerandum censeo, propter incredibilem rerum nitorem, exactamq; diligentiam, qua in quibusdam epistolis est usus. Senecam uerò doctis tantum legendum putant, quòd quanquam eximiæ uir doctrinæ fuerit, stylo tamen usus sit sterili & circumciso, cũ fœcundioribus scriptoribus alenda sint adolescentum ingenia: alioqui magnas uirtutes in eo, non quantum ad mores modò pertinet, sed etiam ad literas ac eloquutionem, non difficile deprehendent ij qui in uaria lectione uersati fuerint. Nec legendæ modò epistolæ eorũ, quos imitari uelimus: sed scripta alia quæcunq; ad phrasim prouectamq; eloquentiã faciunt, Etenim sicuti non unius generis sunt epistolæ, sic nec eiusdem generis scriptores nobis eligendi. Quare qui ex omni albo operum Marci T. Ciceronis epistolas tantùm eligunt, aut officia Ciceronis sese discipulos profiteri non debent. legendus est enim totus: quippe qui uarius, sibiq; dißimilis, ut in uario dißimiliq; genere materiæ.

D

DE IVDICIO. Cap. III.

IMitationi itaq; subest iudiciũ: nisi enim iudicio apprehendatur, non modo nihil prodest, sed obest etiam pernitiosißimè. Videndum igitur qui nobis imitandi sint, ne corruptißimos pro optimis ac probatißimis deligamus. Porrò qui Ciceronem sibi ducem atq; antesignanum proposuerit, neque eloquẽtiæ, neq; acuminis, neq; dispositionis pœnitebit unquã. Falluntur tamen, qui existimãt imitationẽ per se sufficere: uerũ est enim illud Quintiliani: Pigri ingenij est, contentũ esse ijs quæ sunt ab alijs inuenta. Quid enim, inquit ille, futurum erat tẽporibus illis, quæ sine exemplo fuerunt, si homines nĩhil nisi quod iam cognouissent, faciendum sibi aut cogitandũ putassent? nempe nihil fuisset inuentũ. Quare rectè exclamat Horatius in imitatores. O imitatores seruum pecus, ut mihi sæpe Bilem sæpe iocũ, uestri mouere tumultus. Et profectò nemo potest eum æquare, cuius uestigijs sibi utiq; insistendum putat. Necesse est, eodem Fabio autore, ut semper sit posterior qui sequitur. Et sunt quædam in oratione maxima, quæ imitabilia non sunt: ingeninm, inuentionis facilitas. Arte igitur opus est & præceptis, deinde imitatione & iudicio, postremo frequenti stylo ac exercitatione. Cæterum oritur quæstio: an scribendarnm epistolarum ars aliqua dici poßit: quidam enim naturali ratione & quotidiano Latinoq; sermone cõtenti, artem esse aliquã scri-

bendi negant: & nostram hanc rident diligentiã exemplo magni nominis professorum: quorum aliquis interrogatus quid esset schema & noëma, Nescire se quidẽ, sed si opus esset, esse in sua declamatione respondit: alter percontãti, Theodoreus ne, an Appollodoreus esset: Ego, inquit, pernullarius sum. Sed quis est adeò nõ ab eruditone modo, sed cõmuni sensu remotus, ut fabricãdi, texendi, & è luto uasa ducẽdi, artẽ aliquã esse putet, sermonẽ aũt, quo nihil est secundum rationẽ præstãtius, arte ac præceptis nihil egere? Non dissimilandũ tamẽ, quosdã contrà sentire, quotidianis scilicet familiarissimisq; epistolis nullam adhibendum artificium rhetoricũ esse, sed constare illas naturali quodam sensu cõmuni oratione: frustráq; ad artem confugere eum, qui epistolam ad amicum de re inopinata ex tempore scribere uoluerit, oblato scilicet argumento, non quæsito: præsenti enim consilio utendum esse, quo nihil est in stylo magis præcipuũ, quia uariè & ad rerum momenta uertitur. Expedit enim interdum mutare ex constituto & tradito ordine aliqua, & nonnunquam decet, ut in statutis ac picturis uidemus uariari habitus, uultus, status, pro re nata. Idcirco utilitas quibuscunque præceptis & magistrorum auctoritatibus præferenda est: sed ita tamen, ut artis ipsius ratio & frequentior sit & potior. Quo magis ridiculi sunt, qui omnes epistolas in salutationem, exordium, narrationem & conclusionem

nem partiuntur, inq; ijs putant totam artem consi-
stere. Neque enim ijs simul omnibus semper, sed nec
frequenter admodum opus est: atque ut in oratio-
nibus pleraque mutantur causis, temporibus, ne-
ceßitate, occasione: ita in epistolis maximè, quæ
& uario constant argumento, & ad diuersi cum
generis, tum ordinis, tum ingenij homines scribun
tur, nec uno tempore, nec loco. Prudentia itaque
opus est, artis ipsius uel socia uel parente. Qui e-
nim ex uno præscripto loqui omnia uel scribere
conantur, uirium parum habeant necesse est. Qui
uerò nunquam præcepta sequuntur, & quo se cun-
que rapit impetus sequētur, percurrúntque uelut
effusis habenis, soluti & fluentes, multa licenter
effunditāt, scilicet sine delectu. Quare utriq; rei
adhibendus est modus, Quanquàm uero cōfitendum
illud, doctrinam detrahere aliquid stylo, ut limā ru
dibus, & cotes hebetibus, & uino uetustatē: uicia
tamen detrahit, atque eo solo minus est quod literæ
propolierunt, quo melius est, ut Fabius inquit. Nec
audiendi illi, qui maiorem uim habere crudunt ea,
quæ non habent artem, ut effringere quàm aperi-
re, rumpere quā soluere, trahere quàm ducere pu-
tent esse robustius, ut Quintilianus scribit. Viden-
tur quidem indocti copiam habere maiorē, quod di
cunt omnia, & nulla lege cohibentur, sed soluti et
ex leges impetum sequūtur, quum doctis electio sit
& modus. Non ergo illa est uis, sed uiolētia: nem-

pe eorum, qui ſine labore, ſine ratione, ſine diſci-plina diſertos ſeſe uideri uolunt.

DE TRIBVS GENERI-bus cauſarum.

CVm ergo tria ſint cauſarum genera, quibus orator utitur, demõſtratiuum, deliberatiuũ, iudiciale, ut Cicero. & Quintil. placet: ad hæc tria epiſtolarum ſpecies omnes eſſe reducendas, facilè is intelliget, qui latentem in ueterũ epiſtolis artẽ excutere aliquando tentauerit: quiq; faſtidito triuiali iſto ſcribendi ac loquendi genere, legem ſequi certamq; rationem maluerit, quàm paßim ac ſine delectu tumultuari, quod infrà latius explicabitur.

DEMONSTRATI-uum genus.

DEmonſtratiuũ genus conſtat laude & uituperatione, quod quidem primò ad oſtentationem fuit compoſitum, mox etiam à Romanis negocijs ciuilibus adhibitum: funebres enim orationes ex publico pendent interdum officio, atq; ex ſenatuſconſulto ſæpè magiſtratibus mandantur. Hominis uerò laus, ex animo & corpore, & extra poſitis peti debet: ut & Ariſtotel. & Quintiliano placuit Ad hoc itaq; genus referendæ ſunt epiſtolæ, quæ uel laudant aliquem uel uituperant, ea ratione quæ ſupra poſita eſt. Eius generis eſt epiſtola Plinij, cuius principiũ eſt: Si quando urbs noſtra, &c. primò Ephratem Philoſophum Plinius ab animi bo-

nis, eximijsq; uirtutibus ut huminitate & eloquentia: deinde à bonis corporis & à corporis proceritate, decora facie, demisso capillo, ingenti & cana barba: postremò ab externis, quanquã leuiter & obiter, ut cùm eũ dicit Iuliani Pompei clarißimi iurisconsulti & consulis generum fuiße. Eius generis est epistola apud eundem: Petis ut fratris tui filiæ, &c laudat enim Minutium ab honestate morum, clara patria, clarisq; parentibus, & ab ea maximè uerecundia qua magistratus plurimos gesserat, deinde à facie liberali ingenuaq;, à totius corporis pulchritudine, & quodam senatorio decore: deniq; ab amplis facultatibus & maximo censu maiorum. Inueniuntur aliæ & apud alios & apud ipsum epistolæ simili artificio compositæ, ex quibus unicuique promptum est suæ æpistolæ artem & rationem desumere. Totidem uerò modis uituperatur quis, quibus laudatur: quare superuacaneũ uidetur hoc adijcere. Ad hoc genus pertinent nõ modò hominum sed urbium, uillarum, montium & locorum descriptiones, quæ plerunq; & orationibus & epistolis necessariò incidunt. Cuiusmodi est apud Ciceronẽ Siciliæ descriptio. In ijs autem postremis, speciem intuemur & utilitatem: speciem in maritimis, planis, amœnis: utilitatẽ in salubribus, fertilibus. Addendum illud: nullum esse genus cui plus ornamenti liceat adhiberi, aut in quo indulgere sibi plus possit orator. Nam & poëticè euagatur nonnunquam.

&

& sese uelut extra præscriptos cancellos agit, uti in panegiricis fieri uidemus. Sed epistolæ suus est modus. In descriptionibus huiusmodi utendum uerbis, quàm maximè proprijs & ornatis. Et interdum lætius agendum, nec historicè modò, sed poëticè etiam. Poëticè quid? ut cùm amœnißimã uillã describentes, eandem Musarum Nympharumq; cõtubernium esse dicimus: quale est Vergilianũ illud in descriptione portus Carthaginensis, cùm inquit, Intus aquæ dulces, uiuoq; sedilia saxo, Nympharumq; domus. Etenim si id in oratione non negatur cur idem in epistola non liceat, quæ & familiaris est, et plerunq; ab otiosis scribitur, non expectato etiam argumento? Etenim ut sit ars epistolis adhibenda, solutius tamen est & liberius totum hoc scriptionis genus. Orationem enim, ut inquit Fabius libro nono, quædam iuncta est atq; contexta seu perpetua: soluta alia, qualis est in sermone & epistolis: nisi cum aliquid supra naturam suam tractat, ut de philosophia, republica, & similibus rebus arduis. Porrò ut quisq; optimè rem aliquam descripsit, ita nobis studiose imitandus. In locorum quidem descriptionibus Liuius, interdum et Salustius: sicuti in alijs Plinius præsertim ubi uel regionis, uel beluæ alicuius ac feræ, piscis, arboris, herbæ, floris, folij, radicis formam depingit, ac ueluti penicillo deformat. Plurimum enim in hoc genere ualuit Plinius: nec satis est unum eius auctoris exemplum inspexisse: legenda

genda enim omnia, quo ad eius fieri potest, ac deligenda sunt optima quæq;, ut non modo copiosi, sed etiam uarij ac multiplices fiamus.

DELIBERATI
uum genus.

NVnc ad deliberatiuũ genus transeundum, quod multas species complectitur epistolarum. Nam & suasoriæ sunt epistolæ, et dissuasoriæ, hortatoriæ, & dehortatoriæ, petitoriæ, monitoriæ amatoriæ, de quibus postea suo ordine dicetur. In primis uerò notandũ, deliberatiuũ genus, quod suasorium dici potest, utilitate ac honestate definiri quanq̃ cũ utile dicimus, honestũ quoq; uolumus intelligi. quũ nihil utile dici potest, q̃ idẽ honestũ non sit. Quare in hoc genere spectãda maximè est ea utilitas, q̃ honestati cõiuncta sit, neq; suadere, ꝑsuadere, dissuadere, hortari dehortari, petere, mouere possumus, nisi ad supradictum scopum omnes, ut ita dixerim, styli sagittas collimauerimus. Huius tamẽ potius generis partes sunt, honestũ, utile, δυνατόν, quod nostri poßibile nominant: quæ ut dura uidetur appellatio, tamen sola est, ut Quintilianus ait. Quas partes non omnes in omnem cadere quæstionem manifestius est, quàm ut docendũ sit: & si plerique numerum augent, à quibus ponuntur ut partes, quæ species sunt partium. Nam fas, iustum, æquum, pium, mansuetum, si et qua adhuc adijcere quis eiusdem generis uelit, subijci poßunt honestati, auctore

ti, autore eodem Fabio. Iucundum uerò, quod usq; adeo etiam ad persuadendum ualet, ut in quibusdam caußis de sola iucunditate sit deliberatio. Sed tum demum maximè id ualet, cum honestatis speciem per se fert aliquam, aut potius cum honestum etiam est ac laudabile: nemo est enim adeo luxu solutus, ut nihil in caussa suadenda sequatur præter uoluntatem: quare ut honestum iucundo cōdiendū, ita iucundum honesto muniendum & adiuuandum. Sæpe etiam utilitatem despiciendā esse dicimus, ut honesta faciamus: ut Opiterginis damus cōsiliū, ne se hostibus dedant: quanq̄ perituri sint, nisi fecerit. Et utilia honestis præferimus: ut cū suademus, ut bello Punico serui armentur, cum serui tamen pœna capitali à re militari arcerentur, autore Martiano Iurisconsulto. Sed tamen nec hîc planè concedēdū est, esse id inhonestum: liberos enim Fabius ait, natura omnes homines, & eiusdem cōstare elementis, & fortasse etiā antiquis nobilibus ortos dici potest & quanquā serui, homines tamē, ut Seneca inquit. Commendaticia quoq; epistola à quibusdam sub deliberatiuo genere cōprehenditur: nam commēdantes aliquem alicui, factum nostrū probare nitimur honestum, facile atq; utile esse. Nam laudantes eū quem commēdamus, honestam cōmendationem nostram ostendimus. Ac primum quidē in hoc genere utimur principio aliquo, uelut captantes beneuolētiam à modestia nostra: ut cum dicimus nos timidè

ad id

ad id officium descendisse, nec nisi precibus aliorũ coactos, ac eorũ quos cõmẽdamus. Deinde describẽdo eorũ studia & mores, dignos mõstrãtes uel amicitia uel familiaritate, uel beneficio aliquo ac munere eius ad quẽ scribimus: laudamusq; interdũ eos à generis claritate, aut à patria: sed multo efficacius ab ingenij doctrinæq; dotibus, ut à modestia, fide, diligẽtia, dicẽdi facultate, aut alia quapiã insigni eruditione. Efficacißima tamẽ illa ratio est cõmendandi cũ gratos illos & memores beneficiorũ esse dicim⁹ quũ ingratis hoĩbus quicq̃d cõfertur perire quodãmodo existimetur. De facultate autẽ necesse est ostẽdere, posse ab illo ad quẽ scribimus, hũc nostrũ iuuari aut ornari: quod etiã interdũ per alios fieri potest, nẽpe amicos eius ad quẽ scribimus. Huius generis exẽpla multa sũt apud Ciceronẽ & Pliniũ: sed una epistola Pliniana sufficere potest, cuius in secundo libro principium est: Et tu occasiones obligandi me, &c. & Horatiana illa breuis ad Claudiũ Neronem: nam & hoc uersu fieri potest, quo ille Septimum amicum suum magnopere commendat. Vtiq; illud spectandum in primis, ne quos cõmendemus indignos. Nam eiusmodi commendationis ferè comes est pænitentia, quod & recte in epistolis pæcepit Horatius, ita scribens: Quem cui commẽdes, etiam atq; etiam aspice, ne mox incutiãt aliena tibi peccata pudorẽ. Monitoriæ quoq; epistolæ & hortatoriæ, &, quando contrariorum eadem dif-

ciplina

ciplina est, dehortatoriæ, eadem propemodum ars et ratio est. Sed ubiq; præsenti utendum est cõsilio, quod artis maximam partem continet: atq; adeo ualet ut præcepta omnia ab eo sumpsisse originem uideantur. Petendi quoq; ratio eisdem fere locis constat: sed huic generi adhibenda est remunerationis species aliqua. Quale illud est Virgilianũ, in Aeoli ad Iunonem oratione petitoria, quæ & ipsa incredibili constat artificio: Sunt mihi bis septẽ præstanti corpore Nymphæ, Quarum, &c. Quare ut res tota breui pomœrio circumscribatur, honestum, utile facile seu poßibile, ad deliberatiui generis substantiam in uniuersum pertinet.

IVDICIALE GENVS.

NVnc ad iudiciale ueniendũ est. Iudiciale genus, quod multiplex est & uariũ officijs potißimũ cõstat duobus intentionis ac depulsionis. Intentionẽ nunc dicimus accusationẽ, cum crimen reo intenditur depulsionẽ, cum reus obiectum crimen defendit, & à sese procul amolitur. Itaq; accusatoriam epistolã, obiurgatoriam seu criminatoriã, inuectiuã seu uituperatiuam, in hoc genere reponimus: quanquam & hoc, ut sunt mixta inter se tria illa genera, sub demonstratiuo comprehendi poßit: Excusatoriam uero seu culpæ deprecatoriam, predictis annumeramus: in quibus omnibus argumentis pugnacißimis ac rationibus utendum est. Adiecerunt quidem mutuam accusationem, quæ Græcis

ἀντικα-

ἀντικατηγορία Latinis recriminatio dici potest, cuius duo genera Fabius facit: alterũ, quo litigatiões, hoc est, idẽ crimẽ inuicẽ intẽtãt, alterũ, quo aliud & aliud. Difficile est autẽ in tanta causarũ & argumentorũ uarietate, huius generis uniuersũ præcepta colligere. Primum illud sine cõtrouersia aduertendum, augere per amplificationẽ quæ accusamus in alio, sicuti quæ obiecta sunt elidere, aut repellere, ant minuere: qua in re ita inardescit nonnunquam oratio, ut totos affectus effundat. Nam interdum in hoc genere optamus, abominamur, rogamus, ac solicitudinem quandam uel accusationis nostræ uel defensionis ostendimus, cuiusmodi sunt hæc: Vtinam nunc reuiuiscat parens tuus, & item: Dij prohibete & mala. Te nunc ô Iupiter optime maximeq; rogo, &c. infinita alia: quæ quanquam orationi magis conueniunt quàm epistolæ, tamen aliquando omnes affectus recipit. In his igitur frequenter utendum breui exordio, quo ad causam totam arte atque astu irrepimus, ut cum uel acusantes aliquem, uel culpam deprecantes, infirmos nos esse dicimus, & impares contra agentes, ne nimia elati confidentia, minimã iusticiæ ac probitatis nostræ fidẽ faciamus: cuiusmodi procemijs usum Messalam, autor est Fabius. Apta enim sunt eiusmodi exordia ad fauorem emerendum: quando natura ijs libenter fauemus, quos laborantes uidemus & anxios, nec sibi plus nimio fidentes: inde illa ueterũ

circa occultandam eloquentiam simulatio, & procul ab omni fastu posita, simplexq; ac submissa. Vitandum etiam, ne contumeliosi, maligni, superbi, maledici quẽquam hominem ordinémue esse uideamur, cuius generis exemplum hoc esse potest. Non sum nescius, quàm difficilè sit suam innocentiam tueri, aduersum te tam receptæ auctoritatis uirũ, cuiq; tanta dicendi uis, ut nihil non persuadere poßit: tam fauorabili apud omnes ordines nomine, ut uel tacens ipse, communi omnium consensu, ab eo absolui crimine poßit, quod mihi nuper abs te obiectum iustißimè in te torqueatur. Sentio quam duras partes sustineam: quanquam difficile munus, sed necessarium tamen subierim, respondendi tibi, tam exigua, tam nulla eloquentia nostra, cui etiam si quid erat antehac uigoris, totum id excusationis huius anxietas ademerit. Illud notandum, ætatem multum in hac parte iuuari procemio, ut cum iuuenes nos dicimus, aduersarios ueteranos ac emeritos, qui uel solo rerum usu quantamlibet uel doctrinã, uel innocentiam nostrã euincere poßunt. Aut cõtrà cũ senectam nostram, quam quietam & placidam esse oportuerat, ab ijs turbari dicimus, qui ætatis nostræ reuerentia timidiores esse debuerant, ac uerecundiores

ERASMVS ROTERO-damus Lectori S.

QVando Typographorum manus cohibere non possum, id quod possum, non te patiar falli, Lector amice: Hoc opusculum truncatim decerptum est ex quodam commentario, quem ante annos quadraginta tumultuario labore intra biduũ conscripsi, sed uni priuatim: nimirum rudem rudi, crasso crassum. Quis sit hic artifex, uel absq; cribro facile diuino. Eum honoris causa non nomino. Pleraque detruncauit, nonnulla de suo adiecit, quædã per inscitiam deprauauit: uelut illud, Quem cuĩ commendes, corrupit in, Qualem commendes, non agnoscens sermonis elegantiam. Præfationem ueterem reddidit, sed mutato nomine. Nam ego Petrũ Paludanum hominem natum noui neminem. Adiecit de suo epistolam, ad nescio quem Fabricium: in qua nullum uerbum est meum nec est quicquam illa insulsius. Admonui, meo sum functus officio. Vale Lector.

METHODVS CONFICIENDARVM Epistolarum, per Conradum Celtem.

QVID SIT EPISTOLA.

PISTOLA unica mentis, & uelut quidam est uector atque internuncius sermonis nostri desiderijq́;, & conceptus unius ad alterum absentem, rubore aut alio casu loqui certiorémque reddere nequeuntis significatio, uel qua cum amicis & inimicis tacitas nostras cogitationes uoluntatémque communicamus.

QVAM VARIA EPISTOLarum genera.

EPistolarum alia diuina, humana alia est. Et diuina quidem, cœlestis, sacra, aut moralis est. Humana, grauia, consolatoria, amatoria uel amica exprimit. Graue genus, seuera, ardua, difficilia, nouaq́; & quotidie accidentia continet, puta quæ belli aut pacis tēpore ex castris ad urbē, aut ex urbe ad exercitū, & quæ simul nouæ historiæ scribūtur. Consolatorium, si amici, uel propinqui, aut charimors, calamitas, inedia, aduersaq́; fortuna interuenerit,

ierit, unde nobis consolandi illius offertur occasio. Amicum seu commendaticium, cum amicum quempiam familiarem, notum aut ignotum literis commendamus. Amatorium, cum dulcia, exhilarantia, & ad amorem pertinentia petulanter penè & amanter scribimus. Hortatoria, propria uel aliena promit: & propria quidem, cum res domesticas & familiares continet, ut puta prædia, agros, uinum, pecus, frumentum, seruos & id genus plura: aliena, cum filios, affines, familiares, sodales, discipulos, aut principes, aut quoscunque alios ad mores, studia, immortalem gloriam, ad laudem & decus, ornamentumq; exhortamur & impellimus. Ex his igitur aut similibus necesse epistolas nostras constare rebus est.

EPISTOLA QVOT PARTES in se complectatur.

Partes epistolæ quinq; sunt: Principium causa, narratio seu expositio, enumeratio, & character. Initium epistolæ est per quod animus eius ad quem scribimus constituitur, & præparatur ad percipiendum. Causa est, quæ animum nostrum impellit ad scribendum. Narratio, per quã aperimus quid ab alijs fieri uolumus, aut quid factum sit demonstramus. Eumeratio, conclusio est epistolæ & eius terminus. Character est, qui continet ea quæ intra & extra epistolam sunt: de quibus iam ex ordine dicemus.

EXORDIVM EPISTOLAE SIVE principium, quibus sit modis constituendum.

Sicut citharœdi pauca illa quæ ante legitimum certamen inchoant, emerendi fauoris gratia canunt: sic scribens epistolam animũ eius ad quẽ scribit cõciliare curabit : id aũt duobus modis fieri poterit, salutatione & prooemio: Salutatione quidem semper ut nostrũ eiusq; nomẽ præponatur in capite epistolæ: ubi etiã si homo infimus ad max. Pontificem, Regẽ aut principẽ scripturus sit, nostrũ tamen illius nomini præponemus, deinde dignitas officij, ordinis, magistratus, uirtutis nomẽ tã nostro q̃ suo adiũgemus: ut, C. Cel. P.P. Friderico tertio Imperatori S.P.D. aut Innocẽtio octauo Põtifici maximo. aut Andreæ Pegaso ciui liberalißimo Cõtra uerò agentes neq; Græcorũ neq; Latinorũ, sed barbarorũ morẽ sequũtur, & à pueris nuper inuentũ, & à sordidißimis hoĩbus in aßẽtationis speciẽ inductã in quẽ errorem ferè omnis nostræ ætatis fex currit.

Prooemio utimur in epistolis nostris: dum attentum, docilem & beneuolum eum ad quẽ scribimus, facere curamus. Hoc autem initijs epistolarum perquàm necessarium est: illi enim ad quem scribimus, animũ permulcemus, ut procedere ultrà poßimus, & quæ scribimus legantur & admittantur. Dociles habere poterimus, si summam rei exposuerimus: Attentos si pollicebimur de magnis rebus & insolitis nos uerba facturos. Beneuolentiam habebimus,

si à

ſi à noſtra perſona, uel ab aduerſarijs incipimus: maximè ſi noſtra incommoda proferemus, inopiam ſolitudinem, exilium, calamitatem: item cũ officia noſtra in patriam, in amicos, ſine arrogantia tamẽ, referimus: dũmodo hæc omnia ad rem ipſam, de qua agitatur, ſint accommodata. De quibus rebus circa orationis partes à nobis dictum eſt.

DE CAVSA ET NARRATIONE quæ per expoſitionem fit.

ET naturaliſsimum eſt, & fieri debet frequentiſsime, ut præparato per ea quæ dicta ſunt eius ad quem ſcribimus animo, res quæ exprimenda eſt ſcribatur. Ea autẽ eſt cauſa, & eius expoſitio, quæ ex narratione pendet. Videndũ igitur nobis hoc, & quomodo ſingulas epiſtolas ſcribimus exponendũ diuinas narrabimus, ſi ſcripſerimus religionem, ceremonias, Deiq; cultum, à maioribus natum & traditum fuiſſe, nobiſq; poſteris in uirtutis fãmã, decoris & humanitatis exemplũ & monumentũ relictum: in ſtatuis, ſimulachris, ſepulchris, ſanctiſsimis ædib. ampliſsimis tẽplis, opibus et diuitijs, ſumptibuſq; magnificè extructis, uaſis conſecratis, & eius generis innumeris: præterea ſi Deum ſecundum eſſentiam & perſonas deſcribimus, ſtatũ angelorum, ordinem cœlorum, loca beatorũ, penas ſontium, fidem, ſpem, charitatem, obſequium, mandatorum obſeruationem, ſcientiam uirtutum, urbium ſalutem, humanam ſocietatem, honeſtatem, pruden-

tiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam, modestiam, opum & diuitiarum contemptum, castitatē, pudicitiam, humilitatem, uerecundiā, amicitiam & huiusmodi, cū oppositorum et contrariorū uituperatione adductis exemplis & historijs, scripserimus. Horum autem exempla in epistolis Pauli, Diui Iacobi, Ioannis, diui Hieronymi, Platonis, Senecæ, Augustini, aliorumq; doctißimorum uirorum inueniri possunt. Circa quod cauendum magnopere est, ne in barbariem cū nostri seculi & rudis uulgi hominibus cadamus: nihil itaq; nobis legendum erit, nisi quod castè, limatè, terseq; scriptum est: ab illis autem imperitè & negligenter scriptis ita cauebimus, sicut à calamitate & labe ingenij. Inquinata enim lectio sordes lectori ingerit, & mentem illius simili coinquinat tabe. Graue uerò genus epistolarum exponemus: si amato urbano statim ducis, militum reipu. exercitus declaramus. Et si animū fidū erga reipub. salutem amota seditione eiusq; suspicione cū ciuium incolumitate aperimus. Et ista quæ ab aduersarijs facta fuerit exponimus, si obsidiones si induciæ tractentur: at si suspicio interuenerit illa excusanda est, ut si ciuis Romanus ab urbe exul cū exulū multitudine profectus fuerit, aduersus quem Pop. Rom. Pontificem maximum & Imperatorem legauerit, qui bellum contra eos mouerit, illi inscio populo cum Romano Pontifice aut Imperatore sermonem habuerint: ita excusatio formanda est. Inno

centius

entius Octauius Pontifex maximus & Imperator Augustus S.P.D.S.P.Qu.R Deum sanctosq; & homines testor, Patres Conscripti, qua mente & quo nimo semper in rempub. fuerim, ut hac nihil antiquius & cõmunius saluti & libertati uestræ iudicaerim: quod uobis breui probassem, nisi fortuna proprium consilium extorsisset: nam exercitus cunctus cõsuetudinem suam in ciuibus cõseruandis, deq; ommuni pace seditione facta, retinuit: me tantæ multitudinis ciuium Romanorũ et salutis atq; incoumitatis causam suscipere, ut uerè dicam, coëgit. In qua re ego uos patres Conscripti, oro atq; obsecro, ut priuatis offensionibus omißis, summæ reip. consulatis, & ne causam uestram exercitus nostri, in ciuili dissensione sceleris loco ponatis: quod si salutis ac dignitatis rationem habueritis, melius & uobis & reip. consuletis. Valete, ex castris: pridie Calendas Quintil. Consulatorium autem exponemus, si nos dolore eius ad quem scribimus à scribẽdo deterreri ostendemus, & si ea lege nos homines natos scripserimus, ut ictibus telisq; Fortunæ exposita uita nostra sit: meminerimusq; cum fatis ineuitabilibus nobis luctandum non esse, quibus nemo proprio consilio resistere potest. Prætereà minùs recusandum esse, ut ea qua nati sumus conditione uiuamus, néue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare possumus. Et si cogitauerimus quod alijs euenerit antea, nobis quoq; nouum nõ accidisse in-

telligamus. Idq; exemplo nō quidem catolico, uerū gentili probabimus: ut Fridericus Romanorum Imperator Emanueli Paleologo Imperatori Constantinopolitano, S.P.D. Et si egomet qui te consolari cupio, cōsolandus ipse sim, propterea quod nullam rem grauius tuli quàm incōmodum tuū: tamē te magnopere nō solū hortor, uerumetiā pro amore nostro rogo atq; oro, te colligas, uirumq; præbeas. Et qua conditione omnes homines, & quibus tēporibus nati simus, cogites. Plus tibi uirtus tua dedit quàm fortuna abstulit: propterea quod adeptus es quod nō multi homines nouiter: amisisti, quæ plurimi homines nobilißimi. Ea deinde uidetur cōdicio impēdere legū iudiciorū, & temporum, ut optime actū cū eo esse uideatur, qui uita superstes sit. Tu uero & qui fortunā aduersam expertus, & liberos habeas, & nos cæterosq; qui neceßitudine & beneuolentia tecū coniuncti sumus, magnā nobiscum facultatē habiturus es, & cū tuis omnibus: his de caussis debes istàm molestiam quā leuißimè ferre: meus autē in te animus erit, liberosq; tuos, semper quem esse uis & qui esse debet. Vale.

Amicum autē epistolarum genus, aut cōmendaticiū, aut amatorium: urbanum etiam, uel hortatorium est. Commendaticium quidē fit, si quos cōmendamus, amicitia, beneuolentia, amore, affinitate, aut nobis uicinitate sunt coniuncti: aut si doctrina, ingenio, eloquentia, uirtute nobilitate, dignitate, affabilita-

affabilitate seu comitate præditi sunt, ut nostra cõ-
mendatione digni uideantur: eos gratißimos et be-
neficiorũ memores esse dicemus, & à prædictis lau
dabimus. Ingratitudinis quoq; caußã refutabimus,
cũ nihil deo uel hominibus iucundius quàm se gra-
tũ exhiberi: & rursus nihil turpius quàm ingratũ
iudicari: ueluti boues qui in sterilib. cãpis iuga fer
re nolũt: & licet pingue solũ lasset, ipse tamẽ labor
iuuat, Postea & cõmẽdationem à quo petimus ho-
nestã, facilẽ, poßibilemq; esse, per blandimenta &
spem renumerationis exponamus: ut P.P. Con. Cel:
Marco Cardinali Hostiensi S.P.D: Quia nõ est ob-
scura in me tua beneuolẽtia: eo fit, ut multi per me
tibi uelint cõmendari. Nã tum mihi suprema fami
liaritas, neceßitudoq; cũ Francisco ciui foret, Eius
fratrem hominem frugi & modestum summaq; uir
tute præditum, & nobis uehementer probatũ, tibi
maiorẽ in modum cõmendo. Gratum mihi feceris,
si is intelligat meam apud te commendationem ma-
gno usui atq; adiumento sibi fuisse. Vale.

Amatoriũ autẽ prosequemur, cum quodam ani-
mi affectu, blanditijs, quærelis, supplicationibus
miseria plenis & lachrymis, quas etiam supra Epi-
stolam effusas emiserimus. Item si munera & dona
polliciti, corporis membra cum laudibus eius ad
quã scribimus exuperatione, nostriq; diminutione,
cum aliqua uia dißimulationis describemus: aut si
gratias habere uoluerimus, animo & corpore, aut
For-

Fortunæ bonis non eas reddere oſtendemus: matris more, quæ plenis uberibus ſemper plura reddat quàm recipit, nosq; non ſpe maiora conſequendi ſed animo aperto & hilari cum perpetua beneficiorum commemoratione nequaquam immemores fore exponemus. Huius exemplum eſſe poteſt. C. C. P. P. Haſilinæ Eudimiæ S.P.D. Non poſſum non cruciari dum mihi in mentem uenis, dum coma illa tua, dum crines & oculi caſtigatißimi, & benigniſſima facies, dulcißimum os, et labia ſuauißima menti ſe inſerunt: dumq; diua illa ſtatura tua animo altius inſederit. Sed crudelis & ſæua nil mea uerba curas, nil mei miſereris, me mori permittis: neſcio an Fortunæ, an fato, an ſorti & iniquæ meæ natiuitati tribuendum ſit, ut cùm te non modo amem, uerum adamem, à te uix amari queam. Iam literas legis lachrymis meis illitas, iam locũ uides lachrymis deletũ: noli ita crudelis eſſe, ſed aſta & ad me accedas, teq; frui permittas: quid enim dulcius? quid iucũdius? q̃ ut uiuamus, amemus, oſculemur, & iocemur, nec ætas, nec munera nobis deſunt, quibus gaudere ualeamus: nec animus perpetuus, qui ſe tibi totum dedit. Vale, & mei minime obliuiſcaris.

Hortatorium autem exponemus, ſi oſtendamus nos nil gratia noſtri aut alterius, ſed eius ad quem ſcribimus petere: idq; fiducia, beneuolentia, & neceßitudine. Deinde incõmoda quæ ſequi poßint ſi nõ fecerit id ad quod hortamur aut dehortamur.

Rurſus,

Rursus, quæ si paruerit cõmoda consequuturus sit: eaq; exemplis roboremus. Postremo si cõmodum suum minus attendere uoluerit, saltẽ nostræ beneuolentiæ, amoris, necessitudinisq; gratia faciat. Vt si militantem in bello, & ad urbem redire cupientẽ, dehortari intendis, hunc modũ obserues. C.C.P.P. egregio adolescenti Nicolao Patricio S. D. In omnibus meis epistolis, quas ad Ducẽ uestrum mitto, legitima quædam est accessio cõmentationis tuæ, nec ea uulgaris, sed cũ aliquo insigni iudicio meæ erga te beneuolẽtiæ, tu modo ineptias istas & desideria urbis depone, & quo cõsililio prouect⁹ sis, id assiduitate assequere & uirtute: exẽplo Medeæ Reginæ, quæ licet mollis, delicata, & absens à patria dum rediret, à matronis interrogata respõdit, pulchrũ est ob uirtutẽ consequendã à patria abesse: nã multi rẽ suã bene gesserũt procul à patria: multi uerò qui domi ætatẽ egerũt, propterea sunt improbati, quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus sed plura scribemus alias, & quoniam Medeã agere cœpi, illud semper memento, qui sapiens ipse sibi nequit sapere, nequicquam sapit. Cura ut ualeas.

DE ENVMERATIONE.

TErminus siue finis epistolæ tribus cõstare debet, persona, loco, &, tẽpore, ut si uni scribimus, dicamus Vale, aut, Cura ut ual eas, Vale, & me commendatũ habe, Da operam ut ualeas, Vale, & me ama, Sis felix nostriq; memor Vale diuq;

uiuas

uiuas. Vale militiæ decus, uel patriæ, uel literarum ornamentum & columen, & his similia. Locus ut dicatur Datæ uel Datum Romæ, Tempus ut dicatur Kalendis, Nonis, aut idibus mensis alicuius, & anni, siue diebus & septimanis. Prior autem epistolarum consignatio, hoc est per Kalendas & nonas, doctorum uirorum est, eorumq; approbata auctoritate: pro quibus notabimus uniuscuiusq; mensis diem primum Kalendas uocari, sed melius hoc ex istis patet uersibus:

Prima dies Mensis prisco dat more Kalendas,
Post numera Nonas, post idus, postq; Kalendas,
Mars Maius nonas October sex tenet & Iul.
Octo tenet Idus mensis generaliter omnis.

Et quoniã omnes hi dies qui ante Kalendas & Idus currunt, præcedunt eos dies principales tres: ideo semper præpostero ordine, numerum dierum mensium collocamus: ut octaua Idus, hoc est, octaua die ante idus: octauo Kalendas hoc est, octauo die ante Kalendas. Sicq; euenit, ut Kalendarũ dies semper in priore mense computandi sunt: ea ratione & nos cogimur, pridie Kalendas, pridie Nonas dicere, quod is dies præcedat Nonas & Kalendas & non sequatur.

DE CHARACTERE.

CHaracter est, qui intra epistolam aut extra scribitur. Intra qnidem epistolã, characterem obseruamus, quum eloquutionis præcepta, quæ

à nobis

à nobis ſuperius tradita ſunt ſequimur: punctis orationis noſtræ obſeruatis: quorum ſex ſunt, Suſpenſiuus, Comma: Colon. Interrogatiuus, Parentheſis, () & Periodus. Suſpenſiuus eſt ſimplex uirgula, quæ ſolet quietis gratia poni, anteq̃ ſenſus alicuius clauſulæ haberi poßit, ſic, ut Arma, Comma duo pũcta ſunt, ubi clauſula uidetur cõpleta, & tamen imperfecta eſt ſic, ut Arma, liberosq; meos: diripuerũt milites, Colon. punctus eſt, qui ponitur in fine clauſulæ, quãdo ſenſus perfectus eſt, ſic, ut Arma, liberosq; meos: diripuerũt milites, quanq̃ eos huc uenutros nunquam exiſtimarim. Interrogatiuus? uirgula eſt obliqua, ſurſum tendẽs puncto ſuppoſito ſic? ut: De te quid dicam? Parentheſis (ſententia eſt interpoſita in medium alterius) ſententiæ geminis cornibus clauſa, ut, Arma, liberosq; meos: (ſicut uidiſtis) milites diripuerũt. Periodus totius orationis terminus eſt, ſic. Et hoc quidem intra epiſtolã terſe politeq; ſeruari debet. Extra autem epiſtolam cõſignamus per characterem extrinſecum, hũc ſeruamus dum illi ad quem ſcribimus dignitatis titulum addimus. Idq; aut datiuo aut in accuſatiuo caſib. cum præpoſitione adſcribere debemus: hos in tres ordines digeßimus. Nanq; tituli Romano Pontifici conueniẽtes illi eſſe debebant, Sanctißimum, beatißimum dominum noſtrum Pontificem maximum, ſummum ſacerdotem & patrem clemẽtißimum dicemus. Ad primos ab eo ordines, Reuerendißimum in Chriſto patrem

patrem & Dominum Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, Cardinalem, Patriarcham, Archiepiscopum, uel Episcopũ dicemus. Ad secundos, Reuerendum in Christo patrem & Dominũ Episcopũ, Abbatẽ monasterij, aut Apostolicæ sedis Protonotariũ colendißimum & obseruatißimum. Ad tertios ordines, Venerabilem in Christo patrem, dominum honestum, honorandum, religiosum monachum, Canonicum, sacerdotem, uel heremitam. Ad Cæsarem, sacram maiestatem, Romanorum Imperatorem, Cesarem Augustum, inuictißimum, gloriosißimũ, fœlicißimum, & Cæsarem excellentißimum, serenißimúmque dicemus. Ad primos ordines ab eo, sacram Regiam maiestatem, Regem, Ducem, principem, Marchionem, Comitem Christianißimum, potentißimum, illustrißimum, inclytum, fœlicißimum, & illustrem dicemus, Ad secundos ordines, equites, barones, patricios, consules, senatores, prætores: nobilem, generosum, excellentem, illustrem, inclytum præstantißimum, clarißimum, magnanimum, potentem, strenuißimum, spectabilem, insignem magnificumq; dicemus. Ad tertios ordines, milites præstantes, præclaros, singulares, officiosos, fortes integerrimos, egregios, prudentes, humanißimos discretos, industrios, rei bellicæ expertes, gloriososq; appellabimus. Ad theologos, diuinarum literarum interpretes, sacrarum literarũ, sacræ paginæ

sacr

sacræ theologiæ magistros, doctores, professores, eximios & sapiētißimos dicemus. Ad primos ab eis *ordines, uates, musarum alumnos, lauro insignes, hedera decoras,* Appollini *sacratos,* Phœbi *interpretes, rerum naturæ scientes, historiæ peritos, diuinosq; poëtas, liræ modulatores, sacro numine afflatos, grauißimos, iucundißimos, ornatißimos, celeberrimos, eloquentißimos, fœcundißimos,* Romanæ *linguæ principes, humani eloquij ductores, discretißimos, copiosißimos dicemus.* Ad *secundos ordines, iuriscōsultos, legum interpretes, utriusq; iuris* Doctores, *& ciuilis &* Pontificij, *egregios reipub. moderatores, & sapiētißimos, prudētißimos, excellentißimos, eximios, integerrimosq; dicemus.* Ad *tertios ordines, medicos, medicinæ doctores, artis medicæ professores, expertißimos, prudentes, philosophos, utriusque medicinæ interpretes, naturæ & caussarum speculatores, sapientiæ amatores, fideles, acutißimos, subtilißimos,* Musicos, *argutos & iucundos, humanæ uocis magistros, directores, modulatores uocalißimos,* Ad *geometras, immēsi mundi syderum & rerum indagatores, naturæ mensores.* Arithmeticos *& astrologos, acutos, diuinos, & occultarum rerum indagatores, sapientes, fati interpretes, futurarum rerum conscios & subtiles dicemus.* Reliquos *ab illis, optimarum literarum amatores, bonarum artium studiosißimos, eruditos doctos & humani studij decus dicemus.* Ad *cogna-*

tos, Charißimos, dulcißimos, dilectißimos, obseruantißimos, optimos, uenerandos, & perpetuo amore colendos, dicemus. Ad fœminas, castitatis decus, pudicitiæ exemplum, honestatis speculum, pudicissimam, castißimam, integerrimam & honestißimã matronam & dominam dicemus.

METHODVS CONSCRIBENDI EPISTOlas autore Christophoro Hegendorphino.

CHRISTOPHORVS HEGENDORphinus Laurentio Czoch discipulo suo S. D.

N iterum prodit opusculum istud de conscribendis epistolis, & renatum & auctum. Tibi uerò, mi Laurenti nuncupatur, ut, qui à me unice amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν habeas. Tu uerò in literas & Græcas & Latinas, ut soles, gnauiter incũbe. Nec te deterreat, quod hoc seculo tã literæ, q̃ literati contẽptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis, & literatis: nã oĩm rerum uicißitudo est, τοῖσ δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ τὰ τερπνὰ πικρὰ γίγνεται, καὐθισ φίλα, ut inquit Sophocles. Vale.

Quid

QVID SIT EPISTOLA.

Epistola est sermo absentis ad absentem.

QVVR INVENTA.

Vt faceremus certiores absentes, si quid esset quod eos scire, aut nostra, aut ipsorum interesset: auctor Cicero libro Epistolarum secundo.

GENERA EPISTOLARVM.

Epistolæ aut sunt Demonstratiuæ, aut Suasoriæ, aut Iudiciales.

DEMONSTRATIVVM genus epistolæ.

Constat, & laude & uituperio, personarum, factorum, rerum.

Persona laudatur à	Natalibus
	Pueritia
	Adolescentia
	Iuuenta
	Senecta
	Morte.

Laudari & potest persona ab animi bonis, id est, uirtutibus: à corporis bonis, à ualetudine, dignitate, uiribus, uelocitate: deniq; ab extraneis, honore, pecunia, affinitate, genere, amicitia, potentia, patria.

SIC LAVDATVRVS Annibalem scribere potes.

Annibal natus est patre Amilcare, uiro fortissimo, & cùm iam esset annorum nouem, fama est e-

enim pueriliter blanditũ patri, ut duceretur in Hispaniam, quum perfecto Africo bello, exercitum eò traiecturus sacrificaret, altaribus admotum, tactis sacris iureiurando adactum, se, quum primũ posset hostem fore pop. Roman. Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu, euntem exercitum in se conuertit. Amilcarem uiuentem redditum sibi milites credebant. Ingenium eius ad res diuersißimas, parendum & imperandum habile erat Saguntum Romanis fœderatum intra sex menses euertit. Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium apud Trebiam, Flaminium apud Trasimenum superauit, &c. Deniq; cũ nemo per omnia sit fœlix, à Scipione superatus, ad Antiochum regẽ Syriæ cõfugit: quo uicto, ad Prusiam Bythiniæ regem conceßit: unde Romam repetiturus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, ueneno absumptus est.

EXEMPLA LOCOrum aliorum.

Cicero libro Epistolarum quarto, epistola qua incipit, Accipio excusationem, &c. Seruus tuus uel potius noster, summa me obseruantia colit, cuius ego cum omni probitate, summaq; uirtute, tum studijs, doctrinaq; delector, &c.

Cicero libro epistolarum nono, epistola, Et si contentus.

Nihil, enim mihi crede, uirtute formosius: nihil pulchrius,

pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, ut tu scis Marcum Brutum, propter eius summum ingenium, suauißimos mores, singularem probitatem, atq; cõstantiam, &c.

PLINIVS IVNIO
Maurico Suo S.

Petis ut fratris tui filiæ prospiciam maritum, quod meritò mihi potißimum iniungis. Scis enim quanto pere summum illum uirum suspexerim dilexerimq;, quibus ille adolescẽtiam meã exhortationibus foue rit: quibus etiã laudibus, ut laudãdus uiderer, effecerit: nihil est quod à te mandari mihi aut maius, aut grati⁹, nihil quod honestius à me suscipi poßit, quàm ut eligam iuuenem, ex quo nasci nepotes Auruleno Rustico deceat: qui quidẽ diu quærendus fuisset, nisi paratus, & quasi prouisus esset Munitius Acilianus, qui me, ut iuuenis iuuenẽ (est enim iunior pauculis annis) familiarißimè diligit, reueretur ut senẽ: nam ita à me informari & institui cupit, ut ego à uobis solebã. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc uerecundiæ, frugalitatis atq; rusticitatis retinet ac seruat. Pater Munitius Marcinus, equestris ordinis princeps, qa nihil altius uoluit. Adlectus à diuo Vespasiano inter prætorios, honestã quietẽ, huic nostræ ambitioni dicã, an dignitati, constantißime prætulit? Habet auiam maternã, Serranam Proculam è municipio Patauio nosti loci mores. Serrana tamẽ Patauinis quoq; se-

ueritatis exemplum est. Contingit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano uerò ipsi plurimũ uigoris, industriæ: quiq; in maxima uerecũdia quæsturam, tribunatum, præturam honestißimè percucurrit, ac iam pro se tibi neceßitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor, quæ ego nequaquã arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum, quasi præmium dari. Nescio an adijciã, esse patri eius amplas facultates, &c. Iidẽ loci sunt uituperij. Nam & à natalibus obscuris, pueritia tarda, adolescentia stertente, maliciosa, iuuenta ignaua, senecta inopi, morte ignominiosa, uituperantur personæ. Exempla suppeditabit frequens lectio epistolarum & Ciceronis & Plinij.

GENVS DEMONSTRATIUUM epistolæ ipsius facti.

In hoc facta laudamus & uituperamus.

LOCI CONFIRMATIONIS sunt.

Honestum, utile, facilè, pium, iustum, &c.

EXEMPLVM.

Multa sunt Romanorum præclara facinora, sed hoc facile clarißimũ est quod P. Decius pro salute exercitus Romani sedijs manibus ultro deuouerit: quid

quid honestius & sibi priuatim, & publice omnibus facere potuisset? Priuatim quod non parui animi sit mortem oppetere: uitam, qua nihil charius homines habent, tam lubens ponere. Neq; enim id temere fecit, sed admonitus sommio seu potius diuino aflatu, se deuouet. Publicè uero, quod non potest nõ honestum esse, quod uir bonus pro salute patriæ molitur. Age uero, quot commoditates hoc suo facto attulerit uide. Duces optimos quosq; seruauit, Exercitum uictorem domũ remisit, Troianis æternam gloriã peperit, se deniq; à mortalitate uindicauit, Pater patriæ iure suo dici potest, Quid uerò cõmemorem, quàm difficile hoc factu fuerit. Nemo non hominũ amat uitã: hæc si ponenda est, dolemus, quantumuis simus fortes. Vir tamen ille cum uideret sua uita reipub. salutem periclitaturam, maluit rem publicam quàm se incolumem.

ALIVD.

Quod ducentos ducatos ad ludũ literarium erigendũ dedisti, uehementer laudandũ censeo. Quid enim honestius, quàm de literis bene mereri? quid magis pium, quam bonorũ iuuenum studia in urbe alere. Porrò si Demostenes essẽ, cõmoda facti tui, quid dicã exornare, uix enumerare possem. Principio, uide tua priuata cõmoda, laudaberis donec ullæ ciuitatis reliquiæ superfuerint, tum (cum nemo non morti obnoxius sit) hoc tuo beneficio te à morte asseres, ut qui semper in hominum pectoribus in

monumentis eruditorum uicturus sis. Non enim ingratæ sunt literæ, immortali præconio ornant suos instauratores. Porrò ecquā putas multos insigniter eruditos iuuenes uelut ex equo, quod aiunt, Troiano, è ludo isto prodituros. Et cū Plato beatas respu. dixerit, quas aut Philosophi gubernarēt, aut in quibus gubernatores philosopharētur: beatißima erit respub. tua, quæ à tot eruditis uiris gubernabitur, idq; beneficio tuo, &c.

GENERIS DEMONSTRAstratiui epistolæ.

Cuius loci sunt, honestū, utile, facile, difficile. Honestas, rerū antiquitate, miraculo rei, inuentoribus tractatur. Vtilitas spargitur in multa cū circūstantijs docemus, quibus, quando, ubi, cur res sit utilis.

EXEMPLVM.

Theologia merito omnibus literarū studijs præponitur, ut quæ antiquißima est, ut quam inuenit θεὸς, cuius nec principiū nec finis est: quā ut mundo palam faceret Christum de cœlo demisit. Hic eā per prædicationem & suam & Apostolorum in totum orbem terrarum enuntiauit. Commoda Theologiæ, conscientiæ tranquillitas, iustificatio nostri, uita æterna, unicū propugnaculum aduersus peccatum, mortē, diabolū. Facilitas. Si enim temetipsum abneges, si de te desperes adest spiritus ille Domini, & sine negotio te in penuaria sua perducit.

HVC REFER DESCRIPTIONES.

Duci-

Regionum, quæ laudantur à
- Ducibus, Regibus,
- Vrbium frequentia,
- Celebritate, Copia annonæ,
- Tuto transitu.

Exemplum est, ut apud Plinium lib. 3. cap. 5. Vbi Italiam sic laudibus tollit: Iam uero tota ea uitalis ac perennis salubritatis cœli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tã magnifica syluarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum et uitium olearumq; fertilitas, tam nobilia pecori uellera, tam opima tauris colla, tot lacus, tot animum fontiumq; ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus. gremiumq; terrarum commercio patens undiq; et tanquam adiuuandos mortales ipsa auida in maria procurrens, & cætera.

Vrbium, quæ laudantur à
- Reipub. Senatu populi frequẽtia, bellicositate, ciuium urbanitate, concordia, domorum magnificentia, rerum uariarum copia, non ita magno parabili, ab aêre, à uicinia, uilla.

Verg. pri. Aeneidos.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni, Carthago, Italiam contrà, Tyberináque longe Hostia, diues opum studijsq; asperrima belli. Plinius lib. 3. cap. 5. Romam sic laudat: Vrbs Roma uel sola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Aedificiorum, quae laudantur ab:
- Atrio
- Magnitudine
- Figura
- Cubiculis
- Conclauibus
- Situ
- Prospectu
- Vestibulo
- enetralibus
- Triclinijs.

Exemplum habes apud Plinium libro epistolarũ secundo: epistola apud Gallum.

Homerus libro Iliad. z. domum Priami sic describit:

Ἀλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἵκανε
ξεστῇς αἰθούσῃσι τετυγμένον, αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο
πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι ἔνθα δὲ παῖδε
κοιμῶντο Πριάμοιο παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι.
κουράων δὲ τέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκα ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξέστοιο λίθοις.

HOC EST,

Sed cum iam ad Priami domum ualde pulchra uenisset, politus parietibus fabricatam, & in ip quinquaginta inerãt thalami de polito lapide, pro be inter se constructi, ubi filij dormiebant Prian propter desponsatas uxores: filiarum uerò ex alt

ra parte è regione inter aulam duodecim erant sublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum quæ laudantur,	Ab amplitudine, cursu, colore, ortu, nimirum unde nascantur: locis, quæ præterfluunt, quæ influunt. Agris, nemoribus, quæ irrigant, piscium genere.

Exemplum inuenies apud Plinium libro quinto, capitulo nono, ubi Nilum describit. Vergilius libro 2. Aeneidos: Leni fluit agmine Tybris. Ecce à cursu Tybrim laudat.

Plinius libro 5. cap. 28. Amnis Indus in Cibiratarum iugis ortus, recipit sexaginta perennes fluuios, torrentes uero amplius. C. &c.

Agrorum, qui laudantur ab his	Quid ferant, quantum, quo ritu colantur, cuiusmodi cultores habeant. Quod arborum genus, quod uinum proferant.

Huc refer laudes amœnitatum ruris.

Horatius libro Epistolarum primo, epistola ad Faustum:

Nouisti ne locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hyemes? &c.

Montium qui laudantur à	Radicibus, Si quid habeant nouum, Quid prodigiosum, Quid memorabile.

Plinius

Plinius libro 3. cap. 8. Ethna mons nocturnis mirus incendijs.

Vergilius libro 3. Aeneidos.

Ipse sed horrificis iuxta sonat Aethna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æhera nubem,
Turbine fumantem piceo, & cadente fauilla,
Attollitq; globos flãmarum, & sydera lambit,
Interdum scopulos, euulsaq; uiscera montis.
Erigit eructans, &c.

GENERIS DELIBERA-
tiui epistolæ.

In hoc suademus aliquid, aut dissuademus.

CVIVS LOCI SVNT.

Honestum, utile, poßibile, necesse, facile, iucundum, piũ, iustũ, æquum, gloriosum. Porrò honesti ratio in uirtutibus sita est. Proinde si honesti fontes scire uis, necesse est ut uirtutũ singulariũ rationes teneas, quas ex primo Officiorum libro perdisces. Cæterũ de utilitate suprà diximus. Necesse est, ut inquit Cicero, sine quo salui esse non possumus.

ALIQVI HOS LO-
cos recensent.

Laudem, gloriam, fidem, iustitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi uero loci cũ superioribus re ipsa conueniũt

EXEMPLVM.

SVADET AMICVS AMICO,
ut iuri ciuili nauet operam.

Audio

Audio te uir optime, tecum inire rationem, cuinam studiorum generi te tradas. Tu uero si amici cõsilium admittis, suadeo ut animum tuum ad iuris ciuilis scientiam adiungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici, aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, iudicare pupillo, defendere uiduam. Quid porrò necessarium magis? Tolle è medio Ius ciuile, & omnes urbes subuerteris, omnes rerum publicarum formas confuderis. Non opinor ignoras, quid dicat Cicero in oratione pro Cluẽtio. Quod hoc uinculum sit ciuitatis, hoc fundamẽtum libertatis. Vt enim corpora nostra sine mente, ita ciuitas sine legibus, suis partibus & neruis, & sanguine, & membris uti non potest. Audi uerò quid dicat idem Orator pro Cicinna: Nihil in ciuitate, inquit, tam diligẽter retinendum, quàm ius ciuile: quo sublato, nihil cuiquam exploratum esse potest, quid suum, quid alienum sit. In hoc enim incumbit Ius ciuile, ut optima ciuitas constituatur, Alcinnoo auctore. En habes iuris ciuilis necessitatem. Iam uerò quantum adferat ijs qui ei præsunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? & ut alios omittam, quantũ splendoris ars hæc Mutio Scæuolæ attulit, ut cuius domus uerum oraculum ciuitatis Romanæ dicta est. Sabinus quidam uir angustæ rei familiaris propter Iuris ciuilis studium, à Tyberio Cæsare in equestrẽ ordinem iam grandis natu, & fermè quinquaginta annorũ, exceptus est. Caius Cassius Longinus

ginus sub eodem Tyberio in maximo honore habitus est, sub Claudio præfectus Syriæ creatus. Quod si quæstũ quoq; ambis, nulla est ars quæstuosior: id quod uersiculus ille, licet in syllaba una uulgo uitiosus, satis arguit: Dat Galenus opes, & sanctio Iustiniani. Quid quod reipsa uides nullum quantumuis mediocriter iuris peritum, rei familiaris inopia laborare? Nec uerò est quod te difficultas deterreat: studium istud admodũ facilè est, si quis illud disciplinis alijs instructus adeat. Tu uerò cum sis linguarũ callentißimus, facũdia facundior, memoria uiuacissima præditus, quid obsecro difficultatis persensurus es? Accedit huc quod totum istud Ius in certos, nec illos innumeros libros relatum est: quos si perdidiceris (perdisces uero, si ingeniũ intenderis) tantũ non alter Sceuola futurus es. Hic quoq; certum aliquẽ scriptorem elige: nec fac ut plæriq; faciunt, qui iam illius, iam istius autoris interpretamẽta sequentes, & ipsi incerti sunt quos sequantur, & auditores multo incertiores abeunt. Deniq; est mira quædam in cognoscendo Iure ciuili suauitas & delectatio. Nam (ut Ciceronis uerbis utar) si quem aliena studia delectant, plurima & in omni iure ciuili & in Pontificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies quod & Romanorum prisca uetustas cognoscitur, & actionum genera quædam maiorum cõsuetudinem uitamq; declarant. Age igitur, cum iuris ciuilis studio nullum sit honestius, nullum magis necessari-

necessarium, nullum utilius, facilius, deniq; iucundius, Corœbo (quod aiunt) stultior eris, si non ad hoc stud ium animum tuum appuleris. Vale.

CONTRARII LOCI SVNT in dissuadendo scilicet.

Inhonestum, inutile, difficile, non necessarium, impium, periculosum, impoßibile.

EXEMPLVM.

Dissuadet amicus amico ne mercaturæ studeat.

Licet amicorum mellitißime, ipsemet consilio uales, tamen cum te plurimũ amẽ, non possum non, quid ego de tuo instituto sentiam, apud te exprome re. Rumor est te mercaturæ uacare uelle: quod ne facias, suadeo. Principio nõ potest per opes tuas fieri, ut copiosam mercaturã instruas. Mercatura aũt, ut inquit Cicero, si tenuis est, sordida putanda est. Sordidi enim putantur, qui mercantur à mercato ribus quod statim uendant. Quid quæso profici unt nisi admodũ mentiãtur? nec uero quicquam turpius est uanitate: hæc ille. Porrò pone ob oculos pericula quæ tibi ingruent, ubi iã huc, iã illuc, uel pedes, uel eques proficisceris: si quid pecuniarũ in Zona tecũ gestaueris, mille insidiæ tibi tendentur: si merces aliquas coëmeris, iã uel in mari intercidẽt uel in uia pedestri à latronib. intercipienter. Taceo imbres, tonitrua, grandines, quæ tibi iã huc iã illuc proficiscenti imminebũt. Omitto laborẽ emẽdi, uehendi domũ: has, inq̃ malorũ Iliades reputa, & mi

rum

miru̅ ni, cane peius et angue, mercaturam oderis. At quæstus forsita̅ tibi arridet. Veru̅ heus tu, quàm quæso sordidus est? quàm impius? Siquidem tu res minoris emis, ut pluris fratri tuo uendas. En quàm pius quæstus. Quid uerò si aliquando cu̅ merce una aut altera, tantu̅ iacturæ acceperis, quantu̅ in multis non resarcire potes? Quid uerò ubi non semper pecunia præsente emere poteris, & maioris emas, quàm reuendere unqua̅ queas? Quid si aliqua̅do unam re̅ plures alij emerint, et tua tibi domi maneat, ubi tunc manebit quæstus? Deniq; quæ neceßitas, si Dijs placet, Diomedæa te ad mercatura̅ adigit? an non literas tenes? quæ unæ te quocunq; terraru̅ ueneris alere poterunt? quæuis enim terra alit artem. Ecquur non potius te ad certu̅ aliquod studioru̅ genus transfers? uel medicinam, uel si mauis etiam iuris prudentiam? hac sane uia citius ad honores, quorum scio te esse famelicum, ad opes quas ambis, proueheris. Proinde si me amicum uis, alio instituti tui uela uerte.

EXEMPLVM DISSVASORIAE orationis habes apud Cic. 7. Philip.

	Conciliatricem,
	Exhortatoriam,
Ad hoc genus epistolæ refer Epistolam	Dehortatoriam,
	Petitoriam
	Commendatoriam,
	Consolatoriam.

Conci-

Conciliatrix epistola est, qua conciliamus uel nosmetipsos alijs, uel alios alijs.

Loci sunt ijsdem qui suasoriæ epistolæ: dicimus honestum esse, ut iram, simultatē, odium deponant: siquidem fortium uirorum esse, seipsos uincere. Dicimus impium esse, Christianum cum Christiano dißidere, cum utrunque Christus suo sanguine coniunxerit: ipse enim est pax nostra. Ostendimus multa incommoda, quæ ex illis odijs mutuis, simultatibus, gliscant: facilè uerò eos posse reconciliari docemus, si modo utrinq;, quicquid ultro citroq; molestiarum sit, animo expuerint: nos & alios bonos uiros, quod æquum sit utriq;, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoq; & dehortatoriæ loci sunt, qui suasoriæ & dissuasoriæ.

Erasmus hos locos enumerat.

Laudem Rei: ut si res pia, honesta, iucunda, gloriosa, &c. sit.
Personæ.

Spem bonorum	Odium inimicorum,
Metum malorum	Commiserationem,
Amorem eorum quorū gratia res aliqua subitur,	Aemulationem,
	Expectationem inimicorum.

Exemplum apud Erasmum offendes.

Cic. li. Epist. 2. epistola quæ incipit, Epistolarū etc. Est enim tibi grauis aduersaria constituta & parata incredibilis quædam expectatio, quā tu una re fa

cilime uinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c.

C. PLINIVS OCTAVIO Suo S. D.

Nominem te patientẽ, uel potius durũ ac penè crudelem? qui tã insignes liberos, tã diu teneas? quosq; & tibi & nobis inuidebis? tibi maximam laudem, nobis uoluptatẽ. Sine per ora hominum ferãtur, iisdemq; quib. lingua Romana spacijs peruagentur, magna etiam longáq; expectatio est quam frustrari adhuc, & differre non debes. Enotuere quidem tui uersus, & inuito te claustra refregerunt: hos nisi retrahis in corpus, quandoq; ut errones aliquẽ, cuius dicantur, inuenient. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc uno monumento potes. Nã cætera fragilia & caduca, non minus q̃ ipsi homines occidũt, desinuntq;. Dices, ut soles, amici mei uiderint: opto equidem amicos tibi tã fideles, tam eruditos, tã laboriosos, ut tantũ curæ intẽtionisq; suscipere & poßint, & uelint: sed dispice, ne sit parum prouidũ sperare ex alijs, quod tibi ipsi nõ præstes: & de editione quidẽ interim, ut uoles, recita saltẽ, quo magis libeat emittere, utq; tandem percipias gaudiũ, quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego cùm dico, uel recito, nõ minus q̃ clamore delector: sit modò silentiũ acre, & intentum

& cupi

& cupidũ ulteriora audiendi: hoc fructu tanto, tã parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ cum modũ excedit, uerendũ est ne inertiæ & desidiæ, uel etiã timiditatis nomẽ accipiat.

EXEMPLVM EPIstole Dehortatoriæ.

Bella uerò res est, quod tu, ut audio, dies noctésque ebrietati deditus es: an nõ uides q̃ turpis res sit quam homine indigna? Etenim homo una ratione cæteris animantibus anteit. Hæc uerò uini iuxta cereuisiæq; ingurgitatione adeò obruitur, ut ex homine porcus quidam Acarnanius reddatur. An non uerò te ab ebrietate deterrent tot malorum agmina, quæ Plinius libro 14 recenset? Hinc, inquit, pallor & genæ pẽdulæ, oculorũ ulcera tremulæ manus effundẽtes plena uasa, & furiales somni & inqes nocturna: hæc ille. Et quid obsecro inimici tui, qui tuã uitã adeo obseruant, dicturi sunt? Imò quid & amicißimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate auocare deberet, & nemo est qui eã impẽsius amet, colat. Quid huic credemus, qui semper ebrius est? Ebrij uerò nõ raro cũ Parmenone Terẽtiano nihil tacere poßunt, quantumuis arcanũ, quantumuis bona fide illis creditum. Tu si sapis, uide sobrius magis posthac, quàm ebrius conspiciaris. Vale.

PETITORIA.

Petimus honesta, utilia, facilia & factu & præstitu, poßibilia, necessaria.

EXEMPLVM.

Petit amicus sibi decem aureos mutuo dari.

Quod ego tibi ultro deferrem, si facultatũ mearum esset, id non dubito, quin & tu mihi lubens delaturus sis, mi Petre. Opus est mihi decem aureis, quos oro ut mihi des mutuo, nõ dici potest, quàm illis egeam. Etenim domine obulus quidẽ amplius mihi nõ est, & ut scis mihi multi sunt liberi, multæ operæ, quibus uictus suppeditãdus est: non querũt unde habeam, sed oportet habere. Neque uerò tibi homini tantũ nõ cũ Crœso conferẽdo, difficile factu erit decẽ aureos hominis & egẽtis & amici usibus exponere. Tu sanè non decẽ, sed ducẽtos citra tuarũ rerum dispendiũ, mihi utendos dare posses: sed parum abs te peto ut minore negotio impetrem. Quot uerò mihi commoditates parua ista pecunia allaturus sis, uide: meam existimationem, ne omnino eleuetur, conseruabis: liberi, operæ, uxor, ne fame pereant, caueris: me in tuo, quod aiunt, ære esse facies. Vbi uicissim, si non pecunia, at industria, consilio, literis, si quas modò calleo, tibi tuisq; consulere potero, dispeream, si non me tuum esse dixeris. Vale.

Seruius id quod & Erasmus obseruauit, enarrãs orationem illam Iunonis in 1. Aeneid. Aeole, &c. dicit, id quod petimus, poßibile, & iustum esse debere, tum modum præstandi præscribendum, postremo remunerationem addendum.

EXEMPLVM.

Optime

Optime uir, eſt quod à te petam. Sycophanta quem noſti, mihi multis modis moleſtus eſt: quare te peto quo illum compeſcas, ut moleſtiarum finem faciat. Ecquid uerò iuſtius, quàm amicum amico aduerſus Sycophantæ oblatrationes patrocinari? Vt uerò patrocineris, nihil facilius: noui enim autoritatem tuam: admone ſaltem hominem iſtum, quem noſti, ut linguæ imperet, ut maledicendi finem faciat: admonebis uerò ipſum cũ te, ut ſolet ſalutandi gratia acceſſerit: ego uiciſsim ſedulo quæ uoles faciam.

In epiſtola petitoria ſæpe demonſtratiuæ locis utimur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

QVod ipſe amicis tuis obtuliſſem, ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc iure uideor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps: cũ dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi largè ſuperſunt: ſed de caſtitate, iuſtitia, grauitate, prudentia. Huius ego cõſilio in negotijs, iudicio in ſtudijs utor: nam plurimũ fide, plurimum ueritate, plurimũ intelligentia præſtat: amat me (nihil poſſum dicere ardentius) ut tu: caret ambitu, ideo ſe in æqueſtri gradu tenuit cùm facilè poſſet aſcendere altiſsimũ: mihi tamen ornandus, extollendusq; eſt. Itaq; magni exiſtimo, dignitati eius aliquid aſtruere inopinãtis, ne ſciẽtis, imò etiam fortaſſe nolentis: aſtruere aũt quod ſit ſplẽdi-

dum, nec molestum, cuius generis, quæ prima occasio tibi, in eum conferas rogo. Habebis me, habebis ipsum gratißimum debitorem: quamuis enim ista nõ appetat, tã gratè tamẽ accipit, q̃ si concupiscat.

COMMENDATORIA.

Qua uel aliquam personam, uel alicuius ingenium commendamus.

Exempla plurima offendes in libro Epist. Cice. 10.

CONSOLATORIA EPISTOLA.

Qua aliquem consolamur.

EXEMPLVM.

SERVIVS SVLPITIVS M. Tullio Cic. S.

POstea quàm mihi renunciatum est, de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sanè quàm pro eo ac debui grauiter molesteq; tuli, communemq́; eam calamitatem existimaui: qui, si istic affuissem, neque tib defuissem, coramq; meum dolorẽ tibi declarassem Et si genus hoc consolationis minimum atq; acerbi est, propterea, quia per quos ea fieri debent propinquos, ac familiareis, ipsi pari molestia afficiuntur, neq; sine lachrymis multis id conari queunt, u magis ipsi uideantur aliorum consolatione indigere, quàm alijs posse suum officium præstare: tame quæ in præsentia in mentem uenerunt, decreui breui ad te perscribere: non quo ea te fugere existim sed quod forsitan dolore impeditus minus ea persp tias. Quid est, quod tantopere te commoueat tu

dol

dolor intestimus? cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit, ea nobis erepta esse, quæ hominibus non minus, quàm liberi chara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omneis, hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet, atq; omnia minoris æstimare? an illius uicem (credo) doles, quoties in eam cogitationem necesse est & tu ueneris, & nos sæpæ incidimus, hisce tēporibus non peßime cū ijs esse actū quibus sine dolore licitum est mortem cū uita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad uiuendum magnopere inuitare posset? quæ res, quæ spes, quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primariò coniuncta, ætatem ageret? Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tutò committere putares: an ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florenteis uideret, lætaretur, qui rem à parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim in rep petituri essent? in amicorum negocijs libertate sua uterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quàm datum, ademptum sit? At uerò malum est liberos amittere, malum, nisi hoc peius sit hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrē consolationē attulit, uolo tibi commemorare, si fortè eadem res tibi dolorem minuere posset ex Asia rediens, cùm ab Aegina Megaram uer-

ſus nauigarem,cœpi regiones circum circa proſpi-
cere:poſt me erat Aegina,antè Megara,dextra Py-
ræus,ſiniſtra Corinthus, quæ oppida quodam tem-
pore florentiſsima fuerunt, nunc proſtrata & diru
ta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecũ ſic cogita
re ,hem nos homunculi indignamur,ſi quis noſtrum
interijt,aut occiſus eſt, quorũ uita breuior eſſe de-
bet,cum uno loco tot oppidorũ caddauera proiecta
iacent.Vis ne tu te Serui cohibere,& meminiſſe ho
minem eſſe natum, Crede mihi, cogitatione ea non
mediocriter ſum confirmatus. Hoc idem ſi tibi uide
tur,fac ante oculos tibi proponas, modo uno tempo
re tot uiri clariſsimi interierunt, de imperio præte
rea tanta diminutio facta eſt, omnes prouinciæ con
quaſſatæ ſunt:in unius mulierculæ animula ſi iactu
ra facta eſt, tantopere cõmoueris?quæ ſi hoc tempo
re non ſuum diem obijßet, paucis poſt annis tamen
ei moriendum fuit,quoniam homo nata fuerat.Eti-
am tu ab hiſce reb. animum ad cogitationem tuam
auoca atq; ea potius reminiſcere quæ digna tua per
ſona ſunt,illam,quamdiu ei opus fuerat uixiſſe,unà
cum rep.fuiſſe, te patrem ſuum prætorem, conſulẽ,
augurem uidiſſe: adoleſcentibus primarijs nuptam
fuiſſe, omnibus bonis propè perfunctam eſſe, cum
reſp.occideret uita exceßiße.Quid eſt quod tu,aut
illa cum fortuna hoc nomine queri poßis?Deniq; no
li te obliuiſci Ciceronem eſſe, & eum qui alijs con-
ſueueris præcipere, & dare conſilium:neq; imitare
malos

malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare nō possunt: sed potius quæ alijs tute præcipere soles, ea tu te tibi subijce, atq; apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atq; molliat: hoc te expectare tēpus tibi turpe est, ac nō ei rei tuapte occurrere. Quod si quis sapiētiæ etiā inferis sensus est quæ illius in te amor fuit, pietasq; in oēs suos, hoc certe illa te facere non uult. Da bis hoc illi mortuæ, da cæteris amicis ac familiaribus qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti poßit. Deniq;, quoniam in eam fortunam deuenimus, ut etiā huic rei nobis seruiendum sit noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quàm reipub. tempora & aliorum uictoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne uidear prudentiæ tuæ diffidere. Quare si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi, Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnámque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoque te æquè ferre posse: neque id maius, quàm debeat, tibi onus uideri, ne ex omnibus uirtutibus hæc una tibi uideatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo esse cognoro, de ijs rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumq; se prouincia habeat, certiorem faciam.

DE GENERE EPISTOLæ Iudicialis.

Hæc constat intentione, id est, accusatione, cum scilicet alicui crimen obijcitur, & defensione, cum quis crimen obiectum defendit & deprecatur. Hic multum refert, callere rationes amplificandi crimen, quod alicui obijcitur: refert, confutandi rationem habere cognitam.

	Vrbis, sententijs, figuris,	
	Loco,	
Amplificatur	Tempore,	Vide Fabium lib. 8.
res à circum-	Persona,	Cicero. in Partition.
stantijs.	Modo,	
	Frequentia	

RATIO CONFVTANDI.

Aut totum est negandum, quod obiectum est, & fictum & falsum esse docendum: aut redarguenda ea, quæ pro uerisimilibus dicta sunt. Primo dubia esse posita pro certis: item impoßibilia esse, repugnantia esse, absurda dictu esse, inuidia magis quàm iudicio effusa, &c.

EXEMPLVM.

Accusatur amicus stupri.

An ne uerò Iupiter tibi mentem abstulit omnẽ? Ecquæ te intẽperies agit, quod Chremetis nostri filiæ uitiũ offers? An uero illud leue crimẽ est? an uero tolerãdũ, quod in domo optime de te meriti, ipso die natalis Christi, puellã istam famæ ante hac sem-

per

per integræ, stupras? nec satis est, quod tu in puella tui dißimilis es, nisi etiã sororib. alijs uidentibus, et supra modum queritãtibus, tuã expleas libidinem? Quid de te futurum sit nescio, nisi quod audio exemplum in te futurum maximum Bene uale.

EXEMPLVM CONFVTANDI.

Cõfutat quidem suspicionẽ uulnerati à se uicini.

Ioannes fuit hodie apud me, indicans uicinum Phaniam graue uulnus accepisse: de nullo uerò suspicionem coortam, nisi de me. Ego uero ausim deierare per deos omnes, me eße extra noxam: nam quod isti dicunt me heri gladio, accinctum, ædes uicini præterijsse, non arguit me propterea eum uulnerasse, cum multi alij præterierint, non minus armati quàm ego, cur non in eos quoq; recidit suspicio? Accedit huc, quod ego heri circiter horam undecimam à meridie domum Phaniæ præterij, & posthac ne semel quidẽ in publicum progreßus sum quinam igitur fieri potest, ut ego illum uulnerarim cum constet eum uesperi hora nona uulneratum? Age uerò quinam congruit, uulneratum illũ à me, quem semper parẽtis in loco habuerim? testabitur ipse, si mihi non adhibetur fides. Non me fugit, quinam isti sint, qui me hoc nomine traducant, sunt certè mei inimicißimi, qui nihil prius malũt, quã me extinctũ. Ex his igitur colliges, quàm falsißime traducar, &c.

Ad hoc

Ad hoc epistolæ genus refer.	Querelam Expoſtulationem Expurgationem Exprobrationem Inuectiuam	quæ ut nominibus uariāt, ita tractandi ratione ab argumētis epiſtolæ iudicialis non multum diſcrepant.

Exempla in autoribus obſerua.

DE EXORDIIS EPISTOLARVM

Exordia ducuntur à rebus ipſis de quib. ſcribimus.

EXEMPLA.

Miram ſane rem, & tibi, ut opinor, auditu iucundiſsimam, non potui non ad te perſcribere: cū ſciam te rerum nouarum percupidum eſſe: en rem, ut nouam, tam miram. Mira auditu nuper ad te perſcripſi, ſed audi θαυμαστότερα

Exordia ducuntur à Perſona noſtra.

EXEMPLA.

Meum erga te animum multis ſæpè nominibus tibi cognitum eſſe non dubito: ſcis, opinor, quàm patrem tuum multis ſæpe rebus ornarim: non te latet quàm toti familiæ tuæ ſemper prodeſſe ſtuduerim, &c.

ALIVD.

Si unquàm aliud de te benemeritus ſum, me antè benemeritum eſſe, negare non potes, fac te quoque, &c.

ALIVD.

Horreo, ut me Chriſtus amet, dicere quā infœliciter ceſſerit mihi mea profectio. O quā non ibi calamitatem uidi? O quam non inopiā expertus ſum?

Aliud.

ALIVD.

Quamuis alij multi hic sunt, quos mihi adfuturos spero, tu tamen imprimis ades, omnium mearũ necessitatum prora & puppis, quod aiunt.

Exordia ducuntur ab ijs ad quos scribimus: itẽ ab illis, de quibus scribimus. Et his exordij generibus in epistola commendatoria autores uti solent.

C. PLINIVS LIBRO EPISTOlarum secundo. C. Plinius Prisco suo

ET tu occasiones obligandi me auidissime amplecteris, & ego nemini libẽtius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum, hinc tibi beneficiorũ larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti, conuertere ad nostros: nec hos multos: malles tu quidem multos, sed meæ uerecundiæ sufficit unus, aut alter, aut potius unus: is erit Voconius Romanus pater ei in equestri gradu clarus, clarior uitricus, imò pater alius: nã huic quoq; nomine pietate successit. Mater è primis citerioris Hispaniæ. Scis quod iudicium prouinciæ illius, quanta sit grauitas. flumen proxime fuit. hunc ego cùm simul studeremus, arctè familiariterq; dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu, contubernalis: cum hoc seria, cum hoc iocos miscui, quid enim illo aut fidelius amico? aut sodale iucundius? mira in sermone, mira etiã in ore ipso, uultuq; suauitas: ad hæc ingenium excelsũ,

subtile,

ſubtile, dulce, facile, eruditũ in cauſis agendis. Epiſtolas quidẽ ſcribit, ut Muſas ipſas Latini loqui credas: amatur à me plurimũ, nec tamẽ uincitur. Equidem iuuenis iuueni quantum potui per ætatem auidiſsime cõtuli, & nuper ab optimo Principe trium liberorum ius impetraui, quod quanquam pace & cum delectu daret mihi, tamen tanquã liceret indulſit: hæc beneficia mea tueri nullo modo melius, quã ut augeam, poſſum præſertim cùm ipſe illa tã grate interpretetur, ut dũ priora accepit, poſteriora mereatur. Habes qualis, quàm probatus, charusq́; ſit nobis: quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes: in primis ama hominem: nam licet tribuas ei quantum ampliſsimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua, cuius eſſe eum uſq; ad intimã familiaritatem capacem, quo magis ſcires, breuiter tibi ſtudia, mores, omnem denique uitã eius oppreſsi. Extenderẽ præces, niſi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epiſtola feciſſem: rogat enim & quidẽ efficaciſsime, qui reddit cauſas rogandi. Vale.

Exẽpla plurima ſunt lib. 13. Epiſtolarũ Ciceron. Exordia ducuntur ab officio: ſic Cicero lib. primo Epiſtolarum: Ego omni officio, &c.

Ab aduerſariorum perſona, ſi eos in odium, inuidiam, contemptionem adducimus. Hoc exordij genere in epiſtola iudiciali uti licebit.

A tempore: ut, Et quod unquam de te bene merendi tempus oblatum eſt commodius. Semper occa

ſionem

sionem te mihi arctiore amicitiæ fœdere astringen di quæsiui, en iam reperi.

A moribus: ut, Mos est, ut in his diebus natalitijs amicus cum amico xenijs certet, &c. Mos est apud Lipsenses, ut in diebus Bacchanalibus alius alium ad prandium, cœnam inuitet, &c.

Exordia sumuntur à sententijs, ut recte dixit Comicus. Quot capita tot sensus.

A uotis: O quàm uellem mihi dari uberrimã de te benemerendi ansam. Si quid uotis proficeretur, optarnm ut iam Cræsus alter esses, ut qui tantos sumptus quotidie ferre cogeris.

A comparatione: Si unquam alias, hoc certe tempore Deus Optimus Maximus, comprecandus est, ut tandem orbis funestis illis dißidijs defungatur, alioqui uereor ne prorsus collabatur.

SALVTANDI FORMVLAE.

Paulus sic salutat: Gratia uobis & pax à Deo patre, & Domino Iesu Christo.

CICERO.

Sic salutat: M. T. C. Publio Lentulo S. D. Plinius iunior addit, Suo. Alias formulas ex Erasmo pete.

DE SVPERSCRIPTIONE Epithetorum.

Principũ epitheta ferè ſunt huiuſmodi.

Cæſar Auguſte. Rex inuictiſsime
Fortiſsime Imperator.
Dux illuſtriſsime.
Clementiſsime Princeps.
Vir generoſiſsime, præpotens.
Ornatiſsime, clariſsime, ſplendiſsime.

Opt. Max. quod à Ioue ſumptum quidã in Chriſtũ transferũt, in quẽ uerius cõpetit quàm in Iouẽ.

Magiſtratum Epitheta ſunt hæc.

Conſul uigilantiſsime.
Senator ſplendiſsime.
Cenſor grauiſsime.
Aedilis magnificentiſsime.
Iudex incorruptiſsime.
Prætor integerrime.

Theologos, graues, ſynceros, abſolutos, ſacros diuinos.

Ex his qui literas profitentur appellare poteris.

Rhetores, diſertiſsimos, ſuauiloquẽtes, facundiſsimos.
Poëtas, ſacros, diuinos, claros, nobiles inclytos.
Iuris peritos, iuris utriuſq; conſultiſsimos, prudentiſsimos legum, iuris utriuſque iuxta doctos.
Dialecticos, acutos, argutos, inuictos.
Medicos, peritiſsimos, fidos, eximios.
Mixte doctos, undequaq; doctiſsimos.

Cognatorum & affiniũ epitheta ferè ſunt hæc,

Pater

Pater optime, mater indulgentißima, frater charißime, patrue obseruāde, uxor suauißima, nepos mellitißime,

	Gener,
	Affinis,
Iucundißime	Sodalis,
	Commilito.

Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota sunt insignes, diuites, & auctoritate præstātes uiros, appellabimus, optimates uiros, summates, primarios, nobiles, graues, grauißimos, ornatos uirtute, aut eruditione præcellentes, obseruandos, honorandos, colendos, absolutos, eximios, egregios. prudentes, suspiciendos, spectatos, perspicaces, circunspectos.

	Primarias, optimas,	
Matronas	integerrimas, probas,	
nobiles.	pudicas.	
	Bellas, amabiles.	Appellabimus
Puellas	optime moratas,	
lepidas	pudicas, mellitas,	
	iucundas.	
	Probos, modestos,	
Item adolescent.	optimæ spei,	Vocare licet.
ingeniosos	eximiæ indolis,	
	generosæ indolis.	

Militis fortißimos, exercitatißimos.

	Industrios, solertes,
Opifices	peritos, exquisitos,
	acuratos.

FINIS.

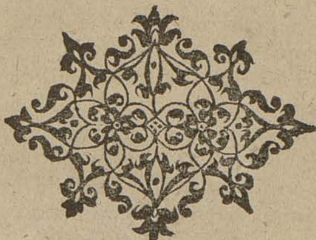
INDEX OMNIVM HIS LIBELLIS MEmorabilium.

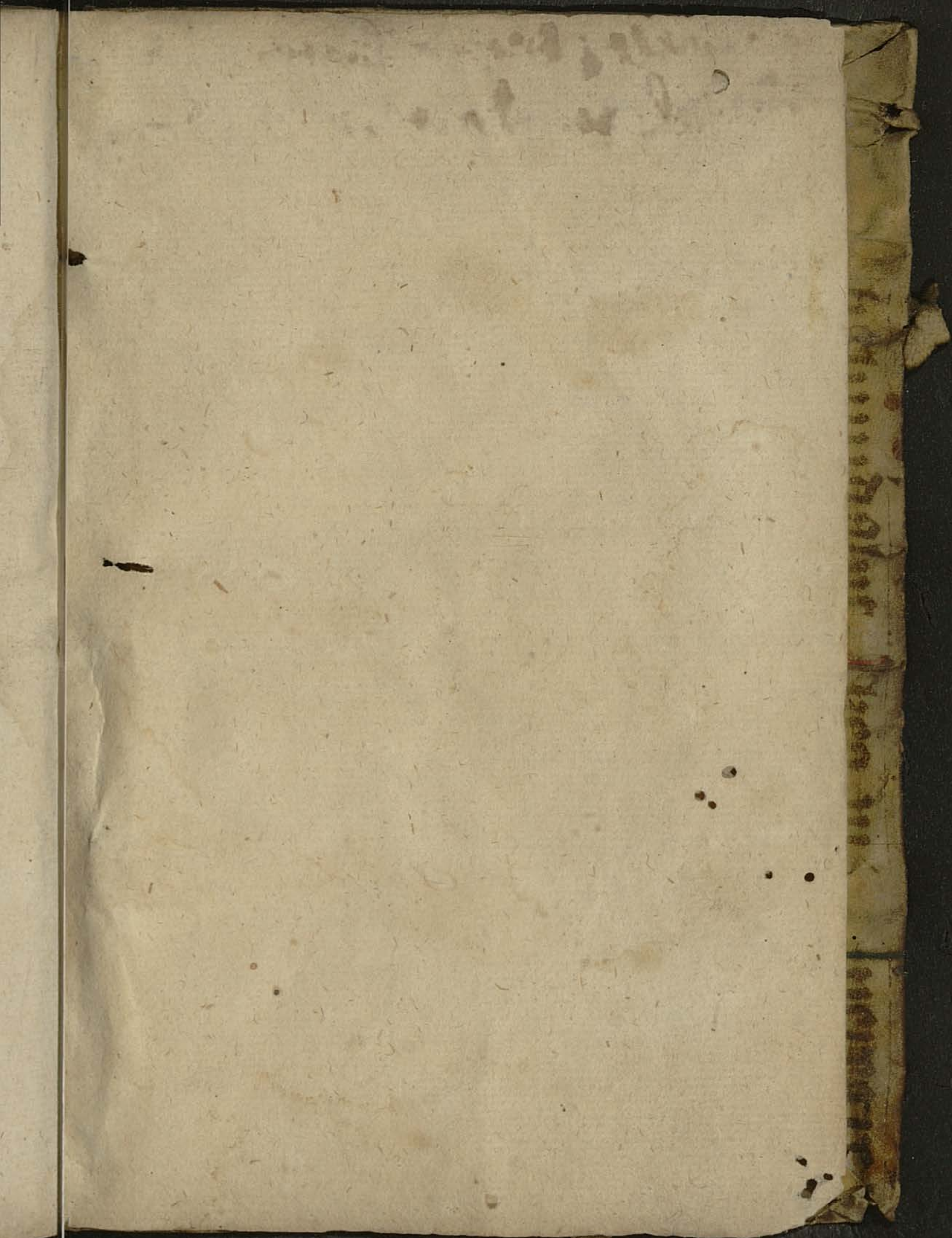
Arithme

Puel-

Velius

FINIS.

wurde i diesen tagen [illegible]
und abgeordneter [illegible]

ausgedruckt

1 3

z

Rußbacher

[illegible]

[illegible] ad mensam · [illegible]

[illegible] eius [illegible]

[illegible] ab illo [illegible]

[illegible]